

Barndommens blokke

Børneliv i stigmatiserede kvarterer

Asger Martiny-Bruun

Ph.D.-afhandling

Aarhus Universitet, DPU &
Københavns Professionshøjskole
2026

Ph.d.-afhandling

Dansk titel: Barndommens Blokke. Børneliv i stigmatiserede kvarterer

Engelsk titel: Childhoods in the Projects: Children's Lives in Stigmatised Neighbourhoods

Indleveret af: Asger Martiny-Bruun

Vejleder: Eva Gulløv

Bi-vejleder: Susanne Bregnbæk

Institutionel tilknytning: Aarhus Universitet (AU) og Københavns Professionshøjskole (KP)

Illustration af forside og bagside: Mette Johnsen

Projektet er finansieret af Danmarks Frie Forskningsfond (sagsnummer: 9055-00085B).

Projektet er medfinansieret af Københavns Professionshøjskole (KP)

© 2026 Asger Martiny-Bruun

Publiceret af Aarhus Universitet på Open Books

Publikationsdato: 4. juni 2026

Dato for Ph.d.-forsvar: 1. maj 2026

ISBN: 978-87-7507-594-2

DOI: <https://doi.org/10.7146/au.629>

Dette er en Open Access publikation udgivet under licensen [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International \(CC BY-NC 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Denne licens tillader genbrugere at distribuere, remix'e, ændre og bygge videre på materialet i ethvert medie eller format kun til ikke-kommercielle formål, og kun så længe materialets ophaver krediteres.

**DANMARKS FRIE
FORSKNINGSFOND**
INDEPENDENT RESEARCH
FUND DENMARK

Barndommens blokke

Børneliv i stigmatiserede kvarterer

Asger Martiny-Bruun

Ph.d.-afhandling

Indhold

FORORD	7
KAPPENS FØRSTE DEL	11
KAPITEL 1. INDLEDNING. BARNDOMMENS LANDSKABER.....	13
FORSKNINGSFELT OG -SPØRGSMÅL	17
LÆSEVEJLEDNING.....	20
KAPITEL 2. KONTEKST. FRA VELFÆRDSVISION TIL GHETTOPOLITIK: BARNDOM, NABOSKAB OG HVERDAGSLIV I ALMENE BOLIGOMRÅDER.....	23
FRA PLAN TIL PRAKSIS: VELFÆRDSSTATENS ARKITEKTUR TIL STÆRKE FÆLLESSKABER OG GODE BØRNELIV (1960 – MIDTEN AF 1980'ERNE).....	24
FØLGERNE AF EN ASYMMETRISK BOLIGPOLITIK: NYE NABOER OG SVÆKKEDE FÆLLESSKABER (1980'ERNE)	31
OMRÅDEBASEREDE INDSATSER OG RACIALISERING AF BOLIGPOLITIKKEN: LOKALE LØSNINGER PÅ STRUKTURELLE PROBLEMER (1990 – 2000'ERNE).....	35
FRA GHETTOPOLITIK TIL PARALLELSAMFUNDSPAKKE: CENTRALISERING, STIGMATISERING OG STYRKEDE BOLIGSOCIALE INDSATSER (2010 – 2020'ERNE)	41
AT LEVE MED GHETTOPOLITIKKER OG PARALLELSAMFUNDSPAKKER: KONTEKSTEN FOR FELTARBEJDET I TAASTRUPGAARD OG GADEHAVEGAARD (2021-2022).....	44
AFRUNDING	47
KAPITEL 3. TEORI	51
BYLIVSSTUDIER: LOKALE FORBINDELSER, SOCIALE FORSKELLE OG TERRITORIEL STIGMATISERING	51
STED OG SOCIALITET I ET FÆNOMENOLOGISK OG TOPOGRAFISK PERSPEKTIV	56
BARNDOMSSTUDIER: BØRNS STEDER OG BETYDNINGSSKABENDE PRAKSISSE.....	60
KAPITEL 4. FORSKNINGSOVERBLIK.....	65
URBAN MARGINALISERING, TERRITORIEL STIGMATISERING OG STATENS ENGAGEMENT I LOKALSAMFUNDETS OFFENTLIGE RUM	65
SAMSPILLET MELLEM TERRITORIEL STIGMATISERING, INSTITUTIONER, SKOLER OG FORÆLDRESKAB SOM KONTEKST FOR BØRNS HVERDAGSLIV I KVARTERERNE.....	68
NABOSKAB, LOKALSAMFUND OG TILKNYTNING I STIGMATISEREDE KVARTERER	70
BØRNS STEDSERFARINGER OG HVERDAGSLIV I BYER, OFFENTLIGE RUM OG STIGMATISEREDE KVARTERER.....	74
AFRUNDING	76
KAPITEL 5. METODE	79
FRA UNDERSØGELSESDSIGN TIL FELTARBEJDE.....	83
OVERSIGT OVER EMPIRI	84
DELTAGEROBSERVATIONER, ADGANG, POSITIONERING OG ETIK.....	86
INTERVIEWS OG SAMTALER MED BØRN	92
INTERVIEWS OG SAMTALER MED FORÆLDRE	96

INTERVIEWS MED FAGPROFESSIONELLE MED TILKNYTNING TIL LOKALOMRÅDET	97
LOKALHISTORISK ARKIV	98
ANALYSEARBEJDET	100
AFRUNDING	102
AFHANDLINGENS ARTIKLER	105
INTRODUKTION TIL AFHANDLINGENS ARTIKLER	107
KAPITEL 6. GROWING UP IN THE 'GHETTO': CHILDREN'S AMBIGUOUS ATTACHMENT IN RACIALISED COMMUNITIES IN DENMARK.....	111
KAPITEL 7. PARENTING IN THE COURTYARD: UNDERSTANDING THE MORAL DIMENSIONS OF SOCIALLY EMBEDDED PRACTICES IN STIGMATISED NEIGHBOURHOODS IN DENMARK	129
KAPITEL 8. LOKALE FORBINDELSER I UDSATTE BOLIGOMRÅDER: STEDSSKABENDE BOLIGSOCIALT ARBEJDE MED BØRN	155
KAPPENS ANDEN DEL	177
KAPITEL 9. KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING.....	179
ET HISTORISK PERSPEKTIV PÅ DE TOPOGRAFISKE BETINGELSER FOR BARNDOM, FORÆLDRESKAB OG NABOSKAB I STIGMATISEREDE BOLIGOMRÅDER.....	181
BØRNS STEDSERFARINGER OG STEDSSKABENDE PRAKSISER.....	182
FORÆLDRESKAB SOM MORALSK PRAKSIS OG FORSKELSMARKØR	185
STEDSSKABENDE PÆDAGOGIK OG PÆDAGOGISERINGEN AF DET OFFENTLIGE RUM.....	187
EN TVÆRGÅENDE LÆSNING: LIVET MELLEM BLOKKENE I ET BØRNEPERSPEKTIV	188
PERSPEKTIVERING: PLADS TIL BØRNENE?	191
LITTERATURLISTE	197
RESUME	209
BARNDOMMENS BLOKKE: BØRNELIV I STIGMATISEREDE KVARTERER	209
ABSTRACT.....	213
CHILDHOODS IN THE PROJECTS: CHILDREN'S LIVES IN STIGMATISED NEIGHBOURHOODS	213

Forord

Først og fremmest tak til alle de børn og forældre, der har delt deres hverdag, lege, arbejdsopgaver, tanker, drømme og bekymringer med mig. Tak for jeres generøsitet, for jeres tillid og åbenhed. Det har været en gave at få indblik i jeres verden. Og tak til alle de andre naboer og beboere i Taastrupgaard og Gadehavegaard for at tage så godt imod en nysgerrig fremmed og for at fortælle så ærligt om jeres kvarter og dagligdag. Og tak til de ansatte i de boligsociale teams, hele Familiens Hus, for at I har åbnet dørene og stillet jer til rådighed for min nysgerrighed, hjulpet mig med at få kontakter og finde lokaler til interviews, og tak for at invitere mig med til fester, møder, projekter og andre begivenheder. Tak til lokale frivillige og civilsamfundsorganisationer, BABA-frivillige og ansatte, pædagoger, lærere, familierådgivere, integrationskonsulenter og andre, der har deltaget i interviews og inviteret mig med til møder, undervisning og arrangementer.

En stor og hjertelig tak til Eva Gulløv, der har været hovedvejleder for projektet. Tak for dine skarpe faglige indsigter, konstruktive og kritiske læsninger, en ufravigelig tillid til projektet – også når jeg kunne tvivle; tak for vedvarende og tålmodig vejledning fra første idé til sidste punktum. Tak for faglige diskussioner og inspiration – også da vi udviklede undervisningsforløb om steder og socialitet for de studerende på Pædagogisk Antropologi.

Og en lige så stor, varm tak til Susanne Bregnbæk, der som kollega og vejleder har fulgt projektet fra de første skitser til de sidste hektiske dages sparring og korrektur. Tak for at være en uvurderlig støtte gennem hele processen, for at bevare troen og overblikket, for at skære igennem tvivl og detaljer, for at hjælpe mig med at finde vejen igen og igen. Tak for støtten og den moralske opbakning til at vende tilbage og følge projektet helt til dørs.

Tak til Marie Stender for at tage godt imod mig og for at invitere mig ind i et inspirerende forskningsmiljø på Aalborg Universitet. Og tak til Mette Mechlenborg, Claus Bech Danielsen, Rikke Skovgaard Nielsen og alle de andre kolleger i forskningsgruppen Transformation af boliger og steder på BUILD. Tak for at dele jeres forskning og faglige indsigt med mig, tak for at lytte til de første spæde analyser og for at åbne mine øjne for nye faglige perspektiver.

Tak til Danmarks Frie Forskningsfond (DFF) for at finansiere projektet, og tak til Københavns Professionshøjskole (KP) for at medfinansiere det. Tak for at tro på projektet og for at finde løsninger, når der var bump på vejen. Og tak til Minna Elo på DPU samt Pernille Dehn, Sidsel Svane, Anne Demant Christensen og Rikke Bækhus, der har stået klar med støtte til alle de essentielle, administrative opgaver, der også er en del af et forskningsprojekt.

Tak til Vibe Larsen og Cecilie Rubow for at finde kvaliteter i mine første skitser og for at hjælpe mig med at give dem form og retning. Tak til Kim Rasmussen og Ida Wentzel Winther

for at læse med og hjælpe mig med at stille spørgsmål til empirien, da analyserne begyndte at samle sig. Og tak til Janne Hedegaard Sørensen og No Kampmann for at hjælpe mig i gang – og gennem – de sidste, intense måneders skrivning.

Tak til mine kolleger på Afdelingen for Pædagogisk Antropologi på Aarhus Universitet i Emdrup. Tak for at skabe et fagligt dedikeret miljø med mange gode snakke over mødeborde, frokoster og øl. En særlig tak til forskningsenhederne Børn, Unge og Institution (BUI) og Et-nografisk børne-, unge- og familieforskning (EBUFF) for inspirerende oplæg og konstruktiv respons. Og en særlig tak til de andre ph.d.-studerende på DPU, som jeg har delt hverdag, frokoster, bekymringer, glæder, idéer, indfald og slik med. Tak, Charlotte Sun Jensen, Eva Gjessing, Thilde Juul-Wiese, Lærke Cecilie Anbert, Ida Elbæk, Naja Dahlstrup Mogensen, Rianne Helena Hesselvig, Dalir Barkhoda, Mette Marie Vad Karstensen, Lisa Ulrik Andreasen, Stine Karen Nissen, Narges Ghandichi, Maya Acharya, Gabriella Muasya, Gertrud Lynge, Katrine Risbank Jensen og Annika Isfeldt.

Og tak til mine kolleger i forskningsafdelingen og grunduddannelsen på pædagoguddannelsen på Københavns Professionshøjskole (KP) for nysgerrige spørgsmål, støtte og interesse i projektet hele den lange vej fra start til slut. Tak til Signe Hvid Thingstrup for at samle os ph.d.-studerende på pædagoguddannelsen i et netværk, der også har været inspirerende og en støtte til at finde balancen i et projekt, der har været spændt ud mellem to forskellige institutioner. Og tak til det faglige netværk i NEP, kolleger fra KP og RUC, for at være et fagligt inspirerende forum til at drøfte racialisering, etnicitet, pædagogik og beslægtede emner, tak for at lytte og bidrage til at udvikle afhandlingens analyser.

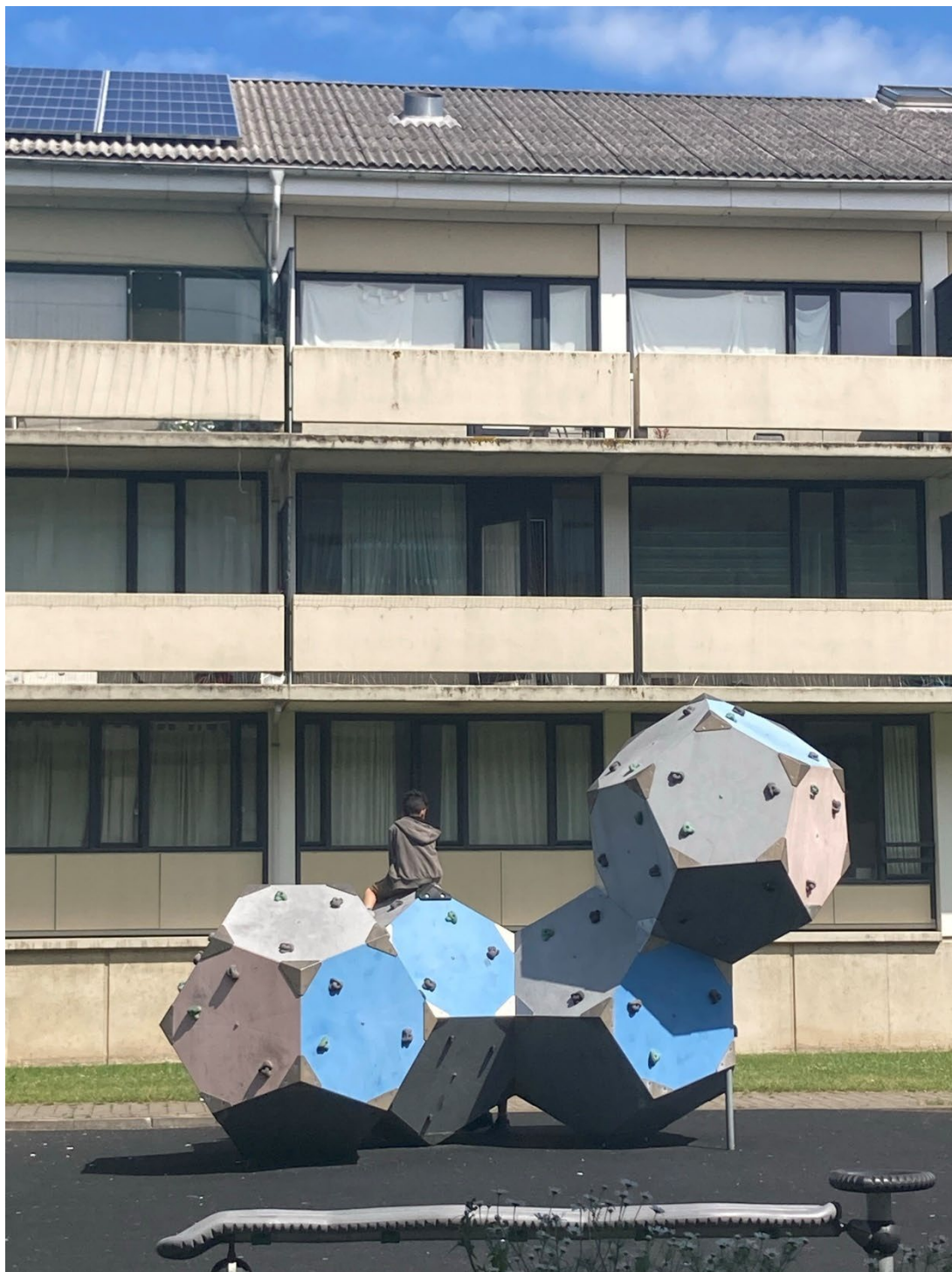
Tak til Mirjam Godskesen og Write Concept for en magisk skrivecamp, indsigter og støtte til at lære det håndværk, det også er at skrive. Og tak til Kontemplation for at facilitere en fordybet proces, der har skabt grundlag og rammer for, at jeg snart kan gøre kappen færdig.

Tak til min far, min familie og venner samt voksne og børn i Kollektivet Stengården for opbakning, hjælpsomhed, nysgerrighed og støtte. Tak til min barndomsven Mette Johnsen – vi har delt barndommens landskaber, og nu har du illustreret for- og bagside til denne afhandling på smukkeste vis. Tak for det.

En helt særlig tak til min partner, Mette Marie Martiny Nielsen, for støtte, tid og tillid på hele den lange rejse. Jeg er dig dybt taknemmelig for din opbakning, der har gjort det muligt for mig at fordybe mig i forskningsarbejdet – og slippe det igen. Tak for din omsorg for vores børn og familie; uden dig havde det ikke været muligt at gennemføre projektet.

Og til sidst, men ikke mindst, tak til Bjørn og Frej for jeres tålmodighed, inspiration og mod til at tage med i felten. Tak for, når ordene blev for mange og for lange, at tage mig med ind i en legende og let verden igen.

KAPPENS FØRSTE DEL

KAPITEL 1. Indledning.

Barndommens landskaber

Ned i skoven, op ad bakke
gennem græsset hen til træet
Ned i skoven, op ad bakke
gennem græsset hen til træet
der, hvor slyngen hænger

Ned igen og hen ad stien
op forbi den hemmelige lille sø
Ned igen og hen ad stien
op forbi den hemmelige lille sø
som ingen kan se

Hen langs kanten, ned ad trappen
rundt om banen, op ad trappen
Hen til huset, ned ad trappen
hen langs banen, ned ad bakken

Ned i skoven, op ad bakke,
gennem græsset hen til træet
Ned igen og hen ad stien,
op forbi den hemmelige lille sø,
som ingen kan se

Hen langs kanten, ned ad trappen
Rundt om banen, op ad trappen
hen til huset, ned ad trappen
hen langs banen

Gennem parken, forbi stenen
op ad trappen, ind ad døren
op ad trappen, hjem til skuffen

Gennem parken, forbi stenen
op ad trappen, ind ad døren
op ad trappen, hjem til skuffen
(Munch-Hansen & Laugesen, 2016)¹

¹ Teksten er fra sangen "Ned i Skoven Op Ad Bakke", der kan høres på albummet "Det Flimrende Lys Over Brabrand Sø".

Om lidt, når du har læst disse første sætninger, så luk øjnene, og forestil dig din barndoms landskaber. Hvordan ser de ud? Hvilke steder og ting træder frem for dit indre blik? Hvordan er det at bevæge sig gennem dem? Hvilke stemninger og sansninger rører på sig? Er du der alene eller sammen med nogen? Hvad betyder landskabet for dig i dag? For din fornemmelse af, hvem du er?

Vi bærer alle en fornemmelse af vores barndoms landskaber med os. De steder, hvor vi vokser op, efterlader et aftryk i os, som en følelse af, hvor vi kommer fra, og hvem vi er blevet til (Winther, 2021). Laugesens tekst beskriver landskabet, som det erfares i relation til en krop, der bevæger sig igennem det, som en rute. I de simple beskrivelser og gentagelsen af objekter og steder, der passerer forbi den sansende, er der en følelse af intimitet. Det giver en fornemmelse af, at landskabets steder og objekter er vigtige, mens deres betydning for den betragtede er åben, tvetydig. Det kunne være digterens daglige tur fra sit skrivebord til skoven og tilbage igen. Eller det kunne være mindet om barndommens landskaber, steder, der er tabt i fortiden, men stadig sanseligt levende og fyldt med betydning. En hemmelig sø, et særligt træ, en sten, du altid har passeret, før du endelig var hjemme. Det minder mig om, hvordan landskabet væver sig ind i vores liv og vores fornemmelse af, hvem vi er, og hvordan vi er forbundet med verden omkring os.

Denne afhandling handler om børn, der vokser op i nogle af de landskaber, steder og fællesskaber, der kendes i hverdags sproget som blokke, som udsatte, forsømte og marginaliserede boligområder og som parallelsamfund og ghettoer. Betegnelser, der knytter et territorielt stigma, en negativ forventning, til stederne og det liv, der udspiller sig mellem blokkene. Forestillinger og fortællinger om barndommen imellem blokkene er en del af den symbolske figur, der præger det politiske sprog og boligpolitiske initiativer, en figur, der får betydning for børneliv, naboskab, fællesskab og hverdagsliv i kvartererne samt for pædagogik og undervisning i lokale institutioner.

Flere almene boligområder har tiltrukket sig politisk opmærksomhed som ghettoer og parallelsamfund, fordi der dér bor relativt mange etniske minoriteter og efterkommere, dømte kriminelle og beboere uden uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet. Selvom årsagerne til koncentrationen af etniske minoriteter og socialt udsatte i nogle boligområder er politisk og forskningsmæssigt omdiskuterede, har danske regeringer siden 1990'erne i stigende grad forbundet sociale udfordringer i disse kvarterer med ikkevestlig indvandring, integrationsproblemer og parallelsamfund, og det har været et udtalt formål i boligpolitikken at styrke, hvad der betegnes som danske normer og værdier, i disse boligområder (Frandsen & Hansen, 2020; Regeringen, 2010, 2018; Schmidt, 2022). I udspillet *Ét Danmark uden parallelsamfund* er det et vigtigt mål, at boligpolitikken skal "*skabe et sammenhængende Danmark*" (Regeringen, 2018, p. 4). Det omfatter blandt andet tiltag, der adresserer bekymringen for, at børn, der lever og vokser op i boligområderne, "*ikke stifter bekendtskab med de normer og værdier, som det danske samfund bygger på*" (Regeringen, 2018, p. 24). De politiske tiltag omfatter boligsociale projekter, stramninger af rets- og socialpolitikken overfor

børn og forældre og indgreb, der ændrer arkitekturen og de sociale netværk i de boligområder, som betegnes som de *hårdeste ghettoer*. Her nedrives og omdannes boliger for at ændre beboersammensætningen og for at åbne det fysiske landskab for bedre forbindelser med det omgivende samfund.

De politiske forestillinger om børns opvækst i 'ghettoerne' går igen i medieomtaler (Stender & Mechlenborg, 2022) og i litterære bearbejdnings af barndommen mellem blokkene. Haarder et al. (2018) har beskrevet, hvordan kulturprodukter har fået en rehabilitering som kilder til viden om verden. Alligevel er fortællinger om opvæksten i de danske ghettoer i litterære værker fortalt fra en position, der har lagt afstand til livet i blokkene (Haarder et al., 2018). Det kommer blandt andet til udtryk i Morten Papes roman *Planen* (2015), der indleder beskrivelsen af barndommen i Urbanplanen således:

Solen finder sjældent vej ind i Planen, den gemmer sig for alt det der gemmer sig rundt om hjørnerne. De enorme beboelseskloster af beton kaster lange fir-kantede skygger der krydser hullede parkeringspladser, ujævne fortove og stier med utallige lappeløsninger i asfalten, der som en maltrakteret krop er forsøgt surret sammen af tykke hudlapper med nål og tråd uden bedøvelse. Betonens mange tusinde småsten ligner pupillerne på en hær af forstenede edderkopper der stirrer på en indtil man ikke tør kigge længere af frygt for at de blinker tilbage. Skyggerne ligger over de mange træer man engang har plantet her, buskene man engang har gemt stofferne i, gyngestativer og legepladserne man engang kunne være barn i. [...] For mange år siden blev hovedstadens lort og affald opmagasineret på disse kanter. Lorteøen Amager var dér hvor man kunne gemme det grimme væk. I dag er lossepladssymbolikken ikke til at overse. Nu er dette stedet du ikke ønsker dine børn i nærheden af, en uoverskuelighedens arena hvor proletariatets afkom farer rundt i en hektisk krigsdans iført deres hudfarve som uniformer. Blege danskere som jeg er i undertal. Der er flere tørklæder end tylskørter, og der synges mere arabisk end Halfdan Rasmussen ved hinkebanen. De voksne siger at det er fordi vi går på en skole der ligger midt i en ghetto. Det betyder at der er mange fremmedarbejdere i et bestemt boligområde. Men det er lige meget, for vi skal alle sammen være her, siger de. (Pape, 2015, pp. 10-11)

Fortællingen om barndommen er her rå, gemt, glemt, på samfundets skyggeside. Den prekære position og etniske segregering er et vilkår for børnene, der vokser op der. Og det er kun ved at forlade Urbanplanen, at det bliver muligt for hovedkarakteren at undgå undergangen og realisere en social opstigning. Men trods den selvbiografiske udsigelsesposition er forfatterens position distanceret, og værket giver ikke direkte adgang til at forstå, hvordan virkeligheden er dér for de børn, der vokser op dér (Haarder et al., 2018).

Men der er en betydningsfuld forskel mellem det landskab, vi husker fra vores barndom, og det landskab, vi sanser i vores hverdagsliv, som vi lever det. Kulturelle narrativer, vores biografi og senere begivenheder kaster et særligt skær over fortiden og gør det at huske og fremmane billederne af vores barndoms landskaber til en kompleks handling, der er nært forbundet med vores konstruktion af, hvem vi forstår os selv som (Lidén, 2003). Det handler ikke om at underkende steders betydning, men om at understrege, at der er en flertydighed og kompleksitet i de levede erfaringer, som de udfolder sig, der reduceres i de fortællinger, vi fortæller os selv og hinanden om, hvordan barndommens landskaber har formet os.

For der må alligevel ske mere mellem blokkene. Hvordan kan vi forstå mangfoldigheden af børns og forældres erfaringer af livet dér, hvis vi undersøger det, mens det udfolder sig? Hvad fortæller de, der bor der i kvartererne, og hvad gør de for at skabe det, de forstår som gode børneliv? Det var sådanne spørgsmål, tanker, der satte forskningsprojektet i gang. Og det har ført til en afhandling, der udfolder vidt forskellige oplevelser af hverdagslivet og fællesskaberne i kvartererne. For fra et erfaringsnært perspektiv, der følger børns liv og stedskabende praksisser, er betydningen af at vokse op et særligt sted modsætningsfuld, kompleks og noget, der til stadighed genforhandles og formes – også når vi som voksne husker tilbage på vores barndom (Harris & Valentine, 2017). Så med et afsæt i fænomenologiens opmærksomhed på sammenhængen mellem steder, tilknytning og socialitet satte jeg mig for at undersøge, hvordan de stigmatiserede boligområder opleves af de børn, forældre og fagprofessionelle, der færdes ad stier, på legepladser, græsplæner og parkeringspladser.

Den danske boligpolitik ændrer barndommens landskaber med afsæt i politiske og kulturelle forestillinger om, at en god barndom her og nu er forbundet med et aktivt fritidsliv, indlæring i skolen og et godt kendskab til 'danske normer og værdier' (Regeringen, 2018). Men samtidig bidrager de politiske diskurser og tiltag samt fortællingerne om 'ghettoerne' i medier og kulturprodukter til, at stederne stigmatiseres og racialiseres. Og det påvirker de børn og voksne, der bor der. Loïc Wacquant (Wacquant, 2013) har beskrevet det som et territorielt stigma, idet de negative fortællinger om kvarteret kommer til at påvirke beboernes selvfølelse, adfærd og møde med omverdenen. Desuden kan stigmaet fragmentere de sociale fællesskaber og udfordre beboeres tilknytning til deres kvarter. Flere forskningsprojekter har beskrevet, hvordan beboerne håndterer stigmaet på forskellige måder, i en dansk kontekst. Nogle beboere forsøger at undslippe stigmaet ved at distancere sig fra boligområdet eller overføre skylden for det til andre grupper af beboere. Andre gør modstand mod stigmaet ved at fremhæve positive fortællinger eller underspille dets betydning (Freiesleben, 2016; Hansen, 2019b; Jensen & Christensen, 2012; Jørgensen, 2010; Stender & Mechlenborg, 2022; Wacquant et al., 2014). Stigmaet sætter også spor i pædagogers og læreres stereotype forestillinger om børnelivet, hvilket af forældre kan opleves som fremmedgørende og diskriminerende (Gulløv & Kampmann, 2021; Houmøller, 2018; Larsen et al., 2023).

I en dansk og international sammenhæng har det generelt været vanskeligt at finde belæg for, at børn bliver mere udsatte af at bo i marginaliserede boligområder. Men enkelte

kvantitative studier har beskrevet, hvordan det kan have negativ betydning for børns livsforløb og uddannelsesgrad. Her forklares virkningen med dårligere kvalitet i lokale daginstitutioner og skoler, og at børn risikerer at blive påvirket af kriminelle og arbejdsløse rollemodeller i kvarteret (Andersen, 2020, p. 13; 2021, pp. 179-183). Enkelte studier viser, hvordan boligpolitikken kan forstærke dominerende normer for forældreskab og opdragelsespraksisser i det offentlige rum, hvilket kan positionere forældre i en defensiv rolle over for en stat, der griber ind i deres opdragelsespraksisser og børns hverdagsliv (Hansen, 2025; Johansen, 2022; Johansen & Jensen, 2017). Desuden viser et nyt studie, at de fysiske omdannelser skaber utryghed og en følelse af eksklusion blandt børn, når naboer må flytte ud, legepladser forsvinder, og landskabet ændrer sig i deres kvarter (Söderberg, 2023). Men ellers har der ikke været meget plads i dansk forskning til at undersøge børns hverdagsliv og barndom i disse stigmatiserede boligområder, og hvad børnelivet betyder for naboskab og de sociale fællesskaber i kvartererne.

Derfor tager dette forskningsprojekt afsæt i barndomsforskningens interesse for børns betydnings- og stedsskabende praksisser og i en fænomenologisk og antropologisk opmærksomhed på, hvordan steder, materialitet og topografi danner rammerne for og formes af børns tilknytning eller distance til steder og fællesskaber i de stigmatiserede kvarterer (Gulløv, 1999; Hart, 1979; Rasmussen, 2004c). Samtidig rettes blikket mod børns generative position, altså hvordan kulturelle idealer, forestillinger om barndom og bekymringer for børns opvækst i de stigmatiserede boligområder får betydning for børns tilknytning til steder og fællesskaber i kvartererne. Afhandlingens analyser inddrager bylivsstudier af territorial stigmatisering, naboskab og lokalsamfund og bidrager til forskningsfeltet ved at udfolde, hvordan børns og forældres stedsskabende praksisser er formet af og får indflydelse på stedernes symbolske status, lokale fællesskaber og boligpolitiske tiltag.

Forskningsfelt og -spørgsmål

Denne afhandling er således resultatet af et forskningsprojekt, der har undersøgt børns liv og barndommens landskaber i to almene boligområder på Københavns Vestegn, Taastrupgaard og Gadehavegaard. De to kvarterer ligger få hundrede meter fra hinanden og har begge været på den officielle liste over såkaldt *hårde ghettoområder*² (TB, 2019). På baggrund af et ottemåneders feltarbejde undersøger afhandlingen disse forbundne forskningsspørgsmål:

- 1. Hvordan skaber 4-11-årige børn og deres forældre i territorielt stigmatiserede boligområder tilknytning og/eller distance til lokale steder, fællesskaber og aktører?³**
- 2. Hvordan former disse praksisser sociale forbindelser og differentieringer i lokalsamfundet?**

² I 2021 blev listen listens navn ændret. Så i dag kaldes *liste over hårde ghettoområder* i stedet *liste over omdannelsesområder*.

³ De lokale aktører skal forstås i bred forstand som aktører, der interesserer sig for og forsøger at påvirke det sociale liv og det fysiske landskab i kvarteret. Det inkluderer altså beboere og besøgende i kvarteret, civilsamfund og fritidsklubber, institutioner, skoler og klubber, boligsociale organisationer, kommunale indsatser og private organisationer.

Afhandlingens udgangspunkt er, at menneskers tilknytning til steder er et socialt og eksistentielt behov, der forudsætter et kontinuerligt engagement og en gensidig moralsk forpligtelse (Gammeltoft, 2018), og derfor er alle ikke nødvendigvis orienteret mod et lokalt fællesskab i det boligområde, de nu bor i. Det handler altså om at forstå, hvordan et lokalt sted, som de stigmatiserede boligområder, får betydning for informanterne, og samtidig være opmærksom på, at de steder, de knytter sig til, kan ligge udenfor kvarteret. Derfor skelner jeg i afhandlingen mellem *kvarterer*, forstået som de fysiske steder, der er administrativt og historisk afgrænsede, og *lokalsamfund*, der forstås som steder, der bærer en særlig betydning for subjektet, og som opstår som en tilknytning gennem stedsskabende praksisser og som en moralsk forpligtelse over for et socialt fællesskab. Forskningsspørgsmålene forholder sig altså til, hvornår og på hvilke måder de stigmatiserede boligområder opstår som betydningsfulde steder, som lokalsamfund, for dem, der bor der.

Det undersøges i tre artikler, der i løbet af analyseprocessen er blevet justeret, så de nu hver besvarer et af disse underspørgsmål:

1. Hvordan knytter børn sig til deres lokalsamfund i et samspil med materielle, sociale og symbolske aspekter af deres kvarter, og hvordan kan vi forstå variationer i børns tilknytningspraksisser som påvirkede af territorial stigmatisering og racialisering af det offentlige rum?
2. Hvad betyder de materielle, sociale og symbolske aspekter af stigmatiserede kvarterer for forældres lokale tilknytning, og hvordan forstås og forhandles forældreskab i hverdagsmøder som gensidige moralsk forpligtende praksisser?
3. Hvordan former boligsociale projekter og pædagogikker steder i det offentlige rum i stigmatiserede kvarterer, og hvordan får det indflydelse på vilkårene for børns og forældres forbindelser til og deltagelse i deres lokalsamfund?

Forskningsprojektet er forankret i en teoretisk forståelse af boligområderne, der forbinder den fænomenologiske interesse for materialitet, krop, sanselighed og arkitektur med den topografiske vending i antropologien, der lægger vægt på, hvordan steders betydning samtidig formes af historiske, politiske, symbolske og andre strukturelle forhold. Det teoretiske udgangspunkt for afhandlingen er en forståelse af, at mennesker og steder konstituerer hinanden. Det betyder, at steders og sociale fællesskabers betydning opstår i et dialektisk samspil, så vi må undersøge, hvordan begge opstår.

Undersøgelsesdesignet har taget afsæt i et antropologisk feltarbejde i de to kvarterer Gadehavegaard og Taastrupgaard. Hensigten med at vælge to forskellige kvarterer har ikke været at undersøge forskelle mellem dem, men snarere at belyse det sammensatte ved sociale fænomener (Lidén, 2010) og søge en vertikal generalisering (Hastrup, 2010), der kan sige noget om, hvordan vi kan forstå samspillet mellem det sociale liv og kvarterernes topografi med udgangspunkt i børnelivet i boligområder, der på lignende vis er påvirkede af territorial

stigmatisering. Feltarbejdet forløb over 63 dage i en 8-måneders periode, hvor jeg foretog deltagerobservationer i det offentlige rum, på legepladser og bænke og til forskellige arrangementer, projekter, møder og begivenheder, hvor børn og forældre var deltagende. Desuden omfatter empirien 67 interviews med børn (n = 22), forældre (n = 30) og fagprofessionelle med tilknytning til de to kvarterer (n = 15). Jeg har anvendt deltagerorienterede metoder i det omfang, det var muligt, i interviewene med børn. 10 børneinterviews er foretaget som børneguidede gåture, og 16 børn har taget fotos med engangskameraer som en del af interviewprocessen. Interviewene med forældre var hovedsageligt siddende, men inddrog også stedssensitive metoder. Derudover er materiale fra Lokalthistorisk Arkiv og mine egne fotografier af arkitektur, byrum og hverdag i kvartererne en del af det empiriske materiale.

Det metodologiske afsæt er inspireret af Kirsten Hastrups (2010) diskussion af topografiens infiltration af socialvidenskaben, der forstår forholdet mellem steder og mennesker som gensidigt konstitueret. Det betyder, at vores oplevelse af at være en del af et fællesskab er nært forbundet med vores stedsskabende praksisser [worlding-processer] og stedernes topografi, forstået som forholdet mellem historiske, materielle, sensoriske og kropslige forhold. Det handler altså om at forstå det dialektiske samspil mellem sted og socialitet uden at gøre steder til det sociales årsag eller overse deres betydning (Hastrup, 2010).

Afhandlingens analyser udfolder, hvordan en undersøgelse af variationer i børns liv og barndom i territorielt stigmatiserede kvarterer kan nuancere forståelser af samspillet mellem børneliv, forældreskab, naboskab, lokalsamfund og kvarterernes topografi. Ved både at have blik for børns stedsskabende praksisser som udtryk for tilknytning og distancering og samtidig inddrage strukturerende dynamikker bliver det muligt at forstå børn som aktører, der gennem deres hverdagsliv, sociale relationer, positioneringer og stedsskabende praksisser orienterer sig mod, former, formes af og deltager i fællesskaber og steder, der rækker ud over deres egne verdner.

Der er omfattende forandringer i gang af de stigmatiserede boligområder, der også påvirker børn, der kan frygte at miste det sted og fællesskab, hvor de føler sig hjemme (Söderberg, 2023). Forskningsprojektets analyser understreger betydningen af at inddrage børnenes perspektiver, fordi det kan give indsigt i mangfoldigheden og flertydigheden af børnelivet i de stigmatiserede boligområder. Det handler ikke mindst om at tage børnenes politiske og sociale rettigheder som medborgere alvorligt (Wall, 2019). Børnelivet er en betydningsfuld, men ofte tavs del af de sociale dynamikker, der former et lokalsamfund. Og bliver vi bedre til at lytte til børns perspektiver og se betydningen af børns og forældres hverdagsliv i kvartererne i en topografiske kontekst, kan vi bedre skabe byer, steder og fællesskaber, hvor børn kan trives og være samlingspunkt for naboskab og lokalsamfund.

Læsevejledning

Efter indledningen følger kapitel 2 om forskningsprojektets kontekst. Heri beskriver jeg den historiske udvikling i en dansk sammenhæng med fokus på den politiske og sociale kontekst for barndom, naboskab og hverdagsliv i almene boligområder. Med udgangspunkt i forskningslitteraturen, lokalhistoriske kilder og interviews med beboere viser jeg, hvordan forestillinger om det gode børneliv, boligpolitiske rationaler og det territorielle stigma har formet boligområdernes arkitektur og de lokale normer og praksisser, der får betydning for børns og forældres tilknytning og distance til lokalsamfundet i kvarteret.

Kapitel 3 fokuserer på det teoretiske grundlag for afhandlingen. Heri beskriver jeg, hvordan afhandlingens forskningsdesign, metoder og analyser er inspireret og præget af tre teoretiske felter: (1) bylivsstudiers forståelse af urbane marginaliseringsprocesser, territorial stigmatisering og naboskab; (2) antropologiske og fænomenologiske indblik i forholdet mellem steder, topografi, socialitet og tilknytning; samt (3) barndomsstudiers interesse for børns handlekraft [agency], stedsskabende praksisser og generationelle position.

I kapitel 4 udfolder jeg, hvordan eksisterende forskningsfelter om barndom, forældreskab og naboskab i stigmatiserede boligområder har været afsæt for afhandlingens analyser, og hvordan forskningsprojektet bidrager til disse felter.

Herefter følger kapitel 5, der beskriver feltarbejdets forløb, de anvendte metoder og den indsamlede empiri, samt hvordan jeg greb det videre arbejde an med at udvikle analyserne til de tre artikler.

Derefter introducerer jeg de følgende kapitler, der gengiver de tre artikler. Artiklerne præsenteres med fokus på samspillet mellem det empiriske materiale og de anvendte analysestrategier.

Kapitel 6 er en gengivelse af artiklen "Growing up in the 'Ghetto': Children's Ambiguous Attachment in Racialised Communities in Denmark" (Martiny-Bruun, 2024a), der er udgivet i tidsskriftet "Children's Geographies". Artiklen handler om børns stedsskabende praksisser i stigmatiserede kvarterer. Her analyserer jeg samspillet mellem kvarterernes topografi og børns handlekraft. Med udgangspunkt i børns perspektiver beskriver jeg, hvordan tilknytning til lokalsamfundet kan fremmes af byrummenes arkitektur og materialitet, af børns mobilitet og omsorg for fælles steder og relationer samt af etablerede lokale fællesskaber og boligsociale projekter. Samtidig kan børnelivet i det offentlige rum også være anledning til konflikter og sociale differentieringer, der forstærkes af det territorielle stigmas racialisering af sociale positioner i kvarteret. I kapitlet analyserer jeg, hvordan racialiserede positioner, i samspil med børns relation til sociale hierarkier mellem etablerede grupper og marginaliserede outsiders, får betydning for, om børn knytter sig til eller distancerer sig fra deres kvarter.

Kapitel 7 er artiklen "Parenting in the Courtyard – Understanding the Moral Dimensions of Socially Embedded Practices in Stigmatised Neighbourhoods in Denmark" (Martiny-Bruun, 2023) i tidsskriftet "Qualitative Studies". Heri undersøges forældreskab i det offentlige rum som en stedsforankret praksis, der får betydning for forældres sociale status og tilknytning til kvarteret, såvel som kvarterets symbolske status. Analyserne tager udgangspunkt i interviews med forældre og deltagerobservationer i det offentlige rum og bidrager til forældreskabsstudier ved at vise, hvordan lokalsamfund stadig spiller en rolle som udtryk for kvarterets moralske respektabilitet i en kulturel kontekst, der ellers lægger vægt på intensive og individualiserede forståelser af forældreskab. Således viser analysen også, hvordan kvarterets symbolske status som stigmatiseret former forældreskabspraksisser og kan være en barriere for nogle forældres deltagelse i lokalsamfundet. Modsat kan forældreskab også være en anledning til hverdagsmøder, der etablerer og vedligeholder sociale relationer og tilknytning til lokalsamfundet.

Kapitel 8 er artiklen "Lokale forbindelser i udsatte boligområder: stedsskabende boligsocialt arbejde med børn" (Martiny-Bruun, 2024b), der er udgivet i "Dansk pædagogisk Tidsskrift". Kapitlet analyserer, hvordan nogle boligsociale projekter med børn kan forstås som baserede på en stedsskabende pædagogik, der bliver anledning til lokale forbindelser og tillid mellem børn, forældre, civilsamfund og lokale institutioner. Med afsæt i en analyse af to forskellige projekter viser kapitlet, hvordan projekterne skaber betingelserne for, at børn og forældre knytter sig til steder og fællesskaber i kvarteret, og samtidig kan styrke fagprofessionelles tillid til og samarbejde med forældre og civilsamfund. Kapitlet bidrager til studier af boligsocialt arbejde ved at udfolde potentialet i en stedsskabende pædagogik, der orienterer sig mod lokalsamfundet og steder i kvarteret. Dog kan den stedsskabende pædagogik forstærke etablerede sociale hierarkier og implicitte normer, der kan gøre det vanskeligt at inddrage børn og forældre, der ikke allerede er en del af lokalsamfundet.

Afhandlingen afsluttes i kapitel 9 med en konklusion, der samler analytiske pointer fra kapitlet og artiklerne. Jeg opsummerer forskningsprojektets vigtigste fund, og hvordan de bidrager til eksisterende forskningsfeltets viden om børneliv og territorial stigmatisering, naboskab, forældreskab og boligsocialt arbejde. Endelig diskuterer jeg, hvordan afhandlingens perspektiver kan omsættes til praksis i en kontekst, hvor boliger rives ned, og de fysiske rammer ændres for at integrere kvartererne mere i de omkringliggende byer. Hvad kan de ændrede landskaber betyde for børnelivet, og hvad kan vi gøre for at styrke børns mulighed for at deltage i det offentlige liv og bidrage til lokale fællesskaber og afstigmatiseringen af kvartererne?

Kapitel 2. Kontekst.

Fra velfærdsvision til ghettopolitik: barndom, naboskab og hverdagsliv i almene boligområder

Dette kapitel udfolder den historiske, politiske og sociale udvikling af de almene boligområder, der danner baggrund for afhandlingen. Med udgangspunkt i Taastrupgaard og Gadehavegaard viser kapitlet, hvordan velfærdsstatens idealer om at skabe almene boliger med stærke fællesskaber og gode rammer for børneliv formede hverdagslivet i kvartererne i de første år. Kapitlet følger, hvordan skiftende politiske strategier og socioøkonomiske betingelser, herunder asymmetri mellem ejer- og lejeboligmarkedet, immigration, urban polarisering og ghettopolitik, gradvist har omformet hverdagsliv og naboskab i de almene boliger. Formålet er at vise, hvordan disse strukturelle forandringer har påvirket lokale normer, sociale praksisser og børns hverdagsliv, og dermed skabe et analytisk grundlag for at forstå, hvordan tilknytning, distance og sociale differentieringer er med til at stigmatisere boligområder. I kapitlet inddrager jeg dele af arkivmateriale fra Lokalhistorisk Arkiv og interviews fra feltarbejdet, som er indsamlet og behandlet som beskrevet i metodekapitlet. Arkivmaterialet giver indblik i hverdagslivet, diskussioner og aktiviteter i Taastrupgaard i perioden fra 1970 til midten af 1980'erne, mens der ikke er meget nyere materiale i arkivet. Interviews med beboere, der er vokset op i begge kvarterer giver indsigt i, hvordan politiske tiltag og strukturelle forandringer har påvirket betingelserne for tilknytning til og deltagelse i fællesskaber i nyere tid.

De boligområder, der i en dansk kontekst omtales som udsatte eller ghettoiserede, er alle en del af den almene boligsektor. I dag bor omkring 20 procent af den danske befolkning i almene lejeboliger, men selvom disse boliger i princippet er tilgængelige for alle, så er det især lavindkomstgrupper, der bor der (Andersen et al., 2022; Kjeldsen, 2023). En medvirkende årsag til dette er, at kommunerne har anvisningsret til 25 procent af de ledige boliger til borgere med behov for en bolig, ligesom det udelukkende er muligt at få boligstøtte, hvis man bor i en lejebolig. Overskuddet fra driften af de almene boliger anvendes til renoveringer, boligsocialt arbejde og boligstøtte, der gives til mere end 60 procent af beboerne. Boligforeningerne drives gennem et beboerdemokratisk system, der har indflydelse på økonomi, lejeniveau og andre vigtige beslutninger som renoveringer og omdannelse, men sektoren og den løbende drift af foreningerne er også underlagt omfattende politisk styring fra kommunalt og statsligt niveau (Kjeldsen, 2023; Larsen, 2014).

Fra plan til praksis: velfærdsstatens arkitektur til stærke fællesskaber og gode børneliv (1960 – midten af 1980'erne)

I 1960'erne og 1970'erne blev flertallet af de almene boliger opført i forstæderne til større danske byer. Det gælder også Taastrupgaard og Gadehavegaard, der var på tegnebrættet i Høje-Taastrup Kommune i 1960'erne og stod færdige i henholdsvis 1972-1973 og 1973-1980 (Bech-Danielsen et al., 2020; 2021). Disse boliger skulle materialisere velfærdsstatens vision om sunde hjem og stærke fællesskaber for arbejderfamilier og deres børn (Frandsen & Hansen, 2020; Larsen, 2014; Stender & Bech-Danielsen, 2019a; Søberg, 2022). I de nye kvarterer tegnede arkitekter en fremtid, hvor børn kunne undslippe byens asfaltjungle og mørke baggårde. Velfærdsstatens moderne arkitektur skulle danne rammerne for den gode barndom mellem blokkene ved at prioritere trafikseparering, grønne fællesarealer, legepladser, sportspladser og lokale institutioner (Søberg, 2022).

Efterkrigstidens almene boligområder er, med Claus Bech-Danielsen og Marie Stenders (2017) ord, "monumenter fra en tid, hvor lighed, fællesskab og solidaritet var bærende værdier" (Bech-Danielsen & Stender, p. 22). Det fremgår også af projekteringen af Taastrupgård, hvor arkitekten lægger vægt på, at boligområdet bliver udlagt til fodgængere og cyklister. Ambitionen er at skabe et blandet bymiljø med plads til legepladser og haverum, børneinstitutioner, købmand og lokalt foreningsliv. Der lå altså allerede i planlægningen af de almene boligområder en intention om en gensidig moralsk forpligtelse om at deltage i et lokalt, socialt fællesskab.

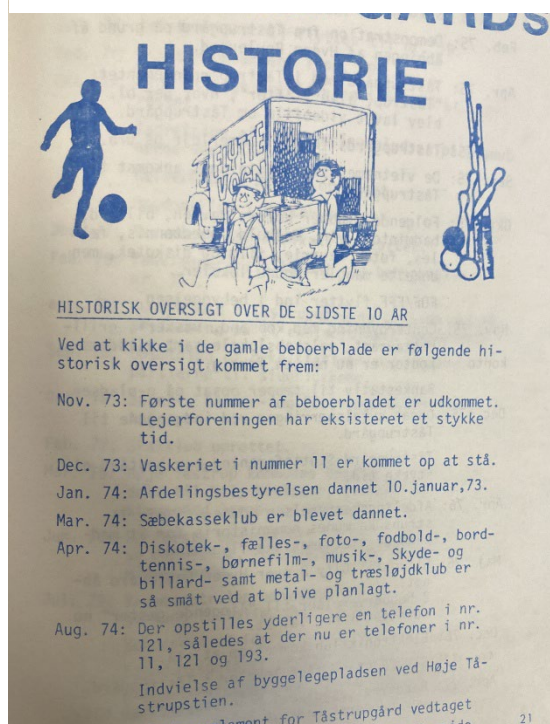
I Taastrupgaard udkom det beboerdrevne blad *gården* første gang i 1973, og i de mere end ti år, det blev omdelt, afspejler det naboernes engagement i hinandens hverdagsliv (se Figur 1). I bladet er der indkaldelser til og referater af møder, debatindlæg, invitationer til arrangementer samt beskrivelser af nogle af de sociale aktiviteter i kvarteret. Det viser, hvordan naboer har engageret sig i et beboerdemokrati og et fællesskab, hvor man mødtes om interesser i lokale "klubber" (fx bordtennis, fotografi, billard, børnefilm, diskotek og skydning), diskuterede indretningen og brug af fælles arealer og deltog i sociale arrangementer og politiske processer såsom nationale love og lokalplaner, der har berørt kvarteret (se Figur 2). En del af det sociale liv i klubberne var lukket om fællesskabet mellem naboer. Fx fremgår det af beboerbladet, at den lokale fodboldklub udelukkende har været for beboere i Taastrupgaard. Men selvom mange tilsyneladende har knyttet sig til et lokalt fællesskab, er der også opmærksomhed på at byde nye indflyttere velkomne. Således organiserer naboer sig i en venskabsforening, der tager imod de vietnamesiske flygtninge, der flyttede ind i 1975, og igen nogle år senere, da de tyrkiske gæstearbejdere ankom til kvarteret. En artikel i *gården* beskriver, hvordan de vietnamesiske flygtninge modtog donationer af cykler og arrangerede en "Vietnamaften" med film om Danmark og Vietnam, karateopvisning samt kaffe og te, fordi "det er vigtigt at kende til hinandens livsformer, når man skal have det hyggeligt sammen" (se Figur 3). Året efter modtog venskabsforeningen en "humanistpris" fra Høje-Taastrup Kommune for modtagelsen af de vietnamesiske flygtninge.

Der har altså været et civilsamfund i Taastrupgaard i 1970'erne og et stykke op i 1980'erne, der har arbejdet for at integrere alle beboere i lokale fællesskaber gennem sociale aktiviteter, foreningsliv og arrangementer. Det har også handlet om at skabe gode vilkår for børns hverdagsliv i kvarteret. I oktober 1978 blev der startet en børneklub for børn mellem 7 og 12 år, der lavede sommerferieaktiviteter og arrangerede udflugter for børn og deres forældre (se Figur 4 og Figur 5). Lokale voksne har også organiseret sommerlejr i Jylland over en uge for mellem 30 og 50 børn fra 1975 og i hvert fald indtil midten af 1980'erne (se Figur 6 og Figur 7). Niels Nielsen, der er formand for Taastrupgaards børne- og ungdomsklub og er med til at arrangere sommerlejrene, får i 1979 en ungdomslederpris fra Høje-Taastrup Kommune.

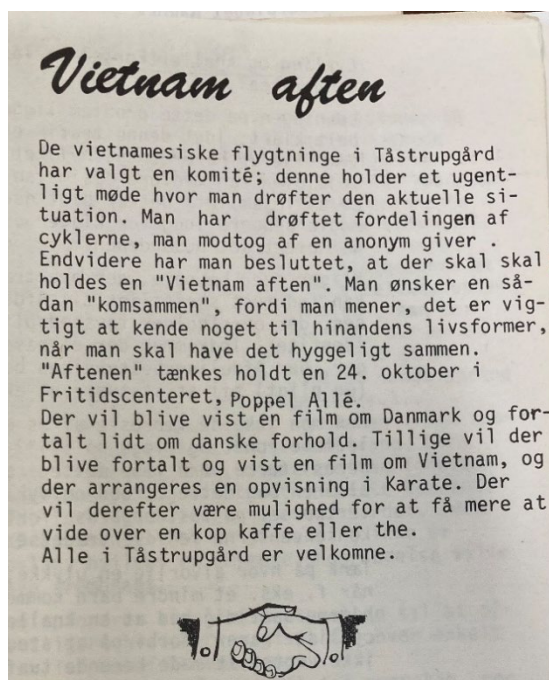
Det er sandsynligt, at en læsning af beboerbladene fremhæver det aktive civilsamfund og de naboer, der værdsatte et aktivt lokalsamfund. De beboere, der ikke har orienteret sig mod lokalsamfundet, er ikke repræsenterede i bladene. Det er også vigtigt at nævne, at der i *gåden* også er fortællinger om små konflikter og uenigheder. Det handler blandt andet om børns færden i det offentlige rum, når de ikke følger regler for, hvor man må cykle, og hvornår man må lege udenfor, eller når de går ind i private haver for at hente bolde (se Figur 8).

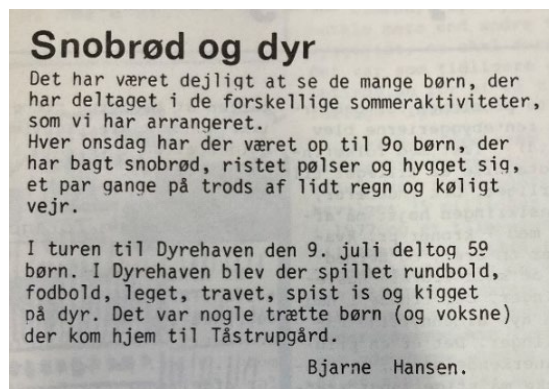
Figur 2: Forside fra beboerbladet *gården* fra Taastrupgaard. Børn er ofte en del af forsidetegningerne og repræsentanter for det sociale liv og fællesskab i *gården* (gården, 1977).

Figur 1: Første side af en historisk oversigt over vigtige begivenheder fra de første 10 år med beboerbladet "gården". Her beskrives blandt andet mange af de "klubber", der dannede rammer om det sociale liv organiseret for og af beboerne i Taastrupgaard (gården, 1983).

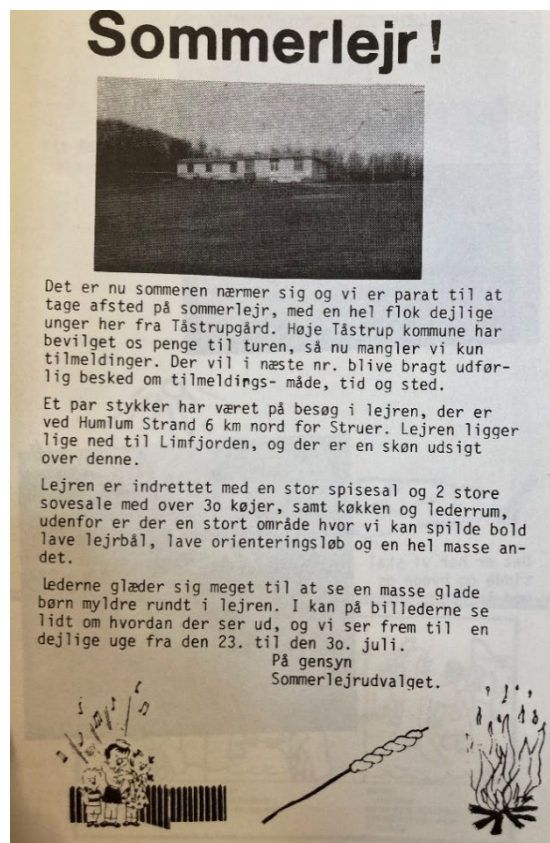
Figur 4: Beskrivelse af "Vietnam aften" i Beboerbladet (gården, 1975).

Figur 3: Referat af nogle af de mange aktiviteter, lokale beboere arrangerede for børn og børnefamilier i Taastrupgaard (gården, u.d.).

Figur 5: Fotos fra starten af 1980'erne af børn, der slår katten af tønden og laver snobrød i Taastrupgaard (gården, u.d.).

Figur 6: Invitation til en uges sommerlejr i Humlum for børn fra Taastrupgaard (gården, u.d.).

Figur 7: Børn på Taastrup Station på vej på sommerlejr (Ole Rasch, arkiv.dk).

LÆSERNE SKRIVER

LÆSERBREV.

Undertegnede kunne godt tænke sig at få at vide, hvem der har fostret den geniale idé med de barnevognsafspæringer der er foretaget hist og pist, at det ikke er for at forhindre cykel og knallertkørsel kan jo konstanteres med en enkelt blik. Især den der er plaseret ved trappen er helt i top, det går fint med at køre ned på en cykel, jeg hørte forleden en dame fortælle sin søn at spærringen var foretaget for at man ikke skulle få for meget fart på ned af bakken (begge på cykel). Skiltet er endda plaseret lige ved, nu kører jeg tit med mit barnebarn og kan ikke undgå at tænke på hvad man stiller op, hvis det er tvillinger man kører med.

Med hensyn til indlægget i sidste nummer om at vi alle skal være her, er jeg fuldt enig, jeg ville bare ønske at det også gjaldt for os der bor i stuelejlighederne, men der kniber det lidt med demokratiet. Min dejlige terrasse som jeg regner med er indberegnet i huslejen er komplet ubrugelig, trods det jeg har indhegnet den kan jeg ikke holde børnene væk, hvis deres bold er røget derind springer de bare over på hvad jeg regner for privat område. Sidde ude og drikke kaffe kan man heller ikke, medmindre man er ligeglad med hvad der kan risikere at komme flyvende oppefra og det er ikke lige lækkert kan jeg fortælle. Nu har jeg boet her fra august 72 og jeg er blevet træt af at sige noget til børnene, de fleste kommer alligevel nede fra den anden ende hvor de vel er bleven jaget væk.

Elna Adelvig, 41 st.tv.

SVAR.

Afspærringen er forlangt opsat af afdelingsbestyrelsen i håb om at få standset en del af cykel- og knallertkørslen på vore gangstier, der tiltider må siges at være næsten livsfarlig for navnlig børn og ældre mennesker. Det er beklageligvis endnu ikke gået op for en del personer, at man risikerer at blive sagt op fra sin lejlighed, hvis man fortsat cykler på gangstierne, med deraf økonomiske problemer.

At De får ting i hovedet er beklageligt og i strid med husordenen. Sker det oftere bedes De aflevere en skriftlig klage til afdelingsbestyrelsen med angivelse af "synderen" og vi skal da tage os alvorligt af sagen.

Afd.best.

Figur 8: Små konflikter og uenigheder er også en del af naboskab og børns færden i kvarteret. Her et læserbrev og svar fra afdelingsbestyrelsen, der diskuterer tryghed og grænsen mellem offentlige og private rum. Skribenten adresserer brud på husordenen, blandt andet at børn og voksne cykler på gangstierne, og at børn henter bolde i hendes have (gården, u.d.).

Følgerne af en asymmetrisk boligpolitik: nye naboer og svækkede fællesskaber (1980'erne)

I løbet af 1980'erne begyndte sammensætningen af beboere i de almene boliger at ændre sig. Flyttemønstre førte til, at de med flest socioøkonomiske ressourcer og stabil tilknytning til arbejdsmarkedet flyttede fra de almene boligområder, mens flygtninge, arbejdsmigranter og borgere i udsatte positioner oftere flyttede til områderne og blev boende i længere tid (Jakobsen et al., 2020; Kjeldsen, 2023, pp. 19-22; Stender & Bech-Danielsen, 2019a). Det er muligt, at den ændrede beboersammensætning også fik betydning for beboernes engagement i klubber og andre lokale fællesskaber. I Taastrupgaard kan man i *gården* fx læse om, at der er færre aktiviteter i nogle klubber, mens andre klubber, børnelejrene og *gården* med tiden ophører helt.

Udviklingen i flyttemønstrene forklares i forskningslitteraturen med flere forskellige faktorer. Nogle fremhæver om lokale processer og vilkårs betydning for de enkelte beboeres lyst til at blive boende eller flytte, mens andre fremhæver, hvordan staten og den førte boligpolitik siden 1950'erne har været en drivende kraft i polariseringen af boligmarkedet (se Andersen, 2020; Andersen, 2021; Andersen et al., 2022; Larsen, 2014). Troels Schultz Larsen (2014) argumenterer for, at udviklingen har rødder i politiske opgør i 1950'erne om rationalet bag reguleringen af boligmarkedet i det regeringsbærende Socialdemokrati. De førte til en funktionel opdeling og asymmetrisk relation mellem ejerboligmarkedet og den almene sektor. Det betød, at ejerboligmarkedet fik en privilegeret position og blev styret af frie markedsprincipper, mens den almene sektor fik til opgave at kompensere for den ulige fordeling af ressourcer ved at tilbyde boliger til dem, der ikke havde adgang det private boligmarked (Larsen, 2014, pp. 1396-1398).

I et lokalt perspektiv fik flere middel- og arbejderklassefamilier mulighed for at virkeliggøre deres drøm om at flytte i eget hus på grund af stigende velstand og billigere enkeltfamiliehuse i de nye forstæder, der voksede frem rundt om de større byer. De almene boliger befinder sig nederst i bolighierarkiet og fravælges ofte af de borgere, der har mulighed for det (Andersen, 2021; Andersen et al., 2022). I samme periode oplevede beboerne flere forhold, der gjorde de almene boliger mindre attraktive at blive boende i. Det handlede ikke kun om, at arkitekturen var mindre attraktiv med sin monotone typologi og ringe kvalitet af materialer, men også om, at huslejerne var relativt høje. I Taastrupgaard havde forsinkelser og ændringer af byggeriet allerede gjort huslejen 50-100 procent dyrere end i lignende boliger, inden beboerne flyttede ind. Få år efter at byggeriet havde stået færdigt, nødvendiggjorde ringe materialevalg og dårligt håndværk renoveringer, der mere end fordoblede huslejen over det næste årti (Larsen, 2014, p. 1392).

Endelig steg andelen af socialt udsatte borgere og etniske minoriteter i kvartererne. Det skyldtes både, at kommunerne brugte deres anvisningsret til de almene boliger, og at arbejdsmigranter flyttede ind, fordi det var der, der var ledige boliger. I Taastrupgaard betød

det en koncentration af beboere med sociale problemer i kvarteret, og at andelen af beboere med etnisk minoritetsbaggrund steg fra 38 procent i 1985 til 69 procent i 1993 (Larsen, 2014, p. 1392). Samlet set betød flyttømønstrene, at de med flest socioøkonomiske ressourcer og stabil tilknytning til arbejdsmarkedet flyttede fra de almene boligområder, mens etniske minoriteter og socialt udsatte borgere oftere flyttede til områderne og blev boende i længere tid (Jakobsen et al., 2020; Kjeldsen, 2023, pp. 19-22; Stender & Bech-Danielsen, 2019a).

Det har ikke været muligt at finde relevant materiale i Lokalhistorisk Arkiv om det sociale liv og udviklingen i Gadehavegaard i perioden, fra de første flyttede ind i 1973, og frem. Men Gadehavegaard blev opført få hundrede meter fra Taastrupgaard. De to boligområder er adskilt af en stor vej, Hveens Boulevard, og nogle mindre erhverv, og de to kvarterer er forbundet af cykel- og gangstier. Gadehavegaard har i store træk gennemgået den samme udvikling som Taastrupgaard med behov for renoveringer, en oplevelse af et monotont byggeri og en stigende koncentration af immigranter og beboere i udsatte positioner i løbet af 1980'erne og 1990'erne (Bech-Danielsen et al., 2021).

I 1987 fandt den danske regering med Winther Kommissionens rapport, at sociale problemer i den almene boligsektor var koncentreret i bestemte områder. Denne forståelse blev anledning til en politisk konflikt om, hvordan udfordringerne skulle håndteres. Nogle politikere argumenterede for en national indsats, der adresserede de strukturelle uligheder i et asymmetrisk boligmarked, der favoriserede ejerboliger. Alligevel endte forhandlingerne med at cementere et områdebaseret rationale, der forstod problemerne som lokale og sociale, og løsningen blev at håndtere dem internt i den almene sektor frem for at ændre de overordnede markedsstrukturer (Bech-Danielsen & Stender, 2017; Larsen, 2014, 2018; Larsen & Delica, 2021).

Indsatserne for at forbedre forholdene i de almene boligområder i 1980'erne lagde først og fremmest vægt på at renovere byggeskader og skabe forbedringer af arkitekturen med kulørte facader og former i postmoderne stil (se fotografier fra Taastrupgaard under og efter renoveringer af gårdmiljøerne i slutningen af 1980'ern, figur 9, 10, 11 og 12). Tanken var, at de fysiske forbedringer ville tiltrække og fastholde mere ressourcestærke beboere ved at gøre det mere attraktivt at bo i boligområderne (Bech-Danielsen & Stender, 2017; Larsen, 2014; Stender & Bech-Danielsen, 2019a). Evalueringer af de første renoveringer på landsplan har dog vist, at de var så dårlige både æstetisk og byggeteknisk, at der hurtigt opstod nye behov for at renovere de samme bebyggelser. Det blev tydeligt, at de fysiske indsatser skulle suppleres af sociale og mere helhedsorienterede indsatser (Bech-Danielsen & Stender, 2017, p. 17). Og på trods af initiativerne medførte udviklingen en symbolsk nedgrade-ring af kvartererne, der i stigende grad blev betragtet som udsatte boligområder med integrations- og kriminalitetsproblemer (Kjeldsen, 2023; Stender & Bech-Danielsen, 2019a).

Figur 9: Et barn på en rutsjebane i Taastrupgaard, ca. 1989 (Ole Rasch, arkiv.dk).

Figur 10: To børn på cykel i gården, Taastrupgaard, ca. 1989 (Ole Rasch, arkiv.dk).

Figur 11: Renovering af gårdrummet i Taastrupgaard, ca. 1989 (Ole Rasch, arkiv.dk).

Figur 12: En mand lægger sten i sin have i Taastrupgaard, ca. 1989 (Ole Rasch, arkiv.dk).

Områdebaserede indsatser og racialisering af boligpolitikken: lokale løsninger på strukturelle problemer (1990 – 2000'erne)

Siden 1960'erne og 1970'erne var ghettobegrebet blev anvendt i danske medier til at beskrive forskellige udfordringer med nedslidte byer og sociale udfordringer i bred forstand, men i løbet af 1980'erne og 1990'erne blev udfordringerne med ghettoisering gradvist forbundet med udfordringer med integration af muslimske minoriteter og en problematisering af islamisk kultur i visse boligområder (Schmidt, 2022). Det var blandt andre borgmestre på den københavnske Vestegn, der var fortalere for denne problemforståelse. Disse bekymringer førte til nedsættelsen af Byudvalget i 1993, et tværministerielt udvalg, der skulle udvikle en tværgående indsats for at løse de komplekse problemer i byerne (Fallov, 2013, pp. 490-492; Frandsen & Hansen, 2020, p. 15; 2024, p. 67).

Med Byudvalgets arbejde konsolideredes den områdebaserede by- og boligpolitik. Udvalgets første rapport kortlagde en markant koncentration af sociale problemer og præsenterede en 30-punktshandleplan for en *"målrettet og helhedsorienteret indsats"* (Byudvalget 1994a, p. 5 Frandsen & Hansen, 2020, p. 16). Paradoksalt nok viste rapporten ingen direkte sammenhæng mellem andelen af udlændinge og sociale problemer (Byudvalget 1994b, p. 11 Frandsen & Hansen, 2020, p. 16), men over halvdelen af de sociale tiltag var alligevel målrettet mod flygtninge og indvandrere. Dermed markeres en begyndende tendens til racialisering af boligpolitikken, det vil sige, at steder og sociale problemer associeres med ikkevestlig indvandring, integrationsproblemer og parallelsamfund (Fallov, 2013; Frandsen & Hansen, 2020, p. 26).

Byudvalget satte i de efterfølgende år gang i forskellige byudviklingsprojekter (Modelområdeforsøg (1994-2002), Kvarterløft (1996-2008), Helhedsorienteret Byfornyelse (1998-2003) og Byer for Alle (2002-2006)), der skulle kombinere de fysiske forbedringer med sociale indsatser. Intentionen var at inddrage lokale ressourcer gennem partnerskaber, så resultaterne kunne forankres i områderne og fortsætte, efter at den økonomiske støtte ophørte (Bech-Danielsen & Stender, 2017, p. 17; Fallov, 2013, pp. 493-493; Frandsen & Hansen, 2020, p. 16). I perioden kan man se et øget fokus på den områdeorienterede politik, der i løbet af 00'erne i stigende grad forstod "ghettoproblemerne" som selvforskyldte udfordringer, der bedst kunne løses gennem politisk styring og sociale indsatser i lokalsamfundene (Frandsen & Hansen, 2020; Jensen & Söderberg, 2022).

Flere af de forældre, der har været informanter i dette forskningsprojekt, er født i eller kom til Taastrupgaard og Gadehavegaard som børn af arbejdsmigranter i slutningen af 1980'erne og starten af 1990'erne. Deres fortællinger afspejler derfor, hvordan nogle af de sociale og strukturelle forandringer af kvartererne oplevedes fra et børneperspektiv. De fleste forældre beskriver en god, tryk barndom i et kvarter, hvor de mange naboer med etnisk

minoritetsbaggrund og boligsociale aktiviteter skabte et fællesskab, hvor de ikke følte sig udenfor. Som Berfin, der er vokset op i Taastrupgaard og nu bor der med sine tre børn, formulerer det:

Der var mange børn, der lignede os. [...] Jeg kan tydeligt huske, at herovre var der græs, og der spillede vi fodbold med de andre børn fra Taastrupgaard. Man vidste, hvor man skulle samles. Alle børn var inkluderet, alle kunne med hinanden. Det var en god barndom.

Flere forældre lægger som Berfin vægt på betydningen af børnenes selvorganiserede fællesskaber – hulebyggerier, rundbold og bål – mens andre forældre fremhæver de boligsociale medarbejders betydning for følelsen af en lokal identitet og stærke fællesskaber. I forældrenes fortællinger er de sociale kræfter i civilsamfundet, der skaber gode rammer for børns fællesskaber, naboskab og lokal identitet, med tiden blevet mindre selvorganiserede og mere afhængige af støtte. I stedet er velfærdsstaten trådt til som en aktør, der gennem en boligpolitik, boligsocialt arbejde og forskellige projekter både har øget finansieringen og indsatserne for at skabe sociale netværk, integration og gode vilkår for børn i kvartererne (se figur 13, 14, 15, 16, 17 og 18).

Da disse forældre senere stiftede familie, flyttede de fleste i ejerlejligheder i nærområdet eller ind med ægtefæller i andre forstæder på Vestegnen. For nogle var det deres familie og sociale netværk i Taastrupgaard og Gadehavegaard, der fik dem til at flytte tilbage til kvarteret, mens andre var drevet af økonomisk nødvendighed efter skilsmisser eller andre omstændigheder. Uanset årsagen værdsætter mange af dem, der er flyttet tilbage til kvarteret, deres sociale netværk og de muligheder for fritidsliv, deres børn har i kvarteret. Alligevel kan de godt drømme om at flytte i ejerbolig, hvis det bliver økonomisk muligt.

Evalueringer har vist, at selvom de forskellige byudviklingsindsatser i 1990'erne ikke løste de sociale problemer, så lykkedes man med at bremse de stigende sociale problemer blandt kvarterernes beboere (Bech-Danielsen & Stender, 2017). På et individuelt plan har indsatserne haft delvis succes med at styrke flere beboeres ressourcer og tilknytning til arbejdsmarkedet. Men de har ikke ændret ved den grundlæggende dynamik, der fører til, at mange beboere stadig flytter ud, hvis deres sociale og økonomiske vilkår forbedres (Andersen et al., 2022; Christensen, 2015; Kjeldsen, 2023). Samtidig gør de almene boligers negative omdømme og position nederst i bolighierarkiet det fortsat vanskeligt at tiltrække borgere, der har mulighed for at vælge andre boliger (Andersen, 2021; Andersen et al., 2022; Bech-Danielsen & Stender, 2017).

Figur 13: "Oprydningsdag i Taastrupgaard, marts 1997", ukendt kontekst (Taastrup Avis, arkiv.dk).

Figur 14: "Forældreskolen" i Taastrupgaard, 1995-1996 (Taastrup Avis, arkiv.dk).

Figur 15: "Optakt til indvanderråd, der også arbejder som tolke", oktober 1997, ukendt kontekst (Taastrup Avis, arkiv.dk).

Figur 16: Prisoverrækkelse på det boligsociale kontor, Taastrupgaard (Taastrup Avis, arkiv.dk).

Figur 17: Borgmester Anders Bak til "Rend og Hop", et socialt arrangement for børn, Taastrupgaard, 1997 (Taastrup Avis, arkiv.dk).

Figur 18: Børn med dannebrogflag på trampoliner til "Rend og Hop", 1997 (Taastrup Avis, arkiv.dk).

Fra ghettopolitik til parallelsamfundspakke: centralisering, stigmatisering og styrkede boligsociale indsatser (2010 – 2020'erne)

Allerede i 2004 taler daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen (V) om behovet for en plan mod ghettoiseringen, der kan stoppe dannelsen af "etniske enklaver og parallelsamfund" (Schmidt, 2022, p. 321). Men først i 2010 formaliseres den politiske retorik, der knytter ghettoproblemer til risikoen for parallelsamfund, i den daværende VK-regerings udspil "Ghettoen tilbage til samfundet. Et opgør med parallelsamfund i Danmark" (Regeringen, 2010). Heri defineres parallelsamfund som "områder, hvor danske værdier ikke har fuldt grundfæste" (Regeringen, 2010, p. 5), og udfordringerne med sociale og økonomiske problemer i boligområder forbindes med en kamp for at bevare danske normer og værdier (Schmidt, 2022). Med udspillet bestemmer regeringen, at der årligt skal udgives en "ghetto-liste" med de mest udsatte almene boligområder. De kvarterer, der kommer på ghettolisten, har mere end 1.000 beboere, og har derudover en særlig høj koncentration af indvandrere, dømte kriminelle og beboere uden tilknytning til arbejdsmarked og uddannelse. Udspillet udmøntes i politiske tiltag, der kæder boligpolitikken sammen med en række socialpolitiske stramninger i forhold til blandt andet forældreansvar, kontanthjælpsydelse og rådighedspligt. Samtidig indføres "social miks"-strategier, der fx blander boligtyper og åbner for fleksibel udlejning, så boliger kan udlejes uden om ventelisterne til beboere med tilknytning til arbejdsmarked eller uddannelse (Bech-Danielsen & Stender, 2017; Frandsen & Hansen, 2020).

Den danske boligpolitik er særligt fra 10'erne præget af en række spændinger mellem forskellige problemforståelser og -tilgange. På den ene side retter flere tiltag sig igen mod et mere bystrategisk niveau, så fysiske renoveringer, omdannelser af uderum og boligforbedringer suppleres af indsatser, der skal knytte boligområderne tættere sammen med omgivelserne og tilføre nye funktioner og boligtyper (Bech-Danielsen & Stender, 2017). På den anden side repræsenterer skiftende regerings fokus på bekæmpelse af ghettoer og parallelsamfund en områdeorienteret tilgang, der isolerer problemerne til lokale udfordringer og har et snævert fokus på sociale problemer som associerede med etnicitet og integrationsudfordringer (Frandsen & Hansen, 2020).

Da regeringens politiske udspil "Ét Danmark uden parallelsamfund. Ingen ghettoer i Danmark" (Regeringen, 2018) i 2018 bliver til lov, udfoldes dette spændingsfelt i en politik, der ser områdernes manglende integration af beboerne og boligområderne som problemet og en opløsning af områdernes fysiske og sociale isolation som en del af løsningen. Det politiske mål med tiltagene er at adressere en "integrationsopgave" og "skabe et sammenhængende Danmark" ved at nedbryde parallelsamfund, hvor etniske minoriteter lever uden forbindelse til det danske samfund (Regeringen, 2018, pp. 4-6). De politiske tiltag centraliserer styringen af de udsatte almene boligområder yderligere ved at prioritere de fysiske indsatser, styre anvisningsretten og indføre en række rets- og socialpolitiske stramninger (Frandsen & Hansen, 2020). Der indføres en række tiltag, der retter sig mod de børn og unge, der vokser

op i boligområderne. De handler om at styrke børns danskundskaber gennem obligatorisk dagtilbud fra 1-årsalderen og sprogtests og en "bedre" fordeling af børn og unge i daginstitutioner, skoler og gymnasiale uddannelser. Der indføres ligeledes tiltag, der retter sig mod forældres ansvar for, at deres børn møder op i dagtilbud og skole, og en indsats mod genopdragelsesrejser og vold i hjemmet (Regeringen, 2018).

Et centralt tiltag i det politiske udspil er en stramning af de politiske tiltag over for de områder, der har mere end 50 procent beboere, der er etniske minoriteter og efterkommere. Hvis boligområdet desuden opfylder mindst to af fire følgende kriterier, kommer det på listen over ghettoområder:

- 1) Mere end 40 procent af beboerne mellem 18 og 64 år er uden tilknytning til arbejdsmarked eller uddannelse (som et gennemsnit over de seneste to år)
- 2) Andelen af beboere dømt for overtrædelser af straffeloven, våbenloven eller lov om euforiserende stoffer er mindst tre gange over landsgennemsnittet (som et gennemsnit over de seneste to år)
- 3) Andelen af beboere mellem 30 og 59 år, der alene har en grunduddannelse, overstiger 60 procent
- 4) Den gennemsnitlige indkomst for beboere mellem 15 og 64 år (eksklusive uddannelsessøgende) er mindre end 55 procent af den gennemsnitlige indkomst i regionen (TBB, 2018)

Hvis boligområdet samtidig har været på ghettolisten i mere end fire år, kommer det på en særlig liste over "hårde ghettoområder".⁴ I disse boligområder forpligtes boligforeninger og kommune til at reducere andelen af familieboliger, så de højst udgør 40 procent. Det kan ske ved at bygge private boliger i kvartererne, ved nedrivning eller salg af boliger eller ved at omdanne dem til erhvervsbygninger, ældre- eller ungdomsboliger (TBB, 2018). En konsekvens af reduktionen af familieboliger bliver, at nogle familier tvinges til at flytte fra deres hjem og i stedet anvises en bolig i et andet kvarter. Målet er at ændre boligområderne, så de bliver mere attraktive for ressourcestærke beboere at blive i eller flytte til. Aftalen ændrer også ved beboerdemokratiets vilkår ved at give kommunerne magten til at vedtage tiltag, hvis ikke der kan opnås enighed med områdernes beboere (Kjeldsen, 2023). Truslen om at blive tvunget til at opgive sin bolig blev i 2020 anledning til den sociale bevægelse *Almen modstand*, den første civilsamfundsbevægelse siden 1980'erne. Foreningen har lagt sag an for diskrimination og har i første omgang vundet retten til at kunne føre sagen ved domstolene (Frandsen & Hansen, 2024). I februar 2025 kom EU-Domstolens generaladvokat Tamara Čapeta med sit forslag til en afgørelse, hvori lovgivningen beskrives som "*stigmatiserende*" og "*direkte forskelsbehandling*" baseret på etnicitet (EU-Domstolen, 2025). I december 2025

⁴ I 2021 revideres lovgivningen, således at sprogbrugen ændres, så ghettoområder fremover omtales som "parallellelsamfund", og "den hårde ghettoliste" ændres til "liste over omdannelsesområder", og man skal nu have været på ghettolisten i mere end fem år. Selvom man kan forstå revisionen som en opblødning på et diskursivt niveau, fortsættes i praksis en autoritær tilgang med nye tiltag, der fx gør det muligt at opsigte kriminelle lejere og deres familier (Frandsen & Hansen, 2024).

faldt en dom, og deri fastslog EU-Domstolen, at der er en ”risiko” for, at den danske ”ghettolovgivning” er ”direkte diskriminerende”. Den endelige afgørelse er sendt tilbage til de danske domstole, så Østre Landsret genoptager sagen i 2026 (Øvlisen et al., 2025).

I 2018 var der 15 boligområder på listen over ”hårde ghettoområder”. Taastrupgaard og Gadehavegaard var begge på listen og omfattes af bestemmelserne om at skulle reducere andelen af familieboliger. Taastrupgaard har været på ghettolisten, siden den første gang udkom i 2010, Gadehavegaard kom på ghettolisten i 2012. Taastrupgaard var stadig på listen i 2025, mens Gadehavegaard kom af listen i 2020, men stadig er pålagt at leve op til bestemmelserne om reduktion af familieboliger. I Taastrupgaard var 65 procent af beboerne indvandrere eller efterkommere i 2019. De andre kriterier, der har fastholdt Taastrupgaard på ghettolisten, er, at en stor andel (83 procent) af de voksne beboere var uden anden uddannelse end grundskolen, og at beboerne havde en relativt lav gennemsnitsindkomst (53 procent). I Gadehavegaard var 56 procent af beboerne indvandrere eller efterkommere, mens de andre kriterier, der har haft betydning for, at området også omfattes af bestemmelserne for de ”hårde ghettoområder” i 2019, er en høj andel af beboere uden uddannelse efter grundskolen (72 procent) og relativt mange dømte kriminelle (2,07 procent) (TB, 2019). De væsentligste forskelle imellem de to kvarterer med hensyn til kriterierne for ghettolisten er altså, at der er færre beboere med ikkevestlig baggrund og flere med et lavt uddannelsesniveau i Gadehavegaard (Bech-Danielsen et al., 2021).⁵

I 2019 og 2020 gennemførte Institut for Byggeri, By og Miljø (BUILD) ved Aalborg Universitet såkaldte baselineundersøgelser i samtlige boligområder på den hårde ghettoliste som en del af et 10-årigt følgeforskningsprojekt. I Taastrupgaard viste undersøgelsen blandt andet, at de største etniske grupperinger var tyrkiske, marokkanske og danske borgere. Ifølge boligsociale medarbejdere har indvandrere og efterkommere fra Tyrkiet (herunder kurdere) generelt et højere uddannelsesniveau og større social mobilitet, og de flytter oftere fra området, mens der er flere ældre og socialt udsatte blandt de etniske majoritetsdanske beboere i kvarteret. Boligsociale medarbejdere og beboere fortæller i undersøgelsen, at flere forældre mangler ressourcer til at støtte deres børns daglige trivsel og skolegang, og at der er udfordringer med kriminalitet og utryghed blandt beboerne, men at problemerne er faldende (Bech-Danielsen et al., 2020). Disse beskrivelser stemmer generelt overens med mine erfaringer fra feltarbejdet, men der er også væsentlige variationer i forskellige informanternes oplevelse af forældrepraksis, tryghed og kriminalitet.

Samme baselineundersøgelse viste, at der har været en positiv udvikling i Gadehavegaard, hvor flere unge tager en uddannelse, flere voksne er kommet i arbejde, og kriminaliteten er faldende (Bech-Danielsen et al., 2021). Der er dog, sammenlignet med Taastrupgaard, en større koncentration af socialt udsatte beboere, herunder en stor andel af enlige beboere

⁵ Forskellene kan skyldes, at flere enlige borgere med særlige behov anvises til Gadehavegaard, mens der er flere 4- og 5-værelseslejligheder i Taastrupgaard til store familier (Bech-Danielsen et al., 2020, 2021).

med fysiske og psykiske sygdomme, misbrugsproblemer og sundhedsrelaterede sygdomme. Der er tegn på, at oplevelsen af tryghed er stigende, og der er ikke samme grad af kriminalitet og hærværk i kvarteret. I den boligsociale indsats for Gadehavegaard er der dog en særlig opmærksomhed på, at sårbare og udsatte familier lader deres børn og unge opholde sig i det offentlige rum uden opsyn, mens andre forældre er så utrygge ved nærmiljøet, at de holder deres børn og unge hjemme (Bech-Danielsen et al., 2021). Det svarer også nogenlunde til erfaringer fra forskningsprojektet, med den væsentlige tilføjelse, at der også er mange børn og familier, der bruger kvarterets offentlige rum. Her er både etniske majoritets- og minoritetsfamilier synlige og følger med i deres børns leg i gårdens offentlige rum.

Mit indtryk er, at der i Gadehavegaard har været tilflytning af beboere med etnisk minoritetsbaggrund og en større udskiftning af denne gruppe, mens kvarteret har været attraktivt for forældre med etnisk dansk baggrund og tilknytning til Høje-Taastrup, der af økonomiske årsager er blevet anvist en bolig af kommunen. Det afspejler sig i, at der i Gadehavegaard er en synlig, etableret gruppe af forældre og børn, hvor flertallet er hvide med etnisk dansk majoritetsbaggrund, mens andre grupperinger er mindre synlige i det offentlige rum. I Taastrupgaard er der flere etniske minoritetsgrupper, der er flyttet ind og forblevet gennem årene, så der nu er tyrkiske, kurdiske, marokkanske og syriske familier, hvor tre eller fire generationer bor i forskellige lejligheder i kvarteret. Det viser sig som forskellige etablerede grupper af forældre, der er bevidste om og søger etnisk/nationalt homogene fællesskaber, men samtidig også opretholder en fælles forståelse af en moralsk forpligtelse på, at godt naboskab fordrer aktiv deltagelse og synlighed i det offentlige rum. I begge kvarterer er der familier, der er mindre organiserede og mindre synlige i det offentlige rum. Som afhandlingens analyser viser, er det muligt at blive en del af de etablerede grupper i kvarteret, men det forudsætter aktiv deltagelse i de naboskabende processer i gården, og at man følger de dominerende moralske forpligtelser som forældre (fx at drikke kaffe og småsnakke på bænke og i vaskerum, og at man følger sine yngre børn, når de er udenfor). Det har ikke været muligt at finde belæg for dette indtryk af flyttemønstre, så analysen bygger hovedsageligt på samtaler og observationer i det offentlige rum og på de data om beboersammensætning, der er tilgængelige (Bech-Danielsen et al., 2020; Bech-Danielsen et al., 2021).

At leve med ghettopolitikker og parallelsamfundspakker: konteksten for feltarbejdet i Taastrupgaard og Gadehavegaard (2021-2022)

Da feltarbejdet begyndte i 2021, var de politiske initiativer for at ændre beboersammensætningen og løse de sociale udfordringer i gang med at blive omsat til konkrete fysiske forandringer i både Taastrupgaard og Gadehavegaard. Så jeg vil i det følgende afslutningsvis beskrive de konkrete planer og virkninger i de to kvarterer, og hvordan det påvirkede beboere og feltarbejdets forløb.

I Taastrupgaard var en plan fra 2016 fortsat under gennemførelse. For at integrere kvarteret mere i den omkringliggende by var otte centrale blokke (188 boliger) under nedrivning. I

I løbet af 2021 og 2022 blev der bygget et børnekulturhus med skole, daginstitution og kreative værksteder, der først stod færdigt efter feltarbejdets afslutning (se Figur 19 og Figur 20).

Figur 19: Fotos fra byggepladsen midt i Taastrupgaard, som den forvandles fra nedrivningsplads til byggeplads. Hegnet skaber nye barrierer, grænser og rum i kvarteret.

Figur 20: Plakat med tegning af det kommende børne- og kulturhus med skole, daginstitutioner, musikskole og andre kultur- og fritidstilbud. Plakaten hænger over hegnet til byggepladsen.

Med parallelsamfundspakken i 2018 blev det nødvendigt at justere udviklingsplanerne for Taastrupgaard, så yderligere 78 familieboliger skal rives ned eller omdannes, der etableres ældre- og ungdomsboliger og opføres 250 private boliger (rækkehuse), og der gøres en indsats for at tiltrække mere erhverv (Bech-Danielsen et al., 2020).

I Gadehavegaard havde en tidligere udviklingsplan omfattet etableringen af en grøn forbindelse med stier og mødesteder samt introduceret en vision om en "vidensby" med campus. Planen blev justeret, så den imødekom kravene fra parallelsamfundspakken gennem nedrivning, omdannelse og salg af familieboliger, opførelse af ejer-, ungdoms- og ældreboliger og en ny sti- og vejføring, der gør op med trafiksepareringen i kvarteret. Målet er også her at forbinde området bedre med den omkringliggende by (Bech-Danielsen et al., 2021). De fysiske forandringer af Gadehavegaard i forbindelse med parallelsamfundspakken er først begyndt, efter at feltarbejdet blev afsluttet.

I Taastrupgaard havde man i 2021 lige været igennem en proces omkring de otte blokke, der skulle rives ned i forbindelse med 2016-planen. Flere familier var blevet opsagt fra deres boliger og var flyttet midlertidigt eller permanent. Det havde efterladt mange med brudte sociale netværk og forstærket en følelse af at være brikker i et politisk spil, hvor de politiske indsatser for at løse sociale problemer fik praktiske konsekvenser for hverdagslivet i kvarteret. Mange voksne, især beboere med etnisk minoritetsbaggrund, beskrev en oplevelse af, at boligpolitikken er racialiseret, diskriminerende og ekskluderende. Ibrahim, der er far og har været aktiv i det lokale foreningsliv i Taastrupgaard, fortæller:

Staten, eller den daværende regering, har lavet en fejl ved at lukke alle de indvandrere ind i området. De vil ikke acceptere, at de har begået en fejl, men det er jo deres fejl. Så hvem betaler så? Det gør vi. Jeg har jo skabt et liv her, dannet familie og relationer. Og så er der nogle kriminelle her. Hvad kan jeg gøre ved det? [...] Det er eksklusionspolitik. Det gør, at vi ikke føler os velkomne. Selvom jeg har gjort meget, så gør jeg mindre nu.

For flere beboere i Taastrupgaard, som faderen ovenfor, var den kommende omdannelse forbundet med et tab af tilknytning til og engagement i kvarteret. Det er ikke bare forbundet med den konkrete usikkerhed om, hvad der kommer til at ske med ens egen bolig og sociale netværk, men også en abstrakt følelse af at være uvelkommen i det danske samfund. Det indikerer en risiko for, at ressourcestærke beboere, der løfter en del af arbejdet med at skabe kontakt og netværk og løse konflikter mellem naboer i boligområderne, reagerer på en oplevelse af en diskriminerende boligpolitik ved at miste lysten til at engagere sig i lokalsamfundet.

Under feltarbejdet i 2021-2022 var processen med at beslutte planerne for omdannelsen i gang, og beboerne deltog i dialogmøder med kommune, beboerbestyrelse, boligsociale medarbejdere og arkitekter. Først afventede beboerne de konkrete planer, og senere kunne

alle se, hvilke boliger der var planlagt til nedrivning eller omdannelse inden for de kommende 3-8 år. Som andre undersøgelser også har vist, så kan udsigten til omdannelser og nedrivninger i sig selv skabe utryghed og gøre det mindre attraktivt at bo i området (Andersen et al., 2022, p. 16; Söderberg, 2024). Det kan forstås som en erfaring af udsmidtbarhed [evictability], en oplevelse af et tab af hjem og fællesskab, både inden omdannelserne er gennemført, og mens de er i gang. Dertil kommer, at effekterne af boligpolitikken er ulige fordelt, idet det blandt andet er etniske grupper, der oplever politikken som fremmedgørende og diskriminerende (Söderberg, 2023, 2024).

Et studie i Mjølnerparken har vist, hvordan fysiske omdannelser også kan sætte spor i børns hverdagsliv og rutiner som tab og en følelse af at miste sit hjem, når yndlingssteder i kvarteret bliver revet ned eller hegnet ind (Söderberg, 2023). I Taastrupgaard var de igangværende fysiske omdannelser ikke noget, der blev tillagt væsentlig betydning blandt de børn mellem 4 og 11 år, der er en del af denne undersøgelse, ligesom de kommende forandringer i begge kvarterer endnu ikke blev tillagt væsentlig betydning i børnenes fotos og fortællinger om deres kvarter. Hegnet om byggepladsen i Taastrupgaard var en del af et landskab under forandring, en flade, der skabte nye steder at udforske, men ikke en del af en fortælling om tab eller marginalisering (se Martiny-Bruun, 2024a, der beskriver nogle af de steder der opstår omkring hegnet). De forskellige oplevelser blandt børnene i de to studier kan skyldes, at Söderberg (2023) beskriver et forløb i Mjølnerparken, hvor de fysiske forandringer har været nærværende i de gårdmiljøer og legepladser, hvor børnene allerede færdedes. Det er anderledes i Taastrupgaard og Gadehavegaard, hvor de vigtigste steder for børnene endnu var uforandrede, mens feltarbejdet var i gang. Børns erfaringsverden er nær og ofte mere bundet til lokalsamfundet (Jones, 2000; Rasmussen, 2004a), og planerne om fysiske omdannelser havde endnu ikke for alvor aflejret sig i stedserfaringerne hos de børn, der har deltaget i undersøgelsen. Derfor har processen med at vedtage og gennemføre udviklingsplaner for de to kvarterer udelukkende været baggrund for afhandlingens analyser. Men de tabserfaringer, som børn i Mjølnerparken har beskrevet, kan også blive en del af hverdagen i Taastrupgaard og Gadehavegaard, når de legepladser og gårdmiljøer, der beskrives i afhandlingen, i de kommende år også gennemgår fysiske forandringer, og når venner og familie må flytte ud for at skabe rum for nye boliger og naboer.

Afrunding

Kapitlet har vist, hvordan skiftende politiske rationaler, arkitektoniske idealer og socioøkonomiske dynamikker har formet udviklingen i almene boligområder som Taastrupgaard og Gadehavegaard. Den oprindelige ambition om at skabe sunde boliger med fællesskaber og gode rammer for børneliv er med tiden blevet udfordret af strukturelle betingelser, et asymmetrisk boligmarked, flyttemønstre, der har ført til en større koncentration af etniske minoriteter og beboere i udsatte positioner, og en territorial stigmatisering, der forstod sociale problemer i kvarterer som forbundne med integrationsudfordringer og parallelsamfund. Den urbane polarisering har legitimeret en områdebaseret indsats, fysiske omdannelser og

en racialisering af problemforståelsen, der har ført til en mere omfattende statslig styring af naboskab, forældreskab, børne- og hverdagsliv i de boligområder, der omfattes af ghetto-politikken (se også Johansen, 2013, 2022; Johansen & Jensen, 2017).

Kapitlet peger på tre væsentlige pointer. For det første, at lokale normer og praksisser, der former børns og forældres tilknytning og distance til lokale steder, ikke kan forstås isolerede, men er indlejrede i bredere strukturelle og topografiske forhold (cf. Hastrup, 2010). For det andet, at den danske boligpolitik siden 1990'erne i stigende grad associerer sociale problemer i de mest udsatte almene boligområder med etniske minoriteter og integrationsudfordringer. De politiske tiltag omfatter nedrivninger og særlove, der for nogle beboere opleves som racialisering, diskrimination og udsmidbarhed, hvilket kan få betydning for deres tilknytning og sociale forbindelser i kvarteret (Johansen, 2013; Johansen & Jensen, 2017; Söderberg, 2024). De sociale og praktiske følger af helhedsplanernes fysiske omdannelser af kvarteret er en væsentlig kontekst for afhandlingen, men de er dog ikke et fokus for afhandlingens analyser, da de, som nævnt, endnu ikke havde væsentlig betydning for de børn og forældre, der er afhandlingens primære informanter. Og for det tredje, at stedsrelationer og naboskab formes i et spændingsfelt mellem beboernes egne taktikker for at skabe sociale bånd og lokal identitet og statslige styringslogikker og -strategier (cf. De Certeau, 1984).

Kapitel 3. Teori

I dette kapitel præsenterer jeg de tre forskellige, men komplementære forståelser af samspillet mellem steder og socialitet, som forskningsprojektet har taget afsæt i, og diskuterer løbende, hvordan det har formet forskningsdesign, metode og analyse. Det første udgangspunkt er inspireret af den etnografiske indflydelse på kritisk urban sociologi, med afsæt i Pierre Bourdieu, Loïc Wacquant og Norbert Elias og deres betydning for studier af naboskab, lokalsamfund, territorial stigmatisering, sociale differentieringer og lokale integrationsprocesser. Det andet udgangspunkt er en fænomenologisk orienteret interesse for, hvordan steder, materialitet og topografi får betydning for det liv, der udfoldes på og former de selvamme steder. Da jeg som antropolog har været interesseret i, hvordan de stigmatiserede steder opleves, gøres og erfares af dem, der bebor dem, har de fænomenologiske og antropologiske forståelser af steder, skala og betydningen af territorielle tilhørsforhold været afgørende for afhandlingens analyser. Det tredje er barndomsforskningens opmærksomhed på, hvordan børns handlekraft [agency] og deres forhold til steder og betydningskabende praksisser både er formet af og adskiller sig fra voksnes steder og kulturelle forestillinger om barndommens steder.

Bylivsstudier: lokale forbindelser, sociale forskelle og territorial stigmatisering

En væsentlig teoretisk inspiration for forskningsprojektet har været den kritiske urbane sociologi, der har været grundlag og referencepunkt for mange studier af byliv, naboskab og urbane marginaliserings- og differentieringsprocesser. Med deres afsæt i etnografien har Pierre Bourdieus, Loïc Wacquants og Norbert Elias' bidrag til *bylivsstudier* slægtskab med fænomenologiens optagethed af levede erfaringer af steder, men deres begreber og teoretiske forståelse af steders betydning og sammenhæng med sociale differentieringer gør det muligt at forstå andre aspekter af det topografiske landskab i de udsatte boligområder: de symbolske, politiske og historiske dimensioners betydning for hverdagslivets erfaringer af sted og tilhørsforhold.

Et sted er mere end det, der kan sanses og erfares, ligesom aktørers position i et fysisk rum også er en social position, der har betydning for status og adgang til ressourcer. Med sine refleksioner over steders relationelle og symbolske betydning tydeliggør Pierre Bourdieu (1996), hvordan steder står i et hierarkiseret forhold til andre steder. Således får steder deres betydning gennem kontraster, ligesom de er metaforer for sociale positioner såsom center og periferi. Kampene om fortolkningen af steders værdi kan også forstås som individuelle og kollektive kampe om fordelingen af ressourcer, kapital og social status. At høre til et sted er, udover en eksistentiel længsel efter mening, et udtryk for en social position og forpligtelse over for stedets status. I det perspektiv må man også forstå beboeres handlinger og

tilhørsforhold, deres måde at samle relationer og trække grænser omkring deres lokalsamfund på, som måder at navigere på i et rumligt hierarki, der har betydning for deres materielle og sociale status.

Loïc Wacquant samler i sit værk *Byens udstødte* (2013) mere end ti års forskning i urbane marginaliseringsprocesser og territorial stigmatisering. Med afsæt i en bourdieusk ramme udvikler han, med sine egne ord, et begrebsapparat til at forstå sociale brudlinjer og statuskampe i samfundet ud fra en topografisk tænkning, der synliggør forbindelserne mellem symbolske, sociale og fysiske rum (Wacquant, 2013, pp. xxxii-xxxiii). Han argumenterer for, at for at forstå, hvordan klasse, race og byens rum former livsbetingelser og -strategier for byens fattige, må man nødvendigvis forholde sig til statens form og funktion og til de historiske betingelser for byrummenes opståen og udvikling (Wacquant, 2013, pp. xxxiii-xxv). Ellers risikerer man at forstå stratifikations- og klassifikationsprocesser som en konsekvens af, at udsatte boligområder gør beboerne mere udsatte, hvorimod der snarere er tale om, at mere generelle sociale og økonomiske dynamikker har fået et lokalt udtryk. Man kan altså ikke forstå et byområdes udtryk og historiske udvikling alene på baggrund af kilder eller processer, der kun har oprindelse i kvarteret (Wacquant 2008a, p. 9 i Delica, 2011).

Således udvikler Wacquant med afsæt i etnografiske metoder en forståelse og synliggørelse af de avancerede marginaliseringsprocesser i by- og boligområder, og hvordan de er forbundne med strukturelle, historiske og politiske forandringer (Delica, 2011, pp. 30-32; 37-39). Denne avancerede marginalisering har, ifølge Wacquant, rødder i den finansielle kapitalismes strukturer, der udfolder sig på forskellig vis i vesteuropæiske og det amerikanske samfund. Med begrebet *territorial stigmatisering* viser han, hvordan den rumlige stigmatisering af byområder kommer til at påvirke beboernes selvfølelse, adfærd og møde med omverdenen på tværs af politisk kontekst. Med begrebet samler han Bourdieus teori om symbolsk magt og steders hierarkiske positioner og Goffmans analyse af afvigerens sociale identitet og viser, hvordan beboerne håndterer den negative forståelse af kvarteret på vidt forskellige måder (Wacquant, 2013, p. xxx; Wacquant et al., 2014). Beboerne i et kvarter må forholde sig til de statslige politikker, der driver den urbane polarisering, og til negative repræsentationer fra journalister og politikere (Freiesleben, 2016; Larsen, 2014). Wacquant, og andre sidenhen, beskriver beboernes mestrings- og overlevelsestrategier som forskellige former for internalisering, bekræftelse og underkastelse eller som protest- og modstandsstrategier (Hansen, 2019b; Wacquant, 2013; Wacquant et al., 2014).

Wacquants udfoldelse af begrebet territorial stigmatisering er blevet kritiseret for ikke i særlig grad at forholde sig til Goffmans interaktionistiske forståelse af stigmaet og dermed undervurdere det handlerum og den handlekraft [agency], der er hos de marginaliserede grupper. Dermed kan det territoriale stigma opleves som ambivalent for de beboere, der på den ene side afviser stigmaets negative billede af deres kvarter, men alligevel ikke kan undgå den sociale devaluering, der møder dem på grund af stigmaet (Jensen & Christensen, 2012). Som Anja Jørgensen (2010) har vist, er det især i boligområder med en lav udskiftning af beboerne

muligt at finde en høj grad af intern sammenhængskraft og positiv identitet blandt beboerne trods boligområdernes territorielle stigma.

De urbane marginaliseringsprocesser har ført til en udvidelse af det socialpædagogiske arbejde og den danske velfærdsstats styring af det offentlige rum, ikke mindst i de almene boligområder omfattet af parallelsamfundspakken, hvor de boligsociale indsatsers arbejde suppleres af flere private (filantropiske) aktører. Christian Sandbjerg Hansen (2025). beskriver denne udvikling som en pædagogisering af det offentlige rum, der på en og samme tid hjælper og kontrollerer byens marginaliserede borgere. Det socialpædagogiske arbejde styres gennem politiske og administrative procedurer og virker gennem kategoriseringer af de 'ghettoiserede' boligområder, der blandt andet problematiserer racialiserede borgere i byens rum. Flere studier indikerer, at denne pædagogisering af det offentlige rum fører til, at nogle forældre spændes ud mellem dominerende og lokale opdragelsespraksisser (Gilliam, 2022; Johansen, 2022), mens andre udvikler strategier til at omgå statens kontrol og trussel om indgreb i deres børns liv (Johansen, 2013; Johansen & Jensen, 2017).

I dette forskningsprojekt har begrebet territorial stigmatisering som en del af en avanceret marginalisering affødt opmærksomhed på, hvordan børn og andre beboere forstår og forholder sig til deres kvarters sociale og symbolske status og de konkrete materialiseringer af den danske regerings parallelsamfundspakke. Begrebet hjælper til at forstå, hvordan betydningsgørende processer og sociale differentieringer ikke kun formes af sociale relationer og symboler, men også refererer til repræsentationer fra politik og medier. Det gælder også for børn, der møder stigmaet i deres omgivers forventninger, i deres forældres valg af skole, i fritidsinteresser og andre sociale arenaer og i de stedsskabende arrangementer, der skaber rammerne for børnenes stedsrelationer, selvbilleder og sociale netværk (cf. Gilliam, 2022; Johansen, 2022; Kromidas, 2016, 2021; Lidén, 2003).

Beskrivelserne af den territorielle stigmatiserings betydning for den interne sammenhængskraft og de sociale differentieringer i lokalsamfund viser, hvordan stigmaet kan føre til intern nedrakning, gensidig distancering og overførsel af skyld og årsager til andre grupper af beboere (Hansen, 2019b; Wacquant, 2013). Alligevel er det som nævnt samtidig tydeligt, at de samme boligområder også kan danne rammer om møder mellem sociale grupper, der styrker integration, naboskab og følelsen af tilhørsforhold i kvartererne (Ademi et al., 2023; Jensen, 2016a, 2016b, 2016c; Jørgensen, 2010). I et regionalt perspektiv er de sociale processer i skandinaviske lokalsamfund blevet karakteriseret som udspændte mellem idealer om lighed og et ofte usynligt hierarki (Bruun et al., 2011). Det kan komme til udtryk som symbolske indhegninger, tegn, der signalerer afstand eller tilgængelighed, og territorialitet, forstået som en opdeling af folk i grupper af dem, der hører til, og dem, der ikke hører til (Gullestad, 1992). Disse forskelsmarkeringer og integrationsprocesser kan sameksistere i det samme felt (Larsen, 2011).

De sociale processer, der fører til differentiering og solidaritet, er altså komplekse og kan ikke alene forklares med etnisk solidaritet eller det territorielle stigma. I arbejdet med at analysere dem har jeg således også fundet inspiration i Norbert Elias' beskrivelser af, hvordan forskelle opstår og vedligeholdes mellem grupper i lokalsamfund, der er delvist afhængige af hinanden, fordi de deler det samme sted (Elias, 1974). Elias viser, hvordan der opstår interne differentieringer mellem sociale grupper, og hvordan forskellene opretholdes gennem det, han kalder figurationer af etablerede grupper og outsiders. De etablerede grupper består ifølge Elias af beboere, der har levet i det samme kvarter i længere tid og derfor er bedre organiseret, har stærkere sociale bånd og ofte også har etableret og vedligeholder de implicitte normer, der styrer det sociale liv i lokalsamfundet. Den etablerede gruppe kan føle moralsk overlegenhed, en følelse af at være "bedre" mennesker, der vedligeholdes gennem sladder og et tabu om social kontakt, afstand til nyankomne outsiders i kvarteret (Elias, 1994). Det er muligt at fastholde en skæv magtfordeling mellem grupperne gennem moralske differentieringer, der fremhæver de bedste eksempler fra den etablerede gruppe og tilskriver outsidersne karaktertræk på baggrund af de værste eksempler. Det betyder, at det kan være vanskeligere for outsiders at opbygge sociale relationer og skabe tilknytning til kvarteret (Ibid.).

Som Anne Harju har beskrevet det på baggrund af et boligområde i Landskrona, så resonerer denne dynamik med de sociale dynamikker ved den territorielle stigmatisering, særligt den interne nedrakning af andre grupper (Harju, 2015). Mens Elias hævder, at det er social forbundethed, der er styrende for relationerne mellem etablerede og outsiders, argumenterer Harju for, at etnicitet og socioøkonomiske positioner også får betydning for magtrelationer og differentieringsprocesser i et postindustrielt bysamfund som Landskrona, hvortil der igennem flere generationer er flyttet migranter. Alligevel hjælper Elias' forståelse af differentieringsprocesser os med at få øje på, at etnicitets- og migrantkategorier ikke er homogene, men også præget af forholdet mellem etablerede grupper og outsiders (Harju, 2015, pp. 191-193).

Dette teoretiske perspektiv har i forskningsprojektet affødt opmærksomhed på, hvordan sociale differentieringer og territoriale markeringer trækker på forskellige forestillinger og kategorier. Spørgsmålet er, hvornår og på hvilke måder det at høre til i kvarteret er forbundet med sociale kategorier som eksempelvis etnicitet og religion og med forhandlinger af sociale normer og moralske differentieringer i relation til børneliv, opdragelse og fælles steder i kvarteret.

Det betyder, at jeg har interesseret mig for, hvordan børn i høj grad også er deltagere i disse differentieringsmekanismer og har en intuitiv fornemmelse af, at når de navigerer i kvarteret, så befinder de sig i en anden social arena end den familiære eller institutionelle (se også Højlund, 2002). De engagerer sig i relationer med jævnaldrende, men er også påvirkede af og deltagende i etableret-outsider-relationer og sociale grupperinger på tværs af sociale kategorier som alder, etnicitet, køn og meget andet. Som Elias også påpeger, så vil de børn og

unge, der bliver afvist og ikke tilhører den etablerede gruppe, især hvis også deres forældre bliver forstået som dårlige eksempler, ofte protestere mod denne afvisning ved at virkelig gøre de destruktive ting, som larm, hærværk og fornærmelser, der har været anledning til deres afvisning (Elias, 1994, p. xxviii). Men børn kan også være anledning til social integration af forældre i lokale netværk og relationer (Wilms & Rytter, 2023), ligesom de kan drage omsorg for lokale fællesskaber og markere de territorielle og moralske grænser, som afhandlingens analyser viser. Det er denne opmærksomhed på baggrunden for variationer i stedsrelationer og sociale relationer, der har åbnet sig med Elias' begreb om etableret-outsider-figurationers betydning for sociale differentieringsprocesser.

Et væsentligt aspekt af de sociale fællesskaber og differentieringer i boligområderne, der er trådt frem af empirien, har været de løbende forhandlinger af forholdet mellem det private og offentlige liv. De sociale forpligtelser og forventninger til naboskab – og i denne kontekst forældreskab og opdragelse – er formet af generelle, politiske, økonomiske, kulturelle og juridiske domæner (Alexander et al., 2018, pp. 122-124; Bruun et al., 2011; Gullestad, 1992) såvel som stedsspecifikke dimensioner som kvarterers arkitektur, topografi og symbolske status (Bruun, 2022; Jensen, 2000; Jones, 2000; Laurier et al., 2002). Der er således væsentlige forskelle på det sociale liv, naboskab og de gensidige moralske forpligtelser, der til dels afhænger af, om kvarteret er et villakvarter, en andelsboligforening, ejerlejligheder, en landsby eller en almennyttig boligforening. Det kan ikke blot handle om økonomisk adgang til forskellige typer af boliger og deres symbolske status, men også om de forventninger, det sociale liv og de gensidige moralske forpligtelser, der er forbundet med livet i forskellige typer kvarterer (se fx Bruun, 2022; Bruun et al., 2011; Jensen, 2000; Jensen, 2016b; Larsen, 2011; Laurier et al., 2002; Lidén, 2003; Olwig, 2000). Som Alexander, Bruun og Kochs Alexander et al. (2018) påpeger, så blander statslige og statslignende aktører sig i (lokale) gruppers skiftende komplekse forhandlinger af de gensidige moralske forpligtelser. Det gælder i særlig grad i den almene boligsektor, hvor det private og offentlige blandes sammen på forskellige måder, og hvor intentionen med boligerne også er at skabe særlige borgere, fællesskaber og nationer (Alexander et al., 2018; Bruun, 2022). I det perspektiv bliver det synligt, hvordan forventningerne til naboskab, forældreskab og børns hverdagsliv formes af et komplekst samspil mellem økonomiske strukturer og et polariseret boligmarked, kvarterernes topografi (fx beplantning, grænser, arkitektur og byrum) og kvarterernes symbolske status såvel som de forventninger til det sociale liv og gensidige engagement, der er forbundet med forskellige typer af kvarterer.

For at forstå, hvorfor mennesker knytter særlige betydninger til et kvarter, har jeg hentet inspiration i Tine Gammeltofts (2018) diskussion af, hvordan tilknytning [belonging] er beskrevet som et eksistentielt behov i den antropologiske litteratur. Her skelner hun mellem tre forskellige typer af fællesskaber, som mennesker føler tilknytning til. Den første type er intersubjektive relationer såsom familie og slægtskab. Den anden er et politisk tilhørsforhold, ofte i relation til nationalstat, statsborgerskab og politiske fællesskaber. Den tredje, og den, der er særlig interessant her, er behovet for et territorielt tilhørsforhold, følelsen af at høre

til et sted. Denne *kan* være knyttet til et kvarter eller nabolag, men er ikke nødvendigvis lokalt orienteret. Alligevel fødes man ind i en stedlig relation, som man ikke selv har valgt. Men det er et fælles træk ved de forskellige typer af tilhørsforhold, at de er skrøbelige og forudsætter kontinuerlig vedligeholdelse, en følelse af ansvarlighed og en gensidig moralsk forpligtelse, der kommer ud af en fælles social praksis (Gammeltoft, 2018, pp. 88-89). Denne afhandling undersøger i særlig grad, hvordan beboerne forholder sig til og vedligeholder en følelse af at høre til i deres kvarter, samtidig med at kvarteret også kan komme til at bestemme og fastholde beboerne i særlige positioner. At høre til et sted er at forpligte sig overfor et fællesskab og de gensidige moralske forpligtelser det indebærer

Sted og socialitet i et fænomenologisk og topografisk perspektiv

I dette afsnit vender jeg mig mod den fænomenologiske og antropologiske forståelse af forholdet mellem steder og socialitet for at uddybe, hvordan den har åbnet for en flertydig og nuanceret forståelse af steders betydning for hverdagslivet, sociale differentieringer og stedsrelation, og hvordan disse processer samtidig former steder i kvarteret. Hvor bylivsstudiernes sociologiske blik hjælper os med at få øje på sammenhænge mellem politiske, sociale og stedsligt forankrede dynamikker, så åbner det fænomenologiske perspektiv for at forstå væsentlige variationer i disse sammenhænge – fx i et generationelt perspektiv.

Den rumlige og topografiske vending i antropologien fornyede interessen for den stedlige forankring af kulturelle forhold og de kulturelle processer og praksisser, hvormed steder tilskrives betydning (Dannesboe, 2017; Hastrup, 2010). De teoretiske diskussioner var nært beslægtede med og inspirerede af kulturgeografen Dorotheen Massey (1994), der var optaget af, hvordan steder kan forstås som en samling af sociale processer, relationer og magt-relationer, der både er lokale og globale. I antropologien blev den topografiske vending blandt andre anslået af Steve Feld og Keith H. Basso i antologien *Senses of Place* (1996b). Med afsæt i etnografiske beskrivelser af sansninger, sproglige og ikkesproglige udtryk, hverdagsliv og performances ønskede de at udvikle en nuanceret forståelse af de særlige måder, hvorpå steder får betydning i en lokal livsverden (Feld & Basso, 1996a, pp. 6-8).

I antologien formulerer Edward S. Casey en kritik af forståelsen af forholdet mellem steder og rum i moderne videnskab: en forestilling (med rødder i Kant og oplysningstiden) om, at konkrete steder bedst forstås som abstrakte rum, der tilføjes kultur og socialt liv. Casey kritiserer dette perspektiv for, at det skaber en kunstig distance til den måde, steder erfares på som en del af det levede liv i det felt, antropologen undersøger. I stedet, argumenterer Casey, bør man forstå steder som det første, uundgåelige udgangspunkt for vores erfaring af verden og steder (og tid) som abstrakte lag, der kommer efter og er underordnet erfaringen af steder (Casey, 1996, pp. 13-15). Det er Caseys præmis som fænomenolog, at vi altid allerede er et sted. Vi kan ikke være uden også at være et eller andet sted (Casey, 2013, p. 9). Så vores viden om steder er en del af perceptionen, ikke noget, der kommer efter den. Som

Casey skriver; *“There is no knowing or sensing a place except by being in that place, and to be in a place is to be in a position to perceive it”* (Casey, 1996, p. 18).

Kirsten Hastrup tager senere Caseys kritik af objektiviseringen af steder i (samfunds)videnskaberne op i en beskrivelse af den topografiske vending. Det kommer af en erkendelse af, at det ikke er muligt at forstå sociale fællesskaber som veldefinerede, stedsligt afgrænsede og objektiviserbare, fordi steder og deres betydning opstår i et dialektisk samspil med sociale fællesskaber (Hastrup, 2010). Det betyder, at vi i et antropologisk forskningsprojekt ikke kan tage udgangspunkt i en symbolsk repræsentation og afgrænsning af et sted, eksempelvis et kvarter eller boligområde, men må forstå, hvordan og hvornår det rumlige er en del af et socialt fællesskab. Det handler om hverken at gøre steder til det sociale årsag eller at overse deres betydning (Hastrup, 2010, p. 5). Mennesker og steder konstituerer hinanden, og vores oplevelse af at leve i sociale fællesskaber er tæt forbundet med vores rumlige erfaring af verden (Hastrup, 2010, p. 8).

Altså forstås steders betydning ikke alene ved at studere deres repræsentationer såsom byplaner og kort, men ved at undersøge, hvordan de bruges, altså ved at følge menneskers ruter og bevægelser igennem landskabet og byen. Det sociale kommer til syne i praksis, men er forankret i det topografiske landskab (De Certeau, 1984). Det gælder også for byens rum. På den ene side skaber arkitekturen særlige vilkår for det sociale liv. Richard Sennett (1996) beskriver eksempelvis, hvordan markedspladsen i antikkens Athen var et sted, hvor mange stemmer kunne tale samtidig og dele nyheder og viden i mere intime rum, mens amfiteateret var et sted, hvor én stemme kunne tale til folket. Og på den anden side er der en væsentlig forskel mellem de tegninger og planer, som arkitekter og byplanlæggere laver for byens steder, og så den måde, det sociale liv udfolder sig og gør brug af stederne på. De rumlige strukturer, det abstrakte blik, ordner de måder, kroppe kan bevæge sig og opføre sig på, men det sociale liv kommer først til syne på jorden i de konkrete rum og i kroppenes bevægelser i landskabet (De Certeau, 1986). Med De Certeaus skelnen mellem taktikker og strategier bliver magtdimensionen af denne relation mellem planer og praksisser tydelig. De Certeau forstår strategier som de planer, magtfulde institutioner (fx staten) anvender for at forme og kontrollere steder og handlinger, mens taktikker er de daglige praksisser, individer uden formel magt anvender for at omgå disse strategier og forme steder, så de er mere relevante (De Certeau, 1984, pp. XVII-XIX).

Det betyder, at jeg i løbet af feltarbejdet har inddraget sanselige og stedsnære metoder såsom gående interviews og fotoelicitationer, der kan få øje på de praksisser, der former steder som betydningsbærende sociale relationer og kvarterets identitet. Samtidig har det været vigtigt at afsøge, hvordan politiske strategier som det territorielle stigma, det boligsociale arbejde og planerne for fysisk omdannelse af kvarteret sætter spor i informanternes stedskabende praksisser og relationer. Så med afsæt i det fænomenologiske blik retter erkendelsesinteressen i dette forskningsprojekt sig mod de betydningskabende processer og aktiviteter, hvorigennem mennesker, med Tim Ingolds ord, samler betydninger fra et sted, der

fordrer noget særligt gennem sine stemninger, sin topografi og det sociale liv, der udfolder sig der (cf. Ingold, 1993, pp. 155-156).

I forskningsprojektet har jeg derfor fundet det nødvendigt at skelne analytisk mellem kvarterer og lokalsamfund for at forstå forholdet mellem de strukturelle og administrative definitioner af sammenhængende steder (jf. strategier), forstået som *kvarterer*, og informanternes egne forståelser og stedsskabende praksisser (jf. taktikker), forstået som *lokalsamfund*. Det rejser spørgsmålet om, hvorvidt det giver mening at formulere et forskningsprojekt, der tager afsæt i to boligområder og deres betydning for det sociale liv. For afspejler denne abstrakte afgrænsning af boligområder en lokal verden, der opleves som sammenhængende og betydningsfuld for de mennesker, der lever og orienterer sig ud fra disse steder?

Det umiddelbare svar har været at gøre informanternes skalering af verden til en løbende del af forskningsprocessen både under feltarbejde, analyse og fortolkning for at undersøge, hvordan informanternes forskellige tilknytning til og skalering af lokalsamfundet opstår som stedsforankrede sociale praksisser.

Ifølge Hastrup er skaleringen af verden i en videnskabelig undersøgelse epistemologisk. Skaleringen kan ikke længere begrundes i empirien, fordi den hænger sammen med det, vi kan vide, og det, vi ønsker at vide (Hastrup, 2010, p. 9). Med andre ord: Mennesker former og omformer de forbindelser og steder, der udgør deres omverden, i stedsskabende praksisser eller det, Hastrup kalder *worlding*-processer. Det lokale landskab, i dette tilfælde et boligområde, kan ikke forstås alene ud fra det bestemte, afgrænsede sted. Det må også omfatte en forståelse af stedets placering og relation til andre regionale og globale skalaer. Så i stedet må man som antropolog følge forskellige tråde for at forstå, hvordan det bestemte sted får betydning for sociale fællesskaber, men samtidig også være opmærksom på, hvordan mange forskellige skalaer, også regionale og globale processer, politikker og relationer, integreres i det, der udgør menneskers omgivelser og lokalsamfund (Hastrup, 2010, pp. 10-11).

Denne erkendelse har haft væsentlig betydning for forskningsprojektet, der med sin interesse for et boligområde som et kvarter og et lokalsamfund er en epistemologisk skalering af projektet, der går ud fra, at det lokale perspektiv er betydningsfuldt. Både feltarbejdet og vidensproduktionen er viklet ind i den *worlding*-proces, der tilskriver lokalsamfund og kvarterer status som betydningsfulde steder. Men det er et vilkår for videnskaben, at den er fortolkende fremfor forklarende, ifølge Hastrup. Således retter antropologien opmærksomheden mod de øjeblikke, hvor det, vi er interesserede i at studere (den epistemologiske ramme), og den empiriske virkelighed støder sammen (Hastrup, 2010, p. 12). Det forpligter forskeren til en praktisk etik, en respekt for informanternes skalering af deres verden (Hastrup, 2010, p. 13), ligesom det også kalder på en fremstillingsetik, forstået som en parathed til at vende tilbage til udgangspunktet og spændingen mellem "*den unikke person, handling og begivenhed på den ene side og fællesskabet, den moralske horisont og den større historie på den anden*" (Hastrup, 2010, p. 14). Eller med andre ord en løbende kritisk refleksion over,

om det kvarter, undersøgelsen tager udgangspunkt i, også (i ontologisk forstand) opleves som et (betydningsfuldt) sted af informanterne.

I dette forskningsprojekt er det praktisk etiske perspektiv (bl.a.) kommet til udtryk som en metodisk opmærksomhed på og afsøgning af, hvordan informanter forstår, samler og afgrænser det sociale fællesskab og landskab, der udgør deres lokalsamfund. Hvilke skalaer og grænser bliver relevante? Hvornår er disse sammenfaldende med det, der i et politisk og administrativt perspektiv bliver forstået som deres kvarter? Hvornår og hvorfor overskrider informanternes forståelse af deres kvarter disse grænser, og hvad betyder det for deres sociale engagement og oplevelse af lokale fællesskaber?

Derfor har jeg altså rettet opmærksomheden mod steder samt deres materialitet og topografi i kvartererne, med en interesse for, hvornår og hvordan de inddrages i stedsskabende processer. Og jeg har flere gange fulgt børn og forældre *ud af* kvarteret, når deres veje og hverdag har taget dem til andre steder, for blandt andet at forstå, hvordan kvartererne er forbundne med de omgivende landskaber i kraft af fysiske stier, sociale bånd og forældres fravalg af lokale institutioner, skoler og fællesskaber. Uden samtidig at overse den politiske, sociale og symbolske konteksts (fx det territorielle stigmas) betydning for de processer. Det er, med inspiration fra Hastrups forståelse af de topografiske infiltrationer, et forsøg på at forstå verden på måder, der hverken gør sted eller lokalitet til det sociales årsag eller overser deres betydning (Hastrup, 2010, p. 5).

Således har det fremstillingsetiske perspektiv haft indflydelse på metodologiske perspektiver og veje i projektet, ligesom det har præget analysearbejdet som en kritisk opmærksomhed på at fremstille variationer både af tilhørsforholdets karakter og de måder, hvorpå informanter forholder sig til og udfordrer forskningsprojektets skalering af lokalsamfund og kvarter.

Det fører os frem til spørgsmålet om, hvordan vi kan beskrive og forstå, hvordan steder skabes og får betydning for socialt liv. Med inspiration fra de fænomenologiske forståelser af det komplementære forhold mellem krop og steder undersøger jeg de kulturelle processer, der knytter betydninger til steder dels gennem kropslige og sensoriske relationer mellem subjekt og sted, dels gennem beboernes engagement i meningsfulde aktiviteter, der former stederne og deres betydning (cf. Casey, 1996; Ingold, 1993). Casey skriver, at vi kan udvikle vores forståelse af steders betydning ved at tage afsæt i kroppens sansninger og bevægelser, i, hvordan ting skaber steder og grænser mellem steder, i tidens betydning som minder og forestillinger om fremtiden og i stedernes semantiske åbenhed. Dermed bliver det muligt at forstå steder som noget mere end fysisk, som noget, der samler liv og ting på særlige måder (Casey, 1996). Tim Ingold beskriver et lignende udgangspunkt og understreger det dialektiske forhold mellem steders topografiske fordringer og menneskers handlekraft. På sin vis former steder det sociale liv, de sanseindtryk og handlinger, der kan erfares lige der. Og samtidig er det gennem vores engagement i stedernes materialitet, gennem sansninger og

de sociale relationer, der finder sted, at stederne fremstår som meningsfulde og afgrænsede for os. Steders betydning konstrueres til stadighed gennem sammenvævede cykliske aktiviteter, gennem arbejde og levet liv (Ingold, 1993).

I forskningsprojektet har denne forståelse af steders betydning formet den metodiske og analytiske opmærksomhed på børns og voksnes bevægelser, sanselige erfaringer og beskrivelse af steder i kvarteret såvel som deres engagement i kvarterets materialitet og sociale liv. Samtidig har det været vigtigt at være opmærksom på, at ikke alle er knyttet til kvarteret, hvorfor det også er vigtigt at være opmærksom på fravær af bevægelse, erfaringer og interaktioner samt beboeres forskydninger af lokalsamfundet til andre kvarterer, steder og institutioner. Det understreger relevansen af beboernes forståelser af kvarterets symbolske status og deres forhold til kvarterets fortid og fremtid. Selvom der hermed opstår komplekse mønstre, er styrken ved dette perspektiv, at det kan favne en bred erfaring og forståelse af variationer indenfor en relativt lille social gruppe.

Steder er, som Casey skriver, elastiske, idet deres ydre grænser og indre stier til stadighed formes, forhandles og forandres, og samtidig er steder sammenhængende nok til, at de kan opdeles i *typer* af steder, der kan betragtes som *ens* (Casey, 1996, p. 44). Casey adresserer her spørgsmålet om abstraktion og generaliserbarhed af en fænomenologisk videnskab, der orienterer sig mod lokal viden, som den kommer til udtryk et særligt sted. Det betyder ikke, at man dermed har forstået, hvad der er sandt for alle steder. Men, argumenterer Casey, det kan give én en idé om, hvad der er sandt for de fleste steder af denne type i denne region (Casey, 1996, p. 45). Eller med Hastrups ord kan man generalisere vertikalt. Man kan sige noget generelt om den måde, *"mennesker, materialiteter og begivenheder hænger sammen med og bidrager til det (relevante) sociale felt og dets udvikling"* (Hastrup, 2010, p. 9). Hvad angår dette forskningsprojekt, er det interessante relationen mellem boligområdernes topografi i bredeste forstand, materialitet, arkitektur, historie og symbolske status og det sociale liv og de fællesskaber, der udfolder sig der. Opmærksomheden retter sig mod at forstå, hvordan beboerne orienterer sig mod og konstituerer fællesskaber og differentieringer i kvarterer, der udgør lignende typer af steder.

Barndomsstudier: børns steder og betydningsskabende praksisser

Den sidste væsentlige teoretiske inspiration for forskningsprojektet, der skal nævnes her, kommer fra barndomsforskningens interesse for børns erfaringer og handlekraft, barndoms-konstruktioner og steder (Gulløv & Olwig, 2003; Højlund, 2002; Valentine, 2004). Med afsæt i Eva Gulløvs (1999) arbejde med børns betydningsdannelser har intentionen været at flytte fokuset fra et udviklingsorienteret og voksencentreret perspektiv på børns hverdagsliv og stedsrelationer til en interesse for børns betydningsdannelser, en forståelse af sig selv og deres omverden på deres egne præmisser, men med blik for, hvordan disse processer også er formet af og former en kontekst. En kontekst, der ikke blot kan forstås som fysiske steder,

lokalsamfund og fællesskaber, men også symbolske forståelser af barndom, forældreskab og opdragelse (Gulløv & Højlund, 2003a).

Barndom forstås i denne sammenhæng som et kulturelt og socialt fænomen, der har betydning for både børns og voksnes hverdagsliv, relationer og tilknytning til steder. Her har forskningsprojektet været inspireret af et antropologiske perspektiv, der er interesseret i at forstå barndom som en generationel praksis, der strukturerer børns ageren, men ikke virker på samme måde for alle børn (Gilliam & Gulløv, 2019; Gulløv & Olwig, 2003; Højlund, 2002). Således kan forskellen mellem at studere børns erfaringer og barndom forstås sådan, at man med barndomsbegrebet undersøger, hvordan børns liv er viklet ind i voksnes og i en kulturel og politisk kontekst, i værdier, normer og fordeling af ressourcer, og derfor ikke kan studeres isolerede. Susanne Højlund udfolder en forståelse af barndom som begreb ved at tage udgangspunkt i børns fælles erfaringer, men åbner også for, at børn gør sig forskellige erfaringer, og at disse formes af – og former – samfundsstrukturer, ideologier og sociale relationer (Højlund, 2002). Dette perspektiv åbner for en undersøgelse af barndommens betydning som et forhold mellem børn som sociale aktører og barndommen som en social konstruktion og en projektion af bekymring og idealer for fremtidens samfund. Det udfoldes i forskningsprojektet som en særlig interesse for, hvordan disse processer udfolder sig i stigmatiserede kvarterer, hvor symbolske repræsentationer og kampe om barndom, børneliv og forældreskab mellem lokale og statslige aktører synes særligt intense (se også Bregnbæk, 2021; Gilliam, 2022; Jensen & Söderberg, 2022; Johansen, 2013, 2022; Johansen & Jensen, 2017; Söderberg, 2023; 2024).

Børns særlige position i den generationelle orden som fremtidens borgere betyder, at de ofte betragtes som modtagere af sociale og kulturelle værdier. Derfor har den moderne velfærdsstat også været optaget af at skabe ordentlige steder for børn, især hjemmet og forskellige institutioner, hvor det er synligt, hvilke værdier de møder (Gulløv & Olwig, 2003, pp. 2-3). Som Laura Gilliam og Eva Gulløv har vist i bogen *Civiliserende institutioner* (2012), har den danske velfærdsstat under indflydelse af skiftende idealer og politiske strømninger indtaget en aktiv rolle i opdragelsen og påvirkningen af børns sociale og moralske værdier. I løbet af de seneste tredive år har den stigende politiske opmærksomhed på immigration afspejlet sig i et øget fokus på institutionernes rolle i at sikre kulturel sammenhængskraft og social stabilitet (Gilliam & Gulløv, 2012, 2019). Den danske boligpolitik og politiske retorik er formuleret ud fra en bekymring for, at børn og unge vokser op i parallelsamfund, hvor:

”de kun sjældent møder danske børn og unge og dermed ikke stifter bekendtskab med de normer og værdier, som det danske samfund bygger på, og kun i begrænset omfang lærer det danske sprog. Det kan have negativ betydning for barnets liv her og nu, indlæring i skolen og senere hen i ungdomsuddannelser og på arbejdsmarkedet.” (Regeringen, 2018, p. 24)

De politiske tiltag i ghetto- og parallelsamfundspakkerne har derfor lagt vægt på institutioners ansvar for, at minoritetsbørn tilegner sig det danske sprog gennem tidlig opsporing, trivselsvurderinger og obligatoriske dagtilbud, ligesom forældre ofte mødes med kontrol og kompenserende tiltag. De politiske greb, der introduceres i de udsatte almene boligområder, øger institutionaliseringen af børns hverdagsliv i kvartererne (Johansen, 2013, 2022; Johansen & Jensen, 2017) og afspejler politiske tiltag på dagtilbudsområdet, der også fokuserer på integration, national identitet og kulturel sammenhængskraft (Bregnbæk, 2021; Åkerblom & Harju, 2019).

Som en række antropologiske og kulturgeografiske studier har vist, så har børn en nuanceret forståelse af steders betydning for sociale relationer, kategorier og positioner. I det danske såvel som andre vesteuropæiske samfund færdes børn ofte steder, der er formet af voksnes ideologiske forestillinger om det gode børneliv og børns behov for beskyttelse (Gilliam & Gulløv, 2019; Holloway & Valentine, 2006; Højlund, 2002, p. 269; Jones, 2000). Børn gør sig stedsspecifikke erfaringer med race, socialklasse, køn, territoriell stigmatisering og andre sociale forskelsmarkører i samspil med omverdenens blikke, forventninger og forståelser af dem (Ademi et al., 2023; Connolly, 2006; Connolly & Neill, 2001; Gulløv et al., 2020; Howarth, 2002; Kromidas, 2016; Oittinen et al., 2024). Men følger man børns spor, vil man opdage, at børn aktivt fortolker og omskaber steder og deres betydninger, gør steder til deres egne, udfordrer grænser og trækker nye og således er deltagende i de sociale processer, der former steders kulturelle og symbolske kvaliteter (Cele, 2019; Gulløv & Olwig, 2003; Højlund, 2002; Jones, 2000; Olwig, 2000; Rasmussen, 2004a; Valentine, 2004; Wilms & Rytter, 2023).

Det er i kølvandet på disse og mange flere studier af børns stedsrelationer, at jeg i dette forskningsprojekt har været interesseret i, hvordan barndom som et kulturelt fænomen kan få stedsspecifik betydning i stigmatiserede kvarterer. Det har været et gennemgående spørgsmål, hvordan forestillinger om barndom og sted vikles sammen og får betydning for sociale relationer, differentierings- og integrationsprocesser i lokalsamfundet. Ikke alene for børn, men også for andre lokale aktører, for forældre, naboer og fagprofessionelle.

Her har jeg fundet inspiration i diskussionen af, hvordan barndomsforskning ikke bare kan bidrage til en bredere forståelse af børns væren i verden, men også til andre forskningsfelter ved at kaste et kritisk lys på generaliserende og voksencentrerede forståelser og undersøge, hvordan samfundsmæssige idealer og kulturelle normer kommer til udtryk i symbolske og politiske kampe om *den gode barndom* (Gilliam & Gulløv, 2019; Wall, 2019; Warming, 2020). Dermed retter forskningsprojektets erkendelsesinteresse sig mod at forstå det gensidige forhold mellem kvarterer som betydningsfulde samlingspunkter for socialt liv, og hvordan tilknytningspraksisser og sociale samspil former kvarterernes topografi både fysisk og symbolsk. Som afhandlingen viser, så får barndomskonstruktionerne og deres måde at vikle sig ind i steder og territorielt stigma på ikke kun betydning for børns hverdagsliv og relationer, men også for forældreskab, naboskab og boligsociale projekter og politikker.

Kapitel 4. Forskningsoverblik

I dette kapitel beskriver jeg de overordnede forskningsfelter, der er centrale for afhandlingen: (1) urbane marginaliseringsprocesser, territoriell stigmatisering og statens engagement i lokalsamfundets offentlige rum, (2) dominerende forståelser af forældreskab og samarbejde med velfærdsprofessionelle i de stigmatiserede boligområder, (3) studier af det territoriale stigmas påvirkning af naboskab og lokalsamfund og endelig (4) børns stedserfaringer og hverdagsliv i byer og stigmatiserede boligområder.

En væsentlig pointe i det følgende er, at der er udbredt enighed i forskningslitteraturen om, at et boligområdes territoriale stigma er et resultat af strukturelle, politiske og symbolske processer og ikke alene kan forklares med udgangspunkt i lokale processer indenfor det enkelte boligområde. En række studier beskriver og diskuterer, hvordan et territorielt stigma udvikler sig, mens andre undersøger, hvordan beboerne forholder sig til, accepterer og udfordrer stigmaet på et lokalt niveau. På trods af et stort antal studier er der få, der inddrager børns perspektiver og erfaringer både i en dansk og international sammenhæng. Jeg vil derfor løbende tydeliggøre, hvordan dette forskningsprojekt bidrager til de forskellige – og forbundne – forskningsfelter.

Urban marginalisering, territoriell stigmatisering og statens engagement i lokalsamfundets offentlige rum

Indledningsvis gør jeg rede for, hvordan den gradvise polarisering af boligmarkedet og den territoriell stigmatisering af nogle almene boligområder er blevet forstået i international forskning, og hvordan de dynamikker afspejler sig i udviklingen i en dansk kontekst.

Loïc Wacquants forskning, der har undersøgt urbane marginaliseringsprocesser i USA og Vesteuropa (især Frankrig), har været inspiration for en række studier af de historiske, strukturelle og politiske processer i Danmark og internationalt. Wacquant beskriver i *Byens udstødte* (2013), hvordan den urbane polarisering har rødder i kapitalistiske strukturer, der i perioden fra 1960'erne til 1990'erne medførte fragmentering af lønarbejdet for de lavest lønnede, øget økonomisk usikkerhed og afkobling fra den makroøkonomiske udvikling, så beboerne i de berørte boligområder i højere grad blev ramt af arbejdsløshed og kunne se til, mens de ikke bare blev fattigere, men også oplevede større økonomisk afstand til resten af samfundet (Wacquant, 2013). Wacquant søger altså med sine analyser at skelne mellem de dynamikker, der er medvirkende til at producere og reproducere marginaliserede boligområder, og de konsekvenser, det medfører. Det gør han med en komparativ etnografi, der samtidig og systematisk forholder sig til det omgivende samfund og de institutionelle og statslige kræfter, som udgør rammerne for de sociale mekanismer (Larsen et al., 2013, pp. iv-v). Han viser, at der er væsentlige paralleller i de politiske, økonomiske og rumlige

processer, der fører til begrænset social mobilitet, rumlig afgrænsning og fremmedgørelse af beboerne i nogle boligområder, men også, hvordan der er væsentlige nationale forskelle. I den amerikanske kontekst er den racemæssige diskrimination og koncentration af en homogen sort befolkning den primære kraft, der med årene forstærkes af en klassemæssig differentiering og statens tilbagetrækning. I Frankrig er det især en social og klassemæssig position, der driver differentieringen, mens en heterogen etnisk minoritetsgruppe aktiveres som problemforklarende af politikere og medier, og således forstærkes med tiden den rumlige marginalisering. Men i Frankrig bliver velfærdsstatens institutioner i områderne, hvilket delvist begrænser den negative udvikling i de franske forstæder (Larsen et al., 2013, p. xvii; Wacquant, 2013, pp. xxvii; 5-8).

I en dansk sammenhæng har Troels Schultz Larsen undersøgt, i hvilket omfang de sociale og urbane marginaliseringsdynamikker kan sammenlignes med de processer, Wacquant har beskrevet i Frankrig (Larsen, 2018). En af Larsens analyser tager udgangspunkt i fire almene boligområder, der var på den danske ghettoliste i 2012 (herunder Taastrupgaard) og dermed ligner hinanden i social sammensætning og symbolsk stigmatisering, men samtidig varierer i geografisk placering og størrelse. Ved at inddrage kvalitative og kvantitative studier af det danske boligmarked viser Larsen, at selvom de danske boligområder er væsentlig mindre end de franske, så er der ligheder mellem de politiske og socioøkonomiske dynamikker, der har drevet transformationen fra arbejderklassekvarterer til prekære, territorielt stigmatiserede kvarterer, hvor beboerne føler sig fremmedgjorte overfor det sted, hvor de bor (Larsen, 2018). Ligesom i Frankrig er det sandsynligt, at statens involvering på boligområdet gennem institutioner, boligsocialt arbejde og andre lokale initiativer har modvirket de negative følger af opløsningen af intern solidaritet, da den klassebaserede fælles identitet begyndte at miste sin kraft (Larsen, 2018, pp. 1144-1146). Larsen tilslutter sig her, og i sit øvrige arbejde, Wacquants pointe om, at for at forstå de dynamikker, der skaber urban marginalisering, må man forstå de levede erfaringer i lyset af statens rolle og det politiske felt, der har været en drivende kraft i den urbane polarisering (Larsen, 2014, 2018; Larsen et al., 2013; Larsen & Delica, 2019, 2021).

Den danske velfærdsstat er dybt engageret i at forme de sociale og fysiske rum i de stigmatiserede boligområder. Virkemidlerne spænder fra de fysiske omdannelser, skærpede straffe og økonomiske sanktioner til sociale og pædagogiske tiltag gennem boligsocialt arbejde. Som det blev beskrevet i kapitel 2 (kontekst), så oplever flere beboere de statslige politikker, der omfatter skærpede straffe, nedrivning af boliger og tvangsflytninger, som diskriminerende, ekskluderende og fremmedgørende, og dermed kan statens engagement begrænse beboernes interne solidaritet og tilknytning til kvarteret (se også Johansen & Jensen, 2017; Söderberg, 2023; 2024). Men samtidig har den danske stat engageret sig i at løse de sociale problemer, omdanne problematiske steder og skabe sociale netværk og en positiv lokal identitet gennem boligsocialt arbejde (Birk, 2017; Birk & Fallov, 2020; Fallov & Birk, 2022; Hansen, 2019a).

I Danmark har det boligsociale arbejde rødder i civilsamfundet, og det har siden 1990'erne været en del af et stadig mere professionaliseret og formaliseret engagement i at løse sociale problemer i de marginaliserede boligområder, senest som en del af de politiske interventioner i parallelsamfundspakken og de boligsociale helhedsplaner (Fallov, 2013; Regeringen, 2018). Flere nyere studier bygger på interviews med boligsociale medarbejdere, som beskriver, hvordan de navigerer i et snævert mellemrum mellem lokalsamfund og stat. Det boligsociale arbejde er på den ene side en del af en politisk styring af mål og målbarhed, der opretholder det territorielle stigma ved at tage udgangspunkt i kvarteret som et sammenhængende og problematisk område, og dermed er det underlagt nationale styringsperspektiver, kategoriseringer og politiske strømninger (Birk & Fallov, 2020; Larsen & Delica, 2021). På den anden side er boligsociale medarbejdere fortrolige med hverdagslivet og de sociale fællesskaber i kvarteret og forholder sig samtidig kritisk til den politiske styring og værdsætter, at der er en stor grad af metodefrihed, autonomi og en vis afstand til staten. Det at være i lokalsamfundet betyder i de boligsociale medarbejders perspektiv, at de har en særlig mulighed for at skabe tillid til beboerne, støtte lokale fællesskaber og afbøde nogle af de sociale sanktioner, de konflikter og den fremmedgørelse overfor kvarteret, der følger af boligpolitikken og den territorielle stigmatisering (Birk & Fallov, 2020; Fallov & Birk, 2022; Hansen, 2019a). Eksempelvis beskriver Birk og Fallov, hvordan boligsociale medarbejdere kontaktes af skoler, der er bekymrede for elevers fravær, mistrivsel eller manglende dansksproglige kompetencer. Altså arbejder de ud fra politisk definerede kategorier og forståelser af forældreskab, men i stedet for at håndtere udfordringerne med de økonomiske sanktioner, som de politiske strategier lægger op til, arbejder de med at forme forældrenes opdragelsespraksisser og samarbejde med skolen og opbygger 'resiliens' gennem små hverdagsorienterede taktikker (Fallov & Birk, 2022, pp. 223-224).

Samlet set beskriver studierne, hvordan staten gennem det boligsociale arbejde virker 'ne-defra' for at afbøde virkningerne af straffende politikker og omdefinere det territorielle stigma, staten samtidig reproducerer 'oppefra' gennem fysiske og sociale interventioner. I Christian Sandbjerg Hansens analyse skaber den danske velfærdsstats engagement og det boligsociale arbejde en pædagogisering af byens rum, der udvisker grænserne mellem lokalmiljø og institutioner. Hansen argumenterer for, at det boligsociale arbejde bliver en måde at håndtere samfundets marginaliserede grupper på, som samtidig er præget af middelklasseidealer og kontrol (Hansen, 2022).

I denne sammenhæng bidrager dette forskningsprojekt med en analyse af, hvordan de normative og moralske brudflader kan genfindes i sociale relationer og differentieringer i kvartererne. Jeg udfolder, hvordan det boligsociale arbejde med børn og forældre skaber særlige steder og betingelser for børns og forældres hverdagsliv og tilknytning, der i flere tilfælde styrker etablerede gruppers forståelse af forældreskab og opdragelse og deres bestræbelser på at skabe et moralsk respektabelt lokalsamfund, som bryder med kvarterets symbolske degradering.

Samspelet mellem territoriell stigmatisering, institutioner, skoler og forældreskab som kontekst for børns hverdagsliv i kvartererne

I dette afsnit beskriver jeg de væsentligste studier, der har undersøgt samspelet mellem daginstitutioner, skoler og det territoriell stigmas effekter på forståelser af forældreskab og børns hverdagsliv i de stigmatiserede boligområder.

Wacquant inddrager ikke børns perspektiver i sit etnografiske arbejde, men beskriver, hvordan udviklingen i USA og Vesteuropa gav forældre i de marginaliserede kvarterer en følelse af, at de selv og deres børn ikke havde mange chancer for at få en fremtid, *”der rummer andet end den fattigdom og eksklusion, som de for nuværende er overladt til”* (Wacquant, 2013, p. 31). Desuden beskriver han, hvordan udviklingen også påvirkede skoler og fritidsliv i de berørte kvarterer. I USA satte den etniske og klassebaserede segregering sig igennem i de offentlige skoler, der praktisk talt kun havde sorte elever fra fattige hjem, undervisere fra de lavest rangerende uddannelser og ringe faciliteter. Det politiske svar på skolekrisen blev en statslig tilbagetrækning, besparelser og lukninger af flere skoler, som forstærkede den urbane segregering, fordi de, der havde muligheden, flyttede fra kvartererne i løbet af 1990’erne (Wacquant, 2013, pp. 88-91). I Frankrig forblev de offentlige institutioner i de udsatte boligområder, også børnehaver, skoler og ungdomsinstitutioner. Alligevel oplevede beboerne en følelse af svigt, tab og apati overfor statens engagement i kvarteret, som Wacquant forbinder med tabet af kollektiv identitet og fællesskab i de arbejderbaserede organisationer, et fravær af sports- og fritidsaktiviteter for den unge befolkning, der manglede steder at mødes, og skoler og andre velfærdsinstitutioners manglende evne til at løse de sociale og økonomiske problemer for kvarterets beboere. Men trods disse frustrationer hos beboerne har offentlige institutioner udgjort et socioøkonomisk sikkerhedsnet og samtidig bidraget til at øge den sociale kontrol i kvartererne (Wacquant, 2013, pp. 217-221, 227).

Flere forskningsprojekter har undersøgt nabolageffekter, det vil sige, om man bliver mere udsat af at bo i et udsat boligområde. De har generelt haft vanskeligt ved at finde afgørende tegn på, at man bliver fattigere, mere udsat eller kriminell af at bo i et bestemt kvarter, men der er nogle studier, der har fundet, at det kan have negativ betydning for børn og unges livsforløb og uddannelsesgrad at vokse op i et af disse kvarterer (Friederichs, 2016 i Andersen, 2020, p. 13; 2021, p. 176). Det kan, ifølge Andersen, især forklares med, at skoler og børnehaver ofte er af en dårligere kvalitet i de stigmatiserede boligområder, og at børn, børnefamilier og unge generelt er mere orienterede mod lokalområdet og derfor bliver mere påvirkede af dårlige rollemodeller og kriminelle i kvarteret (Andersen, 2021, pp. 179; 182-183).

I en dansk kontekst er daginstitutioner og skoler også forblevet i de udsatte boligområder, og de er en central del af den politiske indsats i den nuværende parallelsamfundspakke, hvor de får ansvaret for, i samarbejde med forældrene, at børn lærer det danske sprog, får en uddannelse og møder danske normer og værdier (TBB, 2018). Flere studier indikerer, at de

politiske forventninger og krav til institutionerne i de boligområder, der er omfattet af parallelsamfundspakken, får konkret betydning for det pædagogiske arbejde. I daginstitutioner oplever pædagoger en diskrepans mellem de politiske forventninger og de materielle/pædagogiske ressourcer, der er til rådighed til at løse de praktiske opgaver (Gulløv & Kampmann, 2021). Desuden er der en konkret risiko for, at de pædagogiske indsatser for at fremme demokrati, intensivt forældreskab og forældresamarbejde opleves som objektiviserende og fremmedgørende af forældre (Bregnbæk et al., 2017; Gulløv & Kampmann, 2021). Ikke mindst fordi der blandt pædagoger kan være en tendens til, at deres forestillinger om børnelivet i de ghettoiserede områder kan føre til andetgørelse og problematisering af etniske minoritetsbørn og -forældre (Houmøller, 2018). Og fordi der kan være en tendens til, at samarbejde med etniske minoritetsforældre hæmmes af læreres essentialiserende kulturforståelser, der positionerer forældrene som nogle, der ikke har noget at bidrage med (Matthiesen & Ovesen, 2020, pp. 117-148).

Flere nyere forskningsprojekter viser, ligesom dette, hvordan et kvarters territorielle stigma og en høj koncentration af etniske minoritetselever kan føre til, at forældre vælger lokale daginstitutioner og skoler fra som en del af en taktik, der skal sikre deres børn større social mobilitet (Gilliam, 2022; Johansen, 2022). Etniske minoritetsforældres forbehold overfor lokale skoler kan forstås i sammenhæng med Birgitte Romme Larsens beskrivelse af, hvordan forældreskab for denne gruppe også er formet af forventninger til deres børns fremtid, hvor uddannelse ikke bare bliver en central vej til et meningsfuldt og økonomisk sikkert liv, men vigtigst af alt en måde at blive præget af dansk kultur og blive "ordentlige mennesker" på (Larsen, 2022).

Mette Louise Johansen og Steffen Jensen (2017) har analyseret forholdet mellem forældre og velfærdsstat i udsatte boligområder med afsæt i Das og Pooles begreb *state margins* (2004, i *Ibid.*, p. 298). De viser, hvordan familiers oplevelse af marginalisering i de almene boligområder på den ene side omfatter social eksklusion fra civilsamfund, arbejdsmarked og uddannelsessystem og på den anden side inkluderer dem i en regeringssanktioneret kategori som en del af velfærdsstatens styringsapparat. Deres analyse viser, hvordan boligpolitikken kan forstås som en gentrificeringspolitik, der positionerer nogle forældre og familier i en defensiv rolle i forhold til en stat, der har som mål at omforme deres kvarter efter forestillinger om danskhed og forstår deres opdragelsespraksis og måde at leve på som antitesen til dette. Mere konkret beskriver de, hvordan forældre til unge, der vækker bekymring hos skole og myndigheder, oplever, at interventioner griber ind i deres opdragelse og hverdagsliv og truer deres mulighed for at bo i kvarteret (Johansen & Jensen, 2017).

Forskningsprojektet bidrager således til et forskningsfelt, der undersøger, hvordan staten er til stede i intime relationer i familie og slægt, hvilket gør, at normer om intensivt forældreskab bliver dominerende i relationer mellem velfærdsprofessionelle og familier (Bregnbæk et al., 2017; 2023; Johansen & Grøn, 2022; Larsen et al., 2023). Her udfolder projektets analyser, hvordan forældresamarbejde med institutioner påvirker forældreskab og

opdragelsespraksisser i stigmatiserede boligområder, og hvordan til- og fravalg af lokale institutioner påvirker børns og forældres tilknytning til lokalsamfundet. Desuden viser analyserne, hvordan det boligsociale arbejde kan modvirke fagprofessionelles stereotype forventninger til forældreskab og børneliv i de almene boligområder, og hvordan de boligsociale medarbejderes kendskab til lokalsamfundet kan skabe konstruktive muligheder for flere forældres deltagelse og for institutioners samarbejder med civilsamfundet.

Naboskab, lokalsamfund og tilknytning i stigmatiserede kvarterer

En lang række studier har beskæftiget sig med, hvordan territorial stigmatisering kan forstås som et globalt fænomen og en kompleks, sammensat proces. Larsen og Delica (2019) beskriver i et metastudie af 119 artikler fra seks forskellige kontinenter, hvordan produktionen og reproduktionen af territorial stigmatisering er blevet studeret fra vidt forskellige, men også hinanden overlappende perspektiver. De sociale, strukturelle, fysiske og symbolske processer virker på forskellige niveauer og med forskellig intensitet, skaber et fragmenteret forskningsfelt og indikerer samtidig, at territorial stigmatisering er et komplekst fænomen (Larsen & Delica, 2019). Flere har, udover Larsen og Delica, beskrevet, hvordan politiske og bureaukratiske processer har været (med)producerende af den territorielle stigmatisering af almene boligområder (Larsen & Delica, 2019, p. 545). Martin Frandsen og Jesper Hansen har i en genealogisk analyse ligeledes udfoldet, hvordan beskrivelser af de sociale problemer og sproglige kategoriseringer i nogle boligområder er forbundet med en række modstridende og konkurrerende stedsforståelser i dansk bypolitik, der i de seneste år bl.a. har legitimeret en racialiseret problemforståelse og fysiske og sociale indgreb i boligområderne (Frandsen & Hansen, 2020, 2024). Andre har også analyseret, hvordan den politiske diskurs og medierne repræsentation påvirker beboerne og (re)produktionen af et territorielt stigma. De beskriver blandt andet, hvordan de sociale problemer i de stigmatiserede boligområder siden 00'erne er blevet forbundet med muslimer og etniske minoriteter og brugt som bevis på forfejlet integration (Freiesleben, 2016; Schmidt, 2022; Stender & Mechlenborg, 2022). De argumenterer for, at ghettobegrebet er en del af en dystopisk diskurs, som øger modsætningerne mellem 'dem' og 'os' (Freiesleben, 2016), og at det fungerer som et disciplinerende værktøj, der legitimerer omfattende statslige interventioner i beboernes rettigheder (Schmidt, 2022). Den årlige offentliggørelse af det, der i mange år har heddet ghettolisten, har været en medvirkende årsag til omfattende medieomtale og en stedsidentitet, der forbindes med ghettostigmaet. BUILD's følgeforskning har vist, hvordan det påvirker beboernes opfattelse af deres boligområde og dets image negativt (Andersen et al., 2022).

En række studier har undersøgt, hvordan beboerne håndterer det territorielle stigma, og hvad det betyder for sociale relationer og tilknytning til lokalsamfundet (se også Larsen & Delica, 2019, pp. 551-552). Disse studier har vist – og diskuteret omfanget af – hvordan beboerne på den ene side internaliserer det territorielle stigma og på den anden side finder strategier til at opretholde en meningsfuld tilknytning og lokal stolthed på trods. Hvor det kan lette stigmaets tyngde for den enkelte, kan strategierne på et kollektivt niveau forstærke

den sociale fragmentering og stigmaet i kvarteret (Blokland, 2019; Hansen, 2019b, 2021; Jensen & Christensen, 2012; Jørgensen, 2010; Larsen, 2014; Larsen & Delica, 2019, pp. 551-552; Stender & Mechlenborg, 2022). Wacquant har i forbindelse med denne diskussion skitseret beboernes forskellige strategier til at håndtere det territorielle stigma. Nogle beboere underkaster sig stigmaet enten ved at deltage i nedrakningen af deres kvarter, ved at forskyde stigmaet til andre beboergrupper, ved at trække sig ind i privatsfæren eller ved helt at flytte. Andre beboere udfordrer stigmaet enten ved at foregive ligegyldighed eller ved at forsvare kvarteret alene eller sammen med andre, og endelig er der grupper, der forsøger at omvende stigmaet (Wacquant et al., 2014).

Forskellige studier har bidraget til forståelsen af, hvordan beboere håndterer det territorielle stigma og opretholder en lokal tilknytning, i en dansk sammenhæng. Nogle studier har direkte diskuteret de forskellige stigmahåndteringsstrategier, Wacquant har beskrevet. To studier fremhæver, at de fleste beboere ikke internaliserer, men forhandler om og reagerer på territorielle stigmata, der ofte opleves som ydre historier, fortalt af nyhedsmedier og politikere (Christensen & Jensen, 2012; Jensen & Christensen, 2012; Stender & Mechlenborg, 2022). Jensen and Christensen (2012) argumenterer for, at selvom beboerne ikke kan undslippe stigmaet og en social devaluering, så har de fleste også en stor grad af autonomi. Stender and Mechlenborg (2022) beskriver også, hvordan de fleste beboere udfordrer de negative fortællinger om deres kvarter, undertiden ved diskursivt at forskyde stigmaet til andre stigmatiserede kvarterer, der er værre. Men de forstår også stigmaet som en dystopi, der kan opretholde sociale skel gennem intern nedrakning mellem boligområderne og omgivelserne og mellem tilflyttere og etablerede beboere. Endelig er det en vigtig pointe, at det territorielle stigma for nogle beboere er forbundet med strategiske fordele og privilegier som lettere adgang til attraktive boliger og midler til sociale aktiviteter og projekter (Stender, 2018; Stender & Mechlenborg, 2022). Hansen genfinder i mere omfattende grad de af Wacquant beskrevne stigmahåndteringsstrategier i sin undersøgelse af beboeres tilknytning til og forståelse af Nordvest som kvarter. Det omfatter også internalisering af stigmaet – blandt andet som en forestilling om, at kvarteret ikke er et godt sted at vokse op (Hansen, 2019b, 2021). Hansen understreger, at for at forstå variationerne i de forskellige strategier må man være opmærksom på, hvordan det territorielle stigma relaterer sig til andre stigmata og til beboernes sociale position og individuelle situation (Hansen, 2021). Samlet set antyder de forskellige studier, at der er lokale forskelle på, hvordan det territorielle stigma påvirker naboskab i og tilknytning til kvarteret.

Et andet forskningsspor, der har undersøgt urbane marginaliseringsprocesser, har fokuseret på årsagerne til etnisk og social segregering på boligmarkedet ud fra kvalitative og kvantitative analyser af flyttemønstre og boligpræferencer. I det perspektiv er den væsentligste årsag til, at der opstår en høj koncentration af etniske minoriteter og efterkommere, ifølge Hans Skifter Andersen, at boligområdernes lave status betyder, at de fravælges af majoritetsbefolkningen, mens etniske minoriteter, især nytilkomne, foretrækker at bo i etnisk blandede områder og tæt på deres sociale netværk, fordi de føler sig mindre isolerede og mindre

i risiko for at møde racisme og diskrimination. For de fleste minoritetsborgere er de udsatte boligområder en midlertidig bolig, og for nyankomne er boligen ofte en del af deres integration i det danske samfund (Andersen, 2019, 2020; 2021, pp. 158-161; Andersen et al., 2022, pp. 8-9). Men som det også fremgår af dette forskningsprojekt, så er der også flere af de minoritetsborgere, der ankom til Danmark i 1980'erne og 1990'erne, som har knyttet sig til boligområderne og stadig bor der.

Flere andre studier har undersøgt sociale relationer og tilknytning i marginaliserede danske boligområder med et bredere teoretisk afsæt i sociologiske bylivsstudier og/eller nabostadsstudiers fokus på social kontakt og mikrosociale interaktioner i hverdagslivet.

Anja Jørgensen (2010) har undersøgt beboernes tilknytning og de sociale bånd i to forskellige kvarterer, Herredsvang og Urbanplanen, på baggrund af et register- og interviewstudie og vist, hvordan omfanget af mobilitet og flyttemønstre er afgørende for, om der opstår et lokalsamfund med fælles normer og værdier. I kvarteret (Urbanplanen), hvor der er mindre udskiftning, og beboerne derfor bor i længere tid, er der også en større grad af social kontakt mellem beboerne, og sandsynligvis er det årsagen til, at der i dette kvarter er en større gruppe af engagerede beboere med et omfattende socialt netværk. Der er desuden flere børnefamilier i kvarteret, hvilket også kan styrke sammenhængskraften, fordi de ofte bliver boende i kvarteret i længere tid (Jørgensen, 2010). Jørgensen viser altså, at der er flere forskellige faktorer, der kan styrke beboernes tilknytning til et stigmatiseret boligområde, især graden af kontakt mellem beboerne. Omvendt kan en hyppig udskiftning af beboerne udfordre den sociale sammenhæng og føre til svage sociale bånd, fordi der er færre sociale møder mellem naboerne. Som beskrevet i teorikapitlet har Norbert Elias og Anne Harju diskuteret, hvordan etablerede sociale grupper opretholder sociale bånd og lokal tilknytning gennem sociale praksisser, der opretholder et moralsk respektabelt fællesskab (Elias, 1994; Harju, 2015). I den sammenhæng sandsynliggør Jørgensens analyse, at tilstedeværelsen af etablerede sociale grupper kan være grundlaget for, at der er et socialt fællesskab og et lokalsamfund at skabe tilknytning til.

Antropologen Tina Gudrun Jensen har i sine studier også fokuseret på nabostadsrelationer og deres rolle i det sociale liv i et "multietnisk boligområde", og vist, hvordan nabostadskabet er udtryk for et socialt liv, der overskrider udbredte forestillinger om en adskillelse mellem etniske grupper i kvartererne (Jensen, 2016a, 2016b, 2016c). Jensen beskriver, hvordan beboernes egne fortællinger i et vist omfang reproducerer stereotype og racialiserede fortællinger om udfordringer med immigranter og integration i kvarteret, mens der i praksis opstår sociale relationer i hverdagslivet, når naboer mødes. Jensens analyse trækker teoretisk på nabostadsstudier og viser, hvordan sameksistens opstår i hverdagsmøder, blandt andet på legepladser, på bænke og i vaskerum, hvor det bliver muligt at skabe en type af social kontakt, der samtidig viser respekt for andres privatsfære. Det understreger, at nabostad er en kompleks social relation, der ofte består af svage sociale bånd og anerkendelse af hinanden (Jensen, 2016a, 2016b, 2016c). Jensen inddrager ikke børns fortællinger direkte i sin analyse,

men hun beskriver, hvordan racialiserede unge mænd kan være en kilde til utryghed for andre beboere, mens forældreskab kan være en anledning til kontakt mellem naboer (Jensen, 2016b, 2016c).

Der er flere studier, der beskriver, hvordan børns steder, stedsrelationer og hverdagsliv former naboskab og lokalsamfund. Børns uafhængige mobilitet og deres adgang til omgivelserne kan udvikle deres evne til at skabe betydningsfulde steder, lære dem at navigere i sociale relationer og nære den lokale oplevelse af fællesskab (Loebach & Gilliland, 2010; Porter et al., 2020; Ross, 2007; Wales et al., 2021; Witten et al., 2019; Zeiher, 2002). I en dansk kontekst har Kim Rasmussen (2004b), på baggrund af interviews med 60 børn fra fire forskellige typer af boligkvarterer, beskrevet, hvordan børns fortællinger og hverdagsliv er en (ofte overset) del af de sammensatte og komplekse processer, der danner et kvarters identitet. Ikke kun som små, subjektive fortællinger om særlige steder som hemmelige huler og klatretræer, men også som en del af et lokalt betydningslag knyttet til noget alment, som børn deler med hinanden, og nogle gange kvarterets øvrige beboere, fx om "farlige steder" eller plænen, "der mest er for hunde". Endelig er de større fortællinger om kvarteret, de, der er kendt udenfor kvarteret, fx fra medierne, også en del af børns hverdagsliv, og de kan også forme børns erfaringer af steder og af kvarteret (Rasmussen, 2004a, 2004b). To nyere studier har undersøgt, hvordan børns hverdagsliv former sociale netværk og tilknytning til lokalsamfund på måder, der rækker ud over børnenes egne perspektiver og relationer. Sofie Wilms og Mikkel Rytter (2023) har vist, hvordan børns hverdagsliv spiller en medierende rolle for migrantfamiliers integration i lokalsamfundet i en vestjysk landsby, fordi de færdes i andre sociale arenaer og i nogle sammenhænge har mere social kapital end deres forældre. Det handler blandt andet om, at børn ofte lærer sproget hurtigere og opbygger relationer til andre børn gennem daginstitutioner, skoler og deres engagement i aktiviteter i civilsamfundet (loppemarkeder, fritidsaktiviteter og lign.). Desuden bliver børns sportsaktiviteter en anledning til, at deres forældre falder i snak med andre forældre, ligesom behovet for praktisk hjælp og børnepasning kan være en anledning til at lære naboer at kende (Wilms & Rytter, 2023). Desuden har Eva og John Gulløv i deres monografi *Opvækst i provinsen* (2020) beskrevet, hvordan børn og unges hverdagsliv i daginstitutioner, skole og fritid har "*gennemgribende betydning for, hvordan sociale netværk kan sammensættes og fungere*" (Gulløv & Gulløv, 2020, p. 169). I lokalsamfundet omkring provinsbyen Tønder er tidligere tiders sociale hierarkier og klasseforskelle stort set forsvundet, således at det ikke længere er social kontinuitet og klasse, der er grundlaget for en etableret position (jf. Elias 1994). I dag er lokalsamfundet mere åbent, så man ved at gøre en indsats og vise loyalitet overfor stedet og menneskene kan blive en accepteret del af det lokale fællesskab. Gulløv and Gulløv (2020) viser således, at et engagement i børns fritidsliv, deres institutioner og civilsamfundet er en mulighed for, at forældre kan opbygge et socialt netværk og etablere en tilknytning til lokalsamfundet for sig selv og deres børn.

Men børns tilknytning til steder, hjem og lokalsamfund er ofte sammensat, for som Hilde Lidén har vist, er mange børn også knyttet til andre steder gennem familierelationer,

fritidsliv, ferier og andre aktiviteter, der forbinder dem til steder og skalaer udenfor deres umiddelbare kvarter/nærområde. Desuden betyder udbredelsen af digitale teknologier og medier, at nationale og globale tendenser som film, musik og computerspil har indflydelse på børns sociale positioner og relationer på måder, der bryder med tidligere forståelser af barndom og vigtigheden af udendørs leg og det lokale kvarter (Lidén, 2003).

Dette forskningsprojekt bidrager med opmærksomhed på børns erfaring af og deltagelse i naboskabende processer og viser det vigtige i at se børn som medskabende og ansvarlige sociale aktører, der også tager ansvar for de naboskabende relationer. Det viser, hvordan børns hverdagsliv og de relationer, der udspiller sig omkring dem, ofte er en vigtig ressource i opbygningen og vedligeholdelsen af sociale relationer i lokalsamfund, men det kan også katalysere konflikter, sociale differentieringer og bekræfte kvarterets territorielle stigma.

Børns stedserfaringer og hverdagsliv i byer, offentlige rum og stigmatiserede kvarterer

Der er en del studier, der har beskrevet børns stedserfaringer og hverdagsliv i det offentlige rum i forskellige kontekster som byer, landsbyer og på landet (Christensen & O'Brien, 2003; Gulløv & Olwig, 2003; Hart, 1979; Holloway & Valentine, 2006; Rasmussen, 2004a, 2006; Valentine, 2004). Flere beskriver, hvordan de steder, hvor børn lever, får betydning for deres venskaber, relationer og sociale positioner, men at børn også udfordrer og omformer disse steders betydning (Elwood & Mitchell, 2012; Hart, 1979; Jensen, 2000; Jones, 2000; Kromidas, 2016; Valentine, 2004; Zeiher, 2002). I tråd med andre studier af børns stedsskabende praksisser viser flere af disse studier, at børn værdsætter etablerede steder i deres kvarter/landsby som legepladser, sportspladser og haver, hvor nogle i højere grad føler sig sikre (Can Severcan, 2023; Porter et al., 2020), men at børn også indtager glemte steder (som buske og træer), hvor de har frihed til at gøre dem til deres egne (Cele, 2019; Jones, 2000; Rasmussen, 2004a), såvel som delte offentlige rum (fx pladser og plæner), hvor de må tilkæmpe sig en legitim ret til at deltage i byens sociale liv (Kromidas, 2016). Børns stedserfaringer og forståelser af steder er ikke entydige, men de adskiller sig ofte fra voksnes blikke og kategoriseringer. Eksempelvis har Heidi Jensen beskrevet, hvordan børnene i en dansk provinsby foretrækker at lege i et udsat boligområde fremfor på de omkringliggende villa-veje, fordi de ser kvaliteter i boligområdets legepladser og grønne arealer trods voksnes kategorisering af kvarteret som uattraktivt (Jensen, 2000).

I det følgende fokuserer jeg på de studier, der mere specifikt har undersøgt børns erfaringer med at vokse op i udsatte boligområder og stigmatiserede kvarterer. Flere beskriver, hvordan børn og unge oplever et kvarters sociale stigma i den måde, de bliver set på og opfattet af andre, og flere fremhæver, hvordan stigmaet især forstærker fordomme og negative forventninger, i en britisk (Connolly, 1998; Connolly & Neill, 2001; Howarth, 2002), amerikansk (Kromidas, 2016), australsk (Porter et al., 2020), new zealandsk (Witten et al., 2019), finsk (Oittinen et al., 2024), svensk (Sernhede, 2011) og dansk kontekst (Ademi et al., 2023; Gulløv

et al., 2020; Kalkan, 2022; Kristensen, 2022). Som Elwood og Mitchell skriver, så kan børns stedserfaringer forstås som øjeblikke, hvor de kan blive tilskrevet særlige subjektpositioner af andre, og hvor de bliver til som politiske aktører (Elwood & Mitchell, 2012, pp. 6-7). Samlet set beskriver studierne, hvordan intersektioner mellem sociale kategorier som køn, race, socialklasse og alder former børns stedserfaringer på forskellige måder, samtidig med at børn også gør modstand og udfordrer kategoriernes betydning og hierarkisering (Connolly, 1998; Elwood & Mitchell, 2012; Kromidas, 2016). Køn påvirker børns mobilitet, idet piger oftere betragtes som mere udsatte og derfor har en mere begrænset adgang til det offentlige rum (Can Severcan, 2023; Christensen & Mikkelsen, 2013; Porter et al., 2020). Men piger får oftere også et større socialt ansvar for mindre søskende og andre sociale relationer, og de er derfor også mere bevidste om relationer og betydningsfulde begivenheder i lokalsamfundet (Connolly & Neill, 2001; Kromidas, 2016). Andre beskriver, hvordan drenges brug af det offentlige rum kan være mere fri, fysisk og knyttet til slåskampe og de sociale fællesskaber og den maskuline etos, der kan være omkring lokale sportshold og det selv at dyrke holdsport (Can Severcan, 2023; Connolly, 1998, 2006; Lidén, 2003). Flere fremhæver, hvordan sorte/brune drenge og unge mænd i de sociale boligområder oplever stereotype racialiserede og kønnede forventninger, som de ser som marginaliserende og nedgørende, men som samtidig kan være vanskelige ikke at efterleve. Det territorielle stigma kan således reproducere en kontekstspecifik maskulin identitet i fællesskaber, der ikke alene er formet i lokalsamfundet, men også medieres af de stereotype forventninger, racialiserede drenge møder i skoler, medier og populærkulturen (Connolly, 1998; Howarth, 2002; Kalkan, 2022; Kromidas, 2016; Sernhede, 2011; Soei, 2011). Andre studier viser, hvordan piger også oplever at møde racialiserende, stereotype og fremmedgørende forventninger, der er knyttet til kvarterets stigma (Ademi et al., 2023; Connolly & Neill, 2001; Kromidas, 2016).

Samtidig er det også en vigtig pointe i flere af studierne, at børn og unge udfordrer det territorielle stigma og de racialiserede og kønnede hierarkier. Mange børn og unge oplever, at de kan være en del af og forme stærke, betydningsfulde lokale fællesskaber og udfordre de stereotyper, der er knyttet til steder, køn og race trods kvarterets stigma (Ademi et al., 2023; Howarth, 2002; Kromidas, 2016; Sernhede, 2011). Maria Kromidas beskriver blandt andet, hvordan børn lærer at navigere i komplekse og mangfoldige sociale fællesskaber og kan udvikle social snarrådighed og kritisk sans overfor de sociale praksisser, der hierarkiserer race og tilskriver den social betydning (Kromidas, 2016, p. 50). Og Caroline Howarth konkluderer, at børn og unge kan udvikle en selvsikkerhed og stolt selvforståelse, der kan udfordre stigmaets negative virkning, men det forudsætter ofte også, at de har sociale relationer og en institutionel kultur, der kan støtte dem (Howarth, 2002, pp. 250-257). Ademi et al. (2023) og Sernhede (Sernhede, 2011) har beskrevet, hvordan unge i stigmatiserede kvarterer i henholdsvis Danmark og Sverige skaber stærke fællesskaber, der knytter dem nært til deres lokalsamfund i en dialektisk position, der både udtrykker et ønske om at være en del af det

omgivende samfund og en kritik af den sociale eksklusion og de fordomme, de møder fra omverdenen.⁶

Flere har således beskæftiget sig med børn og unges taktikker og måder at håndtere det territorielle stigma, marginalisering og racialisering på og vist, at der også kan være positive fællesskaber og værdifuld social læring forbundet med at vokse op i disse kvarterer. Men få har undersøgt, hvordan det territorielle stigma påvirker de sociale relationer mellem børn og unge internt i kvarteret. Norbert Elias har beskrevet, hvordan nogle grupper af børn og unge (uanset køn og etnicitet) kan opleve at blive stigmatiseret og udskammet af etablerede sociale grupper (også børn) i kvarteret. Det kan ske, at de afviste børn reagerer med apati, men oftere vil de udleve de stereotype forventninger, de mødes med, ved at lave larm, ballade og hærværk i kvarteret (Elias, 1994, pp. xxvii-xxiv). Desuden viser et nyere finsk studie, hvordan børn påvirkes på forskellig vis af kvarterets stigma, fordi de er vævet mere eller mindre nært ind i kvarterets sociale liv og institutioner (Oittinen et al., 2024).

Dette forskningsprojekt bidrager med en nuanceret forståelse af, hvordan børns tilknytning til lokale fællesskaber påvirkes af det territorielle stigma, og hvordan racialiserede positioner former sociale differentieringer mellem kvarterets børn, deres relationer udadtil og deres tilknytning til kvarteret. Andre forskningsprojekter har vist, hvordan lokale fællesskaber kan være en ressource, der styrker børns trivsel gennem fx venskabsrelationer, civilsamfund og fritidsliv, men at børns adgang til disse ressourcer ofte også er ulige fordelt (Attree, 2004). Her udfolder dette forskningsprojekt nogle af de sociale dynamikker og racialiserede positioner, der får betydning for, om børn knytter sig til og næres af lokalsamfundet, eller om de får en ambivalent eller dissocieret relation til det. Jeg forholder mig i særlig grad til betydningen af etnicitet og racialisering af sociale positioner, der er knyttet til det territorielle stigma, mens kønnede positioner i dette forskningsprojekt synes at have haft mindre indflydelse på børnenes tilknytning og stedserfaringer.⁷

Afrunding

Jeg har gjort rede for de forskellige videnskabelige felter, der har været inspirationen for dette forskningsprojekt, og indikeret, hvordan det bidrager med ny viden og perspektiver til disse felter. Afhandlingen adresserer forståelser af urban marginalisering ved at udfolde en nuanceret forståelse af, hvordan det territorielle stigma og de topografiske betingelser for

⁶ Forskellige evalueringer har beskrevet, hvordan det boligsociale og fritids- og klubpædagogiske arbejde i de stigmatiserede boligområder i Danmark kan virke forebyggende for sociale eksklusionsprocesser og styrke den enkelte unges trivsel. Mødet med voksne, der lytter, hjælper og er til at stole på, og adgangen til et sted og et fællesskab kan være et alternativ til gaden for mange unge (især drenge) (CfBU. (2023). *Inspirations og videnskatalog: viden om boligsociale aktiviteter støttet af Landsbygefonden*. cfbu.dk, Petersen, K. E., Sørensen, L. H., Sørensen, T. E. M., & Ladefoged, L. (2019). *Fritids- og ungdomsklubbers betydning for børn og unges hverdagsliv og fællesskaber i udsatte boligområder* (8776845532).

⁷ Det er muligt at se tendenser til, at drenge leger sammen i større grupper, men som det beskrives i artikel 1 (Martiny-Bruun, 2024a), er der ikke betydningsfulde forskelle på børns mobilitet på baggrund af deres køn, ligesom flere piger også har adgang til og dyrker fodbold og vilde lege, og flere drenge drager omsorg for kvarteret og viser opmærksomhed overfor sociale relationer.

hverdagslivet får betydning for børns og forældres tilknytning, distance, forbindelser og sociale differentieringer i kvarteret. Og på et mere generelt niveau viser forskningsprojektet, hvordan forestillinger om barndom og børns hverdagsliv er en del af de differentierings-, stigmatiserings- og afstigmatiseringsprocesser, der udfolder sig politisk, administrativt og i hverdagslivet. Forskningsprojektet viser således, hvordan de stedserfaringer og betydnings-skabende processer, der er knyttet til børns liv, er en vigtig del af de sociale processer, der ikke blot former sociale netværk, tilknytning og stedsidentitet i lokalsamfundet, men også kan føre til distance og konflikter – ikke bare for børnene, men mellem alle naboer. Afhand-lingens analyser bidrager altså til studier af territorial stigmatisering og naboskab i almene boligområder med en nuanceret forståelse af, hvordan børns daglige interaktioner i disse kvarterer er betinget af og samtidig former sociale relationer, kvarterets topografi og dets symbolske status.

Kapitel 5. Metode

Det er midt på dagen, og jeg sidder på kontoret ved det boligsociale team i Taastrupgaard. Fra vinduet kan jeg se boligblokken på den anden side af gårdrummet. En flisesti går over græsplænen i gården, hvor der også er legeredskaber, bænke, en åben pavillon og sort faldsikkert underlag. De treetagers lysegrå beton og cremefarvede flader reflekterer sollyset. Stort set alle gardiner er trukket for. Kranerne på byggepladsen bag blokken drejer rundt og kan ses over blokens tag nu og da. Måger svæver over gården. Duer sidder i solen på, overover og ved siden af solcellerne på eternittaget, der bølgler gråt over tagrenden. Altanerne i 1.- og 2.-salshøjde er tomme, på 1. sal har alle spændt trådnæt ud foran. Her hænger fugleklatter i snorene som sne, der er gået i stå midt i luften. En ensom parabol bag et af nettene. På en altan er der blomster i hvide altankasser, på en anden står et stativ med vasketøj. Ellers er de stort set tomme.

Jeg kan høre fjern trafikstøj, en knallerts lave brummen, et togs dybe rumlen og biltrafikkens mere fjerne, lave summen. Ellers er der stille i lang tid. Der er ingen mennesker udenfor, selvom det er midt i juni og en lun sommerdag med høje, hvide skyer og klar sol. En kølig vind tager fat i tidsler og margueritter i plantekasserne uden for det boligsociale kontor og i buske og træer for enden af gårdrummet. En kvinde kommer gående med faste skridt ad stien fra Taastrupgaardsvej mod hovedporten. Hun er klædt i tøj, der signalerer, at hun er her i et professionelt ærinde – en sygeplejerske fra socialforsorgen eller en, der har et ærinde på det boligsociale kontor? Eller en, der har passet sit arbejde på et kontor og nu er på vej hjem?

Efter en times tid, da klokken nærmer sig halv to, begynder børn at bevæge sig forbi. Tre piger stopper op og sætter sig under halvtaget udenfor. De snakker i ti minutter, så går de videre. Et par yngre børn kommer forbi, sætter sig på plastic-stangen, som man kan gå balance på. Sidder der i et minuts tid, så går de op ad bakken og ind i en opgang. Så er der stille igen.

Klokken nærmer sig tre, og jeg sætter mig udenfor. Mænd i arbejdstøj kommer hjem med tunge skridt og en pose fra Lidl eller Netto i hånden. I blå uniform fra IKEA eller hvide t-shirts og håndværkerbukser med pletter på. En drikker fra en dåse, en anden taler lavmælt i telefon. En mand kommer i sort polo og blå sportssko med en bilnøgle i hånden, haltende går han op ad de lysegrå trin ved den fjerneste blok. Et vindue åbnes, og et tæppe bankes. En kvinde i sort tøj går forbi med nøgler i hånden, faste, rolige skridt og en duft af parfume.

Figur 21: Gårdrummet udenfor det boligsociale team i Taastrupgaard.

Tre drenge klatrer på de blå klatreblokke på legepladsen. Jeg har set dem før, talt med en af dem. De må være 7-9 år. De taler lavmælt sammen, kravler rundt på bagsiden af klatreblokkene. Efter ti minutters tid skilles de igen. En af dem cykler op ad den lille rampe, de to andre går den anden vej ned mod den lange blok. En mor, Zarife, og hendes datter, Berfin, på seks år ses indimellem på deres altan. Vi vinker til hinanden. Jeg har talt med begge tidligere.

Tre unge på 13-14 år kommer gående forbi i sort tøj, en af dem trækker et elløbehjul. Deres gang er gyngende, hovederne drejer rundt for at se, hvad der rører sig i gården. Efter lidt tid kommer en fyr i 20'erne kørende på et elløbehjul ned ad bakken og ud mod Taastrupgaardsvej.

Nu er her tomt igen. Duer lander i gården, går rundt på fliser og på legepladsens bløde faldunderlag og pikker i jorden. Mågeskrig i det fjerne. Det blæser op.

Klokken er halv fire, da der lyder høj snak. Fire børn og en kvinde med sort tørklæde kommer gående ad stien i gården. De går op mod cykelstien. Hendes dreng sætter sig på en gyngel lige længe nok til, at han kan svinge frem og tilbage fem gange. Så forsvinder de ud på stien.

Gyngen svinger stadig, da to piger kommer ud i gården fra den fjerneste opgang, hvor døren står åben. De sætter sig på gyngerne med ansigterne vendt væk fra mig. De har is i hånden, er fem-seks år og har flettet håret. Lidt væk på 1. sal hænger en kvinde ud ad et vindue og ryger en smøg. Måske holder hun øje med de to piger på gyngerne? Pigerne svinger frem og tilbage, snakker sammen, mens de ser på hinanden. Fjern motorstøj fra byggepladsen, børnestemmer. Ordene bliver væk i luften. Duekurren.

Berfin kommer ud i gården, taler med de to piger på gyngerne. Kvinden kigger igen ud ad vinduet på første sal og siger noget til de to piger. Berfin rejser sig igen og ser op mod mågerne, før hun løber rundt om blokken mod sin opgang. Skyerne trækker sammen, der er måske regnvejr på vej? De to piger går også ind.

En dreng på scooter kommer hen til bænken, hvor jeg sidder. "Hej", siger han. "Hej", svarer jeg. "Hvad hedder du?".

(Feltnote, 6. juni 2021)

Hvad er et sted, og hvordan kan man nærme sig en forståelse af, hvad stedet betyder for det levede liv, der udfolder sig der? Det blev et spørgsmål, der vendte tilbage igen og igen under mit feltarbejde i Taastrupgaard og Gadehavegaard. På eftermiddage som den beskrevet ovenfor kunne jeg fornemme, hvordan stedets betydning var tæt forbundet med de

mennesker og det sociale liv, der udfoldede sig der. Det gælder både for det konkrete steds betydning, gårdrummet med legeredskaber, stier, græsplæner og bænke og de altaner, vinduer og døre, der udviser grænsefladerne mellem private hjem og offentlige rum. Og det gælder for naboskabet i kvarteret, der, på trods af at det er knyttet til rummet, lydene og det, der materialiseres i og mellem blokkene, forbliver et abstrakt, forestillet fællesskab, et symbol, en subjektiv erfaring, en fornemmelse af at høre til i et kvarter. Stedet er der altid, som man måske fornemmer i teksten. Men fra mit perspektiv, med interessen for, hvad stedet betyder for dem, der lever der, så virker stedet, som om det lukker sig, når der ikke passerer mennesker igennem det, når de ikke slår sig ned og gør noget med det, dets materialitet og hinanden. Det opleves som pauser. Tiden strækker sig ud i pauser, hvor lydene træder frem, vejret, duernes kurren og mågernes skrig. Men stedets betydning er lukket – eller så flertydig, at den er vanskelig at aflæse. Og så åbner stedet sig lidt, når mennesker bevæger sig igennem det. Som en fornemmelse af, hvad stedet kunne være for dem. At det kan være mange ting. At der er mange spor at følge, og at de ville føre forskellige steder hen. Og, som en vigtig erkendelse, at stedets betydning først rigtig åbner sig, når man kommer tættere på de mennesker, der lever der, bliver genkendt og en del af deres relationer og gøremål. At stedets betydning er flertydig, så den vil fremstå på forskellige måder og være afhængig af, hvem jeg følger, hvilke spor jeg kan få mulighed for at følge og af hvilke interesser, der guider min vej ind i kvarteret og dets landskab af relationer og betydninger. Hvad betyder min position i og tæt ved det boligsociale kontor for den måde, kvarterets børn og øvrige beboere møder mig på? Hvem hilser, åbner en dør og siger ja til at tale med en antropolog på besøg i deres kvarter? Og hvilke blikke er svære at fange? Hvem undgår at tale med naboer og besøgende i deres kvarter?

Jeg var ganske bevidst om, at mine overvejelser lå ganske tæt på de fænomenologiske betragtninger om steder og deres betydning og antropologiske tanker om, at menneskers tilknytning til lokale fællesskaber opstår igennem sociale og praktiske gøremål og de stier, spor og forbindelser, de skaber i kvarteret (Ingold, 1993, 2008). Og samtidig, hvordan kvarteret kan forstås som et landskab eller en topografi, der samler sig på forskellige måder for de mennesker, der bevæger sig gennem den i et dialektisk samspil mellem topografien og det sociale fællesskab (Hastrup, 2010). Steder, hvor stedets symbolske status, hvad enten det er som stigmatiseret eller som et sted, der føles som hjem, bedst kan forstås som en subjektiv erfaring og relation (til steder og naboer) og ikke som tegn, der kan aflæses i kvarteret. Som beskrevet tidligere handler det om at forstå, hvordan steder og mennesker konstituerer hinanden (Hastrup, 2010). Interessen i stedsskabende praksisser og topografier, og hvordan de er forbundet med tilhørsforhold og sociale differentieringer, kan i et metodologisk perspektiv forstås som et forsøg på at nærme sig en forståelse af fænomener, der ikke lader sig beskrive i klare og definitive termer, men bedst forstås med metoder, der søger efter heterogenitet og variation (Law, 2004).

I dette kapitel beskriver jeg de metoder, jeg anvendte, og de metodologiske overvejelser, jeg gjorde mig i løbet af feltarbejdet. Først beskriver jeg, hvordan forskningsspørgsmål, -

design, etiske refleksioner og coronapandemien formede min vej ind i feltet. *Hvem åbnede dørene til feltet, og hvordan forsøgte jeg at skabe tillid og udvide min kontakt til en større variation af børn, forældre og beboere i kvarteret? Hvilke positioner fik jeg, hvilke etiske overvejelser gjorde jeg mig, og hvilke beboere fik jeg kontakt til?*

Så her følger et samlet overblik over den empiri, jeg skabte i samarbejde med informanter i løbet af feltarbejdet, og refleksioner over etik og repræsentativitet i feltarbejdet. Jeg beskriver derefter i flere detaljer, hvilke forskellige metoder jeg anvendte, hvad jeg ville vide, og hvordan det gik i relation til de tre primære grupper af informanter: børn, forældre og fagprofessionelle. Kapitlet afsluttes med en beskrivelse af arbejdet med at analysere empirien.

Fra undersøgelsesdesign til feltarbejde

Feltet for forskningsprojektets undersøgelsesdesign er de to almene boligbyggerier Taastrupgaard og Gadehavegaard, der begge var på den daværende hårde ghettoliste (TB, 2019; TBB, 2018). Feltarbejdet omfattede deltagerobservationer i kvartererne og forskellige typer af interviews med børn, familier og fagprofessionelle i perioden marts til november 2022. Inden da havde jeg lavet enkelte interviews og deltagerobservationer fra september til november 2021, men omfanget var begrænset af covid-19-restriktionerne, og da restriktionerne blev mere omfattende i vintermånederne, måtte feltarbejdet stoppe helt i en periode.

Ved at vælge to kvarterer, Gadehavegaard og Taastrupgaard, der geografisk lå tæt på hinanden, og begge var påvirkede af den samme danske boligpolitik overfor "hårde ghettoer", kunne jeg lade mit felt strække sig ud over de administrative grænser for hvert enkelt kvarter og undersøge variationer og homologier i naboskab og stedsrelationer i de to kvarterer. Og ved nogle lejligheder fulgte jeg børn, forældre og det boligsociale arbejde når de krydsede grænserne mellem de to kvarterer eller førte til andre steder end kvartererne (cf. Lidén, 2010). Med inspiration fra antropologiske diskussioner af, hvad der udgør "feltet" i et feltarbejde, tog jeg afsæt i en opmærksomhed på, hvordan feltet konstitueres epistemisk og politisk (Gupta & Ferguson, 1997, p. 39). Så selvom de to kvarterer har veldefinerede administrative og fysiske grænser, så anlagde jeg en åben tilgang, der undersøgte variationer og nuancer i stedsrelationer, tilknytning og sociale differentieringsprocesser, fremfor at gøre forskellene mellem de to kvarterer til genstand for analysen. Det skyldtes ikke mindst, at der på tværs af de sociale og strukturelle variationer i de to kvarterer var mønstre i stedsrelationer og sociale dynamikker, der lignede hinanden. Som Hilde Lidén (2010) skriver, så kan målet med en sammenligning af to ensartede felter være at belyse det sammensatte ved sociale fænomener fremfor en traditionel intention om at skabe en forenklet model, hvor man kan holde to steder op mod hinanden (Lidén, 2010, p. 158). Altså har jeg søgt en vertikal generalisering, som beskrevet i teoriafsnittet, der interesserer sig for, hvordan boligområdets topografi og det sociale liv, fællesskaber og differentieringer udfolder sig på steder, der på lignende vis er påvirkede af territorial stigmatisering (cf. Casey, 1996; Hastrup, 2010, p. 9).

Fra forskningsprojektets begyndelse (i april 2020) var verden ramt af coronapandemien, der medførte begrænsninger af den sociale kontakt og periodevis lukninger af skoler og daginstitutioner. Der var særlig høj smitte i de almene boligområder, også i Taastrupgaard og Gadehavegaard, hvor Høje-Taastrup Kommune satte gang i en opsøgende indsats for at få beboerne til at teste sig, overholde restriktioner og, da det blev muligt, deltage i vaccinationsprogrammet. Coronapandemien blev en betingelse for feltarbejdet, der måtte tilpasses til de skiftende regler og begrænsninger, der var for social kontakt og besøg i institutioner og private hjem. Det betød, at jeg begyndte feltarbejdet i marts 2021, da der kom færre restriktioner på social kontakt, og her fokuserede jeg på det sociale liv i det offentlige rum og de aktiviteter, arrangementer og møder, hvori det var muligt at deltage. Først i løbet af juni 2021, da vaccinationsprogrammet og sommervarmen førte til faldende smitte, blev risikoen for, at jeg var smittebærer, minimeret, og derefter benyttede jeg i højere grad muligheden for at besøge hjem, daginstitutioner og skoler i de to kvarterer.

Oversigt over empiri

Empirien fra feltarbejdet består af feltnoter fra 63 dages deltagerobservationer, 67 interviews, mine egne og børns fotos af kvartererne og endelig materiale fra Lokalhistorisk Arkiv i Høje-Taastrup.

En væsentlig del af deltagerobservationerne er foregået i det offentlige rum, på bænke, på legepladser, på sportspladser og i beboerhuse, i selskab med børn, forældre eller andre beboere, der har været interesserede i at fortælle om deres hverdagsliv, tilknytning til og nabolikabet i det kvarter, hvor de bor. Nogle gange, især i starten af feltarbejdet, var det også som deltagende observatør i et arrangement, et møde, et projekt eller en anden aktivitet organiseret af boligsociale medarbejdere eller andre organisationer eller kommunale aktører.

I Taastrupgaard har mange af disse aktiviteter været organiseret eller støttet af det boligsociale kontor i Taastrupgaard. Det er blandt andet "Lån og leg", et åbent ugentligt legetilbud for børn mellem 3 og 11 år, der kan låne legetøj til brug i gårdrummene, deltage i organiserede udendørs lege eller, når vejret er dårligt, mødes indenfor i det boligsociale kontors lokaler. Desuden har jeg været deltagende observatør i forbindelse med et samarbejde med en lokal børnehave om natur og sprog i Taastrupgaards nyttehave og et samarbejde mellem det lokale bilav og en 0.-klasse om bier og honning. Derudover har der været en sommerfest, en arkitekturfestival, morgenmad i beboerhuset og forskellige sommerferieaktiviteter og samarbejder med fritids- og sportsklubber. Endelig har jeg været med som tilskuer sammen med forældre til træning, kampe og fodboldskole i den lokale fodboldklub.

I Gadehavegaard har det boligsociale arbejde ikke haft lige så synlige aktiviteter i kvarterets offentlige rum (deres aktiviteter har bl.a. været orienteret mod relationer mellem børn, forældre og fagprofessionelle i skole, daginstitutioner og overgange gennem forskellige møder

i hjemmet og institutioner). I stedet har jeg deltaget i aktiviteter organiseret i Familiens Hus, der ligger i Gadehavegaard, hvor en stor del af de børn og forældre, der deltager, også bor i Gadehavegaard. I Familiens Hus har jeg deltaget i ugentlige møder og fællesspisning i et netværk for mødre og deres børn, ligesom jeg har været med til forskellige fester og sociale arrangementer. Familiens Hus har også åbne døre i hverdagen for dem med tilknytning til huset, så jeg er også kommet der ofte under feltarbejdet og har haft uformelle samtaler med mødre og deres børn i husets sofaer og have. Desuden har jeg deltaget i to møder i BABA, en forening for fædre med minoritetsbaggrund, der mødtes i Taastrupgaard. Det blev en anledning til at møde tre fædre, der bor i Taastrupgaard, mens flere andre kommer fra forskellige steder på Vestegnen.

De 67 interviews er lavet med børn, forældre og fagprofessionelle. Heraf er 23 med beboere fra Gadehavegaard, og 29 med beboere fra Taastrupgaard. De korteste interviews har en varighed på omkring 20 minutter, de længste 3 timer, mens flertallet er mellem 30 minutter og 1 time.

Her følger et overblik over, hvordan disse interviews fordeler sig mellem de forskellige informanter.

Jeg har lavet 22 interviews med 21 forskellige børn og haft uformelle samtaler med mange flere børn i det offentlige rum og i forbindelse med forskellige arrangementer. Flere interviews har været med to børn, og otte børn har deltaget i mere end et interview. 16 af børnene har taget fotos med 13 engangskameraer (altså er der tre søskendepar, der har deltes om et kamera). Af de 22 interviews er tre foretaget som semistrukturerede interviews i børnenes hjem eller et boligsocialt lokale, 10 interviews er foretaget som børneguidede gåture (fire af disse, mens børnene tog billeder), og ni interviews har været som opfølgning på de fotos, børnene har taget, flere af dem i grupper af to-tre børn. Fotointerviews er foretaget i barnets hjem, på en bænk i det offentlige rum eller i et lokale udlånt af det boligsociale kontor og Familiens Hus efter barnets og dets forældres ønske. Under interviews med yngre børn (det vil sige under 8 år) har forældre nogle gange været med i starten af interviewet, men har efter aftale trukket sig i baggrunden, når det blev muligt.

Desuden har jeg lavet 30 semistrukturerede interviews med forældre. Fire af disse har været med grupper a 2-5 forældre, og tre har været med ægtepar. Flere forældre har både deltaget i gruppeinterviews og derefter individuelle interviews, mens fire forældre har deltaget i to eller flere interviews. Jeg har interviewet 24 forskellige forældre i alt og desuden haft uformelle samtaler med flere af dem. De fleste interviews med forældre er foretaget i forældrenes hjem, i det offentlige rum eller i et lokale udlånt af det boligsociale kontor og Familiens Hus efter forældrenes ønske.

Jeg har lavet interviews med børn og forældre fra 24 forskellige familier, ni af dem fra Gadehavegaard og 15 fra Taastrupgaard. I de fleste familier har både børn og forældre deltaget i

interviews (hver for sig), men der var enkelte børn, hvis forældre ikke ønskede at deltage, ligesom der var forældre, der gerne selv ville interviewes, men ikke ville lade deres børn deltage. I flere familier har flere søskende deltaget. Ud over de formelle interviews har feltarbejdet gjort det muligt at inddrage langt flere børn og deres forældre i uformelle samtaler.

Jeg har gennemført 15 semistrukturerede interviews med fagprofessionelle og andre, der har tilknytning til et eller begge kvarterer. Af disse interviews er syv med boligsociale medarbejdere i de to kvarterer, og tre med ansatte i Familiens Hus. Desuden er fem interviews med fagprofessionelle fra de lokale skoler, en fritidsklub og to daginstitutioner. Endelig er tre interviews med ansatte i kommunen, der er i berøring med hjemmevejledning af forældre, integration i kommunen samt byplanlægning og implementeringen af parallelsamfundspakken.

Under feltarbejdet har jeg løbende taget fotografier af kvarterernes arkitektur, betydningsfulde steder og begivenheder samt dokumenter og plakater, der var synlige i det offentlige rum. De omkring 350 fotografier har været en måde at fastholde steder, arkitektur, ting og begivenheder på, der senere er blevet fortolket i lyset af informanternes forskellige fortællinger og et stigende kendskab til lokalsamfundet. Som Pink skriver, kan fotos være en konstruktiv del af kritisk etnografi, hvis de forstås som repræsentationer af aspekter af kulturen, der skal forstås og fortolkes af de mennesker, der lever deres liv på de steder og i de situationer, der repræsenteres på fotografierne (Pink, 2007, pp. 74-75).

Endelig har jeg besøgt det lokalhistoriske arkiv i Høje-Taastrup og samlet materiale om Taastrupgaard og Gadehavegaard. Det omfatter tegninger og referater fra byrådsmøder og planlægningen af de to kvarterer, forskellige fotos i Lokalhistorisk Arkiv (online) og en samling af beboerbladet *gården* fra Taastrupgaard udgivet fra 1975 til engang i midten af 1980'erne. Jeg har gennemgået materialet systematisk ud fra et fokus, der handlede om sammenhænge mellem børneliv, forældreskab, naboskab og indretningen af det offentlige rum samt spor efter territoriell stigmatisering.

Deltagerobservationer, adgang, positionering og etik

I det følgende beskriver jeg de væsentligste refleksioner i forbindelse med feltarbejdets deltagerobservationer og interviews. Det handler om adgang og dørvogtere, etik samt refleksioner over min position og status, og hvordan de har påvirket undersøgelsen.

Et feltarbejde må finde sted som den rumlige praksis, det er (Hastrup, 2003), og det vigtigste sted for mit feltarbejde blev det offentlige rum. Min tilstedeværelse i det offentlige rum og særligt min interesse for børns forehavender forudsatte en tillidsrelation til børnene og deres forældre, eller i det mindste deres forståelse af mine intentioner.

De boligsociale organisationer i begge kvarterer og Familiens Hus i Gadehavegaard blev min første indgang til feltet. Familiens Hus er et hus med et tværfagligt team, der samler kommunale medarbejdere og frivillige i en fremskudt indsats til især mødre fra småbørnsfamilier fra hele kommunen. Huset er en fremskudt indsats med en ambition om at rykke kommunen væk fra rådhuset og helt ud i kommunen. Det tilbyder forældrekurser og rådgivning samt hjælp til at opbygge netværk og komme i uddannelse og job, men indtager i praksis ofte også en medierende position mellem forældre og kommunale instanser som job- og arbejdsformidlingen, daginstitutioner og familievejledere. Meget lig de boligsociale indsatser arbejder det i et spændingsfelt mellem magt og omsorg, ide alle tre aktører på den ene side repræsenterer et nationalt styringsperspektiv og en særlig problemforståelse og på den anden side har en stor grad af metodefrihed og autonomi og mulighed for at skabe tillidsfulde relationer, fordi de kender lokalsamfundet og hjælper med at afbøde de negative følger af en restriktiv social- og beskæftigelsespolitik (Birk & Fallov, 2020; Larsen & Delica, 2021).

Da det boligsociale arbejde i Gadehavegaard kun i begrænset omfang lavede aktiviteter i det offentlige rum i den periode, hvori jeg lavede feltarbejde, blev Familiens Hus min vigtigste adgang til familier fra Gadehavegaard. Her fulgte jeg et netværk for unge mødre med børn i alderen 0-6 år, ligesom jeg fik mulighed for at hænge ud i husets sofaer med de forældre, der brugte huset, og deltage i forskellige årstidsfester og andre arrangementer, hvor jeg også kunne opbygge en relation til børnene i huset. I første omgang inviterede jeg fem forældre fra Gadehavegaard, der også kom i Familiens Hus, til at deltage i et gruppeinterview, hvor de kunne fortælle om, *"hvordan det er at bo i Gadehavegaard"*. Efter interviewet spurgte jeg, om jeg måtte tale med deres børn, og om de kendte andre forældre i kvarteret, jeg kunne tale med.

I Taastrupgaard blev det boligsociale kontor min første adgang til forældre og børn. Medarbejderne formidlede kontakt til forældre og børn, der havde *"lyst til at fortælle om, hvordan de synes, det er at bo i deres kvarter"*. Efter hvert interview spurgte jeg, om de kendte andre i kvarteret, der kunne have lyst til at deltage i et interview. Samtidig fik jeg mulighed for at lave deltagerobservationer i forbindelse med projekter og begivenheder, der foregik i det offentlige rum, hvor jeg kunne indgå i småsnakke med forældre og børn.

Jeg inviterede børn i alderen 4-11 år til at deltage i forskningsprojektet ved at tage fotos af steder i deres kvarter og i forskellige deltagerorienterede interviews. Jeg valgte primært dette aldersspænd, da jeg observerede, at det ofte var børn i denne aldersgruppe, der engagerede sig i deres nære fællesskaber og gårdrum. Jeg fandt også empirisk, at børn og unge, der færdes i det offentlige rum, bliver gjort til genstand for forskellige blikke og bekymringer. Mens børn ofte bliver betragtet som sårbare og som nogle, der har behov for beskyttelse i det offentlige rum, så bliver unge, der opholder sig i det offentlige rum, oftere set som utryghedsskabende og som en fare for andre (Piekut & Valentine, 2017; Valentine, 1996).

Det betød også, at det var vigtigt i et feltarbejde med børn i det offentlige rum at finde en position, hvor jeg som voksen mand ikke blev betragtet som en fare, når jeg gik med et eller flere børn gennem gården eller sad på legepladser og bænke for at tale med dem. At der var en kollektiv opmærksomhed på børn og deres relationer i det offentlige rum, blev tydeligt under et af de første gående interviews i Taastrupgaard, hvor Sarah på vores tur bemærkede, *"at det er mærkeligt, at andre folk kigger på os"*.

Det blev de boligsociale medarbejdere og de fagprofessionelle i Familiens Hus, der gav mig en indledende mulighed for at præsentere projektet og finde forældre og børn, der ville vise mig deres kvarter og introducere mig for andre beboere, også dem med en ambivalent tilknytning og dem, der havde trukket sig helt fra det lokale fællesskab. Som jeg med tiden blev mere (gen)kendt blandt beboerne i kvartererne, blev det også legitimt for mig at tale med børnene på en legeplads, gå med dem på stierne, følge fodboldkampe fra sidelinjen og drikke kaffe på en bænk sammen med forældre. Jeg fik med tiden større mulighed for at indgå i de hverdagsmøder og -samtaler, de naboskabende relationer, der udgør en stor del af det sociale liv i gårdrummet i et kvarter (Jensen, 2016c; Laurier et al., 2002). Det gav mig mulighed for at holde løbende kontakt med de informanter, der brugte kvarterets offentlige rum, og det gav mig mulighed for at bevæge mig ind i andre sociale netværk i kvarteret, der ikke var lige så nært forbundet med de boligsociale kontorer og Familiens Hus.

Jeg har søgt forskellige positioner og er blevet positioneret på forskellig vis afhængigt af informanternes status og position samt konteksten. I kontakten med børn har jeg søgt en position som "en atypisk voksen", der holdt sig fra at løse konflikter, skælde ud og vurdere, en voksen, der var nysgerrig på børnenes erfaringer og indimellem deltog i lege eller sport (som en interesseret voksen mere end som et barn). Det gav børnene mulighed for at opbygge tillid til mig ved at vise interesse og undlade at dømme, ligesom jeg som besøgende i kvarteret kunne spørge til deres betydningsdannelser, steder og relationer i deres lokalsamfund (Gulløv & Højlund, 2003a, pp. 104-107). Endelig gav den kropslige deltagelse i børns lege og interaktioner med steder en sansemæssig erfaring, der kunne nærme sig børnenes oplevelse af stederne og deres materialitet.

I andre situationer søgte jeg en position som mere "voksen-/forælder" tættere på forældrene. Det kunne jeg gøre ved at sætte mig på afstand af de aktiviteter og lege, der udfoldede sig i de to kvarterers offentlige rum. Det gjorde jeg for også at få adgang til samtaler med de forældre, der fulgte børnenes lege lidt på afstand for undertiden at hjælpe lege i gang, trøste og løse konflikter. Det betød, at jeg nogle gange afviste børns invitationer til at deltage i lege eller spil, men det gav i stedet adgang til de samtaler og hverdagsbetragtninger om børn og naboskab, der blev ført og udvekslet mellem forældre og andre naboer. I samtaler kunne jeg også fortælle om mine børn og min egen rolle og overvejelser som far, og ved enkelte lejligheder havde jeg et eller begge børn med på feltarbejde. Det aktivt at positionere sig som forælder i et felt kan etablere en genkendelig rolle og gensidighed i relationen (Damgaard, 2003). I løbet af mit feltarbejde gav det mig en adgang til forældres

refleksioner om skolevalg og opdragelse. Det er muligt, at mit køn også har påvirket denne position og været en mindre barriere i mine samtaler med mødre og for nogle mødres deltagelse i interviews. Omvendt har mit køn muligvis givet mig lettere adgang til andre fædre og deres refleksioner over forældrerollen.

For nogle forældre og andre voksne kunne det være vanskeligt at forstå min rolle og vedvarende interesse for feltet. Men mange beboere er trods alt vant til, at der er øget opmærksomhed på deres kvarter, og nogle forældre troede, jeg var journalist eller en med tilknytning til det boligsociale arbejde. Jeg blev dog opmærksom på, at denne forståelse kunne være en barriere for nogle forældre, der ikke havde tillid til fx journalister, og ofte var det nødvendigt at forklare min interesse og formålet med mine spørgsmål forfra, hvis jeg efter en første samtale mødte en informant til et aftalt interview eller ved en anden lejlighed.

Jeg søgte altså fleksibilitet i min positionering, hvor jeg kunne veksle mellem en position tæt på børn og en position tæt på voksne. Denne vekslen gjorde det tydeligt, at fortolkninger af voksenhed var knyttet til stillesiddende samtaler på bænke og tæpper, mens barnlighed var forbundet med græsplæner, legepladser og bevægelse. Som sociale konstruktioner er de generationelle positioner ikke kun forbundet med alder og fysisk størrelse, og jeg måtte løbende reflektere over, hvor og hvordan jeg positionerede mig, fordi det åbnede for forskellige relationer og betingelser for deltagelse (Gulløv & Højlund, 2003a, p. 110). Det betød, at jeg, såvel som informanterne, kunne veksle mellem forskellige positioner som "barnlig" og "voksen". Det kunne være andre voksne, der deltog i fodboldkampe eller grillede skumfiduser, og det kunne være børn, der slog sig ned på bænke for at vende venskaber i skolen eller lægge planer for den kommende sommerferie.

Der er en række etiske refleksioner, der bliver særligt relevante for et feltarbejde med børn i det offentlige rum. Det handler først og fremmest om at følge etiske retningslinjer for antropologisk forskning med børn og med informanter i udsatte positioner (Brinkmann, 2012), herunder skærpet opmærksomhed på grænser for børns og forældres interesse i at deltage (Juhl, 2015) og nødvendigheden af at balancere mellem at tage hensyn til børns sårbare position og samtidig inddrage dem som ansvarlige aktører, der er i stand til at tage vare på deres egne interesser (Kampmann, 2003, pp. 176-177). Desuden har jeg været særlig opmærksom på at følge den gældende lovgivning om databeskyttelse (under feltarbejdet: Lov.nr.502, 2018), sikre anonymitet og indhente informeret samtykke.

For at beskytte den enkeltes identitet er alle navne pseudonymer, mens ikkerekvante personoplysninger er udeladt eller ændret. Det sidste gælder især for de boligsociale medarbejdere, der samlet set er en lille gruppe. Det har dog været betydningsfuldt for forskningsprojektet at benævne de specifikke kvarterer. For det første er jeg interesseret i de to kvarterers topografi, det vil sige deres historiske udvikling, deres arkitektur og materialitet, og vil gerne bidrage til de stedsspecifikke studier af de to kvarterers udvikling og status. For det andet

har jeg anvendt visuelle metoder og inddrager fotos i afhandlingens analyser, hvorigennem det vil være muligt at genkende de to kvarterer.

Jeg har fået informeret samtykke fra alle de informanter, der har deltaget i interviews. Men det kan være mere vanskeligt at få informeret alle om forskningsprojektets formål og få samtykke i forbindelse med deltagerobservationer og uformelle samtaler i det offentlige rum. Jeg har fortalt om forskningsprojektet og fået skriftligt eller mundtligt samtykke, som det har været muligt, fx ved at kontakte forældre til børn, der gerne ville fortælle om deres kvarter telefonisk eller personligt. Men undertiden færdes børn i det offentlige rum og deltager i boligsociale aktiviteter på egen hånd, og i flere tilfælde har det ikke været muligt at få deres forældres samtykke også. I de tilfælde omtales børnene kun i meget generelle vendinger. Som Hanne Warming (2020) har skrevet, er børn i en særlig position, når det handler om etik i forskningen, idet etiske retningslinjer på den ene side giver dem omfattende beskyttelse og på den anden en ringe grad af ret til at bestemme over deres egen deltagelse (p. 5, 9-10). Derfor var det vigtigt at sikre, at børn i videst muligt omfang forstod formålet med min tilstedeværelse og min hensigt med at invitere dem til at deltage i forskningsprojektet. Men det er også en vigtig pointe, at børns deltagelse ikke alene er en risiko for dem; den kan også komme dem til gavn, fx som en udvidelse af deres sociale og kulturelle kapital (Ibid.).

For nogle forældre blev min anmodning om at give skriftligt samtykke til deres eller deres børns deltagelse i forskningsprojektet anledning til bekymring, andre afviste at skrive under, men ville gerne deltage, og for enkelte blev det en anledning til at afvise deltagelse. Det var især forældre, der havde et vanskeligt samarbejde med kommune, sagsbehandlere, lærere eller pædagoger, og børn, hvis adfærd blev betragtet som problematisk i skole eller daginstitution. Det understreger behovet for etisk sensitivitet i forbindelse med feltarbejde blandt børn og familier, der kan have en problemfyldt relation til statslige aktører (Jamieson et al., 2011; Juhl, 2015). Denne sensitivitet handler også om at lytte til og respektere, at et nej til deltagelse kan komme på mange måder, eksempelvis som sygdom, forglemmelser eller pludseligt opståede aftaler. På den anden side åbnede mange forældre og børn, hvis familieliv på forskellige måder var udfordret, alligevel for deltagelse i forskningsprojektet. Der var blandt andet flere familier, der ugentligt fik besøg af kommunale familievejledere i hjemmet, der skulle hjælpe med børneopdragelse og hverdag, og to af de deltagende børn blev anbragt i plejefamilier i løbet af feltarbejdet.

Derfor har det været vigtigt i løbet af feltarbejdet at være opmærksom på, at jeg som forsker, (middelklasse)forælder og hvid mand kan blive positioneret som moralsk dommer over forældres opdragelsespraksis og værdier (se også Aamann, 2017). Det samme gælder også for relationen til børn, der ofte gøres til genstand for forældres og andre voksnes opdragelse og moralske korrektioner. Jeg forsøgte at nedtone min position som dommer ved at udtrykke moralsk relativisme med henblik på at forstå forældres og børns positioner (Hume & Murlock, 2005). I den sammenhæng er det også en vigtig pointe, at forældreskab og

opdragelsesnormer er en modsætningsfyldt og sammensat praksis (se Martiny-Bruun, 2023), og at det derfor også har været vigtigt at åbne for og vise forståelse for variationer i de enkelte informanternes fortællinger og praksisser. Men min rolle som forsker og ”moralisk dommer” og den ulige magtrelation var formentlig også årsager til, at nogle informanter afviste at deltage, ligesom jeg eksempelvis ikke fik adgang til den lokale koranskole for børn i Taastrupgaard. Derfor har jeg løbende været opmærksom på, at der kan være en overrepræsentation af forældre, der er trygge ved, at deres børns hverdagsliv og opdragelsespraksisser synliggøres, fordi de er veletablerede i kvarterets sociale netværk og deler dominerende (middelklasse)normer for forældreskab.

Alligevel er det lykkedes at nedtone denne skævhed ved at inddrage forældre, børn og andre informanter, der repræsenterer varierende perspektiver på tilknytning, opdragelse, kvarterets stigma og naborelationer. Det skyldes blandt andet, at det har været en bevidst strategi at søge varierende perspektiver gennem de sociale netværk, jeg gradvist fik etableret i de to kvarterer. Hvor mange studier af børns stedstilknytning og forståelse af deres kvarter tager udgangspunkt i skoler, har forældre og børn tilknytning til både lokale og ikkelokale skoler og daginstitutioner. Der er en tendens til, at forældre og børn med ambivalente eller kritiske perspektiver på lokalsamfundet fravælger lokale institutioner, så derfor kunne en samplingstrategi, der fandt informanter gennem sociale netværk, omgå denne skævhed i et vist omfang.

I mit arbejde med at finde informanter har jeg søgt variation frem for repræsentativitet. Mere konkret har jeg forsøgt at finde variationer med hensyn til informanternes alder, køn, etnicitet, bopæl og grad af tilknytning til og brug af det offentlige rum. Børnenes alder fordeler sig nogenlunde jævnt i spektret fra 4 til 11 år, med en lille overrepræsentation af interviewede børn, der er i alderen syv-ni år. 10 af de børn, der har deltaget i interviews, er fra Gadehavegaard, fem drenge og fem piger. Seks af disse børn har majoritetsdanske forældre, fire har minoritetsdanske forældre. 11 børn er fra Taastrupgaard, heraf seks drenge og fem piger. Ét barn har majoritetsdanske forældre, de øvrige 10 har minoritetsdanske forældre. Alle børnene er født i Danmark.

Iblandt de interviewede forældre er der i Gadehavegaard ni mødre og én far. Seks mødre har en majoritetsdansk baggrund, én er født i Tyrkiet, og to har bosat sig i Danmark, da de var unge. Den deltagende far ankom til Danmark som teenager. I Taastrupgaard har 14 forældre deltaget i interviews, hvoraf én mor har majoritetsdansk baggrund, mens de øvrige ni mødre og fire fædre har minoritetsdansk baggrund. Seks af disse mødre og to mænd kom til Danmark som børn og har gået i danske skoler.

Skævhederne med hensyn til repræsentationen af majoritetsetniske børn og forældre i Taastrupgaard og den generelle overrepræsentation af mødre er udtryk for, at den samme skævhed er synlig i det offentlige rum. Der er således færre majoritetsdanske børn og forældre i det offentlige rum i Taastrupgaard som beskrevet i kapitel 2 om konteksten for

feltarbejdet. Ligeledes er det oftest kvinder og mødre, der følger børn ud på legepladser og socialiserer på bænke i det offentlige rum. Det kan forklares med, at flere mænd betragter naborelationer som mindre vigtige, ligesom flere fædre har skæve arbejdstider (Jørgensen, 2019; Laurier et al., 2002; Martiny-Bruun, 2023). Symptomatisk for denne tendens er alle interviews med fædre undtaget ét foretaget indendørs, mens en del interviews med mødre er foretaget i det offentlige rum.

I de næste afsnit beskriver jeg væsentlige refleksioner, temaer og forløb for de øvrige metoder, jeg har anvendt under feltarbejdet: interviews, herunder gående interviews, fotoelicitation samt arkivarbejde.

Interviews og samtaler med børn

Forskningsprojektets interesse for børns betydningsdannelser og tilknytningspraksisser retter sig mod at få indsigt i, hvordan børns erfaringer formes i samspil med den kontekst, de lever i, de sociale, materielle, symbolske og kulturelle betingelser. Som Eva Gulløv og Susanne Højlund argumenterer for, er beskrivelser af børns perspektiver analytiske konstruktioner, der *"fortolker børns udsagn og handlinger i forhold til en sammenhæng, som måske ikke kan genkendes af det enkelte barn, fordi den indbefatter sociale strukturer, materielle vilkår, symbolske betydninger og andre tilstedeværendes handlinger og opfattelser"* (Gulløv & Højlund, 2003a, p. 30).

Den metodologiske inspiration fra barndomsforskningen betød, at interessen for børns erfaringer, handlinger og fortællinger var central i feltarbejdet. Ikke for at beskrive ét entydigt børneperspektiv, men for at udfolde børns erfaringer som flertydige og beskrive, hvordan de er betinget af børnene og børnenes samspil med deres kontekst. Det handler ikke alene om at forstå børns hverdagsliv eller barndommens sociokulturelle livsomstændigheder, men er også en relevant del af mere generelle samfundsanalyser (Gulløv & Højlund, 2003a, pp. 34-35). Eller som det beskrives i en nyere diskussion af barndomsstudiers relevans, så giver de mulighed for at skabe nye indsigter i forholdet mellem materielle praksisser, lokale interventioner, modstand og tilpasning uden at forfalde til *sociologisk determinisme* (Burman, 2022, pp. 1032-1033).

Metoderne til at inddrage børns fortællinger og erfaringer omfatter fænomenologisk og sanseligt orienterede deltagerobservationer, samtaler, uformelle interviews, gående interviews, fotoeliciterede interviews og enkelte semistrukturerede siddende interviews. Manzo og de Carvalho har argumenteret for, at kvalitative metoder kan være særligt velegnede til at forstå stedstilknytning, fordi de er kontekstsensitive, og det er muligt løbende at afprøve analysers validitet. Det gør det muligt at undersøge mere marginaliserede erfaringer og giver varierede og detaljerede data (Manzo & de Carvalho, 2020).

I de børneguidede gående interviews bad jeg børn vise mig rundt i det kvarter, hvori de boede, og fortælle mig om, hvordan det var at bo der, og hvad de lavede, når de var ude. Jeg lod børnene vælge ruten. Var de i tvivl, opfordrede jeg dem til at vise mig steder, hvor de godt kunne lide at være. Det betød, at ruten og de steder, børnene viste, i et vist omfang styrede samtalen. De fleste børn holdt sig inden for kvarterets og den lokale skoles grænser. En pige tog mig med fra Taastrupgaard til Gadehavegaard, hvor hun også havde familie og derfor var fortrolig med kvarteret. De fleste børn deltog i interviewet alene, mens det for fire af de yngre børn var mest trygt, at deres forældre var med på turen. I starten var forældrene med i samtalen, men i løbet af kort tid trak de sig tilbage og lod børnene styre rute og samtale.

Jeg stillede spørgsmål, der rettede sig mod at forstå, hvad børnene lavede på de ruter og steder, de viste, hvem de lavede det med, og hvordan de fortolkede steder, relationer og aktiviteter. Hvis jeg blev inviteret til at klatre med op på et legeredskab eller på en gynge, fulgte jeg med, nysgerrig på, hvilke kropslige fornemmelser for kvarteret børnenes bevægelser skabte. Således bliver det at gå en måde at interagere med omgivelserne på på en sansende og kropslig måde (Murray & Järviluoma, 2020). Desuden spurgte jeg til deres hverdag i skole og børnehave, deres fritidsliv, hvem de legede med, og hvor. Det er emner, de fleste børn er fortrolige med at tale om, og samtidig hjalp det mig med at forstå, hvilke skalaer deres hverdagsliv konstituerede – hvornår det primært var det lokale fællesskab i kvarteret, og hvornår børnenes liv forbandt dem med andre steder. Jeg lyttede efter børnenes forståelse og fornemmelse for andres blik på deres kvarter og spurgte til den med spørgsmål til, om de fik besøg af venner og familie, der ikke boede i Gadehavegaard/Taastrupgaard, og hvad de ville fortælle om og vise af deres kvarter til et nyt barn, der flyttede ind.

Som metode var de børneguidede gående interviews velegnede til at undersøge børns steds-erfaringer, fordi jeg i samtalen både kunne inddrage sproget og samtidig også være opmærksom på børnenes kropslige udtryk, respons og interaktion med de steder og ruter, vi bevægede os gennem. Som Spyrou skriver, er det vigtigt ikke at reducere børns 'stemme' til det sagte, men også at inddrage andre dimensioner som stilhed, toner og – som i de gående interviews – bevægelser og lyde (Spyrou, 2016). De konkrete steder virkede også til at gøre det mere ligetil for de fleste børn at fortælle om de lege og andre aktiviteter, der var knyttet til stederne og gav dem betydning. Det mindsker distancen og det skæve magtforhold mellem barn og voksen, informant og forsker, fordi børnene får mere styring på samtalens retning ved fysisk at kunne styre ruterne og ved at kunne fortælle på flere måder og med udgangspunkt i konkrete situationer (Loebach & Gilliland, 2010; Rasmussen, 2004a).

Som jeg blev mere fortrolig med kvartererne og lærte børnene bedre at kende, fik samtalerne flere referencepunkter til ting, der var sket, kommende begivenheder og sociale relationers karakter og udvikling. Muligheden for at tale med børnene om observationer af deres relationer og aktiviteter og betydningen af de steder og ting, vi var omgivet af, skabte bedre betingelser for at forstå børnenes egne, nogle gange uventede og ukontroversielle

perspektiver på sociale erfaringer og handlinger (fx lege), der ikke kunne deduceres fra observationer alene (Martiny-Bruun & Jørgensen, 2020; Warming, 2011; Øksnes, 2010).

Jeg inddrog også fotoeliciterede interviews som en metode i feltarbejdet. I begyndelsen inviterede jeg de børn, der havde vist mig rundt i kvarteret, til fortsat at deltage i projektet ved at tage fotos af de steder i kvarteret, der havde særlig betydning for dem i deres hverdag. De fleste, men ikke alle, takkede ja og fik deres forældres tilladelse. De, der var med, fik udleveret et engangskamera og blev instrueret i, hvordan det skulle bruges (se Figur 22). Når alle billeder var taget, fik jeg fremkaldt de ca. 24 fotos, og efter et fotoeliciteret interview fik børnene fotoene og negativerne, mens jeg efter aftale beholdt digitale kopier.

Det at arbejde med deltagerorienterede, visuelle metoder med børn fremhæves af flere forskere som en velegnet måde at nærme sig børns forståelse af verden på. Når børn tager fotos, guider de vores blik i retning af det, de finder betydningsfuldt, og dermed får de mere magt over undersøgelsen af et fænomen. Desuden er fotos sprogløse og flertydige, så det i samtalen bliver muligt at nærme sig et fotograferende barns subjektive betydning, mens kulturelle og symbolske betydningslag sættes i parentes (Bourke, 2017; Rasmussen, 2013). Metoden med at udlevere engangskameraer var også medvirkende til at inddrage flere børn i projektet, da de efter at have set deres venner tage fotos opsøgte mig for at spørge, om de også kunne være med.

Børnene tog især fotos af legepladser, stier, sportspladser, buske og græsplæner i kvarteret, og mange tog også billeder fra deres stue, værelse, altan og baghave samt skolegården (der ikke er klart afgrænset fra børnenes kvarter). Endelig tog flere billeder af forældre, søskende og venner. Der var mange sammenfald mellem fotos og stop på de børneguidede gåture,

Figur 22: Et barn afprøver engangskameraet og tager et billede af antropologen på feltarbejde.

men billederne gav også et blik ind i børnenes hjem, selvom det ikke var intentionen eller opgaven.

De fotoelicerede interviews minder om at kigge i billedbøger og tale om billederne, noget, de fleste børn kender. I interviewene har barnet dog en aktiv rolle, som Kim Rasmussen skriver, idet det er barnet, der har taget billederne og kender konteksten og dens betydning, og på den måde kan fotoet blive en bro, der kan føre forskeren ind i børnekulturens mere eller mindre kendte miljøer og livsverdner (Rasmussen, 2017).

Der opstod dog nogle udfordringer i arbejdet med engangskameraer og fotoelicerede interviews, der førte til, at jeg i de sidste interviews lod børnene tage fotos med engangskameraer under de børneguidede interviews. Den væsentligste var en erfaring af, at den retrospektive og fortolkende karakter af de fotoelicerede interviews var svær at mestre for flere børn. Der gik mindst én uge, ofte to eller tre, fra børnene havde afleveret engangskameraet, til det var fremkaldt, og vi fik mulighed for at mødes. Derfor var det vanskeligt for mange at huske situationerne eller genkalde sig, hvad et motiv forestillede. Det var mit indtryk, at nogle børn gættede på, hvad de havde taget fotos af, og andre måtte få hjælp af deres mor til at huske, hvad de havde taget billeder af, og hvorfor. Desuden var det for nogle børn omstændeligt at få taget alle 24 fotos. De havde måske taget de første 10-15 stykker, men så måtte forældrene minde dem om og hjælpe dem med at få taget de sidste, før kameraet blev afleveret. Endelig er der nogle etiske udfordringer i et fotoprojekt, hvor børn tager billeder i det offentlige rum. En pige, Ria, der var med i projektet, havde fået skældud af en anden mor, fordi hun havde taget billeder af moderens barn. Vi aftalte at slette det pågældende foto og aftalte, at man skal spørge forældrene, før man tager billeder. *"Men hvad skal jeg så tage billeder af? Der er jo mange børn, der ikke har deres forældre med"*, svarede Ria. Ud over det etiske aspekt var det en påmindelse om, at selvom et fotoprojekt kan være velegnet til at forstå steders betydning, kan det være vanskeligere at anvende det til at forstå sociale relationers betydning i et sensitivt felt.

Alle fotos fra fotoelicerede interviews, der senere er blevet anvendt i artikler og nærværende afhandling, er anvendt med samtykke fra barnet, der har fotograferet, og dets forældre. Desuden er der ingen fotos med genkendelige kroppe.

De børneguidede gåture og brugen af kameraer gav de mange børn ejerskab over processen og lyst til at deltage trods de forskellige udfordringer. Men de var mindre velegnede til børn, der havde en ambivalent tilknytning til deres kvarter eller følte sig marginaliserede i de sociale fællesskaber i gårdene. Disse børn var mere vanskelige at inddrage i mere formelle interviewsituationer, og i to tilfælde blev det i stedet henholdsvis et interview i barnets hjem og et på en bænk en tidlig eftermiddag, hvor der stort set var tomt i gården.

Endelig var der i løbet af feltarbejdet mange lejligheder til samtaler og uformelle interviews med børn på legepladser, til sociale arrangementer, til boligsociale aktiviteter og andre

steder. DeWalt og DeWalt forstår samtaler som verbal interaktion helt uden struktur eller kontrol, mens uformelle interviews er samtaler, hvor informanten har styringen, mens forskeren stiller lejlighedsvis spørgsmål for at forstå et emne eller afklare pointer (DeWalt & DeWalt, 2002, pp. 121-122). I de tilfælde, hvor en samtale med et barn udviklede sig til et uformelt interview, sikrede jeg mig forældrenes mundtlige samtykke til barnets deltagelse. Ofte var de tæt på barnet, og ellers havde barnet en mobiltelefon på sig, så vi kunne ringe til forældrene. Disse uformelle situationer var ofte korte, men de var også en mulighed for at møde en bredere gruppe af børn med forskellige netværk og forskellig tilknytning til lokalsamfundet, og med nogle børn blev det anledning til at følge med i deres liv og fortsætte samtaler fra mere formelle interviews.

Interviews og samtaler med forældre

De semistrukturerede interviews med forældre havde en biografisk tråd, der handlede om, hvornår de var flyttet til kvarteret, hvorfor, og forestillinger om fremtiden. Afhængigt af, hvor meget tid der var til rådighed, samt relation og kontekst kunne denne del af interviewet også berøre forældrenes egen barndom, familierelationer og flyttemønstre. En anden tråd i interviewene var nutidig og åbnede for refleksioner om, hvordan det var at være forældre og have børn i kvarteret. Her spurgte jeg ind til tanker om deres børns mobilitet, daglige ruter, deltagelse i lokale fællesskaber og brug af det offentlige rum, fritidsliv og hverdag i skole eller daginstitution. Ofte blev til- og fravalg af lokale institutioner og skoler en del af denne samtale. En sidste tråd i samtalerne var forældrenes sociale netværk, og hvordan det påvirkede hverdagen i kvarteret og forældrenes tilfredshed med at bo der, at kvarteret var på den "hårde ghettoliste".

Stedet, hvor interviewet foregik, var en integreret del af interviewet. For det første kan der være vigtig viden forbundet med den interviewedes valg af sted (se også Alder & Alder 2002, p. 258 i Sand et al., 2022). For det andet er der et potentiale i at inddrage sanselige og steds-specifikke forhold i et siddende interview, hvis interviewer er åben for stedets betydning og resonans samt kroppens situerethed og relation til hinanden og stedet (Sand et al., 2022). Det er også muligt at inddrage stedets materialitet, sanselighed og informanternes kropslige erfaringer i siddende interviews, men det er ud fra andre præmisser end i gående interviews. Mens det siddende interview er begrænset til et mindre udstrakt sted, er der, især når interviewet foregår på et for deltager(e) og interviewer velkendt sted, en oplagt mulighed for at tale om stedets sociale dynamikker og dets sanselige og følelsesmæssige betydninger (May & Lewis, 2020).

Derfor bad jeg forældrene vælge, om interviewet skulle foregå et sted i gårdrummet, i deres hjem, på det boligsociale kontor i Taastrupgaard eller i Familiens Hus i Gadehavegaard. De forældre, der valgte bænke i gårdene, var oftest også forældre, der var fortrolige med det offentlige rum og en del af etablerede fællesskaber i lokalsamfundet. Det kunne være praktisk, at interviewet kunne foregå, mens deres børn legede på en legeplads eller spillede

fodbold i den lokale klub, men samtidig blev interviewet også en del af deres daglige praksis, og ofte opstod små afbrydelser, når børn, familie eller naboer kom for at fortælle noget eller spørge til den interviewede. Disse afbrydelser blev budt velkomne som en del af interviewet, og det blev tydeligt, at for nogle forældre var samtalerne på bænke, mens deres børn legede og dyrkede sport, en del af de sociale og praktiske opgaver, hvormed de beboede og knyttede sig til lokale fællesskaber og steder (cf. Ingold, 1993). Det siddende interview gav også mulighed for at udforske stedet i et temporalt perspektiv. Ud over afbrydelserne forandrede stedet sig også: Børn og andre naboer kom og gik, begivenheder begyndte og blev afsluttet, små konflikter eller behov for trøst opstod. Mange af disse forandringer blev anledninger til kommentarer og refleksioner i interviewet, eksempelvis om opdragelsespraksisser og sociale grupperinger i kvarteret.

Andre forældre valgte, at interviewet skulle foregå indendørs. For nogle var det knyttet til, at de ikke var knyttet til kvarteret eller en del af de etablerede sociale grupper, så deres hjem eller et kontor var mere trygt og en mulighed for også at dele mere kritiske betragtninger. De, der valgte det boligsociale kontor eller Familiens Hus, havde allerede en relation til disse organisationer, og stedet blev en anledning til at åbne en samtale om dette. De, der inviterede mig ind i deres hjem, havde forskellige grunde til det. For nogle var det mit indtryk, at deres hjem var det eneste sted, de var fortrolige med i kvarteret. For andre var det en social gestus over for mig, der signalerede gæstfrihed og tillid. Besøgene i hjemmet var mindre velegnede til at inddrage situationelle og stedsspecifikke betragtninger, bortset fra når et eller flere børn var hjemme, men et hjem, dets ting og dets stemning fortæller også historier, eksempelvis om den aktuelle livssituation og relationer til familie og andre lande, der kunne inddrages i interviewet.

Endelig var flere interviews med forældre gruppeinterviews. Tre interviews var med ægtepar, to i parrenes hjem og ét i nyttehaven, mens fire var med mødre, der alle kendte hinanden. For nogle informanter var muligheden for at deltage i et interview afgørende for, at de følte sig trygge og takkede ja til interviewet, for andre var det en praktisk omstændighed. Gruppeinterviewene fulgte de samme temaer, men jeg inviterede til, at de deltagende diskuterede spørgsmål og svar med hinanden. De deltagendes indgående kendskab til kvarteret og deres indbyrdes relationer åbnede for, at der blev stillet opfølgende spørgsmål, som jeg ikke havde været opmærksom på, eller givet nuancerede svar,.

Interviews med fagprofessionelle med tilknytning til lokalområdet

Endelig gennemførte jeg en række interviews med fagprofessionelle, der arbejder i lokalområdet i institutioner, der ligger i eller lige op ad kvartererne, og med kommunalt ansatte, der arbejder med Taastrupgaard og Gadehavegaard. Min hensigt var at få indblik i forskellige aspekter af konteksten for børns og forældres forhold til deres kvarter, og hvordan de politiske rammer og lovgivningen former dette forhold. Børns liv i institutioner, hjemme og i kvarteret er ikke afgrænsede fra hinanden, men situationer, fortolkning, møder,

grupperinger og steders status er gensidigt forbundne (Gulløv & Højlund, 2003b; Houmøller, 2018). Institutionerne er på forskellig vis en stor del af børns hverdagsliv og væsentlige aktører, der påvirker synet på børn, børneopdragelse og naboskab i kvarteret (Bregnbæk et al., 2017; Gulløv & Kampmann, 2021; Martiny-Bruun, 2024b). For mange børn, der går i skole eller daginstitution i/ved deres kvarter, er der ikke nogen klar grænse mellem de stederne. Skolernes legepladser er en del af flere børns ruter igennem deres kvarter, og fysisk er overgangene også flydende. Daginstitutionerne er mere tydeligt afgrænsede af hegn, men i Gadehavegaard benyttede børn og forældre også institutionernes legepladser efter lukketid.

I de første interviews med boligsociale medarbejdere og ansatte i Familiens Hus havde jeg fokus på at forstå de lokale indsatser, de ansattes indtryk af børns hverdagsliv og de sociale grupper og naboskab generelt samt lovgivningens betydning for helhedsplaner, indsatser og stemningen i kvarteret. I de senere interviews var der også fokus på at beskrive de ansattes arbejde med projekter og forløb, hvor jeg havde været med som deltagende observatør.

I interviews med pædagoger fra lokale daginstitutioner og lærere fra de lokale skoler spurgte jeg ind til hverdagen i børnegruppen og deres indtryk af børnenes liv i hjemmet og kvarterernes offentlige rum, samarbejdet med forældre og deres erfaringer med at bruge lokale steder og samarbejde med boligsociale organisationer og civilsamfund. Jeg lavede også et interview med én klyngeleder og to pædagoger med tilknytning til de lokale klubber, en fritids- og ungdomsklub (4.-6. klasse), en juniorklub (op til 18 år) og et matrikelløst tilbud for unge over 18. Her spurgte jeg ind til, hvem der bruger klubberne, hvad lokale netværk og stigmatisering af boligområderne betyder for hverdagen i ungdomsklubberne, samt hvordan klubberne bruger steder og netværk i kvarteret.

De tre interviews med ansatte i Høje-Taastrup Kommune havde fokus på deres arbejde med forældre og børn i Taastrupgaard og Gadehavegaard, samarbejdet med boligsociale indsatser og andre vigtige aktører i lokalsamfundet samt parallellovgivningens betydning for og indvirkning på dette arbejde.

De fleste interviews med fagprofessionelle foregik i den institution, de arbejdede for. Det skabte et fortroligt rum og gav i flere tilfælde mulighed for at reflektere over institutionens indretning og spor fra brugen af steder og samarbejdet med andre i lokalsamfundet. Interviewet med familievejlederen foregik på en bänk i kvarteret, hvor vi, som i interviewene med forældrene, var tæt på og kunne inddrage børns og forældres stedsspecifikke praksis, hverdagslivet, som det udfoldede sig omkring os.

Lokalhistorisk Arkiv

Som en del af feltarbejdet søgte jeg baggrundsviden om de to kvarterers historiske udvikling, der kunne supplere beboernes fortællinger og anekdoter om, hvordan det havde været i Gadehavegaard og Taastrupgaard før i tiden, og "da de var børn". Det var vigtigt for mig at

forsøge at nuancere de korte beskrivelser af børnelivet i 1980'erne og 1990'erne, hvori nogle lagde vægt på deres forældres engagement og de frie rammer, mens andre fortalte om, hvor betydningsfuldt det boligsociale arbejde havde været for dem og fællesskabet mellem børnene i gården. Disse fortællinger var fra de børn og forældre, der var blevet i kvarteret, så hvordan så livet ud i kvarteret, set gennem fotos og dokumenter fra den tid? For det første kan det give en bedre forståelse af, hvad der har fået nogle forældre til at blive i eller flytte tilbage til kvarteret. For det andet kan den historiske udvikling give indblik i samspillet mellem den historiske, politiske og strukturelle udvikling og hverdagslivet for børn, forældre og naboer i kvarteret. Og endelig var jeg interesseret i at spore, hvordan børns rolle og forestillinger om den gode barndom afspejles i materiale om og fra de to kvarterer, i planlægning og i renoveringer af de offentlige rum.

Jeg søgte materialer på arkiv.dk, der opbevarer materiale digitalt for danske lokal- og stadsarkiver, for at finde historiske fotos fra de to kvarterer. En søgning på "Gadehavegaard" gav kun et luftfoto af kvarteret efter dets opførelse. En søgning på "Taastrupgaard" gav adgang til 8 fotos fra opførelsen af en byggelegeplads i 1976, 1 foto fra 70 børn og voksnes rejse til en sommerlejr og 34 fotos fra 1980'erne af gårdrum, legepladser, haver og beboernes færden til fods og på cykel i kvarterets offentlige rum, alle taget af den samme private fotograf (Ole Rasch). Desuden var der 31 fotos fra perioden 1995-1996 fra Taastrup Avis. Her var flere portrætter, blandt andet fra en "forældreskole" for etniske minoritetsforældre, en oprydningsdag i kvarteret for børn og voksne, en prisuddeling på det boligsociale kontor og billeder af børn på cykel og forældre med barnevogne på vej gennem kvarteret. De forskellige fotos gav indsigt, der understøtter beskrivelsen af den historiske udvikling i afhandlingens kapitel 2 om konteksten for studiet. Dels viser de, hvordan legepladser, gårdrum og stier har været indrettet til og understøttet børns mobilitet og brug af kvarterets offentlige rum. Dels er det også synligt, at der kommer flere etniske minoriteter blandt kvarterets beboere, ligesom det boligsociale arbejde og velfærdsstatens opmærksomhed på forældreskab og børneliv i samme periode øges med forældreskole, oprydningsdage i kvarteret og et boligsocialt kontor, der understøtter beboernes engagement.

Jeg henvendte mig desuden til Lokalhistorisk Arkiv i Høje-Taastrup og bestilte det tilgængelige materiale om Taastrupgaard og Gadehavegaard fra 1960 og frem. Ved et besøg på arkivet gennemgik jeg materialet igen med fokus på beskrivelser af hverdagsliv i kvartererne, især det, der handlede om børn, forældreskab og naboskab, men også forestillinger om fællesskaber og børneliv i materiale fra planlægning, salg og renovering af kvartererne. Der var også her meget lidt materiale om Gadehavegaard: nogle salgsbrochurer, der beskriver kvarterets attraktive grønne områder og moderne lejligheder. Materialet beskriver kort, hvordan området er frit for trafik og har gode legepladser og lejligheder med plads til børnefamilier, men ellers gøres der ikke meget ud af, at kvarteret er attraktivt for børn og børnefamilier. Med hensyn til Taastrupgaard er der materiale fra arkitektfirmaet, der tegnede kvarteret, og dokumenter fra projekteringsmøder med kommunen, hvor kvarterets bymiljø med børneinstitutioner, legegårde og haverum fremhæves som attraktivt. Desuden er der en samling af

beboerbladet *gården* fra 1975 til omkring 1987. Jeg gennemgik beboerbladene og kopierede materiale, der levede op til kriterierne. Dette indgår som materiale i afhandlingens kontekstkapitel og afspejler fortællingerne fra beboere, der har boet i kvarteret i denne tidlige periode.

Samlet set gav arkivarbejdet adgang til kilder om lokalsamfundet, der har kunnet supplere de personlige fortællinger og minder fra informanter og de akademiske tekster om den politiske, demografiske og sociale udvikling i de almene boligområder mere generelt. Det har især været relevant som led i en metodetriangulering, der har kunnet sætte den strukturelle udvikling i relation til udviklingen af de to kvarterers topografi. Det har, især når det handler om Taastrupgaard, bekræftet fortællinger om, hvordan naboers engagement i civilsamfundet og dets betydning for rammerne for børneliv har forandret sig gennem årene til at blive gradvist mere institutionaliseret og afhængigt af det boligsociale arbejde.

Analysearbejdet

I forskningsprojektet har jeg været interesseret i at forstå, hvordan livet i stigmatiserede boligområder former børns liv og former kulturelle og sociale betingelser for betydningsdannelser, relationer og differentieringer. Det har jeg undersøgt med afsæt i en undersøgelse af, hvad forskellige børn og forældre erfarer gennem deres dagligdag, og hvordan disse erfaringer belyser de værdier og sociale differentieringer, der præger kvartererne. Men den dialektiske relation mellem strukturer, kultur og aktører kan kun delvis indfanges gennem fænomenologiske beskrivelser af børns perspektiver. Det skyldes, at børns hverdagsliv i udpræget grad er styret af forældre og institutioner (Bregnbæk et al., 2017; Gulløv & Olwig, 2003, pp. 10-13), ligesom betydningen af lokalsamfundets topografi, dets historiske, symbolske, strukturelle og politiske betydningslag, er mere omfattende, end et fænomenologisk orienteret børneperspektiv i sig selv kan forklare (Hastrup, 2010). Derfor kombinerer analyserne børnenes perspektiver med indsigter fra forældre, institutioner og boligsocialt arbejde samt en situeret læsning af stedets materialitet og de symbolske rammer.

Det analytiske arbejde har været en cirkulær, iterativ-induktiv proces, der vekslede mellem antagelser, læsning, undersøgelse, præsentationer, skitseringer, justeringer af undersøgelsesspørgsmål og afprøvning af analyser. Som Karen O'Reiley (2012) skriver, så er analysen viklet grundigt ind i hele forskningsprocessen, så den begynder med formuleringen af forskningsdesign og -spørgsmål og fortsætter under og efter feltarbejdet som en løbende refleksiv proces. Jeg har beskrevet de indledende overvejelser og analyser i forbindelse med forskningsdesign og feltarbejde, så her vil jeg kort gøre rede for vejen fra feltarbejdets afslutning, igennem det, Ehn og Löfgren meget passende har kaldt et vildnis af information, frem mod en fortolkning af empirien. En lidt kaotisk vej, hvor man må lade sig overrumple af data, følge sine fornemmelser, gå i bakgear, lade tankerne modnes og finde nye strategier til med tiden, og med metodisk og teoretisk styring, at finde øjeblikke af indsigt og en gradvist mere sammenhængende fortolkning (Ehn & Löfgren, 2006, pp. 159-160).

Det var fra begyndelsen børns perspektiver, der var omdrejningspunktet for forskningsprojektet, så jeg begyndte at læse empirien med et fokus på at beskrive børns stedsskabende praksisser, og hvordan de formede deres tilknytning til og relationer i kvarteret. Jeg arbejdede med at søge sammenhænge i tætte beskrivelser af de fænomener, situationer og udsagn, der intuitivt forekom betydningsfulde, uanset hvor åbenlyse eller trivielle de ellers forekom (Ehn & Löfgren, 2006, pp. 17-18). En sådan intuitiv fornemmelse for materialet kan, som Stine Nissen skriver, forstås som en teoretisk forankret dømmekraft, der guider analysen (Nissen, 2023, p. 53). Jeg læste empirien, skitserede analyser, tegnede forbindelser og afprøvede forskellige struktureringer og sorteringer af materialet. I dette analytiske arbejde blev det klart, at der er mange forbindelser og relationer mellem børnene og de forskellige aktører i og omkring deres liv, så forholdet mellem børns stedsskabende praksisser, deres forældre, deres skole- og institutionsliv og kvarterernes topografi og stigma fremstod komplekst. Jeg fokuserede på de observationer og verbale og kropslige fortællinger fra børn, der havde udsigelseskraft i forhold til variationer i stedsrelationer, tilknytning og skalering af de forskellige børns lokale verden (var den orienteret mod lokalsamfundet, søgte de ud, eller var det en blanding?). Alligevel var materialet viltert, og der voksede mange forbindelser og forhold frem, som var vanskelige at ordne indenfor rammerne af en enkelt artikel. Jeg måtte derfor lade artiklen ligge i et stykke tid og vende mig mod en undersøgelse af to af de aktører, forældre og boligsociale medarbejdere, der i særlig grad havde betydning for børns stedsskabende praksisser og tilknytning. Ved at vende mig mod afgrænsede aspekter af børnelivet blev det i højere grad muligt at strukturere en analyse, der samtidig fangede variationer og kompleksitet i feltet. Først fokuserede jeg på de dele af materialet, der beskrev den nære sammenhæng mellem forældreskab og børneliv, og hvordan den viklede sig ind i steder, lokalsamfund, naboskab, sociale hierarkier og kulturelle forestillinger om barndom, opdragelse og kvarterets symbolske status. Derefter vendte jeg mig mod det boligsociale arbejde, der især i Taastrupgaard har stor betydning for børns, forældres, civilsamfundets og lokale institutioners relationer, møder og stedsskabende praksisser i kvarterets offentlige rum. Da disse artikler var skrevet, kunne jeg vende tilbage til den første artikel om børns stedsskabende praksisser og skære analysen til, så de dele af materialet, der handlede om børns praksisser og agency, trådte i forgrunden, mens de strukturerende betydninger af forældreskab, boligsociale projekter og institutionsliv blev en baggrund for analysen.

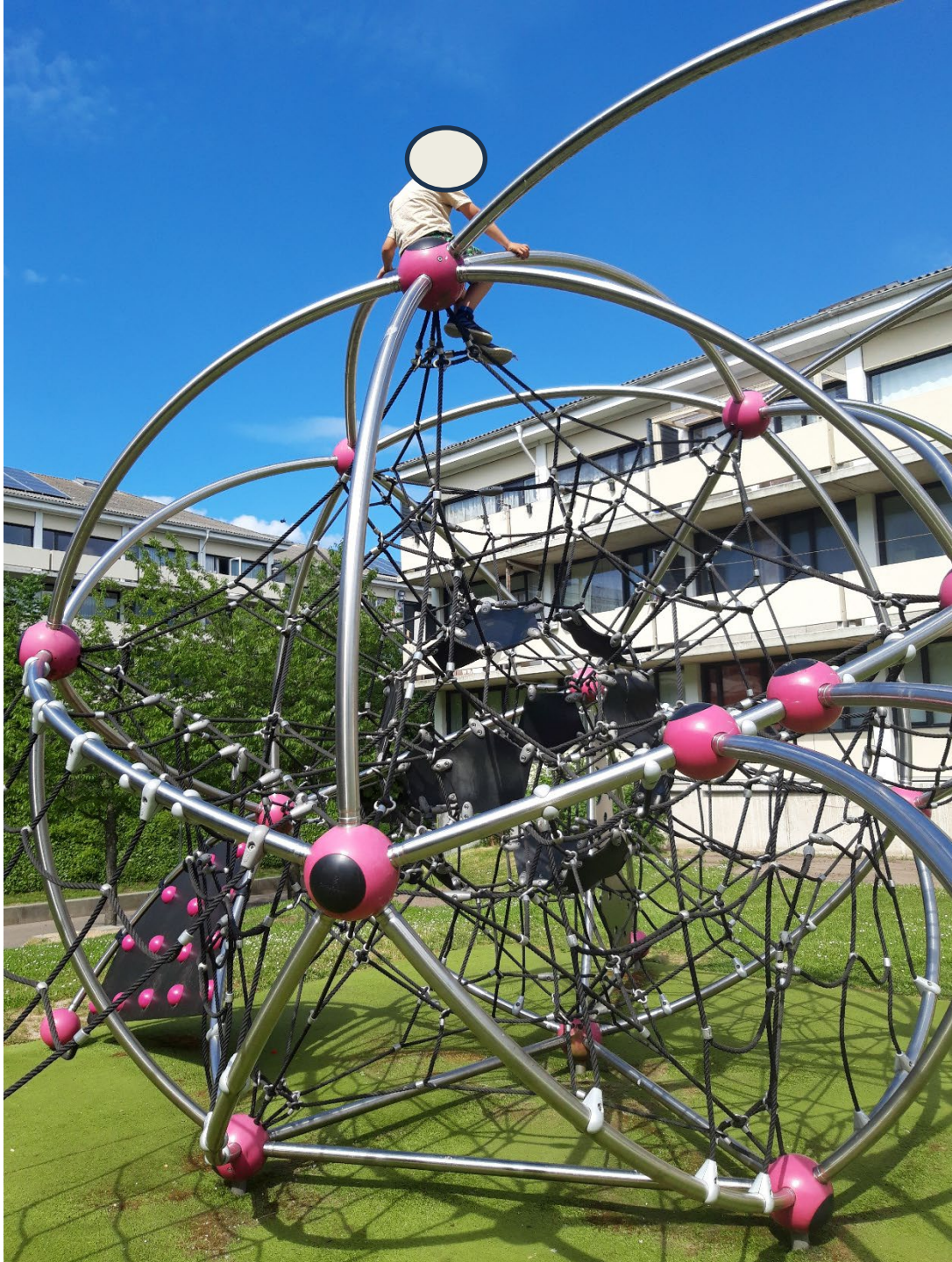
Således kom afhandlingens artikelformat undervejs til at strukturere analyserne i tre temaer, der knytter sig til forskellige grupperinger af henholdsvis børn, forældre og det boligsociale arbejdes stedsskabende praksis og pædagogik. Med forskningsprojektets fokus på børneliv fremstår artiklen om børn som central for besvarelsen af forskningsspørgsmålene, mens de to andre artikler beskriver, hvordan forældres opdragelsespraksisser og aspekter af det boligsociale arbejde strukturerer børns stedsrelationer. Samtidig opstod indsigter i, hvordan et fokus på forholdet mellem børns perspektiver, steder og socialitet åbnede for analyser, der kunne bidrage til andre forskningsfelter, forældreskabsstudiers diskussion af relationen mellem intensivt forældreskab og lokalsamfund og aspekter af det boligsociale arbejdes pædagogik, der tager afsæt i og former lokalsamfunds og steders betydning for børneliv.

I skriveprocessen blev det altså tydeligt, at selvom hver artikel har en gruppe af aktører i forgrunden, der grundlæggende har forskellige positioner, forskellig magt og forskellige muligheder i undersøgelsens felt, så trækker analyserne på et bredere og konkret kendskab til feltet og dets forskellige aktører. Det blev derfor også en væsentlig ambition i artiklerne at undersøge og udfolde tvetydigheder og kompleksiteten i stedsrelationer, tilknytning og netværk fremfor at skabe entydige fortællinger eksempelvis om, hvordan børn eller forældre *generelt set* oplever det at vokse op i et stigmatiseret boligområde (cf. Bøe et al., 2021).

Afrunding

At være på feltarbejde kan være følelsesmæssigt intenst, ikke mindst fordi man indtager en atypisk social position der veksler mellem at være deltagende i et felts sociale fællesskaber og være distanceret, refleksiv og fortolkende (Hume & Murlock, 2005). I dette kapitel har jeg beskrevet denne proces fra de første skridt ud i et ukendt felt og en søgen efter øjeblikke, hvor steder opstod, som bar en betydning for det sociale liv i de to kvarterer, til det indledende arbejde med at analysere materialet finde frem til de fortolkninger, der udfoldes i afhandlingens artikler.

AFHANDLINGENS ARTIKLER

Introduktion til afhandlingens artikler

I denne del af afhandlingen følger de artikler, der er udgivet som del af forskningsprojektet. Først vil jeg dykke ned i et andet aspekt af den analytiske proces fra empiri til fortolkning. Artiklernes analyser er et resultat af en proces, hvor jeg, som andre forskere, har samlet de etnografiske erfaringer fra feltarbejdet med det akademiske felt, for at undersøge, hvor materialet har en forklarende kraft (Madden, 2010, p. 148-149). Heri ligger en række til- og fravalg, en prioritering og sortering af materialet, hvor noget træder i forgrunden. Det er denne undersøgende proces og sortering af materialet, jeg beskriver her, som introduktion til artiklerne, der følger i de næste tre kapitler.

I det, der blev til den første artikel, "Growing up in the Courtyard. Children's Ambiguous Place Attachment in Racialised Communities in Denmark" (Martiny-Bruun, 2024a), arbejdede jeg med den del af materialet, der fokuserede på børns stedserfaringer og variationer i deres tilknytning til lokalsamfundet. Spørgsmålene kredsede om at forstå, hvad stedernes materialitet, kvarterets arkitektur og sociale kategoriseringsprocesser betød for børns erfaringer af steder, deres positioner i sociale netværk samt deres forståelse af naboskab og lokalsamfundets symbolske status. På hvilke måder blev børnenes stedserfaringer og tilknytning formet af deres ruter gennem kvarteret, deres selvstændige mobilitet og deres forældres valg af institution? Hvad betød det boligsociale arbejde og andre sociale projekter i kvarteret, deres hverdagsliv i skole/daginstitution og deres fritidsliv for skaleringen af deres betydningsfulde steder og for deres brug af det offentlige rum i kvarteret? I arbejdet med spørgsmålene tog jeg udgangspunkt i empirien fra de forskellige interviews med børn og deltagerobservationer af hverdagsliv, boligsociale aktiviteter, fritidsliv og andre begivenheder i det offentlige rum. Interviews med forældre blev desuden en særlig relevant kontekst i analysearbejdet. For at kunne beskrive kompleksitet, variationer og nuancer i materialet valgte jeg i analysen nedslag med tætte (og længere) beskrivelser af børns stedsskabende praksisser, der dels beskriver de ydre positioner i forhold til graden af tilknytning til og dissociation fra kvarteret, dels viser, hvordan det territorielle stigma racialiserer og påvirker børns relationer på forskellige måder forskellige steder.

I undersøgelsen af børns stedserfaringer i forbindelse med den første artikel blev jeg opmærksom på, hvor meget forældres sociale netværk og fornemmelse af kvarterets offentlige rum som trygt/utrygt betød for børnenes mobilitet og tilknytning, og hvor betydelige variationer, der var i forældrenes perspektiver. I den anden artikel "Parenting in the Courtyard – Understanding the Moral Dimensions of Socially Embedded Practices in Stigmatised Neighbourhoods in Denmark" (Martiny-Bruun, 2023) kom forældrene derfor i centrum. Her undersøgte jeg sammenhænge mellem forældreskab som social praksis og moralsk fænomen, forældres sociale position i lokalsamfundet, kvarterets arkitektur betydningen af forældres forståelser af kvarterets materialitet og symbolske status. Jeg fokuserede i denne artikel på mine interviews og samtaler med forældre og de deltagerobservationer af hverdagsliv i det offentlige rum, hvor jeg var positioneret tæt på forældre. Her fandt jeg, at udsigelseskraften lå i en nuanceret forståelse af, hvordan forhandlinger om opdragelse,

sikkerhed og mobilitet ikke alene kan forstås som valg, barnets forældre træffer, men at de er tæt forbundet med lokalsamfundet samt dets stigma, arkitektur, materialitet og symboliske status. Det blev en analytisk pointe at udfordre antagelser om, at et lokalsamfund påvirker forældreskab og børns liv på én særlig måde, så derfor valgte jeg empiri, der afspejlede variationer i forældres opdragelsesidealer, fornemmelse af tryghed, sociale positioner og status, tilknytning til lokalsamfund og lokale institutioner samt forståelse af naboskab og omfanget af fælles ansvar for forældreskab i kvarteret.

I arbejdet med den tredje artikel "Lokale forbindelser i udsatte boligområder. Stedsskabende boligsocialt arbejde med børn" (Martiny-Bruun, 2024b) orienterede jeg mig først bredt i interviews med fagprofessionelle og deltagerobservationer af forskellige samarbejder mellem boligsociale aktiviteter, civilsamfund, lokale institutioner og Familiens Hus' aktiviteter. I arbejdet med de to første artikler var det tydeligt for mig, at det boligsociale arbejde var en betydningsfuld aktør, der formede steders betydning og betingelserne for både børns og forældres deltagelse i lokalsamfundet. Så jeg blev optaget af, hvordan det boligsociale arbejde, særligt i Taastrupgaard, orienterer sig mod steder og fællesskaber i kvarteret, og hvad det betød for relationerne mellem andre lokale institutioner, civilsamfund, forældre og børn. For at forstå, hvordan de arbejdede, og hvad det betød for lokalsamfundet og forskellige børn og familier, valgte jeg de to "projekter", jeg havde fulgt tættest og over længst tid. Jeg var interesseret i at forstå, hvordan projekterne formede steder i kvarterets offentlige rum, hvilke sociale forbindelser de muliggjorde, og hvilke barrierer der kunne opstå i praksis. I løbet af analysearbejdet blev det tydeligt for mig, hvordan disse projekter var udtryk for en stedsskabende og stedsforankret pædagogik, der adskiller sig fra mange andre boligsociale projekter med børn, der er mere orienteret mod opdragelsespraksisser i hjemmet eller forældresamarbejde og relationer i børns skole og daginstitutioner.

Den fjerde idé til en artikel forblev en skitse af hensyn til den tid, der var til rådighed til arbejdet med afhandlingen. Den adresserede et krydsfelt mellem arkitektur, byplanlægning, fænomenologi og barndomsstudier og handlede om at beskrive, hvordan forestillinger om børn og barndom har formet de almene boligområder, der senere blev til de såkaldte ghettoområder, og hvordan de fysiske omdannelser muligvis kommer til at forandre vilkår for børneliv og børns deltagelse i nabofællesskaber. Analysen trækker på empirien fra arkiver og materiale om børns og forældres oplevelse af følgerne af parallelsamfundspakken, og den er senere blevet en del af kappens kontekstkapitel (kapitel 2), mens refleksioner over følgerne af de fysiske omdannelser for børns tilknytning fandt plads i den sidste del af konklusionen i artikel 1 (Martiny-Bruun, 2024a).

I de næste kapitler følger de tre udgivne artikler, før jeg i kappens sidste del samler nogle af de temaer, der går igen og udfoldes i forskellige variationer i de forskellige analyser i en samlet konklusion og perspektivering.

Kapitel 6. Growing up in the ‘Ghetto’: Children’s Ambiguous Attachment in Racialised Communities in Denmark

I dette kapitel gengives artiklen “Growing up in the ‘Ghetto’: Children’s Ambiguous Attachment in Racialised Communities in Denmark” (Martiny-Bruun, 2024a).

Artiklen blev udgivet i tidsskriftet “Children’s Geographies” den 3. august 2024 (©Taylor & Francis).

Artiklen kan også findes online her: <https://doi.org/10.1080/14733285.2024.2386248>.

Growing up in the 'Ghetto': children's ambiguous attachment in racialised communities in Denmark

Asger Martiny-Bruun

Department of Early Childhood and Social Education, University College Copenhagen, Copenhagen, Denmark

ABSTRACT

This article examines the community attachments of children living in stigmatised non-profit housing estates in Denmark. Drawing on childhood studies' emphasis on children's agency, the analysis explores how children shape their place attachments within urban landscapes. Methods include ethnographic fieldwork in two neighbourhoods, walk-along interviews and photo-elicitation. The findings reveal how architectural, material, and symbolic aspects of a neighbourhood may afford children's pluri-ethnic social relations and attachment practices to a local community, based on acts of care in everyday interactions. While these practices are common, the analysis also explores how the territorial stigma racialises children's social spaces and catalyses differentiations, both internally and beyond their neighbourhood. Thus, the study deepens our understanding of children's ambiguous perceptions of and reactions to growing up in stigmatised communities.

ARTICLE HISTORY

Received 29 June 2023
Accepted 22 July 2024

KEYWORDS

Childhood studies; place attachment; territorial stigma; local community; racialisation; care

Introduction

'It is really fun to live in Taastrupgaard. If I did not live here ...' Sarah says and thinks for a moment as we walk through her neighbourhood, a place often referred to as a *ghetto*¹ in public discourse and policies. 'What would you do then?' I ask. 'Cry. Or I would just move back', she replies. Sarah is 8 years old and spends her afternoons with friends in the courtyards, playing soccer in the local club, or participating in activities organised by local community workers. But she rarely meets 10-year-old Kristian, who lives in an apartment close by. He avoids the public spaces if he can. 'I'd rather take my bike the three kilometres to my school. So, I just meet my friends over there', Kristian tells me one afternoon at his dinner table.

Even though children live in the same neighbourhood, they rarely have the same perception of how it is to grow up there, nor does it shape them in the same ways. Sarah's home extends into the public spaces. When things get difficult with her parents, she finds joy and support with her friends and in the sense of belonging to a local community. But for Kristian, the playgrounds are uncomfortable, and the other kids are as tough as you would expect from the neighbourhood's public image. Instead, he attaches to a different community further away, escaping the territorial stigma and its denigrating effects. But how can we understand these different experiences of growing up in the same neighbourhood?

One of the significant differences that appear to affect Sarah and Kristian's experience of local belonging is their position in a racialised hierarchy as an ethnic minority or a white-bodied majority Dane, respectively. Decades of national housing policies have gradually shifted towards a racialised image of the problems that haunt Danish 'ghettos' (Jensen and Söderberg 2022). Neighbourhoods

like the one where Sarah and Kristian grow up cause deep concerns among policymakers for the lack of integration of children who grow up with ‘limited contact to fundamental Danish norms and values’ (Regeringen 2018). However, approached from a phenomenological perspective, children’s place attachment is ambiguous, complex, and continuously renegotiated practices that involve different places, relations, and scales. Therefore, they also lead to children having different experiences of who they are, where they belong in the world, and how they are affected by the stigma (see also Cele 2019; Jones 2000; Lidén 2003).

Therefore, this article examines how children construct their attachment to a local community in interaction with the material, social, and symbolic aspects of their neighbourhood. The purpose is to understand variations in children’s attachment practices and how territorial stigmatisation and racialisation of local spaces affect them.

In what follows, I outline the national housing policies that frame children’s everyday lives in stigmatised neighbourhoods and explain the study’s theoretical and methodological approach. Next, I focus on how children’s attachment practices are shaped by different spatial and material aspects, their independent mobility, and social status in the local community. Finally, I discuss how the territorial stigma racialises children’s experiences of social spaces in ways that may build social cohesion, or act as a barrier to children’s attachment within or outside their local communities.

Background

This article was written as part of a PhD thesis that examines children’s and parents’ everyday lives in two non-profit housing estates, Taastrupgaard and Gadehavegaard. Both have approximately 2000 residents and were built side by side in the early 1970s in the Copenhagen Westend. The vision was to provide working class families with child-friendly housing alternatives to the harsh urban environments of post-war high-rise buildings (Søberg 2022). But during the 1980s and 90s, the social composition of the neighbourhoods changed as local authorities’ referral policies allocated refugees, migrants, and marginalised residents to the neighbourhoods, while those better off moved to the economically attractive private housing market (Larsen 2014).

Since 1994, six different public housing policies have shifted the focus from general social problems to a more specific focus on how *non-Western immigrants* pose a threat to national and social cohesion (Jensen and Söderberg 2022). In the most recent policy, ‘One Denmark without parallel societies – no ghettos in 2030’ (Regeringen 2018), 15 residential areas are characterised as *hard ghettos* because of the concentration of non-western immigrants and descendants, unemployed people, convicted criminals, and residents with low income or short education. The Danish state plays a dual role in the production of a territorial stigma from above. This stigma legitimises extraordinary interventions to change the social and physical landscape of the neighbourhoods through forced evictions, demolitions, privatisation, and gentrification. At the same time, it promotes social policies and fund local community work to strengthen local communities and destigmatisation from below (Larsen and Delica 2021). In that sense, the processes of advanced marginalisation in a Danish context are comparable to that of other Western countries, a notable difference being that the Danish state implements a range of area-based social policies to support social cohesion at a local level (Larsen 2018; Larsen and Delica 2021).

Several studies have examined how residents in Danish non-profit housing estates experience neighbourhood relations and the discrediting effects of the public discourse. On the one hand, the territorial stigma and racialised discourse can reproduce the marginalisation of immigrant communities and internal differences among residents based on ethnic and racialised categories (Jensen 2016; Johansen 2022; Johansen and Jensen 2017). Social mix strategies affect the residents, including children, who feel that their sense of home and community is threatened (Söderberg 2024, 2023). On the other hand, many residents consider their neighbourhood a good place to live, where cultural differences are less important than the sense of a local pluri-ethnic community in the

neighbourhood, founded on integration through everyday interactions (Fallov and Birk 2022; Jensen 2016; Jensen, Prieur, and Skjott-Larsen 2021). A few studies also describe how children and youths respond to the social degradation and strive to establish a positive local identity through music, street culture, and pluri-ethnic solidarity (Ademi, Hauch, and Hansen 2023; Sernhede 2011; Söderberg 2023).

Theory

This article's focus on children's attachment practices is based on the theoretical assumption that territorial belonging is an integral part of our subjectivity (Gammeltoft 2018). Consequently, children's attachment practices are oriented towards establishing meaningful relations to places and communities through everyday interactions afforded by the material, social, and symbolic context. For clarity, I distinguish between *neighbourhoods* as physical places, administratively and historically defined, and *local communities*, describing places that carry a significant meaning for the subject, which emerges through everyday interactions with the sociality and materiality of a place, that is simultaneously situated within a spatial hierarchy (Hastrup 2010; Olwig 2000).

The theoretical framework combines childhood studies' interest in children's agency and attachment practices with a focus on territorial stigma and marginality from the field of critical urban studies. Childhood studies have shown that children shape their own relations to places and their sense of who they are and where they belong within a topography often defined and delineated by adults (Cele 2019; Jones 2000; Porter, Spark, and de Kley 2021). Children can both contribute to the social identity, integration, and cohesion of a neighbourhood (Rasmussen 2004; Ross 2007; Wilms and Rytter 2023), and they can construct their own spaces, sense of attachment and peer-relations within the physical topography of an 'adult world' (Jones 2000; Rasmussen 2004).

Critical urban studies suggest that children's place attachment practices are structured by the material and architectural status of urban spaces (Zeiher 2002), as well as their social and symbolic status (Howarth 2002; Witten et al. 2019). In this context, it is particularly interesting how the territorial stigma of a neighbourhood manifests as a racialised and debilitating gaze that can cause shame and cripple children's self-identity (Howarth 2002; Ademi, Hauch, and Hansen 2023). Racialisation can be understood as a process that reproduces social differentiations based on phenotypical and cultural traits associated with social groups, framed by policies, discourse, and spatial and social structures (Khawaja and Lagermann 2023). Studies show how children find ways to manipulate and challenge racialised representations to develop a positive community identity and self-esteem (Kristensen 2022; Kromidas 2016). However, as Caroline Howarth (2002) suggests, this requires social capital and secure relations. With its focus on children's attachment to local communities in stigmatised neighbourhoods, this study contributes with a nuanced understanding of the material and social context, as well as how symbolic representations, such as territorial stigmas and racialised spaces, influence the scale and qualities of children's local attachment.

Methodology

The article is based on eight months of ethnographic fieldwork in the period from March to November 2022. Methods include participant observations of everyday life, public events, and local social housing projects, as well as interviews and informal conversations with children between the ages of 4 and 11 years, their parents, social workers, teachers, and pedagogues associated with the two neighbourhoods.

In this article, I mainly draw on 21 child-led walks, photo-elicitation with children, and participant observations of everyday life in the neighbourhoods. We talked about their everyday lives, their relations to peers, neighbours, schooling, leisure-time activities, and their use of public spaces. Of the participating children, 16 also photographed significant places in their neighbourhood and subsequently participated in photo-elicited interviews. Child-led walks are a particularly useful

method to study children's experience of place because they diminish the distance between child-informant and adult-researcher, include verbal and embodied responses, and rely on situational experiences rather than an explanation of incidents (Loebach and Gilliland 2010; Rasmussen 2004). Combining different methods is a useful approach to understand children's sometimes unconventional perceptions of places and the meaning they ascribe to activities (Warming 2011).

I received informed consent from participating children and their parents, but participant observations and informal talks in public spaces naturally included more children. Sometimes, children were out on their own, so it was only possible to get informed consent from them and not their parents, even though they were minors. In these cases, I only refer to the children in the most generalised terms.

Participants were found through the network of social housing organisations and other social projects in the neighbourhoods. Initially, this resulted in an overrepresentation of residents engaged in their community. As I gradually established trust with parents, they introduced me to neighbours with ambivalent local attachment. This enables an understanding of variations in the participants' involvement in their local community, and how places beyond the local can be more significant to some.

While many studies of children's perception and use of their neighbourhood find informants in schools, the children participating in this study attend different schools. Most of them go to the local school within the school district of both neighbourhoods, but a significant number attend other schools in the municipality or further away. Parents and children with ambivalent or critical perceptions of the neighbourhood tend to choose other schools. Therefore, sampling strategies that find children within district schools may result in an overrepresentation of children with a positive perception of their neighbourhood. By finding informants within the social network of the neighbourhood, this bias was, to some extent, mitigated in this study.

Conditions for children's access to and mobility in public places

Having access to public spaces in their neighbourhood allows children the opportunity to shape their attachment to their local community. But children's access and the degree of their mobility depends on their – and their parents' – perception of its physical and social landscape. Within the two neighbourhoods studied, this varies significantly. While most children have some degree of independent access to the inner courtyards when they are 7 or 8 years old, on their own or in company with trusted peers, there are also children aged 4 or 5 who are outside on their own.

Consistent with other research, I found that children's curiosity and sense of familiarity expand their use of public spaces, while fear of intimidating encounters and places limits their mobility and sense of safety (see Witten et al. 2019; Zeiher 2002). On the one hand, the architecture of the neighbourhoods affords children's independence and parents' sense of a safe environment. The apartment blocks are oriented towards inner recreational areas with well-kept green lawns, bushes, small trees, and plenty of playgrounds in central locations, while there is no traffic, and outsiders rarely pass through the courtyards. On the other hand, the perceived risk is enhanced by the visible presence of vandalism, policing, drug-dealing youths, neighbours with mental disabilities and homeless people.

Children negotiate their mobility with parents within a cultural context that positions children as vulnerable and in need of parental protection when in public spaces (Martiny-Bruun 2023). During my walks, children describe the physical boundaries set by their parents, while most continuously negotiate the extent of their mobility, using phones, trusted peers, and older siblings as leverage. Parents balance their perception of physical and social risks, such as cars in parking lots, unsupervised children, and criminal youth, with a sense of a child-friendly, safe environments where their children can establish relations to a valuable network of friends and peers. Thus, parents' perception of risk can be mitigated by their social position, network, and sense of attachment to the local community (Martiny-Bruun 2023).

In the following, I describe how children construct their locality and sense of attachment in relation to material and social aspects of their neighbourhood. As Helga Zeiher (2002, 67) discusses, the differentiated urban space exerts a passive form of power that domesticates children's social lives through arrangements of fixed locations with predetermined purposes, but children also have the power to shape their own worlds and make sense within these spaces. Following children's traces, gaze, and stories sheds light on how the various spaces offer different conditions for children's local attachment.

Material affordances for children's use of public spaces

Playgrounds are crucial for children's attachment and perception of their neighbourhood. They are a prominent part of the urban landscape, and a part of every series of photos and walks children shared with me. Children name them, explain who goes where, show how they move, and use their favourite playgrounds. Sarah was one of the first to teach me this during our walk through Taastrupgaard.

At first, Sarah is a little shy as we walk the paved paths of her neighbourhood, with a small stream running to one side and a four-story apartment block to the other. Sarah recounts the names of playgrounds as we walk past them. At one, she stops, changes direction, and steps over the stream: "This is where I come the most. It is 'the new playground'". Sarah reaches a rope ladder and climbs it up the tower. She grabs a metal bar, lets her body swing out over the railing and falls a short distance to the ground. She runs towards an indentation in the ground, jumps into the air, and lands on rubber bands that push her up and onto the other side, where she runs to the swings. "One time, my neighbour, right, she swung really high in these ones!" Sarah says with joy as she climbs one of the swings. Sarah's shyness evaporates as we continue our walk. "Can you go out on your own?" I ask. "Yeah, sure. I can go out alone, but mostly I am outside with my friends. I can go to the playgrounds but not to the lake." We come to the 'spider playground', where Sarah climbs onto a four metre-tall cube of woven ropes. "My friend, right, she lives just up there. We play mother-father-children here. Then, I sit here and watch television." Sarah curls up in the centre of the rope cube and mimics having a TV remote in her hand.

Sarah's stories of past games, her network of friends, and knowledge of local nicknames for different playgrounds illustrates her attachment to the neighbourhood. Children make themselves comfortable by giving order and meaning to an environment (Hart 1979, 349). Sarah engages in the work of perceiving the landscape's affordances, its openings and hindrances for the flow of social life when by 'peering, snooping, sniffing, rummaging, and fumbling' (Ingold 1993, 155), she uses the playthings and engages in everyday activities and relations in the courtyards. This continuously develops her embodied knowledge of the material and social landscape and extends the space where she feels at home into the local community.

The playgrounds are places that open for children's participation in the public life of the neighbourhood. Designed playgrounds have been criticised for organising children's play in ways that discipline and limit spontaneity within easily supervised and less dangerous, fenced-off spaces (see, for instance, Ehn and Löfgren 2006, 44-45). But as Sarah shows, playgrounds can also constitute legitimate sites where children can establish and develop their own attachment to the social life in the neighbourhood. As others have shown, children explore the possibilities of their environment and establish their own geography (Jones 2000, 42; Cele 2019). They play on lawns, climb benches, run, skate, bike on pathways, and build dens in bushes on the outskirts of the neighbourhood. But these spaces have multiple purposes. Children share them with other residents, so they must argue, compete, and sometimes concede these polymorphic spaces to other neighbours. In contrast, playgrounds are reserved for children's play. They are monomorphic and legitimate children's presence in public space. Playgrounds define spaces in the neighbourhood as children's territory, and they are often the entry point for children not already involved in the everyday flux of social relations.

The children I met describe another group of places as essential sites in their everyday lives, namely the hidden, marginal, and forgotten places. In bushes and hidden spots, Kasper (6) and Maja (7) showed me where they play truth or dare and 'runaway kids'. Samuel (8) builds imaginary

Figure 1: Pictures taken by children of marginal and hidden places.

Top left: A hill in Gadehavegaard, where Kasper and Maja play an imaginary game of runaway homeless children.

Top right: A disused patch of grass near a construction site in Taastrupgaard where Adem and his cousin play an imaginary game inspired by apocalyptic zombie computer games.

Bottom right: A puddle of mud on the fringes of Taastrupgaard, where Samuel finds a space to play on his own terms.

Figure 1. Pictures taken by children of marginal and hidden places.

worlds in mud puddles, and, on an untended patch of grass hidden by a fence, Adem (11) shoots zombies with his cousin in a postapocalyptic world made from a shopping carts, boxes, and plastic bags (see [Figure 1](#)). In these spaces children leave the moral gaze of their local community and the sturdy surfaces of lawns, paved pathways, and playgrounds made from plastic and wood. As other studies of children's placemaking practices suggest, the presence of loose materials and the ability to physically modify the environment allows children to make themselves at home in the world by reordering spaces and manipulating objects (Jones 2000, 38–41; Rasmussen 2004). Furthermore, the sheltered qualities orient children towards peer relations, exploring a budding sexuality, imagining a world without adults, getting muddy, and playing 'violent' games. Children go to these hidden, marginal, or forgotten spaces to build and extend established social relations within a local community of children, parallel to the 'adult' community in their neighbourhood.

Children's care for their local community

While children who are engaged in games and world-building are often oriented towards social peers, I also found that children's attachment can unfold in the form of care for places and their local community. Sarah showed me such a place and practice:

Sarah stops at the stream that runs through a raised bed along the path. At regular intervals, where it disappears under pathways leading into courtyards, the water runs through a grid and reappears on the other side. The grid has gathered flowers, pollen, and plastic waste that partially blocks the flow of water. "Actually, it is

really fun, these sewers. You can take a stick and clean them. Me and my friend Nisrin did it. She wanted to save the world, so we began cleaning the sewers. Then I told her: 'You don't save the world, just the sewers'". We both laugh, then she turns and searches the nearby lawn for a stick. She finds it and returns to continue her explanation. "So, you take a stick and go this way to collect the things that have fallen into it and then put them into the dustbin. It is really fun because we can talk to each other while we do it." Sarah picks up the litter she has collected and puts it into a nearby dustbin. "Once, I saw a lady with two kids, they did the same. And another time, it was an older man. That made me so happy."

When the flow of water gathers pollen, leaves and waste that blocks the grid, it becomes a meaningful social and practical task for Sarah and Nisrin to clear it as a way of dwelling in the landscape by undertaking meaningful social and practical tasks (Ingold 1993). By calling the stream a sewer, they associate it with something that carries waste out of the neighbourhood, and their assistance helps clean and *save* their community. This can be understood as an act of care for their local community. As Tronto and Fisher (1990) describe it, care as everything we do to maintain, continue, and repair the world so we can live as well as possible. 'That world includes our bodies, ourselves and our environment, all of which we seek to interweave in a complex, life-sustaining web' (ibid., 40). Furthermore, when they notice other people doing the same, their practice links to a notion of community, where neighbours share a mutual moral concern for each other and care for their shared space (see Gammeltoft 2021, 86).

The environment by the stream constitutes a malleable space, where children's activities leave traces that have an (imagined) effect on the neighbourhood. While the 'natural' environment with its loose materials increases children's possibilities of engaging in their neighbourhood, I found other examples of how children's care for the landscape and the social community builds notions of territorial belonging. Sarah, Nisrin, and Aisha would also collect waste from lawns and playgrounds in preparation for a local celebration, Hassan spontaneously tends the flowerbeds in the courtyard, and Kasper and his younger brother walk the dogs of an elderly neighbour. Neighbourhood studies have argued that everyday interactions between (adult) neighbours build a sense of common morality, trust, and micro-integration (Jensen 2016). Arguably, children engage in similar social interactions that support their notion of community and involve placemaking and maintenance through acts of care. Thus, children also perceive themselves as neighbours who can weave themselves into the social and material fabrics of a local community and contribute with practices that maintain good neighbourliness and defy the territorial stigma of their neighbourhood.

In contrast to a public discourse that perceive children as passive victims of a rough neighbourhood with deviating social norms, I met several children who actively care for their local community by improving places, building social relations, and sustaining a sense of mutual moral obligation between neighbours. While other studies have found gendered patterns in children's construction of locality, suggesting that girls' local attachment are orientated around knowledge and awareness of social relations (Connolly and Neill 2001), I observed that children, regardless of their gender, care for and participate in the social life of their community. However, it is important to understand that there are several children who do not engage in these care practices. Some children maintain their attachment in other ways; others lack the motivation because they have little or no sense of local attachment.

Differentiated social spaces and territorial claims

While architecture and materiality play a role in shaping children's attachment practices, their access also depends on their social network and status in the community. Children mostly go out if they have plans with a friend, or if they see someone they know engaged in something they can join. Sarah and other children who attend the local school would often continue games and extend relations from school into the courtyards. But some children must find other opportunities to establish relations in their neighbourhood because they attend schools outside the local

school district. The open enrolment system in Denmark allows parents to choose their children's school, and many parents send their children to private or public schools in more affluent neighbourhoods. Parents are often motivated by social mobility strategies or experiences with territorial stigmatisation, racism, and misrecognition of their parenting practices in local schools (Martiny-Bruun 2023). Consequently, some children have no, or only few, classmates in the neighbourhood. Some remain detached from the local community, and others develop an attachment by relying on their parents' social network, leisure time activities, and participation in activities arranged by social workers, such as open play days, excursions, holiday activities, and local festivals (Martiny-Bruun 2024).

Adem (11) is one of several children who maintains a local attachment even though he attends public school in a middle-class district, a short car or bike ride from his neighbourhood. But while Adem likes his classmates and feels that his peers and teachers appreciate his humour and amiable manners, Adem's friends live in Taastrupgaard, his local neighbourhood. As he says:

There are many other Turks, so I can easily talk with them. But I like to play with everyone. It is easy to find friends here. Most of my friends are from football, but I also like the games we play in the courtyards with the other kids.

Adem's national identification as part Turkish, part Danish gives him a possibility to belong to a national and ethnic group in the community, but his social network and sense of belonging is more varied and involves other social categories that mark social spaces and local attachment.

Maintaining their social position and sense of attachment in the local community requires a continuous presence and engagement, especially for children like Adem, who cannot continue social relations from school in the neighbourhood. Adem's social network consists of the boys from the local football club and extends to a larger group of children who often hang out in the courtyards close to his apartment. This group consists of up to twenty boys, aged 5-11. When they run, skate, hide, or make up their own games, such as a shoe-throwing game on the lawns or shouting matches in the basements, their physical presence, noise, and loud manners can be understood as their way of dwelling, giving order, and building a sense of home in the public spaces of the neighbourhood.

The everyday life in the neighbourhood provides Adem and other children with an opportunity to tap into the social network of children in the neighbourhood and build a local attachment by claiming territorial and social legitimacy. But doing so, children are obliged to organise their participation according to the norms and conventions that exist among peers (Zeicher 2002) and neighbours. The group of boys constructs and maintains their local attachment by making or defending territorial claims to physical spaces in their neighbourhood. This strategy may be particularly common among boys, but is also sometimes practiced by girls (see also Connolly and Neill 2001). Occasionally, conflicts erupt between the boys, with other children, or with adult neighbours, who perceive them as ill-mannered. The children often resolve conflicts on their own, and when they fail to do so, they call upon parents or avoid certain places and relations in the neighbourhood. Thus, while children's everyday lives in the community can build social cohesion and community wellbeing, as other studies argue (Pacilli et al. 2013; Ross 2007), they can also catalyse conflicts that cause tension and undermine their own or others' sense of safety and entitlement to public spaces.

In the eyes of children, a neighbourhood is not a coherent space, but a fine-grained landscape with a complex material and social topography. Children perceive some spaces as accessible, as extensions of their home territory, while other spaces appear to be unsafe and lie beyond what they consider their neighbourhood (see also Jones 2000). I found, as suggested by Karen Fog Olwig (2003), that children's placemaking and attachment is mostly connected to the particular social sites and encounters in their everyday lives. Thus, children often form pluri-ethnic social groups in the public spaces of the neighbourhoods, drawing on a variety of social categories when they establish social differentiations; categories such as gender, age, social status, interests, and occasionally ethnic, national, and religious categories. But unlike the migrant children in

Olwig's study, who were less concerned with their geographical or ethnic identity, the children in Taastrupgaard and Gadehavegaard live in neighbourhoods with a territorial stigma that may catalyse processes where ethnic and national categories become relevant markers of social difference in their everyday life.

Racialised spaces and territorial stigma

In this last part of the analysis, I focus on three accounts that describe how children's local attachment practices are influenced by the symbolic status of their neighbourhood as a stigmatised and racialised space.

The first account illustrates how local solidarity and pluri-ethnic relations may be disturbed by local divisions between ethnic groups. Idil (8) lives in Gadehavegaard with her parents, who migrated from Turkey when they were young. She attends a school in another school district, but much like Sarah, she describes a sense of attachment that is rooted in her familiarity with the local environment and an extended social network in the neighbourhood. As she showed me her favourite playground, she talked about what she likes to do here:

I come here with my friend, Huda, who is Pakistani. Then we hang from our arms, there. But when the other Pakistani kids are with Huda, I cannot play with her. They take over the playground. But then there are other playgrounds where I like to go.

This shows how everyday relations among children can be affected by internal divisions and racialised social categories in the neighbourhood. Initially, ethnic and national categories are insignificant between Idil and Huda, but when the 'Pakistani kids' come to the playground, Huda's ethnic identity changes her social status and relation to Idil. To Idil, the 'Pakistani kids' appear as a cohesive social group that contest the established social norms and her territorial legitimacy. But Idil shrugs off the disturbance and goes to a different playground. The encounter does not change her sense of local attachment, apparently because it is rooted in a sense of belonging to an established social group that is entitled to use the public spaces in the neighbourhood.

Idil's perception of the 'Pakistani kids' resonates with more general social group dynamics that racialise and marginalise the Pakistani community in Gadehavegaard. As Norbert Elias (1994) has shown, social differentiations occur in neighbourhoods because some residents are part of better organised, more cohesive 'established groups'. Residents who have lived in a neighbourhood for generations and have established implicit common norms that govern communal life can maintain a superior social position through a self-image of moral superiority to 'outsider groups' in the community (ibid.). On several occasions, children and parents talk about the 'Pakistani kids' as a troublesome, unsupervised, and difficult group, and about their parents as reserved and defensive if approached to discuss parenting norms or children's role in local conflicts. The social dynamic that marginalise Pakistani parents resonates with Marie Louise-Johansen's description (Johansen 2022) of how migrant parents may experience a double bind, being caught between conflicting parenting norms of their local migrant community and those dominating the Danish welfare state. As Loïc Wacquant suggests, the territorial stigmatisation of a neighbourhood may produce internal divisions when neighbours disidentify to avoid the symbolic taint or project the stigma onto other social groups in the community (Wacquant 2007). In Gadehavegaard, the perception of the Pakistani parents and children appears to be a product of such a lateral denigration that marginalises them as an outsider group. Idil's story illustrates how such lateral denigration can produce internal differentiations that also affect children's spatial and social relations.

Children's sense of attachment to a stigmatised neighbourhood can also shape their relations to peers outside the neighbourhood. Returning to Adem, he is one of the children who describe how the negative image of his neighbourhood affects his social relations at his school in a non-local, middle-class neighbourhood. Discussing the question with Adem, he initially rejected the relevance

of prejudice, but continued to describe how he and his classmates sometimes joke about Taastrupgaard.

- Asger: Do you think others have prejudices towards you because you are from Taastrupgaard?
 Adem: No, not really. But sometimes they joke about it in school. Once, Thomas put on my black jacket and backpack. Then we found a couple of toy guns and shot around us. He then put on the hood and said in a funny accent: *'I am from Taastrupgaard'*.
 Asger: It was fun?
 Adem: Yeah, sure. There are many from class who ask if it is fun and cool to live here. I say, yes. I like the drama. That I am the first one to know if there is, say, a fire or an accident.

In this joking relation, Thomas invokes a territorial stigma that associates Taastrupgaard with a criminal, racialised youth, and invites Adem to respond to the stereotypical image of everyday life in his neighbourhood. As Sarah Ahmed (2007, 157–158) suggests, calling out or hailing can be a way to recruit a subject to an institution or a social space that makes non-white bodies feel uncomfortable, exposed, and different. When Adem plays along he accepts the stigmatised image of Taastrupgaard in exchange for a temporary social status as one who knows the 'drama' that unfolds in his neighbourhood. The flipside to this strategy is that his stories about fires, shootings, and accidents in Taastrupgaard confirm the territorial stigma and reminds him how he is different from his peers.

Adem's social status at school becomes limited by the territorial stigma of his neighbourhood. This adds an aspect to the discrediting effects of territorial stigma, namely that it appears to impair racialised children's possibilities of establishing social networks and a sense of attachment in communities, such as the middle-class school outside their neighbourhood. Other studies describe how social dynamics of racial interpellation among peers in Danish schools is based on racial traits, and how children's reactions range from acceptance to direct resistance (Kristensen 2022). In this case, it is his phenotypical traits in combination with his local attachment that recruit Adem to a racialised, stereotypical position as a tough kid-from-the-ghetto. Adem does his best to reverse the negative image to achieve social status in school, but his social life remains split between his friends in Taastrupgaard and peers from school, who never come to visit him in his home or neighbourhood. Thus, the territorial stigma can have isolating effects on children's social networks, establishing a split between children's relations in their local community and peers in institutions outside the stigmatised neighbourhood.

In contrast, the territorial stigma can also work as a barrier to children's efforts to build a local attachment. During the fieldwork, I encountered a couple of children who feel distanced from the social life and spaces in the neighbourhood. Kristian (10) is one of these children. He has lived in Taastrupgaard with his younger brother and father since his parents' divorce a year earlier. When at his father's apartment every other week, Kristian mostly stays inside or takes his bike to his mother's neighbourhood, where his friends and school are. This is where he feels at home. When I visit Kristian, he explained what he does when his father asks him to take his younger brother outside:

- Kristian: "Then I try to find a playground where we can be alone. I do not like the other kids. They act so tough."
 Interviewer: "What about Adem? You know him from your school, right, and he also lives here?"
 Kristian: "If I meet Adem here, he also thinks he is really tough. Once, Adem's friends yelled 'wog for life' [perker for livet] at me, and they all laughed. I think it is something they say to all the new ones who move in."

Kristian's detachment from Taastrupgaard is apparent; he does not have any friends, nor does he know the nicknames of local playgrounds. The playgrounds appear uncomfortable to him because he dislikes the attitude of the other children.

The group that challenges Kristian's use of the playground is Adem and his friends, who, as mentioned earlier, belong to an established group of boys who maintain their local attachment by defending their territorial legitimacy. As another Danish study suggests, the appropriation of the

term wog seems to build social cohesion and solidarity among children and youths in pluri-ethnic, stigmatised communities (Ademi, Hauch, and Hansen 2023). Thus, when Adem's friends call out wog for life, they may refer to their solidarity as subjects sharing a racialised, territorially defined identity. They establish their local attachment by playing with the territorial stigma and street culture of Danish 'ghettos' (see Kalkan 2022).

With their call, they attempt to recruit Kristian to their racialised position, an interpellation echoing Adem's experiences in school. Children have a complex understanding of the societal and historical context of racialisation, which is also expressed in play, humour, and creative resistance that challenges social hierarchies and norms (Kromidas 2016). Thus, the question is whether we should take the meaning literally. The call and the tough attitudes can be interpreted as play with the prejudiced idea that belonging in the streets of the ghetto requires you to identify as a wog and accept a stigma that is branded onto you for life. Thereby, they re-orient the spatial hierarchy and situate the otherwise marginalised identity of wogs as the established, dominant position in the neighbourhood.

In that sense, while Kristian experiences it as uncomfortable, the call can be interpreted as a savvy comment playing on his will to contest the ethnic prejudices entailed by the territorial stigma. Then, the ability to play along with such a creative resistance becomes a condition for inclusion in the established group of children in the local community. But Kristian is unable or unwilling to respond to the stigma with humour. Instead, he experiences the call as part of the tough attitude that confirms his perception of the public stigma of Taastrupgaard and seeks to detach from the local community.

The social status and stigma of neighbourhoods frame children's attachment practices and relations in different ways depending on their social status and how the racialised discourse and public space affect them. As Sarah Ahmed (2007) suggests, racialised spaces manifest as whiteness orients bodies and puts certain things within our reach. With Adem, it becomes evident how his non-white body and territorial belonging can invoke a stigma that limits social mobility strategies for extending children's social network beyond the neighbourhood. The injurious effects of the stigma place Adem in a racialised, marginal position in his non-local school, as a kid from the 'ghetto'. Instead, children like Adem rely on social relations on a local scale and construct their local attachment around an internal solidarity that plays with and resists the injurious effects of the racialised stigma. This can, as Caroline Howarth also points out, give children significant rewards as they develop community pride and high self-esteem (Howarth 2002).

Nonetheless, the racialised spaces may also be an obstacle for white-bodied children's attachment to local communities in stigmatised communities. For Kristian, this manifests as a vulnerability to uncomfortable encounters when the racialisation of spaces and social hierarchies are invoked by other children. Instead, his socioeconomic status and whiteness gives him easier access to the middle-class community of majority children and families at his school in a different part of town. This shifts the established-outsider figuration from a local to a national scale, so Kristian can adopt a national view of the moral conduct and social life in Taastrupgaard as anomic. Thereby, he confirms and distances himself from the territorial stigma of Taastrupgaard, letting go of any effort to attach to the local community.

Other studies have also described how children can play a role as mediators of pluri-ethnic relations who strengthen social cohesion in local communities (Ross 2007; Wilms and Rytter 2023). But as Idil's account suggests, this mediating role of children may be disturbed by a territorial stigma that racialises moral differentiations between established and outsider groups in the neighbourhood.

However, the boundaries between established and outsider groups are permeable. Though it is outside the scope of the article to discuss this at length, I also found evidence that children's everyday encounters and local relations can change the social status of children and their family, including them in the reciprocal relations of an established group. Children's sense of safety and access to social spaces and occasions, such as local institutions, social housing projects, and

organised sports, seem to mitigate the negative effect of the lateral denigration and differentiations in the community.

Conclusion

When neighbourhoods are shaped into metaphors such as *ghettos* or *parallel societies*, these metaphors can serve as world-building tools. They can become tools for identity construction as part of the autobiographic stories about who we have become (see Lidén 2003, 121), or pieces in a policy discourse that situates them as problems of integration (Jensen and Söderberg 2022). However, if places are perceived as defining for childhoods and held up as key metaphors for the self that a child develops, there is a risk that we lose sight of the agency of children, their parents and social network.

The article contributes to the understanding variations of children's attachment to their neighbourhood. In the case of two stigmatised neighbourhoods, I found that the material, social, and symbolic aspects shape children's experience of themselves in the world, but also that children's social position and engagement can promote some children's attachment to their local community, while others connect to localities and communities beyond the neighbourhood.

The understanding of places orient children towards different ways of engaging in the community adds to the already nuanced understanding of how children shape and make sense of the topography of their neighbourhood (Cele 2019; Jones 2000; Porter, Spark, and de Kleyne 2021). The architecture in the non-profit housing estates, focusing on safety and the centrality of playgrounds, establishes spaces that legitimise children's presence in the public sphere and afford an environment where children can develop embodied knowledge and a sense of being at home. In marginal places, children construct worlds that build relations and community with other children outside the moral gaze of parents and neighbours. Furthermore, malleable places and established relations to neighbours allow children to engage in meaningful tasks, committed to a mutual moral care for the common world of their local community. This suggests that children can be as engaged as adults in ongoing acts of micro-integration that sustains social cohesion and community wellbeing.

While these spatial and social practices are arguably not particular to stigmatised neighbourhoods, the article also addresses and develops the understanding of how the context of national housing policies racialise public spaces and affect children's attachment to local communities (Howarth 2002; Porter, Spark, and de Kleyne 2021; Söderberg 2023). Thus, the territorial stigma seems to catalyse internal differentiations based on ethnicity, national groups, and whiteness. These can act as a barrier for non-white children's participation in communities outside their neighbourhood or as a hindrance for white children's sense of safety and local attachment.

The study suggests that community-based recruitment of child-informants, as compared to school-based, results in a more varied representation of children's attachment practices and perceptions of their neighbourhood. It is possible to trace divisions in the community that corresponds with parents' choice of local or non-local schools, reflecting that social mobility strategies and critical perceptions of the local community incentivise parents to seek alternatives to the local institutions. Children's participation in local sports and activities organised by community workers can afford children attending non-local school's participation and bridge internal differentiations in the community. This shows how children (and parents) navigate complex social landscapes that allow them to weave a composite, partially elective relation to their local community, and communities on other scales, within the limits of a territorial and racialised stigma that marginalises some children and incentivises others to seek alternative local communities.

As I was writing this article, the physical and social landscape of the neighbourhoods were under reconstruction, and a new child culture centre and school opened in the centre of Taastrupgaard. But as the plans to implement a mixed-class paradigm and realise political ambitions to '*open up*' the neighbourhoods move from drawing boards to construction sites, they may become a gateway for the better-off to leave the symbolic stigma of the neighbourhood behind (Jensen and Söderberg

2022; Stender and Mechlenborg 2022). Children and other residents with a local attachment find that the transformation challenge social cohesion and risk dissolving qualities that they appreciate (see also Söderberg 2024, 2023). In renditions of the future neighbourhoods, the sheltered qualities and prominence of playgrounds give way to an increasingly institutionalised and open landscape, thus fundamentally changing the conditions for children's independent mobility and participation in the local community. It is too early to predict how the transformation will change the taint of the symbolic stigma and the conditions for children's participation in the social life and public spaces of their neighbourhoods. Nevertheless, one important question arising from children's perspective and attachment practices is whether it is possible to preserve the qualities of neighbourhoods that, despite their stigma, allow children to participate in and care for a local community on their own terms and in ways that go beyond ethnic ties and their generational position in the family.

Note

1. I refer to the notion of *ghetto* as an emic term of policy (Johansen 2022).

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).

Funding

The research was supported by the Danish Research Council under grant 9055-00085B.

References

- Ademi, Edita, Maia Hauch, and Christian Sandbjerg Hansen. 2023. "The Point of View of Stigmatised Young Girls." *Social Work and Society* 20 (2): 1–17.
- Ahmed, Sara. 2007. "A Phenomenology of Whiteness." *Feminist Theory* 8 (2): 149–168. <https://doi.org/10.1177/1464700107078139>.
- Cele, Sofia. 2019. "A Tale of Two Trees. How Children Make Space in the City." In *Social, Material and Political Constructs of Arctic Childhoods*, edited by Pauliina Rautio and Elina Stenvall, 1–15. Singapore: Springer.
- Connolly, Paul, and Julie Neill. 2001. "Constructions of Locality and Gender and Their Impact on the Educational Aspirations of Working-Class Children." *International Studies in Sociology of Education* 11 (2): 107–130. <https://doi.org/10.1080/09620210100200070>.
- Ehn, Billy, and Ovar Löfgren. 2006. *Kulturanalyser*. Aarhus: Klim.
- Elias, Norbert. 1994. *The Established and the Outsiders*. UK: SAGE Publications.
- Fallov, Mia Arp, and Rasmus Hoffmann Birk. 2022. "The 'Ghetto' Strikes Back: Resisting Welfare Sanctions and Stigmatizing Categorizations in Marginalized Residential Areas in Denmark." *Nordic Social Work Research* 12 (2): 217–228. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2021.1937289>.
- Gammeltoft, Tine M. 2018. "Belonging. Comprehending Subjectivity in Vietnam and Beyond." *Social Analysis* 62 (1): 76–95. <https://doi.org/10.3167/sa.2018.620106>.
- Gammeltoft, Tine M. 2021. "Spectral kinship." *American Ethnologist* 48 (1): 22–36. <https://doi.org/10.1111/amet.13002>.
- Hart, Roger. 1979. *Children's Experience of Place*. New York: Irvington.
- Hastrup, Kirsten. 2010. "Topografiske infiltrationer: Udfordringer til en realistisk samfundsvidenskab." *Nordiske Udskast* 38 (1/2): 5–16.
- Howarth, Caroline. 2002. "'So, you're from Brixton?'" *Ethnicities* 2 (2): 237–260. <https://doi.org/10.1177/146879680200202658>.
- Ingold, Tim. 1993. "The Temporality of the Landscape." *World Archaeology* 25 (2): 152–174. <https://doi.org/10.1080/00438243.1993.9980235>.
- Jensen, Tina Gudrun. 2016. *Sameksistens: Hverdagsliv og naboskab i et multietnisk boligområde*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

- Jensen, Sune Qvotrup, Annick Prieur, and Jakob Skjøtt-Larsen. 2021. "Living With Stigma: Spatial and Social Divisions in a Danish City." *International Journal of Urban and Regional Research* 45 (1): 186–196. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12850>.
- Jensen, Tina Gudrun, and Rebecka Söderberg. 2022. "Governing Urban Diversity Through Myths of National Sameness – a Comparative Analysis of Denmark and Sweden." *Journal of Organizational Ethnography* 11 (1): 5–19. <https://doi.org/10.1108/JOE-06-2021-0034>.
- Johansen, Mette-Louise E. 2022. "Fraught Parenting: Immigrant Parents' Chronic Double-Bind in Denmark." *Ethnography* 23 (3): 404–423. <https://doi.org/10.1177/1466138119892018>.
- Johansen, Mette-Louise E., and Steffen B. Jensen. 2017. "'They Want us Out': Urban Regeneration and the Limits of Integration in the Danish Welfare State." *Critique of Anthropology* 37 (3): 297–316. <https://doi.org/10.1177/0308275X17719990>.
- Jones, O. 2000. "Melting Geography: Purity, Disorder, Childhood and Space." In *Children's Geographies*, edited by Sarah L. Holloway and Gill Valentine, 40–55. New York: Routledge.
- Kalkan, Hakan. 2022. "The American Ghetto, Gangster, and Respect on the Streets of Copenhagen: Media(Tion)s Between Structure and Street Culture." *Journal of Contemporary Ethnography* 51 (3): 407–434. <https://doi.org/10.1177/08912416211056973>.
- Khawaja, Iram, and L. Colding Lagermann. 2023. *(Farve)blinde vinkler: om racialisering, ulighed og andetgørelse i pædagogisk praksis*. Nyt fra Samfundsvideenskaberne.
- Kristensen, Steffen Bering. 2022. "Jeg bliver nødt til at sige vi om dem" – oprør mod racialisering blandt unge i den danske folkeskole." *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning* 3 (1): 60–77. <https://doi.org/10.18261/ntu.3.1.5>.
- Kromidas, Maria. 2016. *City Kids: Transforming Racial Baggage*. USA: Rutgers University Press.
- Larsen, Troels Schultz. 2014. "Copenhagen's West end a 'Paradise Lost': The Political Production of Territorial Stigmatization in Denmark." *Environment and Planning A: Economy and Space* 46 (6): 1386–1402. <https://doi.org/10.1068/a45640>.
- Larsen, Troels Schultz. 2018. "Advanced Marginality as a Comparative Research Strategy in Praxis: The Danish 'Grey Belt' in Conversation with the French 'Red Belt'." *Urban Geography* 39 (8): 1131–1151. <https://doi.org/10.1080/02723638.2018.1440124>.
- Larsen, Troels Schultz, and Kristian Nagel Delica. 2021. "Territorial Destigmatization in an era of Policy Schizophrenia." *International Journal of Urban and Regional Research* 45 (3): 423–441. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12994>.
- Lidén, Hilde. 2003. "Common Neighbourhoods – Diversified Lives. Growing up in Urban Norway." In *Children's Places. Cross-Cultural Perspectives*, edited by Karen Fog Olwig and Eva Gulløv, 119–137. London: Routledge.
- Loebach, Janet, and Jason Gilliland. 2010. "Child-led Tours to Uncover Children's Perceptions and use of Neighborhood Environments." *Children, Youth and Environments* 20 (1): 52–90. <https://doi.org/10.1353/cye.2010.0034>.
- Martiny-Bruun, Asger. 2023. "Parenting in the Courtyard: Understanding the Moral Dimensions of Socially Embedded Practices in Stigmatized Neighbourhoods in Denmark." *Qualitative Studies* 8 (2): 145–167.
- Martiny-Bruun, Asger. 2024. "Lokale forbindelser i udsatte boligområder: Stedsskabende boligsocialt arbejde med børn." *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* 1:46–62.
- Olwig, Fog Karen. 2000. "Børn i lokalsamfund – børns lokalsamfund: Introduksjon til temanummer." *BARN – Forskning om barn og barndom i Norden* 18 (3): 5–22. <https://doi.org/10.5324/barn.v18i3-4.4682>.
- Olwig, Fog Karen. 2003. "Children's Places of Belonging in Immigrant Families of Caribbean Background." In *Children's Places*, edited by Eva Gulløv and Fog Karen Olwig, 217–236. London: Routledge.
- Pacilli, Maria Giuseppina, Ilaria Giovannelli, Miretta Prezza, and Maria Lucia Augimeri. 2013. "Children and the Public Realm: Antecedents and Consequences of Independent Mobility in a Group of 11–13-Year-old Italian Children." *Children's Geographies* 11 (4): 377–393. <https://doi.org/10.1080/14733285.2013.812277>.
- Porter, Libby, Ceridwen Spark, and Lisa de Kleyn. 2021. "Navigating the Neighbourhood: Gender, Place and Agency in Children's Mobility." *Children's Geographies* 19 (3): 339–350. <https://doi.org/10.1080/14733285.2020.1787950>.
- Rasmussen, Kim. 2004. *Børnene i kvarteret, kvarteret i børnene : om børns hverdagsliv, steder og ruter*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Regeringen. 2018. "Ét Danmark uden parallelsamfund." *Nationalt dokument, Regeringsudspil, Danmark*, 1–40. https://www.regeringen.dk/media/4937/publikation_%C3%A9t-danmark-uden-parallelsamfund.pdf.
- Ross, Nicola J. 2007. "'My Journey to School ...': Foregrounding the Meaning of School Journeys and Children's Engagements and Interactions in Their Everyday Localities." *Children's Geographies* 5 (4): 373–391. <https://doi.org/10.1080/14733280701631833>.
- Sernhede, Ove. 2011. "School, Youth Culture and Territorial Stigmatization in Swedish Metropolitan Districts." *YOUNG* 19 (2): 159–180. <https://doi.org/10.1177/110330881001900203>.
- Soberg, Martin. 2022. "Children as Symbolic Figures in Welfare State Photography." In *Architectures of dismantling and restructuring*, edited by Kirsten Marie Raahuage, Deane Simpson, Martin Soberg, and Katrine Lotz, 50–71. Zürich: Lars Müller Publishers.

- Söderberg, Rebecka. 2023. "'We are Like Butterflies': Children's Lived Experience of Evictability and (un)Homing." *Urban Matters Journal* 1.
- Söderberg, Rebecka. 2024. "Multiscalar Un-Homing: Residents' Experiences of Interventions for Social Mix." *Nordic Journal of Migration Research* 14 (1): 6, 1–20. <https://doi.org/10.33134/njmr.646>.
- Stender, Marie and Mette Mechlenborg. 2022. "The Perforated Welfare Space: Negotiating Ghetto-Stigma in Media, Architecture, and Everyday Life." *Architecture and Culture* 10 (0): 174–193. <https://doi.org/10.1080/20507828.2021.2016253>.
- Tronto, Joan C., and Berenice Malka Fisher. 1990. "Toward a Feminist Theory of Caring." In *Circles of Care*, edited by E. Abel and M. Nielson, 36–54. Albany, NY: SUNY Press.
- Wacquant, Loïc. 2007. "Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality." *Thesis Eleven* 91 (1): 66–77. <https://doi.org/10.1177/0725513607082003>.
- Warming, Hanne. 2011. *Børneperspektiver: Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*. Kbh: Akademisk Forlag.
- Wilms, Sofie Kønig, and Mikkel Rytter. 2023. "Forankringspraksisser i Vestjylland: Børns medierende rolle for migrantfamiliers inklusion i lokalsamfund." *Barn – forskning om barn og barndom i Norden* 41 (1): 5–22. <https://doi.org/10.23865/barn.v41.5330>.
- Witten, Karen, Robin Kearns, Penelope Carroll, and Lanuola Asiasiga. 2019. "Children's Everyday Encounters and Affective Relations with Place: Experiences of Hyperdiversity in Auckland Neighbourhoods." *Social & Cultural Geography* 20 (9): 1233–1250. <https://doi.org/10.1080/14649365.2017.1347700>.
- Zeihner, Helga. 2002. "Shaping Daily Life in Urban Environments." In *Children in the City*, edited by Pia Christensen and M. O'Brien, 66–81. Taylor & Francis.

Kapitel 7. Parenting in the Courtyard: Understanding the Moral Dimensions of Socially Embedded Practices in Stigmatised Neighbourhoods in Denmark

I dette kapitel gengives artiklen "Parenting in the Courtyard – Understanding the Moral Dimensions of Socially Embedded Practices in Stigmatised Neighbourhoods in Denmark" (Martiny-Bruun, 2023).

Artiklen blev udgivet i tidsskriftet "Qualitative Studies" den 22. september 2023 som en del af et temanummer med titlen "The Politics of Parenting" (se Bregnbæk et al., 2023).

Artiklen kan også findes online her: <https://doi.org/10.7146/qs.v8i2.140964>.

Parenting in the Courtyard – Understanding the Moral Dimensions of Socially Embedded Practices in Stigmatised Neighbourhoods in Denmark

Asger Martiny-Bruun¹

¹ *Department of Early Childhood and Social Education, University College Copenhagen,
Humletorvet 3, 1799 København V*

This article investigates the challenges faced by parents raising children in stigmatised neighbourhoods based on eight-month ethnographic fieldwork. By exploring parenting practices within the public spaces of local communities, the study reveals the intricate interplay between moral considerations, daily practices, and social interactions. It demonstrates the association between parenting practices and not only the parents' social status and belonging but also the perceived respectability of the neighbourhood. Examining parents' efforts to ensure their children's safety and foster their independence, this study uncovers the diverse norms that shape parents' agency and community integration. Thereby, it highlights the tensions parents face in maintaining the community's social respectability while challenging prevailing notions of territorial determinism. These insights contribute to a deeper understanding of the complexities surrounding parenting in stigmatised neighbourhoods, emphasising the need for contextualised approaches to understanding the social dynamics and morality of parenting in these communities.

Keywords: Parenting; morality; stigmatised neighbourhoods; territorial stigma; public space; local community

Introduction

"I like living here. It is a good place for the kids," Berfin says as we sit with four other mothers outside the social housing office. We talk about what it is like to raise children in a neighbourhood with an infamous reputation. It is a cloudy, early autumn day. Around us, some 20 children run, skate, and bike on the pavement or play with borrowed toys on the grass nearby. Twice a week, on everyday afternoons, the social housing unit hosts an open-play event for all children in the neighbourhood called 'Borrow and Play' [Lån og leg]. Berfin continues: *"I like the social community here, but not so much the*

schools and institutions in the neighbourhood. We have a lot of fun together here, even if we are unrelated. But we know each other, greet one another, and have some kind of bond. Some of us know each other – our parents and grandparents were part of building this place when Denmark needed a workforce. So, I was born here, and now live here with my daughter. It is funny how Taastrupgaard is known as a ghetto. When I was a kid, there were also criminal activities here. Now, there are far fewer. Of course, things can still improve, but I think they have improved. We have this little team here. That is lovely.” Unsure of whom she refers to, I ask if she means the group of mothers on the chairs, coming and going while we talk. *“No, it is the social housing team. They make a big social effort for the children and youth. Starting this ‘Borrow & Play’ [Lån & leg]. It was the same when I was young here. They meant a lot to us and helped us engage in good activities.”*

Berfin lives in an infamous neighbourhood publicly known as a ghetto.¹ I met her during a research project about children (ages 4-11) and parents' everyday lives in the two stigmatised neighbourhoods of Taastrupgaard and Gadehavegaard in Greater Copenhagen. My encounters here inspired the purpose of this article which is to reflect on how the local community plays a significant role in parents' daily lives, and how parenting practices, in turn, influence and shape the local community. Like many other parents, Berfin sees her neighbourhood as a good place to raise children despite its bad reputation. Thus, to some parents, their relation to the local community has developed over time into one that carries significant meaning, as a sense of attachment and social identity emerges through social engagement as a meaningful locality (Olwig, 2000). Berfin describes this as a sense of generational continuity, raising her daughter in the neighbourhood where she was born and raised, as well as a notion of locality rooted in the everyday practices, like drinking coffee, supervising children, talking with neighbours and “having fun”. As studies of neighbourhoods suggest, the sense of local community and trust arise from experiences of social continuity and everyday interactions of micro-integration, sometimes called neighbouring (T. G. Jensen, 2016a; Laurier, Whyte, &

¹ Ghettos is here used as an emic term that a Danish context can be understood as ‘pluri-ethnic zones’, that is, comprised of several ethnic groups who have freely chosen to live in the neighbourhoods. Wacquant use the term to differentiate the Scandinavian and French neighbourhoods from ethnographically homogenous American ghettos. (Johansen, 2022, p. 420).

Buckner, 2002). This also includes the social lives of children (Rasmussen, 2004; Ross, 2007) and parenting as it unfolds in the public spaces of the neighbourhood.

Reflecting on the community's social cohesion, Berfin praises the efforts of the local social housing team's community work, like the recurring open-play days, which facilitate everyday interactions between children, parents, and other neighbours through 'good activities'. In a Danish context, local community work is set in motion by state policies that frame cooperation between municipal actors, housing organisations and residents to support local identity and social cohesion (Birk & Fallov, 2020). On the one hand, Berfin questions the legitimacy of a public discourse that portrays the neighbourhoods as dominated by crime, social problems, and lack of integration. On the other hand, she appreciates the social effects of local community work funded by stigmatising policies. Her account illustrates the schizophrenic role of a Danish state that sustains a deeply discrediting territorial stigma through policies and public discourse while simultaneously funding local community work that builds social cohesion and destigmatisation at a local level (Fallov & Birk, 2022; Schultz Larsen & Delica, 2021; Stender & Mechlenborg, 2022). Thus, the particularity of a neighbourhood, social relations between neighbours and its political context influence everyday parenting practices, though in complex, ambiguous ways.

This article examines how the morality of parenting is a social and locally embedded practice that materialises in everyday parenting practices and reflections on parenting norms and mutual moral obligations. Here, I find inspiration in Webb Keane's point that ethical life starts in sheer everydayness and the mere fact that people are evaluative (Keane, 2015, p. 17). According to Keane, ethics relates to the fundamental question of how one should live and what kind of person one should be. At the same time, morality is a particular kind of ethics that revolves around the question of "*what one should do next*" (ibid., pp. 18-20). Keane points to the fact that ethics are socially embedded because people's conclusions are usually shared with others and afford opportunities whereby people evaluate themselves, others, and their circumstances (ibid., p. 18, p. 31). In this sense, parents' everyday practices in the public spaces of the neighbourhoods imply moral questions about how one should be as a parent *and* what constitutes a proper community for children. As I will argue, everyday parenting practices are embedded in territorial community: as parents strive to create conditions for a good

childhood for their children, their efforts also involve other children, their parents, and the symbolic status of the local community and can cause divisions between different social groups.

Parenting in Stigmatised Neighbourhoods

Taastrupgaard and Gadehavegaard were built in the 1970s to realise social visions of the welfare state to provide better living conditions for children and families, but their public image gradually deteriorated (Søberg, 2022). The two large non-profit housing estates lie in the Copenhagen suburb of Høje Taastrup, separated by 50 metres of commercial area and a four-lane main road. The neighbourhoods are approximately the same size, with just under 1000 apartments and 2000 residents each. They are closed off to traffic and appear to be isolated enclaves. The apartments have small gardens or balconies facing the inner courtyards connected by foot- and bike paths and park-like outdoor areas with playgrounds, benches, and green vegetation. During the 80s and 90s, local authorities' referral policies allocated refugees and people in marginal positions to the neighbourhoods, while those better off moved into their own houses in the suburbs (T. S. Larsen, 2014). This changed the social composition and public perception of the neighbourhoods and legitimised a localised approach to housing policies that, since 1994, has involved the Danish state intensely in the neighbourhoods. In the most recent policy, called the 'Masterplan', 15 residential areas, including Taastrupgaard and Gadehavegaard, have been characterised as ghettos because of their relatively high concentration of non-western migrants, high crime rates, and low employment, income, and education among residents (Boligministeriet, 2019).

Several studies of stigmatised neighbourhoods in Denmark describe how residents experience a complex social reality with injurious and discrediting effects of a stigma that also causes internal divisions. Nevertheless, many residents consider the neighbourhoods good places to live and describe a positive sense of belonging, and in some cases, resist the repressive elements of these policies (Fallof & Birk, 2022; S. Q. Jensen & Christensen, 2012; S. Q. Jensen, Prieur, & Skjott-Larsen, 2021). The Danish state's ghetto policies, associated with national identity and sociocultural cohesion (Hervik, 2015; Risager, 2021), also influence perceptions of the relations between parenting, childhood, and local spaces. Policies and public discourse assume that children living in stigmatised

neighbourhoods grow up in parallel societies with limited contact with fundamental Danish norms and values (Bregnbæk, 2021; Regeringen, 2018).² These policies intensify the state's intervention in parenting practices in the stigmatised neighbourhoods, making daycare mandatory from the age of one, enforcing educators' and front-line workers' surveillance of children perceived as being at risk, while also funding parenting courses and local community work committed to supporting local integration, social cohesion and destigmatisation (Johansen, 2022; Johansen & Jensen, 2017; Schultz Larsen & Delica, 2021).

However, few studies have explored how the local community shapes parenting and how it is affected by territorial stigma. Parenting studies have primarily focused on parenting within the family and in encounters with institutions. They describe how the dominant Western view of parenting rests on a notion of *parental determinism*, the idea that parenting determines a child's development and future, which marks a shift away from a culture where childcare is the concern of a wider community (Füredi, 2001; B. R. Hansen & Zechner, 2019). From a policy perspective, childhood is a period where healthy and productive citizens are shaped (Bach, 2015; Lee & Abbott, 2009), and studies have explored how this perception of parenting influences cooperation between professional staff and parents in vulnerable positions in early childcare (Bregnbæk, Arent, Martiny-Bruun, & Jørgensen, 2017; Dannesboe, Bach, Kjær, & Palludan, 2018) and schools (Gilliam, 2022; Jørgensen, 2017). Thus, parents are held responsible for their children's development, their everyday choices are marked by risk consciousness, and parenting is perceived as a skill that can be taught. Consequently, parents who lack the necessary skills or resources can be a potential risk to their children (Faircloth & Murray, 2015).

As argued above, the Danish ghetto policies envision the neighbourhood as an additional risk, framed as a problem of integration, invoking images of communities where children are outside Danish culture and society. Policies justify interventions in parenting practices within the family and thus influence the cooperation between parents,

² As Pierre Bourdieu argues, places are related to each other in spatial hierarchies. While the significance of the local geography and social position is part of a historical process, the state has the privilege to classify and stratify places (Bourdieu, 1991 in C. S. Hansen, 2019). Studies of Western societies suggest that spatial hierarchies shape parents' notions of proper places for their children to grow up, imagined as rural spaces where children can roam freely and build their own worlds, while urban neighbourhoods are the dystopian counterpart imagined as dangerous places haunted by crime and violence where children need parental protection and guidance (Jones, 2000).

local institutions, and social workers (Bregnbæk, 2021; Gulløv & Kampmann, 2021; Johansen & Jensen, 2017). According to studies, ethnic minority Danish families in particular experience the policies as intimate interferences into the social norms and rationalities of parenthood. Mette Louise Johansen (2022) describes how minority parents in stigmatised neighbourhoods experience a plurality of conflicting social norms that guide everyday parenting practices in the community, so that parents are caught in a double bind between the morality of the state and their local diasporic community. As the description of Berfin suggests, parenting practices and norms also change as second-generation migrants become parents, and their familiarity with the Danish state and its institutions affects parenting practices. Research suggests that second-generation minority Danish parents, as well as other Danish parents from all social backgrounds, adopt intensive parenting practices, as their children's success in the educational system depends on it (Dannesboe et al., 2018; Gilliam & Gulløv, 2017). Laura Gilliam (2022) describes how second-generation minority parents act as cultural brokers between schools and first-generation minority Danish parents, translating implicit norms and mitigating conflicts. Here, I approach the everyday brokering of parenting moralities and practices with an interest in emphasising the voice and agency of parents within their local community.

Methodology

The article is based on fieldwork conducted from March to November 2022 in Taastrupgaard and Gadehavegaard. The ethnographic material for this article mainly consists of semi-structured interviews with 30 parents and 21 children (aged 4-11), informal talks with numerous residents, and participant observations of everyday life, activities, events, and projects in the neighbourhoods. In this article, I focus on interviews, talks and observations that describe parents and children's use of public spaces and discussions with parents about how parenthood, everyday life and childhood are linked to the neighbourhood and local communities.

I contacted participants through social housing projects in the neighbourhoods, meaning the participants are mainly parents and children who engage in their local

community, its events, and institutions.³ It is a methodological and analytical point to challenge an understanding of a local community as a cohesive social arena that impacts children's everyday lives or parenting in a particular way (cf. Bøe et al., 2021). Parents approach the same neighbourhood, local relations, and institutions in different ways, with different frames of reference and perceptions of the meanings of local practices (Lidén, 2003; Kärholm et al., 2022). Thus, I found substantial variation in parents' dual orientation toward local relations in the neighbourhood and beyond. Some parents consciously avoid social relations with neighbours, as well as local playgrounds and schools. However, most parents find value in the local neighbourhood and engage in it in different ways. Parenting is an inherently ambiguous endeavour that often revolves around mediating contradictory concerns or balancing ideals with the troublesome realities of lived life.

Findings

Perceptions of Risk and Safety in Community Spaces

Initially, I describe how parents perceive and engage in their children's use of community space. This is interesting because the architecture of Taastrupgaard and Gadehavegaard affords children independent mobility with its traffic separation, park-like outdoor areas and numerous playgrounds. At the same time, these material conditions run counter to cultural notions of parents' responsibility to manage children's safety in public spaces. I found a considerable variation in parents' management of their children's independent mobility and, consequently, their interpretations of risks, safety, and positive aspects of unsupervised play in their neighbourhood. Sometimes children aged five or younger move about on their own on the playgrounds or join groups of children playing on the lawns, while most children aged eight, nine and older can go outside without parents following them.⁴ Thus, I describe how these parenting practices express opposing views

³ Due to the coronavirus pandemic, shifting restrictions were imposed on social contact during my fieldwork. This meant that the fieldwork focused on everyday life and community activities in public spaces that were open for more general participation, while my access to institutions and private homes was limited to occasional visits in periods where the lifting of restrictions on social contact made these visits possible.

⁴ Other studies have documented a decline in children's independent mobility, including in the Nordic countries, where children are generally ten to eleven years old when they are first allowed to explore

of the public space, the moral obligations of parenthood, and parenting as a collective or individual responsibility.

Turhan and Ehmet live in Gadehavegaard with their two children. Their five-year-old son Adem likes to spend time on the playground below their balcony.

Turhan: Our son can go outside in the afternoon when he feels like it. He knows he must stay where I can see him from our balcony. If we see that he does not have anyone to play with, we sometimes go down to him.

The playground's proximity and the possibility of visual contact allow Adem to be outside on his own. Their sense of home extends into the neighbourhood's public space, and they trust their son's ability to stay in sight. Ehmet adds that they mostly watch Adem so they can help him if he disagrees with the other children on the playground or is too alone.

Zarife and her husband live in Taastrupgaard with their three children, who like to hang out in the courtyard. Sometimes the children press their mother for more independence, but she takes precautions.

Zarife: I want to be able to see them. I find the bike paths and parking lots unsafe. Moreover, they cannot go past the school by the lake. I get anxious if they are down there. The oldest one (11) has a mobile phone. So it is easier to get hold of him. I tell them they can play on the playgrounds where I can see them. And on grandmother's playground. Then I can ask her to see where they are. And then they must be home for supper.

Zarife's perception of the urban landscape focuses on dangers, water and traffic, and her reflections about her children's access to the neighbourhood revolve around ensuring their safety. Her anxiousness expresses an emotional aspect of parenting that guides her decisions on where and when her children can be outside. Visibility gives her a sense of safety, but it is about more than just being able to see her children. A mobile phone in her son's pocket or her mother-in-law's eyes can be an alternative way of maintaining visibility. Furthermore, the physical landmarks and times of day constitute borders for her children's movements in the neighbourhood, giving them room to negotiate some degree of independence when they obey these limits.

their local neighbourhood unaccompanied (Björklid & Gummesson, 2013; Wales, Mårtensson, & Jansson, 2021).

Signe lives in a ground-floor apartment in Gadehavegaard with her husband and their seven-year-old daughter, Maja, who likes to play outside with her friends from the neighbourhood.

Signe: I can also feel the same fear if I cannot see and find her when she is outside. Yesterday, she was outside playing with her friend, Kasper, who lives in the courtyard beside ours. Normally, they are allowed to bike on their own between the buildings because I, or his mother, Sara, can see them outside our windows. [...] Then, I called Sara and asked if they were at her place, and she said no. Then I got nervous and asked her to look for them. I can get paranoid because things can happen quickly. Maybe it was also that documentary about the child abduction in Portugal a couple of years ago. It is not that I do not trust Maja. I do. We talk about how she cannot talk to strangers. If one asks if she wants candy, she must say no and come to us immediately. We even spied on her to see how she behaves.

Sara soon found the children outside, close by, safe and so consumed in their activities that they had forgotten everything else. Normally, the nearby courtyard with visible contact constitutes the area where Maja can go, which can be expanded when Maja is with friends her mother knows. Thus, the social network of both child and mother influences the extent of independent mobility. As Signe points out, the degree of independent mobility is not a question of trust, which she has established by observing how Maja behaves independently. It is something in Signe herself, a paranoid sense of fear mediated by stories of child abduction in faraway places, that colours her perception of public spaces in the neighbourhood and decides its limits.

Under the emotional pressure of everyday life, it can be difficult to be consistent as a parent (see also Valentine, 2004, pp. 40-41), and parenting strategies can be layered and sometimes contradictory (Clemensen, 2020). I found that parents use different strategies to balance risk and autonomy when their children ask for access to playgrounds, courtyards, and friends outside their home. Parents define geographical borders and educate their children on how to react if they encounter strangers, or rely on maintaining visual contact, be it their own or that of someone they trust, such as siblings, kin, or other parents in the courtyard. As these excerpts describe, the urban landscape of both neighbourhoods, with their playgrounds, lawns, and friends nearby, enable children's engagement in activities and participation in the public life of the neighbourhood.

However, some parents, like Signe and Zarife, are concerned about physical and social risks; both even describe how it is an emotional effort to give their children some autonomy in their neighbourhood. Their perspectives seem to be aligned with how, in Western cultures, children's use of public spaces is associated with risks and potential dangers, and children in these spaces are perceived as vulnerable and in need of protection (Gulløv & Olwig, 2003; Porter, Spark, & de Kleyn, 2020; Valentine, 2004).

Moreover, the high concentration of residents in marginal positions means that children and parents live with the visible presence of vandalism, policing, drug-dealing youth, neighbours with mental disabilities and homeless people (see also Bech-Danielsen et al., 2020, p. 12; Bech-Danielsen et al., 2021, pp. 20-1). Thus, parents' fear and sense of risk are also grounded in concrete encounters with neighbours they experience as unreliable or unpredictable. Bettina told how a group of young boys spat after her two boys (aged 5 and 7) in a parking lot in Gadehavegaard. Then, as she explained, *"I had to get hold of them, the young boys, and have a good talk with them. I would like to have some order here, so I must help bring it about."* Bettina has a well-established social position in the community and a sense of obligation to intervene when older children or other neighbours threaten her children's sense of safety. I met a few parents in both neighbourhoods who, like Sofie with three children (under 12), find the coarse language and lack of moral order of the children in the courtyards threatening and therefore keep their children at home. Even though Sofie has lived in the neighbourhood for a decade, she does not feel like she is part of the neighbourly relations, wondering why so few people greet her or appear friendly. Norbert Elias (1994) suggests that social differentiations between social groups occur in neighbourhoods, where groups that are socially cohesive and organised, often because they have lived longer in the area, feel a sense of moral superiority in relation to newcomers and marginal outside groups. It appears that Bettina's social position gives her a sense of entitlement to educate the children of other parents in an effort to re-establish her sense of moral order and a sense of safety in the neighbourhood. On the other hand, parents in a more marginal position, like Sofie, are more hesitant and tend to keep their children home if they do not consider the local environment safe. Thus, parenting practices cannot be reduced to individual strategies but are embedded in parents' social status within the local community.

The ambiguous sociality among neighbouring parents

In the warm season's late afternoons and early evenings, the playgrounds, benches, and lawns of Taastrupgaard and Gadehavegaard are filled with children and parents who watch their children play. Zarife is fond of the social life that emerges spontaneously as parents and neighbours who pass by gather in the courtyards.

Zarife: When the kids are outside playing, me and my husband go outside with them. And then we sit on the bench with our coffee while they play. Then people join us, first one, then two, and suddenly the bench is full, and we sit outside until 8 pm when it is the weekend.

At first glance, these groups can appear open and inclusive, as Zarife describes, but over time I observed how parents would gather in the same subgroups, often on the same benches. Many people would join Zarife and Berfin on the bench in the courtyard close to their home, but those who stayed were often other parents of Turkish descent who had lived in Taastrupgaard for generations. Thus, while everyday parenting practices in the courtyards became a part of the micro-integration and an occasion to maintain a sense of local belonging, they would also materialise the different social ties and subgroups, often, but not only, marked primarily by national or ethnic minority or majority notions of belonging.

The implicit social groups of parents in the courtyard were complex to decipher, as the polite, inclusive, but slightly distanced relations between neighbours blended with closer and more exclusive social preferences. Once, when I had joined Berfin and Zarife on their preferred bench, I asked if everyone was welcome to sit down. Yes, Berfin replied, and shared a story about how norms for socialising among parents are reflected in the local parenting norms:

Berfin: One time, a woman had just moved in. The other women sat on the grass, having a small tea party. So, I ignored her and went to the others, and she did not come over. Then later, when we were done, I asked her, 'What are you doing? Why don't you come over?' She said, 'But I do not know you. I did not know if it was okay just to come over.' Then I said: 'But we are not standing here to call for you. We are not kids. You just come and sit down. Moreover, if they do not like it, then they will probably ignore you.' You must jump in and take the first step yourself. That is also what we teach our kids. We are not always there to ask: Can you play with my daughter? You walk to the playground, and then you must find your friends on your own.

In other words, if you want to be part of the group of parents on the bench, it is your responsibility, and it comes with the risk of rejection. You grow when you learn to fend for yourself as a child and an adult. Berfin's story relies on an egalitarian notion of local spaces that signals accessibility and respect for the shared quality of territorial communities but also marks a temporary territorial claim where your social identity is at risk if you are perceived as an intruder and ignored (cf. Goffman, 2020). Studies of Scandinavian communities have pointed out that the idea of equality, achieved in temporary spaces and situations, is a fundamental value in 'proper sociality', but that these situations can also involve mechanisms of inclusion and exclusion (Bruun, Jakobsen, & Krøijer, 2011). The gathering of parents in the ambiguous social community space poses a risk of exclusion and differentiation due to the interplay of divergent social norms. Egalitarian social norms in neighbourhood relations promote inclusive acceptance and shared rights to community spaces, relying on weak social ties (T. G. Jensen, 2016b). In contrast, there are also more exclusive dynamics at play driven by stronger social ties based on friendship, kinship, and ethnicity.

Neglect or a sense of shared responsibility?

Interestingly, it is the parents who feel an individual responsibility for their children's safety and wellbeing, who engages in the ambiguous sociality in the courtyards. Other parents rely on the parents already in the courtyard and a sense of shared responsibility. Muna lives in Taastrupgaard with her husband and son, Adem, who likes to go outside in the courtyard with his friends or on his own.

Muna: It is the best thing that children can play outside. We are relaxed when they are playing outside because we know that the mothers are sitting outside and they look after the children. Even though I am mostly not outside, I know that many of the mothers I know [are]. [...] The sense of security in Taastrupgaard is the best.

Muna appreciates the presence of other mothers in the courtyard because it makes it safe to send Adem out on his own. He knows where to find her, and she trusts the other mothers to look after Adem. Muna does not make any arrangements with other parents but relies

on a notion of the community that includes an implicit shared responsibility for parenting among neighbour parents, which also seems to put her in a more peripheral position within the neighbourhood. Nevertheless, other parents in the same courtyards do not trust other parents to look after their children. Berfin explained her perspective to me: “*I am always with my daughter, you know. You do not trust one another because everyone has their own kids [to look after]*”. For Berfin, it remains her responsibility to take care of her daughter when she is outside, despite her profound sense of belonging in the neighbourhood. She would only leave it to other parents if they had agreed to it.

Kudret, another parent in Taastrupgaard, explained to me one day how parents’ different perceptions of their responsibility towards children in the courtyard affected her:

Kudret: Once, there was a mother whose child of two or so was alone on the playground. So we called [the mother]. We said, hello, where are you? ‘I am just at my mother’s, drinking coffee.’ So, why don’t you take your coffee near your children? That is what I often see. I used to keep an eye out and call. But now, I do not bother. It is really a pity for the kids. They do not want to go home. They pee their pants and come to ask [for help].

Kudret often meets children left to themselves in the courtyards, but while she used to care for these children and try to get their parents to take on their responsibilities for them, now she has resigned herself to not getting involved. This frames her ambiguous position as she is emotionally affected by neighbours’ neglectful parenting in a community she cares for. Thus, the sense of shared responsibility that gives Muna a sense of security is to Kudret experienced as neglect and encourages her to act as a cultural broker, expressing the implicit moral expectations of other parents. As Dill Bach (2015, p. 30) argues, the individualisation of parenting responsibilities means that children’s behaviour is directly reflected on parents as a source of credit or shame, and their behaviours can strengthen, establish, and weaken social relations between parents. The sense of individual moral responsibility for children’s wellbeing is not only an occasion for socialising but also marks the social respectability of the parents and their belonging to an established group in the neighbourhood.

First generation minorities and men adopting dominant parenting norms

Looking more closely at these social differentiations, it becomes apparent that it is mainly second-generation minority Danish parents, including Berfin and Zarife, and majority Danish parents, including Bettina and Signe, who supervise their children and use the social life on the benches as an occasion for maintaining social ties. However, it is a more complex picture, as some first-generation minority Danish parents, like Kudret, also share these concerns about parents' sense of responsibility for their children. Kudret's social position may be strengthened by her kinship with other families of Turkish descent, while her work as a nursery assistant familiarises her with dominant parenting norms.

Gender shapes the social life of parenting, as it is mainly mothers who supervise their children in the courtyard and use the social life on the benches as an occasion for neighbouring. Consistent with Gill Valentine's findings in her study of childhood culture in public spaces in the UK (Valentine, 2004, pp. 38-44), it appears that mothers bear the burden and responsibility for children's use of public spaces. Some mothers are single parents, others have partners who have full-time work, and some fathers leave it to the mothers to follow their children when they use the neighbourhood spaces, like Bekir, who observes that his wife gets joy from drinking coffee with their neighbours on the benches. One interpretation can be found in Lyn Richards's suggestion that some men consider the neighbouring a residual relationship for those who are unable to form other social relations (1990 in Laurier et al., 2002, p. 351). Another explanation may be that most fathers work constraining jobs and have everyday rhythms that restrict their opportunities to be as engaged as mothers in their children's everyday lives in institutions and the neighbourhood (Jørgensen, 2017, 2019).

Some fathers who are engaged in parenting practices in the local community feel morally responsible for local children's wellbeing. Ibrahim, a father to four children in Taastrupgaard, discusses his concerns for children and youths in the neighbourhood who come from families with few social and mental resources. If he knows the child's parents, he sometimes tries to help them indirectly. As he explains, this is a delicate task:

Ibrahim: I cannot just talk to the parents. If you judge someone's parenting, that is the worst thing you can do. [...] I cannot tell them what to do. Only advise them with examples from my own life. [...] We need to do something

to break down the prejudices and be better able to cooperate. It is not a problem to ask for help if your kid is having problems; it is a strength.

Ibrahim has attended local parenting courses for migrant fathers in the community and often talks with enthusiasm about the need to engage parents in their children's everyday lives. When Ibrahim addresses the need to break down prejudices and be better at cooperating, he refers not only to the local community but also to local families' cooperation with state representatives from schools, institutions, and the local municipality. Anne Hovgaard Jørgensen (2017) has shown how ethnic minority parents experience an implicit mistrust related to a hegemonic negative image in public discourse and cooperation with institutions, which portrays fathers as either too oppressive or too absent. However, she finds evidence for an emerging new role of fathers who adopt ideals of intensive parenting and trust in welfare institutions, also among first-generation immigrant parents (*ibid.*). This new fatherhood role seems to be what Ibrahim is oriented towards and something he seeks to address in his everyday conversations with fathers in the neighbourhood. To fathers like Ibrahim, the parenting courses involve them in the local community as cultural brokers and advocates for culturally dominant parenting norms, albeit from a different position in everyday parenting practices.

Social respectability and mutual moral obligations among neighbouring parents

It is an ongoing concern among many parents in these neighbourhoods to manage their children's everyday lives in the local community spaces. Everyday life in public displays the moral status of a stigmatised community, and some parents feel a moral obligation to resolve conflicts and re-establish social norms, even though they tire of the social consequences of living in a place with a local concentration of people in marginal positions. In this last part of the analysis, I look closely at other situations where parents try to shape other parents' practices or solve conflicts between children to maintain a morally respectable community. As described above, parenting practices can cause concerns among parents in the courtyard, and when it does, some parents react and try to re-establish what they consider a proper social norm and concern for the local community.

Zarife explains that some parents and kids on bikes and mini-scooters stay out in the courtyards until 10:30pm, and make a lot of noise. She has 'scolded people' and had the housing office put up notices with the rules of the housing association, but to no effect.

As others have suggested, noise at ‘anti-social hours’ is one way to be a nuisance to your neighbours and challenge the moral obligations among neighbours (Richards, 1990 Laurier et al., 2002, p. 352). To Zarife, the noise displays a lack of care for neighbours and children, who stay up ‘too late’. She expands on this perspective with a story about how, when two boys took a ball from the football field, their parents flat-out refused to talk with their boys. “*It is that kind of behaviour that gives people prejudices about Taastrupgaard,*” Zarife says, referring to the other parents' faulty moral behaviour.

Birgitte Romme Larsen (2011) has described how self-presentation and social respectability are integral to reproducing a local social and moral community in a rural Danish village. When the refugee Daniel and his family settle in the village, it is through criticism and instructions from neighbours that they slowly learn and internalise the local values of and standards of self-representation (ibid., pp. 152-154). As Larsen argues, the mutual moral confirmation among neighbours depends on the social practices visible in the village, such as gardening, windows, and curtains (ibid., pp. 147-149). While similar social processes seem to play out in the two neighbourhoods described in this article, the particularity of the neighbourhood’s architecture changes the conditions for self-presentation and social respectability.

Children’s use of public spaces seems to commit parents to a local community across ethnic groups and minority and majority positions. The presence of playgrounds and benches means that children’s activities and the socialisation between parents become part of the local community. Children are as involved in neighbouring practices as adults, and their conflicts and social relations are also a part of the micro-integration that constitutes local identity. Thus, parenting and childrearing become a part of the sociality and moral community in the neighbourhood. Moreover, parenting practices and children’s conflicts seem to be an ongoing cause for concern among some parents in the neighbourhood. Parents who engage with these concerns struggle with the social consequences of a social housing policy that has concentrated parents in vulnerable and marginalised positions in the neighbourhood. The emotional pressure associated with their children’s independent mobility that some parents describe became apparent one late summer afternoon when I heard a commotion in one of the courtyards.

Loud shouts, angry voices, and people running towards the raised voices. When I arrived, Zarife was shaking; her husband had an arm around her and led her away from the courtyard. Afterwards, accounts of the incident differ. Some say Zarife hit the other mother. Others claim it was only a verbal assault. Both mothers have lived in the neighbourhood for two generations, and while they belong to different ethnic minority groups of Turkish and Arab descent, the families know each other well. The next day, tensions have settled, the parents speak again, and Zarife's husband has talked with the two boys, who are again part of the larger group of children playing in the courtyards.

A few days later, Kudret shares her concerns that some parents do not know how to help their children if they get into conflict, but instead, parents end up fighting each other. One day, Kudret explains, her daughter Melissa (10) had a conflict with Josef (10). He took a ball from her, and when she confronted him, he hit her. *“Even if it was Josef's fault, I did not go to his parents to shout. We have known each other for many years, and I do not want us to fall out. We always cooperate. So, we had a glass of cordial, the children and I, and talked together. The children said sorry and became good friends”*.

When conflicts arise in their neighbourhood, Kudret points out, parents are not only responsible for their children but for their children's relations with other children and for their own relations with other parents. Kudret's notion of her parenting responsibilities not only focuses on how she can help the children become friends again but also on how she can cooperate with other parents and avoid conflicts. While a community of parents exists, it depends on parents' cooperation and the ability to de-escalate conflicts.

In this perspective, neighbourhoods constitute territorial communities that entail a sense of mutual moral obligations among parents and children engaged in public space use and relations (Crow & Graham, 1994; Laurier et al., 2002). However, these moral concerns also cause internal division between social groups, as suggested by Zarife's emotional tensions and her critique of the faulty morals of noisy parents in the courtyard, as well as Kudret's worries for neglected kids paired with her concern for children's abilities to resolve conflicts. This can be interpreted as a moral differentiation and a way of coping with territorial stigma akin to what Wacquant calls 'lateral denigration' (Wacquant, 2007, p. 68 in S. Q. Jensen et al., 2021, p. 194). In effect, the parents project the stigma onto other groups to emphasise their own moral worth, which simultaneously

hampers local solidarity and establishes their social position and the respectability of the parenting norms that govern the community's public spaces. This indicates that parents who value the community's moral integrity actively resist the neighbourhood's symbolic degradation. However, they also face difficulties due to a local concentration of parents with limited social resources to support their children. As a result, this situation sometimes perpetuates the territorial stigma and reinforces social differentiation within the community.

Conclusion

In this article, I have examined how the morality of parenting is a mutual concern among parents in neighbourhoods affected by the social and symbolic consequences of a territorial stigma. As Webb Keane suggests, the perception of morality in Western philosophy can conceal, but not revoke, how ethics are socially embedded (Keane, 2015, pp. 17-19). According to this perspective, the ethics of parenting cannot be separated from the moral questions of everyday life in its social and spatial context. Everyday life among neighbours puts parents in situations where they are held accountable for their choices, in ways that not only reflect their social status and belonging but also affect the respectability and social status of the neighbourhood. Parenting plays out in the public sphere of stigmatised communities and involves moral considerations and choices characterised by doubt and ambiguous intentions. Parents find that their own and others' parenting practices raise questions about not only what good parenting is but also what constitutes a good local community for their children. While the materiality and architecture of the neighbourhood afford children's independent mobility and can provide occasions for parents' local sociality, cultural perceptions of children in public spaces, territorial stigma, and encounters with neighbours in marginal positions cause concern among parents. Some parents find a balance between risk and autonomy for their children – especially those in an established position with a social network and a sense of moral legitimacy to act to apply their sense of order and safety in the neighbourhood. Other parents withdraw from the local community altogether or remain on its periphery, apparently because a sense of distance from neighbouring relations makes them doubt the legitimacy and effect of their interventions in children's behaviour or parents' parenting practices in the community. There seems to be an association between parenting norms

and parents' participation in the social life of the local community, in the sense that parents on the periphery of the community are those who rely too much on the collective responsibility for children's wellbeing and safety, or who have too little trust in the moral accountability of children and parents in the courtyards. While it is mainly second-generation minority Danish and majority Danish mothers who parent in the community's public spaces, other parents are also engaged. This indicates that parents' social norms and participation are influenced by other sources, including kin, work experience and the state's local involvement in parenting courses. The analysis underscores the influence of parents' sense of mutual moral obligations in fostering social cohesion and shaping a moral order within the community. These everyday practices work against societal imaginaries of what a childhood in a 'ghetto' looks like, proving territorial determinism wrong and giving their children a good-enough community to grow up in. However, it is important to recognise that this moral work can also exclude parents and impede local solidarity when parents project the territorial stigma onto other groups. It becomes clear that parenting involves moral choices and dilemmas bound up with the concrete conditions of parenthood and childhood. Thus, following the everyday lives of parents and children in these stigmatised neighbourhoods is a reminder that the politics – and ethics – of parenting are also shaped while parents care for their children and their local community.

References

- Bach, D. (2015). *Overskudsfamilier: Om opdragelse, identitet og klasse blandt velstående familier i Nordsjælland.*: Aarhus Universitetsforlag.
- Birk, R. H., & Fallov, M. A. (2020). Between a rock and a hard place: State-led territorial stigmatization, informal care practices and the interstitiality of local community workers in Denmark. *Community Development Journal*, 56(2), 266-282. doi:10.1093/cdj/bsaa039
- Björklid, P., & Gummesson, M. (2013). *Children's Independent Mobility in Sweden*. Retrieved from
- Boligministeriet, T. o. (2019). *Liste over ghettområder*. Online Retrieved from <https://www.regeringen.dk/media/7698/ghettolisten-2019-007.pdf>

- Bregnbæk, S. (2021). Questioning care: ambiguous relational ethics between a refugee child, her parents and the Danish welfare state. *International Journal of Inclusive Education*, 25(2), 196-209. doi:10.1080/13603116.2019.1707303
- Bregnbæk, S., Arent, A., Martiny-Bruun, A., & Jørgensen, N. J. (2017). Statens eller familiens børn? Tvang og omsorg i mødet mellem nytilkomne familier og danske daginstitutioner. *Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*, 1(2), 14. doi:10.7146/fppu.v1i2.97715
- Bruun, M. H., Jakobsen, G. S., & Krøijer, S. (2011). Introduction: The Concern for Sociality—Practicing Equality and Hierarchy in Denmark. *Social Analysis*, 55(2), 1-19. doi:10.3167/sa.2011.550201
- Clemensen, N. (2020). Managing Freedom. Family Discourse on Children's Urban Autonomy in a Copenhagen Housing Cooperative. *Anthropology & Education Quarterly*, 51(4), 477-495. doi:10.1111/aeq.12353
- Crow, & Graham. (1994). *Community Life. An Introduction to Local Social Relations*: Harvester Whiteleaf.
- Dannesboe, K. I., Bach, D., Kjær, B., & Palludan, C. (2018). Parents of the Welfare State: Pedagogues as Parenting Guides. *Social Policy and Society*, 17(3), 467-480. doi:10.1017/S1474746417000562
- Elias, N. (1994). The Established and the Outsiders. In: SAGE Publications.
- Faircloth, C., & Murray, M. (2015). Parenting: Kinship, Expertise, and Anxiety. *Journal of Family Issues*, 36(9), 1115-1129. doi:10.1177/0192513X14533546
- Fallov, M. A., & Birk, R. H. (2022). "The 'Ghetto' strikes back: resisting welfare sanctions and stigmatizing categorizations in marginalized residential areas in Denmark". *Nordic social work research*, 12(2), 217-228. doi:10.1080/2156857X.2021.1937289
- Füredi, F. (2001). *Paranoid parenting : abandon your anxieties and be a good parent*. London: Allen Lane.
- Gilliam, L. (2022). 'This Society Has Taken Me.' Intensive Parenting and Fragile Belonging among Second-Generation Minority Danish Parents. *Genealogy*, 6(63), 1-16. doi:10.3390/genealogy6030063
- Gilliam, L., & Gulløv, E. (2017). Civilisering og distinktioner. *Tidsskrift for Professionsstudier*(24), 6-14.

- Goffman, E. (2020). *Social samhandling og mikrosociologi : en tekstsamling* (2. udgave. ed.). Kbh: Hans Reitzel.
- Gulløv, E., & Kampmann, J. (2021). Civilisering af forældre - en del af børnehavens projekt? *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4.
- Gulløv, E., & Olwig, K. F. (2003). *Children's places : cross-cultural perspectives*. London: Routledge.
- Hansen, B. R., & Zechner, M. (2019). Extending the Family: Reflections on the Politics of Kinship. In C. Barbagallo, N. Beuret, & D. Harvie (Eds.), *Commoning with George Caffentzis and Silvia Federici*: Pluto Press.
- Hansen, C. S. (2019). Countering spatial alienation: Social work in a stigmatised neighbourhood in Copenhagen, Denmark. *Social Work and Society*, 17(1), 1-13.
- Hervik, P. (2015). Race, "race", racialisering, racisme og nyracisme. *Dansk Sociologi*, 26(1), 29-50. doi:10.22439/dansoc.v26i1.4991
- Jensen, S. Q., & Christensen, A. D. (2012). Territorial stigmatization and local belonging: A study of the Danish neighbourhood Aalborg East. *City*, 16(1-2), 74-92. doi:10.1080/13604813.2012.663556
- Jensen, S. Q., Prieur, A., & Skjott-Larsen, J. (2021). Living With Stigma: Spatial and Social Divisions in a Danish City. *International Journal of Urban and Regional Research*, 45(1), 186-196. doi:10.1111/1468-2427.12850
- Jensen, T. G. (2016a). The complexity of neighbourhood relations in a multiethnic social housing project in Copenhagen. *Identities*, 23(1), 84-98. doi:10.1080/1070289X.2015.1016519
- Jensen, T. G. (2016b). Neither Trust Nor Distrust: <i>Social relations in a multi-ethnic neighbourhood in Copenhagen</i>. *Nordic Journal of Migration Research*, 6(1), 25-25. doi:10.1515/njmr-2016-0009
- Johansen, M.-L. E. (2022). Fraught parenting: Immigrant parents' chronic double-bind in Denmark. *Ethnography*, 23(3), 404-423. doi:10.1177/1466138119892018
- Johansen, M.-L. E., & Jensen, S. B. (2017). "They want us out": Urban regeneration and the limits of integration in the Danish welfare state. *Critique of Anthropology*, 37(3), 297-316. doi:10.1177/0308275X17719990
- Jones, O. (2000). MELTING GEOGRAPHY. Purity, disorder, childhood and space. In S. L. Holloway & G. Valentine (Eds.), *Children's Geographies* (pp. 40-55).

- Jørgensen, A. H. (2017). Overcoming mistrusted masculinity: contesting ethnic minority fathers' involvement in home-school cooperation in Denmark. *Gender and Education*, 31(3), 377-393. doi:10.1080/09540253.2017.1337872
- Jørgensen, A. H. (2019). *Becoming of fathers – An ethnographic exploration of migrant fathers' experiences and navigation of home-school cooperation practices*.
- Keane, W. (2015). *Ethical Life : Its Natural and Social Histories* (Pilot project. eBook available to selected US libraries only ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Larsen, B. R. (2011). Drawing back the curtains the role of domestic space in the social inclusion and exclusion of refugees in rural Denmark. *Social Analysis*, 55(2), 142-158. doi:10.3167/sa.2011.550208
- Larsen, T. S. (2014). Copenhagen's west end a 'Paradise Lost': The political production of territorial stigmatization in Denmark. *Environment and Planning A*, 46(6), 1386-1402. doi:10.1068/a45640
- Laurier, E., Whyte, A., & Buckner, K. (2002). Neighbouring as an Occasioned Activity: Finding a Lost Cat. *Space and culture*, 5(4), 346-367. doi:10.1177/1206331202005004003
- Lee, J., & Abbott, R. (2009). Physical activity and rural young people's sense of place. *Children's Geographies*, 7(2), 191-208. doi:10.1080/14733280902798894
- Olwig, K. F. (2000). Børn i lokalsamfund – børns lokalsamfund: Introduksjon til temanummer. *BARN - Forskning om barn og barndom i Norden*, 18(3). doi:10.5324/barn.v18i3-4.4682
- Porter, L., Spark, C., & de Kleyn, L. (2020). Navigating the neighbourhood: gender, place and agency in children's mobility. *Children's Geographies*, 0(0), 1-12. doi:10.1080/14733285.2020.1787950
- Rasmussen, K. (2004). *Børnene i kvarteret, kvarteret i børnene : om børns hverdagsliv, steder og ruter*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Regeringen. (2018). Ét Danmark uden parallelsamfund. *Nationalt dokument, Regeringsudspil, Danmark*, 1-40. Retrieved from <https://www.regeringen.dk/nyheder/ghettoudspil/>
- Risager, B. S. (2021). Territorial stigmatization and housing commodification under racial neoliberalism: The case of Denmark's 'ghettos'. *Environment and Planning*

- A: *Economy and Space*, 0(0), 0308518X221141427.
doi:10.1177/0308518x221141427
- Ross, N. J. (2007). 'My Journey to School ...': Foregrounding the Meaning of School Journeys and Children's Engagements and Interactions in their Everyday Localities. *Children's Geographies*, 5(4), 373-391.
doi:10.1080/14733280701631833
- Schultz Larsen, T., & Delica, K. N. (2021). TERRITORIAL DESTIGMATIZATION IN AN ERA OF POLICY SCHIZOPHRENIA. *International Journal of Urban and Regional Research*, 45(3), 423-441. doi:10.1111/1468-2427.12994
- Stender, M., & Mechlenborg, M. (2022). The Perforated Welfare Space: Negotiating Ghetto-Stigma in Media, Architecture, and Everyday Life. *Architecture and Culture*, 0(0), 1-20. doi:10.1080/20507828.2021.2016253
- Søberg, M. (2022). Children as Symbolic Figures in Welfare State Photography. In K. M. Raahuage, D. Simpson, M. Søberg, & K. Lotz (Eds.), *Spaces of Danish Welfare 1970-Present* (pp. 50-71): Lars Müller Publishers.
- Valentine, G. (2004). *Public Space and the Culture of Childhood*. Florence: Routledge.
- Wales, M., Mårtensson, F., & Jansson, M. (2021). 'You can be outside a lot': independent mobility and agency among children in a suburban community in Sweden. *Children's Geographies*, 19(2), 184-196. doi:10.1080/14733285.2020.1773401
-

Acknowledgements

Funded by The Danish Research Council funded this research. Grant number: 9055-00085B.

About the author:

Asger Martiny-Bruun is a social anthropologist and postgraduate student at Educational Anthropology at Aarhus University and the Department of Early Childhood and Social Education at University College Copenhagen. His research focuses on childhood, parenting, disadvantaged neighbourhoods, place-making, everyday life, migration, participatory methods, and the relationship between children, families, urban landscapes, institutions, and the Danish welfare state.

Kapitel 8. Lokale forbindelser i udsatte boligområder: stedsskabende boligsocialt arbejde med børn

I dette kapitel gengives artiklen "Lokale forbindelser i udsatte boligområder: stedsskabende boligsocialt arbejde med børn" (Martiny-Bruun, 2024b).

Artiklen blev udgivet i tidsskriftet "Dansk pædagogisk Tidsskrift" i marts 2024 som en del af et temanummer om "Pædagogikkens steder – stedernes pædagogik" (se Dannesboe et al., 2024)

Artiklen kan også findes online på <https://dpt.dk/tema-numre/2024-1/paedagogikkens-steder-stedernes-paedagogik/>.

Lokale forbindelser i udsatte boligområder: Stedsskabende boligsocialt arbejde med børn

Asger Martiny-Bruun

Artiklen sætter fokus på de stedsskabende aspekter af boligsocialt arbejde med børn på baggrund af et etnografisk feltarbejde i to udsatte boligområder. Analysen viser, hvordan boligsociale projekter, der orienterer sig mod lokale steder og fællesskaber, kan være en forankringspraksis, der styrker børns og forældres deltagelse i fællesskaber på tværs af institutioner, familienetværk og generationer. De kan legitimere børns brug af det offentlige rum og styrke deres tilknytning til lokalsamfundet, men fordrer samtidig særlige normer for forældres engagement. Disse projekter er formet af en stedsskabende pædagogik, der skaber betingelserne for, at børn, forældre og institutioner bruger steder i kvarteret og knytter sig til lokalsamfundet. Dog kan etablerede sociale hierarkier, implicitte normer og kvarterets stigma gøre det vanskeligt at involvere børn og forældre, der ikke allerede er en del af lokale fællesskaber.

Boligsocialt arbejde; stedsskabende pædagogik; lokalsamfund; udsatte boligområder

Indledning

"Mit hjerte kan ikke forstå det. Så glad er jeg", siger Sarah (8)¹. Sarah og hendes veninde kan næsten ikke sidde stille under den sidste del af interviewet. Udenfor det boligsociale kontor er forberedelserne til en sommerfest i gang. Popcornmaskiner, en hoppeborg og et telt til tryllekunstneren er ved at blive sat op, og snart er gården fuld af kvarterets børn og deres forældre, af glade råb og utålmodig venten. "Kom, så går vi ud. Vi skal hoppe", svarer Nisrin (8).

Interviewet med Sarah og Nisrin og en del af et ph.d.-projekt², der undersøger børns og forældres tilknytning til lokale fællesskaber i kvarterer, der har været på det, der er blevet kaldt den "hårde ghettoliste" (se Boligministeriet, 2019)³. I Taastrupgaard, hvor de bor, er boligsociale projekter og aktiviteter som sommerfesten i gården en vigtig del af børns og forældres hverdag. De former deres tilknytning til kvarteret, dets sted og fællesskaber.

¹ Parenteser efter navne henviser til børnenes alder.

² Danmarks Frie Forskningsfond har finansieret forskningsprojektet: Bevillingsnummer 9055-00085B

³ Boligområder på den "hårde ghettoliste" har en relativt høj koncentration af beboere med ikkevestlig baggrund samt beboere udenfor arbejdsmarkedet, dømt for kriminalitet, med lav løn eller kort uddannelse (Boligministeriet 2019).

Denne artikel handler om den stedsskabende pædagogik, der udfolder sig i boligsociale projekter, der orienterer sig mod lokalsamfundet. Formålet er at undersøge, hvordan disse projekter får indflydelse på vilkårene for børn og forældres forbindelser til lokalområdet og deres deltagelse i lokale fællesskaber. Som kortlægninger af det boligsociale arbejde viser, så er størstedelen af arbejdet med børn rettet mod deres liv i hjemmet, i skoler og dagtilbud samt deres organiserede fritidsliv (CfBU, 2023; VIVE, 2018). Men selvom det er i hjem og institutioner børn under 11 år lever størstedelen af deres hverdagsliv (Björklid & Gummesson, 2013), så kan kvarteret også være en betydningsfuld del af børns følelse af hjem, ligesom børn kan bidrage til lokale fællesskaber og lokal identitet (Rasmussen, 2004). Derfor er det væsentligt at få belyst de muligheder og dilemmaer der opstår, når boligsociale indsatser retter sig mod at styrke børns tilknytning til lokale steder og fællesskaber.

Det boligsociale arbejde har siden 1990'erne været en formaliseret del af politiske strategier for at løse sociale problemer i udsatte boligområder (Fallo, 2013). Christian Sandbjerg Hansen beskriver, hvordan det boligsociale arbejde er fortsættelse af en styringsstrategi, der pædagogiserer byens rum ved at nedbryde grænserne mellem lokalmiljø og institutioner, ansatte og lokale (Hansen, 2022). Således er beboernes tilknytning til lokale fællesskaber og steder er ikke blot et mål for det sociale arbejde, men også et middel til at fremme deres livschancer og modgå kvarterets territorielle stigma. Flere forskningsprojekter beskriver, hvordan det boligsociale arbejde er spændt ud mellem en national og lokalpolitisk styring af mål og målbarhed, der i praksis kan fastholde kvarterets stigma, racialisere sociale problemer og øge konflikten mellem forskellige beboergrupper (Birk & Fallo, 2020; Johansen & Jensen, 2017; Schultz Larsen & Delica, 2021). På den anden side fordrer placeringen i de udsatte boligområder nærhed, fortrolighed og solidaritet med hverdagslivet i kvartererne (Birk & Fallo, 2020; Fallo & Birk, 2022). Dette perspektiv går igen hos de boligsociale medarbejdere i Taastrupgaard, der fortæller, at deres position i kvarteret giver dem mulighed for at lytte til folk, opbygge tillid og komme tættere på familiernes hverdagsliv på en måde, der rækker ud over, hvad kommunale institutioner har mulighed for. Derfor handler artiklen også om, hvordan den politiske og sociale kontekst former det boligsociale arbejde og de udfordringer, der opstår som følge af denne udspændthed mellem politisk styrede problemforståelser og solidaritet med lokalsamfundet.

Indledningsvis redegør jeg for metodologi, teori og analysestrategi. Derefter analyserer jeg to boligsociale indsatser. Den første har til formål at bidrage til at forme det offentlige rum som et sted, hvor børn og forældre kan forme og deltage i lokale fællesskaber, mens den anden retter sig mod at styrke sammenhænge mellem børn, lokale institutioner, civilsamfund og forældre. Analysen viser, hvordan det boligsociale arbejde må balancere en vanskelig position mellem lokalsamfund og stat, tillid og normative mål, så kan det indtage en medierende position, der knytter institutioner, børn, forældre og lokalsamfund tættere sammen.

Metodologi og analysestrategi

Feltarbejdets metodedesign er inspireret af antropologiske og kulturgeografiske studier af især børns erfaringer af steder (se fx Rasmussen, 2004; Zeiher, 2002). Artiklens empiriske grundlag er indsamlet over otte måneders feltarbejde i 2021 i Taastrupgaard og Gadehavegaard, to boligforeninger, der begge har været på den "hårde ghettoliste". Empirien består deltagerobservationer af hverdagsliv og organiserede aktiviteter i kvarternes gårdrum, sportspladser, legepladser og boligsociale kontorer, samt interviews med børn i alderen 4 til 11 år, forældre, fagprofessionelle og enkelte unge. Feltarbejdet forudsatte etisk sensitivitet, særligt overfor børn, unge og forældre, der var i udsatte positioner eller allerede havde et vanskeligt forhold til statslige aktører. Derfor har jeg vægtet deltagerorienterede metoder, der er erfaringsnære og giver deltagerne mere kontrol over situationen (Dennis, 2009). Det har især været gående interviews og forløb, hvor børn har taget billeder af betydningsfulde steder og efterfølgende fortalt om de fotos de har taget. Desuden har informeret samtykke været vigtigt i det omfang, det har været muligt, men da en del af empirien er fra det offentlige rum, har det ikke altid været muligt. I de tilfælde omtales børn og forældre på en overordnet måde.

I denne artikel fokuserer jeg på deltagerobservationer og interviews produceret i forbindelse med to boligsociale projekter i Taastrupgaard, fordi de i særlig grad og på forskellig vis orienterer sig mod steder og fællesskaber i kvarteret. Dette fokus er fundet ud fra en induktiv, systematisk læsning af empirien, hvorefter analysen er udviklet i dialog med teori og eksisterende forskning (Coffey & Atkinson, 1996).

Teori

Den teoretiske inspiration kommer fra antropologiens forståelse af, at steder er udgangspunktet for, hvordan mennesker erfarer verden. Som Kirsten Hastrup (2010) beskriver det, så udgøres steder ikke kun af de materielle og geografiske dimensioner, men også af historiske, sociale og symbolske. Således opstår steders betydning i en spænding mellem enkelte personer, handlinger og begivenheder på den ene side og fællesskaber, moralske horisonter og den større historie på den anden (p. 14). For at forstå de sociale processer, der får betydning for beboernes stedsrelationer, skelner jeg teoretisk mellem kvarterer og det lokale. Det *lokale* forstår jeg som et sted, den enkelte er knyttet til og oplever som særlig betydningsfuldt (Olwig, 2000, p. 9), mens et *kvarter* forstås som et fysisk og administrativt afgrænset område, der har en række særlige materielle, sociale og symbolske karakteristika.

Jeg trækker her på naboskabsforskningen, der beskriver, hvordan mikrointegration finder sted i hverdagslivets småsnak på bænke, i vaskekældre, over hække og på legepladser, så der med tiden opbygges gensidig tillid og fællesskab mellem naboer (Jensen, 2016). Som Sofie Wilms og Mikkel Rytter

(2023) har beskrevet med begrebet *forankringspraksis*, så kan børns hverdagsliv i institutioner og lokalsamfund være en åbning for, at de og deres familier kan opbygge sociale relationer og forbindelser i deres lokalsamfund. Det understreger, hvordan børn er betydningsfulde sociale aktører, der kan bidrage til et kvarters identitet og sociale sammenhængskraft (Rasmussen, 2004; Ross, 2007). Jeg forstår den stedsskabende pædagogik som en lignende praksis, der i de boligsociale projekter retter sig mod at skabe sammenhænge, hvor børn og forældre knytter sig til lokalsamfundet gennem oplevelser af steder og relationer i kvarteret som betydningsfulde.

Lokale fællesskaber i kvarterets gårdrum

I løbet af mit feltarbejde møder jeg flere aktiviteter, støttet eller organiseret af de boligsociale kontorer, der er orienteret mod at styrke fællesskaber mellem beboere i kvarterets offentlige rum. Det er traditioner som lokale festivaler og fejring af højtider og endagsarrangementer som fællesspisning og grill dage, der alle sammen sigter mod at skabe et positivt lokalsamfund som modvægt til de stigmatiserende beskrivelser, der florerer i medier og politik. Blandt disse projekter skiller *Lån og leg* sig ud som et projekt, der finder sted to gange ugentligt. Det har eksisteret i mere end 30 år, så forældre i kvarteret husker det, fra de selv var børn, og boligsociale medarbejdere taler om det som en del af kvarterets identitet. To eftermiddage om ugen åbner to-tre lokale unge ansat i fritidsjob sammen med en boligsocial medarbejder for udlån af legetøj til børn under 11 år, og som afslutning står de unge for en fælles leg. Der kommer ofte 20 børn eller flere, hvis vejret er godt, og færre, når det regner eller er koldt. Sådan forløb det en lun, men grå efterårsdag, mens jeg var på feltarbejde:

Jeg har sagt ja til at hjælpe Luna med at holde Lån og leg åbent i dag, da de to andre unge har meldt sig syge. Vi sætter skamler og et bord med kaffe, vand og krus udenfor det boligsociale kontor. Så begynder børnene at komme. Luna låner løbehjul og skateboards ud.

En times tid senere er der fyldt med børn i gården og på de nærliggende stier. Isa (6) og Umut (6) låner det lille bordtennisbord. Adem (5) og Bilal (6) kører ned ad en lille bakke på hver sit skateboard. Først sidder de ned, snart kører de med hovedet først. Jeg passer udlånet og taler med de mødre, der har slået sig ned på skamlerne, mens vi følger børnenes lege. Mødrene kommer og går, de fleste kender hinanden, og snakken bevæger sig mellem forskellige hverdagsting. Luna kalder på Isa, Umut og tre andre børn. Det er tid at pynte den kage, de sammen har bagt i anledning af Görkans femårs fødselsdag. Nur (5) har overtaget bordtennisbordet sammen med sin mor. Adem kommer igen kørende gennem gården på sit skateboard, men falder af

og slår sit knæ. Nurs mor lægger bordtennisbattet for at hjælpe Adem op. Hun trøster ham og foreslår, at han får sig en pause derhjemme. Han ryster på hovedet. Da Adem kort efter igen er optaget af at lege, vender Nurs mor sig mod mig: "Det gør man bare ikke, sender sine børn ud i gården på egen hånd."

Da klokken er seks, kalder Luna børnene sammen: "Nu er der dødbold." Fødselsdagskagen er spist, legetøjet er afleveret, og en del børn er allerede gået, flere af dem til fodboldtræning i den lokale klub. 11 børn kaster en blød bold efter hinanden, mens Luna hjælper med, at reglerne i spillet bliver fulgt. Efter en lille halv time slutter hun spillet, og børnene går hjemad eller op til legepladsen ved bænken, hvor flere mødre har sat sig. (Feltnote)

Illustration 1. For mange børn er Lån og leg en helt central del af kvarterets identitet. Som for Sarah, der her tager et billede af teksten på det boligsociale kontors vindue mens hun venter på, at de åbner for udlånet af legetøj.

Illustration 2. Gårdrummet foran det boligsociale kontor, hvor børn leger på plænerne og kører på cykler, skateboards og løbehjul ad tierne, mens forældre samles på bænke for at drikke kaffe og følge med på afstand.

Lån og leg danner rammerne om et organiseret, men relativt frit børneliv i gårdenes offentlige rum. De åbne rammer om den tilbagevendende aktivitet iscenesætter gårdrummet som et trygt sted, hvor lokale børn, unge og forældre kan møde hinanden, lave noget sammen og tage del i naborelationer på tværs af etablerede sociale grupper og generationer. På denne dag blev der bagt og spist kage, men det er ikke en fast tradition. Børnene kommer ofte sammen med søskende eller venner, de kender fra deres daginstitution eller skole, men i løbet af eftermiddagen blander de sig, og med tiden lærer de hinanden og de unge at kende. Og forældrene, næsten altid mødre, småsnakker, opbygger en relation til hinanden og træder til med trøstende ord eller hjælp til at løse en konflikt, hvis det bliver nødvendigt.

Det er ikke givet eller uproblematisk for børn at færdes i det offentlige rum, så det er betydningsfuldt, at *Lån og leg* skaber nogle rammer for det.

Kvarteret har mange legepladser, græsplæner, stier og sportspladser skærmet for trafik, så gårdrummenes arkitektur lægger op til, at børn kan færdes sikkert og lege udenfor på egen hånd. Men mange forældre er præget af en udbredt forståelse af, at børn er sårbare og har behov for beskyttelse i det offentlige rum (se Anderson, 2003; Wales et al., 2021). Både forældre og børn fortæller også om situationer, hvor de er blevet utrygge. Da får børnene brug for støtte til at genetablere tryghed, når der opstår konflikter med andre børn og unge, eller de bliver utrygge i mødet med hjemløse eller andre naboer i udsatte positioner. Men mens mange forældre holder øje med deres børn i gården eller lader ældre søskende sørge for deres tryghed, så lader andre deres yngre børn lege på egen hånd og stoler på, at andre holder øje med alle børn. Det kan skabe konflikter og skel mellem forældre, som det sker, når Nurs mor tager sig af Adem, men samtidig irriteres over Adems forældres fravær i gården.

I det perspektiv bliver *Lån og leg* anledning til en fælles opmærksomhed på børns leg og relationer i det offentlige rum, der samtidig kan komme til at forstærke konflikten mellem forældre. Børn under 7 år skal egentlig følges med deres forældre ifølge de boligsociale medarbejdere, der også minder forældre om denne regel indimellem. Her finder Nurs mor og andre forældre en rammesætning, der bekræfter deres normer for forældres deltagelse, når børn bruger kvarteret. Men den gentagne rammesætning udgør nogle institutionaliserede vilkår, der understøtter en forståelse af gårdrummene som positive, sikre steder for børn at færdes. Her understreges nogle normer for social omgang, og der gives mulighed for, at børn og forældre kan knytte sig til et lokalt fællesskab. Som sådan bliver *Lån og leg* en forankringspraksis (Wilms & Rytter, 2023), der fordrer lokale forbindelser og naboskab i gården på tværs af venskaber, relationer fra institutioner, generationer, familier og etniske grupperinger. Ligesom lokale festivaler, fejring af højtider og lignende fælles arrangementer former det en lokal identitet. Der er således tale om en stedsskabende pædagogisk praksis, der former kvarterets offentlige rum som et sted, hvor børn har mulighed for at bruge gårdrummet og deltage i det lokale fællesskab på egne vilkår, støttet af unge, forældre og boligsociale medarbejdere.

Veje ind i og ud af lokale steder og fællesskaber

De boligsociale medarbejdere er bevidste om, hvordan *Lån og leg* former gårdrummet som et sted, hvor naboskab og fællesskaber mellem børn og forældre kan opstå. Som en boligsocial medarbejder fortæller, så er ”lån og leg en ramme, som alle mulige kan deltage i, hvor folk kan lære hinanden at kende.” Dermed bryder det lokalsamfundsorienterede projekt med flertallet af politiske og sociale indsatser, der retter sig mod at få børn *ud* af det offentlige rum og *ind i* organiserede sports- og fritidsaktiviteter (se fx CfBU, 2023). Som Sally Anderson (2003) har vist, så er børn, der ikke har noget for i fritiden, anledning til bekymring for pædagoger og andre fagprofessionelle, der ofte tolker det som et udtryk for (minoritets)forældres manglende forståelse af dansk foreningsliv.

Det gælder også i Taastrupgaard, hvor kommunen står for flere arrangementer, der retter sig mod at få børn ind i sportsklubber og andre institutionaliserede fritidsaktiviteter. Her er *Lån og leg* på en anden måde orienteret mod børns frie tid og leg i kvarteret og etablerer i et kort tidsrum et sted i kvarteret for det sociale liv mellem børn, forældre, unge og andre naboer. Som andre forskningsprojekter også har vist, så er det de børn, der færdes i kvarteret og danner sociale relationer med deres naboer, der føler sig knyttet til det (Rasmussen, 2004; Witten et al., 2019). Fordi *Lån og leg* ikke tager børnene ud af kvarteret og ind i en mere institutionel ramme, understøttes deres mulighed for at indtage en rolle som sociale aktører, der kan deltage i og påvirke lokale fællesskaber i kvarteret.

Således er *Lån og leg* mere end en anledning til at opleve gårdum og legepladser som sjove, sikre steder at være. Det bliver en del af den *stille integration* i hverdagslivet, der, som Tina Jensen (2016) viser, finder sted i multietniske boligområder på trods etablerede sociale skel og en offentlige diskurs, der kan forstærke marginaliseringen af minoritetsgrupper. Det er, som en boligsocial medarbejder fortæller, en ganske bevidst del af målet med projektet at styrke de lokale fællesskaber på tværs af etablerede sociale grupper i kvarteret:

Der er nok flere fællesskaber [mellem børnene], men der er også gårdens fællesskab, hvor mange ligesom smelter ind i hinanden. [...] Jeg tror da, at de har en følelse af også at være sammen på tværs af alle de her etniciteter. Måske er det også her, det boligsociale kan spille ind: at de har været noget sammen for nogle andre på et tidspunkt.

Den åbne, løse organisering af *Lån og leg* gør det nemt at deltage, men forpligter samtidig de børn, der deltager, på et lokalt fællesskab. Det giver de deltagende børn fortrolighed med gårdummene og erfaringer med at danne sociale relationer på tværs af alder, familie og institutionsliv. Og hvor religiøse, etniske og nationale baggrunde under tiden dukker op i småsnakke og drillerier mellem børnene for at markere sociale alliancer, forskelle og hierarkier, så bliver alle børn en del af et større fællesskab, når de deltager i *Lån og leg*. Så på lune, langsomme sommerdage, hvor der ikke er mange forældre ude, sker det ofte, at en større gruppe børn finder sammen om lege, de kender fra *Lån og leg*. Som Helga Zeiher (2002) har vist, så former byens rum de sociale processer og relationer mellem børn. I kvarterer, hvor børn kan bevæge sig selvstændigt og har adgang til åbne legeområder, lærer de også at organisere deres sociale liv og forstå de uskrevede normer for at være en del af fællesskabet. På den måde bliver det boligsociale arbejde en del af de sociale og materielle strukturer for børnenes sociale fællesskaber og legitime brug af det offentlige rum, som også kan styrke forbindelser mellem ellers adskilte sociale grupper.

Men her er også børn, der sjældent deltager i *Lån og leg* eller andre boligsociale aktiviteter. Et eksempel er Kristian på 10 år, som oplever sproget og omgangstonen som hård. I stedet finder han sociale fællesskaber og steder, hvor han kan være i sin fritid, i et andet kvarter, hvor hans skole og fritidsklub også ligger. Hilde Lidén (2003) har beskrevet, hvordan børns tilknytning til deres kvarter er mere sammensat, end meget forskning giver indtryk af. Børns betydningsfulde fællesskaber kan også knytte an til steder, der ligger langt fra det kvarter, de bor i. Det sker også i Taastrupgaard, hvor koncentrationen af beboere med sociale problemer og områdets territorielle stigma får flere forældre til at opsoge institutioner, steder og fællesskaber udenfor kvarteret (Martiny-Bruun, 2023). Børn, der, som Kristian, ikke føler sig hjemme i gårdrummet eller trygge ved de lokale børnefællesskaber, kan være svære at nå i det boligsociale arbejde. Kristian kender lidt til de boligsociale aktiviteter som *Lån og leg*, men føler ikke, de er for ham. For Kristian er det ikke noget stort tab. Han knytter sig til en skole, en fritidsklub og andre fællesskaber udenfor Taastrupgaard. Pointen her er, at det boligsociale arbejde kan skabe rammer for et lokalt fællesskab og en stille integration af kvarterets børn. Dog kan et boligsocialt projekt som dette også have vanskeligt ved at nå børn og forældre, der ikke allerede ønsker at være en del af lokalsamfundet.

Nyttehaven som mødested for børn, pædagoger og civilsamfund

Det andet eksempel i denne artikel flytter fokus til, hvordan boligsociale projekter kan forbinde lokale institutioner og civilsamfund med børns hverdagsliv og steder i kvarteret. Projektet er et samarbejde mellem det boligsociale kontor, én af de lokale daginstitutioner og Taastrupgaard Haveforening. I dialog med pædagoger og foreningen udvikler Allan, en boligsocial medarbejder, et forløb med temaet sprog og natur, hvor børnene kan passe fire højbede i haven. Allan planlægger aktiviteter med børnene, der også inddrager forældre og naboer, og da forløbet er godt i gang, får jeg lov at følge det:

Allan venter i julisolen ved havelågen med en egernbamse, på armen. Kort efter strømmer 12 børn ind ad lågen, hjemmевante og glade for at gense især Egon, bamsen, der hilser med et nik fra Allans hånd. Børnene spreder sig på græsplænen og blandt højbedene. To pædagoger går sammen med Allan til et bord, hvor blå vandkanderersat frem. Det fanger flere børns opmærksomhed. De kommer hen til bordet, får en fyldt vandkande og vander de bede, som de har passet de sidste uger (se Illustration 3). Nur (5) og Adem (6) fortæller mig, hvilke planter de har sået: salat, purløg, ærter og andre grønne spirer, de ikke lige kan huske. Tre børn leger med Egon på græsset, mens de andre vander bedene.

Ti minutter senere samles børnene på en bæk i haven. Allan læser højt af en bog, han har skrevet om det, de lavede sidst i haven. "Vi lavede navneleg", læser Allan, "og fik besøg af Ayas mor. Vi hørte nogle historier fra dér, hvor hun boede som barn. Om løven, haren og kragen. Og så legede børnene gemme og fange."

Allan læser og taler med børnene i noget tid, så lægger han bogen væk og kigger på en ældre kvinde, der har sat sig ved bordet. "I dag har vi besøg af Sulejma. Hun bor også i Taastrupgaard og vil vise os sine bede. Og så har vi fået lov at plukke salat, forårsløg og radiser i hendes have". Børnene følger Sulejma til sine bede. Et par børn får bare fat i toppene af et løg, så Sulejma hjælper dem med at få bedre fat. Så skyller de grøntsagerne, skærer dem med spiseknive og samler det grønne i et fad. Sulejma har bagt fladbrød, der sendes rundt sammen med fadet. Børnene spiser siddende på bænken, inden de igen løber ud i haven for at lege fangeleg og klatre på Allans ladcykel. (Feltnote)

Illustration 3. Børn vander højbedene og følger planternes vækst.

Illustration 4. Bamsen Egon skifter hænder mange gange i løbet af dagene og er en værdsat legemakker, mens der snittes, skæres og løbes i haven.

Samarbejdet giver pædagoger og børn adgang til en del af kvarteret, der normalt er lukket af, og børnene får anledning til at lære et nyt sted i deres kvarter at kende. Tiden i haven veksler mellem strukturerede aktiviteter og mere frie rammer. Mens børnene fordyber sig i fangelege, i at vande, følge planternes vækst, finde småkravl, i små konflikter og snakke, gør de samtidig havens steder til deres egne steder. Som Tim Ingold (1993) beskriver det, så er det gennem vores krop, dens bevægelser og involvering i den materielle verden, at vi knytter os til et sted. Børnene, og for den sags skyld også pædagogerne, opdager, kender og genkender havens muligheder, materialitet og stemninger kropsligt, og de former haven som et sted, når de planter, luger, vander, plukker og spiser det, der vokser frem. De formbare materielle kvaliteter gør det muligt at sætte spor og gøre sig erfaringer med at være medskabere af et sted, der bliver deres (se også Rasmussen, 2004). Samtidig er mødet med Sulejma et møde med haven som et sted, der er forbundet med naboer, civil- og lokalsamfund, og som rækker ud over flere af børnenes og pædagogernes sociale netværk.

Samtidig skaber den ritualiserede del af forløbet i haven, hvor Allan læser højt og ser på billeder sammen med børnene, et refleksivt rum, hvor børnene kan se deres sansede erfaringer i haven udefra. Her knyttes den sanselige fordybelse til en fortælling om haven som et betydningsfuldt sted og om børnehaven som forbundet til andre lokale fællesskaber. Som pædagogisk greb læner skiftet mellem sansende fordybelse og reflekterende distance sig ind i et grundlæggende vilkår for menneskers tvetydige væren i verden som en vekslen mellem erfaringer af at blive rørt, bevæget og påvirket af verden og refleksioner, der forankrer erfaringerne som betydningsfulde (Jørgensen & Martiny-Bruun, 2019).

Erfaringerne fra haven bliver også brugt i børnehavens hverdag. En pædagog fortæller: "Det har givet os noget, vi kunne bygge videre på. Så havde vi nogle grøntsager på stuen, og så i dag, når vi sidder og spiser radiser, så kan vi snakke om det. Den anden pædagog tilføjer, at de ofte besøger haven på egen hånd: "Så går vi rundt, kigger og snakker om grøntsagerne, der er der. Så har vi fået lov til at få tomater med hjem, som vi har liggende i vinduet, mens de modner." Så haven, oplevelserne og grøntsagerne bliver til fortællingerne omkring frokostbordet i børnehaven, og børnehaven har fået et sted, der knytter pædagogerne og de daglige rutiner til et lokalt netværk af naboer, foreninger og civilsamfund. Når grøntsagerne og fællesskabet i haven spiller en positiv rolle i institutionens hverdag som samtaler og små besøg i kvarteret bliver det synligt, hvordan den stedsskabende pædagogik skaber muligheder for at bryde med stigmatiserende fortællinger, der ellers kan skabe gensidig mistillid mellem offentligt ansatte og lokale og intern splittelse i kvarteret (se Johansen & Jensen, 2017). Samtidig er forløbet en anledning til, at børnene i institutionen får en relation til et sted og et fællesskab i deres lokalsamfund, der rækker ud over deres forældres sociale netværk.

Lokale forståelser af forældreskab

Hvor jeg i det forrige afsnit viste, hvordan det boligsociale arbejde kan skabe steder, hvor institutioner, civilsamfund og børn mødes, handler dette afsnit om, hvordan det udsatte boligområde som sted er knyttet til politiske og symbolske betydninger, der også former lokalsamfundsorienterede projekter og stedsrelationer. Således er projektet i nyttehaven udviklet for at imødekomme nationale styringsstrukturer, der forpligter daginstitutioner og boligsociale organisationer til at arbejde med integration ved at fokusere på børns sprog og forældres normer. Det bliver blandt andet tydeligt, hvordan de normative rammer for projektet er et vilkår og en udfordring, da projektet afsluttes med et arrangement, der har til hensigt at inddrage forældrene for at styrke deres samarbejde med institutionen og tilknytning til kvarteret.

Forældrene er inviteret til at hente deres børn i nyttehaven. Allan har lavet små bøger med historier, de har læst, og børnene hjælper med at lægge puder på græsset og hænge billeder fra de sidste seks ugers besøg op i havens frugttræer. Det er gråvej, haven er våd efter tung sommerregn, og der er færre børn, end der plejer. "Vi er kun syv børn i dag", forklarer én af pædagogerne. "De fleste forældre holder børnene hjemme, når det regner som i dag. De vil ikke have, at deres børn bliver våde. Så tror de, at de bliver forkølede og syge. Det er en anden forståelse end vores".

Senere begynder ældre søskende og forældre at komme. Få sætter sig ved den kaffe, saft, salat og brød, der er sat frem, mens de fleste går med deres børn rundt i haven for at se på de ophængte billeder. Nogle forældre holder sig for sig selv og går hurtigt igen. Andre giver sig tid. Adems forældre følges med Allan, der fortæller om det, børnene har lavet i haven. (Feltnote)

Illustration 5. Fotos af børnenes aktiviteter i haven hænger på træerne som en udstilling af forløbet og en invitation til samtaler mellem forældre, børn og pædagoger.

Det afsluttende arrangement åbner et sted i kvarteret for dem af børnenes forældre, der ikke kender nyttehaven i forvejen, ligesom de inddrages i deres børns hverdag i børnehaven. Det lægger op til, at forældrene taler med deres børn om, hvad de har lavet i børnehaven, og med sig hjem får de en pose med en lille bog med fortællinger fra haven, som de kan læse sammen hjemme. Det er et udtryk for det normative sigte med involveringen af forældre som et skub imod et intensivt forældreskab, hvor det forventes, at forældre støtter deres børns læring og trivsel i institutioner og skole (Dannesboe et al., 2018). Når flere børn og forældre ikke møder op i regnvej, og andre holder sig tilbage fra at fordybe sig i samtale og udstilling, så møder projektet en udfordring, som pædagoger og boligsociale medarbejdere taler om på måder, der markerer nogle forældres normer som afvigende. Oftest er det ikke udtryk for, at de ser det som essentielle kulturelle træk, men snarere konkrete erfaringer med at nogle forældres opdragelsespraksis kan fastholde dem og deres børn i periferien af institutionelle og lokale fællesskaber.

Andre har beskrevet, hvordan pædagogiske indsatser ofte er udformet ud fra en implicit moralsk enighed om opdragelse og forældresamarbejde, der risikerer at underkende andre syn på børn, opdragelse og de modsætningsfyldte kompromiser, som forældreskab i praksis består af (Bregnbæk, 2021; Gulløv & Kampmann, 2021). Forløbet i haven er ligeledes et udtryk for normative forventninger til forældreskabet, men det italesættes med billeder, de små bøger, fortællinger om hverdagen i børnehaven og en dialog med de forældre, der ellers er reserverede eller har mistillid til de lokale institutioner. Allan fortæller efterfølgende:

”Vores vigtigste opgave er at være opmærksomme på, hvilke behov beboerne har. Især for de forældre, der måske er mere sårbare, som ikke allerede er en del af nogen etablerede fællesskaber. Men det kræver opfølgning, hvis vi gerne vil knytte de familier tættere til vores arbejde.”

Således er projektet i haven forbundet med det øvrige boligsociale arbejde i kvarteret som en ansats til at opbygge tillid og skabe forbindelser til flere familier i det. Mette Louise Johansen (2022) har ellers vist, hvordan nogle forældre i udsatte boligområder oplever et pres fra fremskudte sociale indsatser og institutioner for at tilpasse sig dominerende normer for forældreskab, mens de samtidig føler sig forpligtede overfor andre normer blandt minoritetsforældre. Det er muligt, at det også gælder for nogle forældre i Taastrupgaard, men grundet min position under feltarbejdet tæt på de boligsociale medarbejdere kom jeg ikke i kontakt med dem. Jeg mødte dog forældre, der var kritiske overfor det faglige niveau i de lokale institutioner og den magt, de har til at lave indberetninger, ligesom negative forventninger til andre forældre får flere til at

fravælge lokale institutioner. Det begrænser både institutioners og boligsociale medarbejders muligheder for at skabe lokale forbindelser og påvirke børns og forældres hverdagsliv. Det bliver vanskeligt at nå de forældre, der er præget af mistillid til de lokale institutioner og fagprofessionelles intentioner. Men der er også forældre, der giver udtryk for tillid til de boligsociale medarbejdere og et institutions- og skolesystem, der støtter deres børn, når de får brug for det. Som Durga, Adems mor, der fortæller om samarbejdet med de lokale institutioner, mens vi sidder på en bæk i haven: ”Det er rigtigt, at der er mange, der klager og siger, at du bare skal skifte institution. Men børnene er glade, og vi får hjælp fra kommunen til vores største, til psykolog og alt det der.”

Således vikler det lokalsamfundsorienterede boligsociale arbejde sig ind i lokale sociale strukturer, forskellige normer for forældreskab og gensidig mistillid, men det formår også at skabe åbninger for at forandre relationen mellem institutioner, pædagoger, forældre og civilsamfund. Allans kendskab til lokalsamfundet gør det muligt for Ayas mor at dele sine fortællinger og vise legetøj fra sin barndom i en sydasiatisk landsby. På trods af besvær med at tale dansk bliver det med Allans forberedende samtaler og støtte muligt for moderen at indtage en position, hvor hun kan bidrage til børnehavens pædagogiske arbejde. Og for Durga og andre forældre bliver det afsluttende arrangement en mulighed for at træde tættere på deres børns hverdag og de dominerende, implicite forventninger til forældreskab. Det kan skubbe til den ulige magt og underlegne position, som især forældre, der ikke mestrer det danske sprog, kan opleve i relationen til pædagoger (Bregnbæk, 2021; Martiny-Bruun & Bregnbæk, 2020). Endelig skaber Allans fortrolighed med haveforeningen og Sulejma en forbindelse mellem børnehaven, forældrene, civilsamfundet og de naboer, der engagerer sig her. Selvom det næppe ændrer grundlæggende ved magtforholdet, kan forløbet være en åbning for, at pædagoger (og børn) oplever forældre, deres naboer og civilsamfund i en rolle, der bryder med kvarterets territorielle stigma og negative forventninger til (deres) forældre.

Lokalsamfundsorienteret pædagogiks muligheder og udfordringer

I artiklen har jeg beskrevet nogle af de muligheder og udfordringer, der er for boligsocialt arbejde, der søger at understøtte børns og forældres deltagelse i fællesskaber i lokalsamfundet. Grundlæggende kan de *lokalsamfundsorienterede* projekter understøtte børns og forældres mulighed for at forme relationer til steder i kvarteret og dermed knytte sig til og forme lokale steder og fællesskaber. Meget af det boligsociale arbejde med børns trivsel, som ellers er beskrevet i den eksisterende forskning, retter sig mod *relationer* i barnets liv, særligt forældres opdragelsespraksis i hjemmet eller deres samarbejde med institutioner og andre fagprofessionelle (Birk & Fallov, 2020; Mygind et al., 2015). Jeg har vist, hvordan de lokalsamfundsorienterede projekter på en anden måde er udtryk

for en stedsskabende pædagogik, der i højere grad inddrager børn som lokalt forankrede medborgere. Som sådan lægger de sig op ad andet boligsocialt arbejde, der sigter efter at bevæge subjekter til en følelsesmæssig tilknytning, så den enkelte trives, og den sociale stabilitet samtidig styrkes (se Fallov, 2013, pp. 501-504)

Artiklens to eksempler viser, hvordan ritualiserede, åbne legedage og samarbejde med en daginstitution etablerer steder, der (for en tid) kan skabe nye forbindelser for børn og forældres tilknytning til lokale fællesskaber. De legitimerer børns brug af offentlige steder og fordrer relationer mellem børn, unge og forældre, der rækker ud over etablerede sociale grupperinger og ind i et lokalt forankret fællesskab. Samtidig understøtter det forældres møde i gårdrummet og deres involvering i daginstitutionen ud fra en implicit normativ forventning om et engagement i deres børns hverdagsliv. Desuden kan de boligsociale medarbejderes kendskab til forældres ressourcer, civilsamfund og steder i kvarteret åbne for et konstruktivt samarbejde med institutioner, der kan udfordre gensidig mistillid.

Dog vikler den stedsforankrede praksis det boligsociale samarbejde ind i etablerede sociale hierarkier, så det er vanskeligt at involvere børn, der ikke allerede er en del af lokale fællesskaber, og forældre, der ikke deler dominerende normer for forældreskab. Således risikerer det boligsociale arbejde at forstærke dominerende forståelser af forældreskab og medborgerskab i kvarterets offentlige rum, hvilket kan skærpe nogle mere marginaliserede beboeres afstandtagende position og dæmpe den lokale solidaritet imellem naboer (se også Johansen, 2022). I et kritisk perspektiv kan det boligsociale arbejde bidrage til at skærpe klassestrukturerer og symbolske grænser mellem de "os, de normale" og "dem, de Andre" (Hansen, 2022). Men med kendskabet til lokale fællesskaber og nærheden til det sociale liv opstår der også åbninger for at det boligsociale arbejde kan støtte børn, forældre og institutioner i at genopbygge tillid og skabe nye samarbejder om at skabe et godt (nok) lokalsamfund for kvarterets børn og forældre.

Asger Martiny-Bruun, Lektor, Københavns Professionshøjskole

Litteraturliste

- Anderson, S. (2003). Associationless Children: Inner city sports and local society in Denmark. In E. Gulløv & F. K. Olwig (Eds.), *Children's Places: Cross-cultural perspectives* (pp. 138-161). Routledge.
- Birk, R. H., & Fallov, M. A. (2020). Between a rock and a hard place: State-led territorial stigmatization, informal care practices and the interstitiality of local community workers in Denmark. *Community Development Journal*, 56(2), 266-282. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsaa039>
- Björklid, P., & Gummesson, M. (2013). *Children's Independent Mobility in Sweden*. T. S. T. Administration.
- Boligministeriet, T.-o. (2019). *Liste over ghettområder*. Retrieved from <https://www.regeringen.dk/media/7698/ghettolisten-2019-007.pdf>
- Bregnbæk, S. (2021). Questioning care: ambiguous relational ethics between a refugee child, her parents and the Danish welfare state. *International Journal of Inclusive Education*, 25(2), 196-209. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1707303>
- CfBU. (2023). *Inspirations og vindenskatalog: Viden om boligsociale aktiviteter støttet af Landsbyggefonden*. cfbu.dk
- Coffey, A., & Atkinson, P. (1996). *Making sense of qualitative data : complementary research strategies*. Sage.
- Dannesboe, K. I., Bach, D., Kjær, B., & Palludan, C. (2018). Parents of the Welfare State: Pedagogues as Parenting Guides. *Social Policy and Society*, 17(3), 467-480. <https://doi.org/10.1017/S1474746417000562>
- Dennis, B. (2009). Acting Up: Theater of the Oppressed as Critical Ethnography. *International Journal of Qualitative Methods*, 8(2), 65-96. <https://doi.org/10.1177/160940690900800208>
- Fallov, M. A. (2013). Boligsocialt arbejde. In J. Guldager & M. Skytte (Eds.), *Socialt arbejde - teorier og perspektiver* (pp. 484-509). Akademisk Forlag.
- Fallov, M. A., & Birk, R. H. (2022). The 'Ghetto' strikes back: resisting welfare sanctions and stigmatizing categorizations in marginalized residential areas in Denmark. *Nordic social work research*, 12(2), 217-228. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2021.1937289>
- Gulløv, E., & Kampmann, J. (2021). Civilisering af forældre - en del af børnehavens projekt? *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4.

- Hansen, C. S. (2022). Pædagogisering af marginalitet i storbyerne - En skitse. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4, 6-34.
- Hastrup, K. (2010). Topografiske infiltrationer: Udfordringer til en realistisk samfundsvidenskab. *Nordiske Udkast*, 38(1/2), 5-16, 124.
- Ingold, T. (1993). The Temporality of the Landscape. *World Archaeology*, 25(2), 152-174.
- Jensen, T. G. (2016). *Sameksistens: Hverdagsliv og naboskab i et multietnisk boligområde*. Roskilde Universitetsforlag.
- Johansen, M.-L. E. (2022). Fraught parenting: Immigrant parents' chronic double-bind in Denmark. *Ethnography*, 23(3), 404-423. <https://doi.org/10.1177/1466138119892018>
- Johansen, M.-L. E., & Jensen, S. B. (2017). "They want us out": Urban regeneration and the limits of integration in the Danish welfare state. *Critique of Anthropology*, 37(3), 297-316. <https://doi.org/10.1177/0308275X17719990>
- Jørgensen, N. J., & Martiny-Bruun, A. (2019). Painting trees in the wind: socio-material ambiguity and sustainability politics in early childhood education with refugee children in Denmark. *Environmental Education Research*, 26(9-10), 1406-1419. <https://doi.org/10.1080/13504622.2019.1602755>
- Lidén, H. (2003). Common neighbourhoods – diversified lives. Growing up in urban Norway. In K. F. Olwig & E. Gulløv (Eds.), *Children's Places. Cross-cultural perspectives*. (pp. 119-137). Routledge.
- Martiny-Bruun, A. (2023). Parenting in the Courtyard: Understanding the Moral Dimensions of Socially Embedded Practices in Stigmatised Neighbourhoods in Denmark. *Qualitative Studies*. <https://tidsskrift.dk/qual/article/view/140964/184712>
- Martiny-Bruun, A., & Bregnbæk, S. (2020). Du skal tale dansk! Flygtningebørns sprogtilegnelse og kommunikation. In S. Bregnbæk & N. J. Jørgensen (Eds.), *Flygtningebørn i danske daginstitutioner : pædagogiske dilemmaer og balancegange*. Dafolo.
- Mygind, R. E., Foldgast, A. M., & Larsen, K. (2015). *Samarbejde mellem skoler og helhedsplaner - En kortlægning af problemstillinger og indsatser*.
- Olwig, K. F. (2000). Børn i lokalsamfund – børns lokalsamfund: Introduktion til temanummer. *BARN - Forskning om barn og barndom i Norden*, 18(3). <https://doi.org/10.5324/barn.v18i3-4.4682>

- Rasmussen, K. (2004). *Børnene i kvarteret, kvarteret i børnene : om børns hverdagsliv, steder og ruter*. Roskilde Universitetsforlag.
- Ross, N. J. (2007). 'My Journey to School ...': Foregrounding the Meaning of School Journeys and Children's Engagements and Interactions in their Everyday Localities. *Children's Geographies*, 5(4), 373-391. <https://doi.org/10.1080/14733280701631833>
- Schultz Larsen, T., & Delica, K. N. (2021). TERRITORIAL DESTIGMATIZATION IN AN ERA OF POLICY SCHIZOPHRENIA. *International Journal of Urban and Regional Research*, 45(3), 423-441. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12994>
- VIVE. (2018). *Boligsociale indsatser til småbørnsfamilier i udsatte boligområder*. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/boligsociale-indsatser-til-smaaboernsfamilier-i-udsatte-boligomraader-10828/>
- Wales, M., Mårtensson, F., & Jansson, M. (2021). 'You can be outside a lot': independent mobility and agency among children in a suburban community in Sweden. *Children's Geographies*, 19(2), 184-196. <https://doi.org/10.1080/14733285.2020.1773401>
- Wilms, S. K., & Rytter, M. (2023). Forankringspraksisser i Vestjylland: Børns medierende rolle for migrantfamiliers inklusion i lokalsamfund. *Barn - forskning om barn og barndom i Norden*, 41(1), 5-22. <https://doi.org/10.23865/barn.v41.5330>
- Witten, K., Kearns, R., Carroll, P., & Asiasiga, L. (2019). Children's everyday encounters and affective relations with place: experiences of hyperdiversity in Auckland neighbourhoods. *Social and Cultural Geography*, 20(9), 1233-1250. <https://doi.org/10.1080/14649365.2017.1347700>
- Zeiher, H. (2002). Shaping daily life in urban environments. In P. Christensen & O. B. M (Eds.), *Children in the City* (pp. 66-81). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9780203167236-9>

KAPPENS ANDEN DEL

Kapitel 9. Konklusion og perspektivering

I denne afhandling har jeg udfoldet *barndommen i blokkene* som et dialektisk samspil mellem steder og det sociale liv, der finder sted dér. Jeg har belyst, hvordan børns og forældres tilknytning og distance til lokalområdet opstår og vedligeholdes i hverdagspraksisser, der er udspændt mellem den enkeltes handlinger og stedernes topografi. Blokkene er blevet et politisk og kulturelt symbol for boligområder, hvor en stor del af beboerne er i socialt udsatte positioner, og hvor der samtidig bor mange immigranter og deres efterkommere.

En række almene boligområder er politisk blevet omtalt som ghettoer og parallelsamfund gennem de seneste 20 år, og der har samlet sig politisk opmærksomhed om risikoen for, at børn, der vokser op dér, ikke får kendskab til det omgivende samfunds normer og værdier. Denne opmærksomhed har dog ikke været baseret på undersøgelser af, hvordan det opleves at vokse op i et sådant område, og det var derfor, jeg satte mig for at undersøge børnelivet i blokkene. Det har givet vigtig indsigt i, hvordan der indenfor det samme kvarter er vidt forskellige oplevelser af barndom og børneliv. Det er ikke i sig selv overraskende, men nuancerne i, hvordan og hvorfor, er underbelyste i den eksisterende forskningslitteratur.

Således har analyserne tilstræbt at beskrive steders betydning for børnelivet uden at gøre dem til det sociale årsag eller at overse deres betydning (Hastrup, 2010, p. 5). De har vist, hvordan de materielle, sociale og symbolske aspekter af kvarterne fællesskaber får betydning for børns tilknytning, samtidig med, at børn og forældre er aktører, der skaber tilknytning og distance til lokalsamfundet på baggrund af sociale positioneringer, stedskabende praksisser og forhandlinger om de gensidige moralske forpligtelser mellem børn, forældre og naboer i kvartererne.

Jeg har taget afsæt i to forskningsspørgsmål, der undersøger:

1. **Hvordan skaber 4-11-årige børn og deres forældre i territorielt stigmatiserede boligområder tilknytning og/eller distance til lokale steder, fællesskaber og aktører?**⁸
2. **Hvordan former disse praksisser sociale forbindelser og differentieringer i lokalsamfundet?**

Undersøgelsen er empirisk forankret i antropologisk feltarbejde i de to almene boligområder Taastrupgaard og Gadehavegaard over otte måneder. Metoderne omfatter deltagerobservationer af børns og forældres hverdag i kvarterernes offentlige rum, herunder deres deltagelse i fritidsliv og boligsociale projekter i kvartererne. Desuden har jeg lavet 22 deltagerorienterede og stedssensitive interviews med børn, 30 interviews med forældre og 15

⁸ De lokale aktører skal forstås i bred forstand som aktører, der interesserer sig for og forsøger at påvirke det sociale liv og det fysiske landskab i kvarteret. Det inkluderer altså beboere og besøgende i kvarteret, civilsamfund og fritidsklubber, institutioner, skoler og klubber, boligsociale organisationer, kommunale indsatser og private organisationer.

interviews med fagprofessionelle. Den teoretiske ramme har forbundet urban marginalisering, territorial stigmatisering og naboskabsstudier med fænomenologisk orienterede forståelser af steders topografi samt barndomsstudiers fokus på børns stedsskabende praksisser og betydningen af kulturelle forståelser af barndom og forældreskab.

Analyserne har været optaget af at belyse nuancer i samspillet mellem børn og forældre i forhold til lokalområdet. Som sociale aktører former de forbindelser til og/eller tager afstand fra naboer og steder i kvarteret under indflydelse af stedernes materialitet og arkitektur og det territorielle stigma. Jeg har vist, at det er komplekse sociale processer, som formes af det territorielle stigmas racialisering af relationer og af beboernes daglige praksisser, der kan forstås som forhandlinger om gensidige moralske forpligtelser i kvarterets offentlige rum, særligt om børns fællesskaber, forældreskab og naboskab. Endelig har afhandlingen beskrevet statens rolle som en aktør, der gennem pædagogisk og boligsocialt arbejde præger de moralske normer for forældreskab og børneliv i de stigmatiserede boligområder. Det kan på den ene side understøtte børns og forældres tilknytning til steder og skabe åbninger for at opbygge tillid til kvarteret og de lokale institutioner. Men på den anden side former det også steder i kvarteret på måder, der risikerer at forstærke dominerende forståelser af forældreskab, naboskab og normer for børns deltagelse i fællesskaber og dermed bidrage til at skærpe sociale hierarkier, interne skel og symbolske grænser mellem forskellige etablerede sociale grupper og outsiders i kvarteret.

Metodisk og analytisk har afhandlingen beskrevet variationer i børns og forældres tilknytningspraksisser såvel som deres oplevelser af, hvordan de påvirkes af den territorielle stigmatisering og racialiseringen af steder og relationer i deres kvarterer. Det har omfattet løbende refleksion over, hvordan informanterne forstår, samler og afgrænser de fællesskaber og steder, de knytter sig til. Mens nogle danner tætte bånd til steder og nabofællesskaber i kvarteret, søger andre selektive fællesskaber eller undgår kvarteret og dets stigma. Jeg har derfor også skelnet analytisk mellem *kvarterer*, forstået som de fysiske steder, der er administrativt og historisk definerede, og *lokalsamfund*, forstået som steder, der bærer en særlig betydning for subjektet, en betydning, der opstår som en tilknytning gennem stedsskabende praksisser og en gensidig moralsk forpligtelse overfor et socialt fællesskab. I afhandlingens analyser har jeg udfoldet forskellige perspektiver, der kan forklare disse variationer i relation til kvarterernes stigma og topografi, beboernes stedsskabende praksisser og tilknytning til deres lokalsamfund samt stedsskabende pædagogik som et aspekt af det boligsociale arbejde i kvartererne.

I dette kapitel optegner jeg de vigtigste pointer fra afhandlingens kappe og artikler. Derefter samler jeg indsigterne i en tværgående læsning og perspektivering af, hvordan afhandlingens analyser er relevante for etablerede forskningsfelter og for de fysiske og sociale omannelser, der er i gang som følge af den danske boligpolitik.

Et historisk perspektiv på de topografiske betingelser for barndom, forældreskab og naboskab i stigmatiserede boligområder

Afhandlingens analyser er forankrede i et historisk blik på de almene boligområder og boligpolitikens sammenhæng med forestillinger om barndom og betingelser for børns tilknytning, hverdagsliv og naboskab. I kapitel 2 har jeg analyseret, hvordan den danske boligpolitik samt skiftende socioøkonomiske betingelser og politiske visioner har formet betingelserne, steder, lokale normer og naboskab i de almene boligområder. Jeg har undersøgt, hvad det har betydet for børns hverdagsliv i det offentlige rum og dermed for betingelserne for at knytte sig til eller distancere sig fra fællesskaber og steder i lokalsamfundet.

Det har jeg gjort med afsæt i en analyse af dansk boligpolitik siden 1960'erne, lokalhistorisk arkivmateriale fra lokale beboerblade og fotografier samt beboeres fortællinger om at vokse op i Taastrupgaard og Gadehavegaard. Kapitlet har beskrevet, hvordan visioner om, at almene boligområder skulle danne rammer for det gode børneliv, har sat spor i arkitekturen og bymiljøet, da Taastrupgaard og Gadehavegaard blev bygget i 1970'erne. Arkitekturen skærmer børn fra omgivelserne ved at lukke for biltrafik og anlægge stier til fodgængere og cyklister, og den skaber steder til børn med legepladser, plæner, sportspladser, haverum og børneinstitutioner i kvartererne. Det understøtter børns selvstændige mobilitet, deltagelse og tilknytning til lokalsamfundet. Artikler og fotos fra beboerblade fra Taastrupgaard fortæller om et aktivt naboskab i 1970'erne og 1980'erne, der var organiseret omkring fritidsinteresser, sociale aktiviteter og arrangementer samt udflugter og sommerlejr for børn i kvarteret. I løbet af 1980'erne og 1990'erne slår boligpolitikken igennem som en funktionel opdeling af boligmarkedet, mens den almene sektor får til opgave at huse dem, der ikke har ressourcer til at få adgang til det private boligmarked. Generelle flyttemønstre førte til, at flere etniske minoriteter og beboere i udsatte positioner flyttede ind eller blev anvist en lejlighed i de almene boligområder, mens en del af dem, der havde økonomisk mulighed for det, virkeliggjorde drømmen om at flytte i deres eget hus. De samme flyttemønstre kan ses i Taastrupgaard og Gadehavegaard. I beboerbladene fra Taastrupgaard kan man se at denne udvikling faldt sammen med færre aktiviteter og udflugter for børnene i kvarteret.

I 1990'erne samlede der sig politisk opmærksomhed om koncentrationen af sociale problemer i nogle af de almene boligområder, og det blev besluttet at håndtere problemerne gennem lokale indsatser. Disse områdebaserede tiltag omfattede fysiske forbedringer og boligsociale indsatser, der trods manglende evidens associerede de sociale udfordringer med den ikkevestlige indvandring og integrationsproblemer. Velfærdsstaten trådte til som aktør gennem forskellige byudviklingsprojekter, der tilførte ressourcer til fysiske renoveringer og sociale indsatser i områderne i 1990'erne og 2000'erne. Forældre, der selv er vokset op i kvarteret, beretter om et socialt fællesskab mellem børnene, der blev understøttet af boligsociale medarbejdere, der organiserede aktiviteter og skabte sociale netværk og steder, hvor børnene kunne mødes i kvartererne.

I 2010 blev den politiske omtale af boligområderne som ghettoer formaliseret, og de sociale udfordringer blev forbundet med en kamp for "danske værdier", et opgør med parallelsamfund og en racialisering af problemforståelsen. De politiske tiltag i 2010'erne omfattede fysiske omdannelser og nedrivninger af boliger med den hensigt at ændre beboersammensætningen. Samtidig blev der gennemført særlove, blandt andet i forhold til forældreansvar, obligatorisk dagtilbud og sprogtests af børn. Det fremgår af projektets empiri og anden forskning, at flere beboere, også børn, oplever de fysiske omdannelser som diskrimination, eksklusion og en følelse af tab, når naboer flytter ud, og sociale netværk brydes op (Stender & Mechlenborg, 2022; Söderberg, 2023, 2024).

Overordnet set har kapitlet vist, hvordan børns og andre beboeres stedsskabende praksisser og sociale relationer bedst forstås indenfor rammerne af disse statslige politikker, styringslogikker og -strategier. Det bliver tydeligt, som flere andre forskningsprojekter har beskrevet, hvordan staten har spillet og fortsat spiller en dobbelt rolle i de strukturelle og sociale processer, der former hverdagen og den symbolske repræsentation af kvartererne. På den ene side reproduceres det territorielle stigma "fra oven" gennem politiske diskurser og problemforståelser og fysiske omdannelser af kvartererne, der racialiserer relationer og sociale udfordringer i kvartererne og opleves som diskriminerende og fremmedgørende af beboerne. På den anden side bidrager boligsociale projekter og medarbejdere til en afstigmatisering "fra neden" gennem indsatser rettet mod at støtte lokale fællesskaber og afbøde sociale sanktioner, konflikter og den fremmedgørelse, der kan være en følge af de boligpolitiske stramninger af rets- og socialpolitikken (Birk, 2017; Birk & Fallov, 2020; Fallov & Birk, 2022; Hansen, 2019a; Larsen & Delica, 2021).

Således kan kapitlet læses som en kortlægning af, hvordan kvarterets topografi også består af politiske beslutninger, socioøkonomiske processer, ideologiske forestillinger og hverdagspraksisser. De udgør det landskab, børn og forældre færdes i, både i fysisk forstand som stedernes arkitektur og materialitet og i symbolsk og normativ forstand som fortællinger om kvarteret og et grundlag for forhandlinger af gensidige moralske forpligtelser mellem naboer.

Børns stedserfaringer og stedsskabende praksisser

Kapitel 6, den første artikel, har undersøgt børns stedsskabende praksisser og variationer i deres tilknytning til kvarteret, hvor de bor. Det empiriske grundlag er deltagerobservationer, gående interviews, fotoelicitation og uformelle samtaler med børn i alderen 4-11 år, der har givet indblik i børns relation til steder og fællesskaber i deres kvarter.

Analysen har vist, at børns stedsrelationer opstår i et samspil mellem (1) deres sociale positioner og selvstændige mobilitet, (2) kulturelle forestillinger om barndom i det offentlige rum, (3) steders materialitet og arkitektoniske rammer samt (4) den territorielle stigmatiserings racialisering af steder og relationer. Artiklen beskriver, hvordan nogle børn opbygger

en følelse af at høre til lokale steder og fællesskaber gennem stedsskabende praksisser og deltagelse i hverdagsfællesskaber, mens andre – afhængigt af bl.a. netværk, skolevalg og social position – udvikler en ambivalent eller distanceret relation til lokalsamfundet og dets beboere. Det viser, at selvom børns stedsskabende praksisser og tilknytning er struktureret af stedernes topografi, så er børn også aktører, der både kan forme deres egne relationer, skabe sociale netværk og, når betingelserne er til stede, bidrage til integration, social sammenhæng og trivsel i lokalsamfundet.

Artiklen har bidraget til en forståelse af, hvordan børn gennem stedsskabende praksisser opbygger kropslig og sanselig fortrolighed med det materielle og sociale landskab i kvarteret, når de leger på legepladser og græsplæner samt i buske og vandpytter. Her kan de skabe deres egne verdner og sociale relationer, som flere andre studier af børns stedsskabende praksisser har vist (Jones, 2000; Rasmussen, 2004a, 2004b, 2006). Samtidig bliver det tydeligt, at børns adgang til kvarterets offentlige rum er en forudsætning for, at de kan knytte sig til lokalsamfundet.

Denne (selvstændige) mobilitet er ofte et resultat af forhandlinger mellem børn og forældre om, hvad der forstås som sikre og trygge steder. På den ene side understøttes deres selvstændige mobilitet af de almene boligområders arkitektur, der er afskærmet fra trafik og sjældent besøges af fremmede, og af de mange legepladser og sportspladser. På den anden side begrænses børns mobilitet af kulturelle forståelser af børn i det offentlige rum som sårbare og af kvarterets territorielle stigma. Desuden kan konkrete oplevelser og møder med konflikter med andre børn, kriminelle eller truende fremmede i det offentlige rum ligeledes begrænse børns adgang til det offentlige rum.

Analysen af børns stedsskabende praksisser har vist, hvordan børn ikke alene former deres egne relationer og sociale netværk; de bidrager også til integration og trivsel i lokalsamfundet (Wilms & Rytter, 2023). Ligesom tidligere studier har beskrevet, kan børns stedsskabende praksisser handle om at skabe relationer til andre børn og opbygge egne sociale verdner (Jones, 2000; Rasmussen, 2004a, 2004b, 2004c), men de kan også være anledning til, at de forbinder sig med tværgenerationelle fællesskaber i kvarteret. Børn drager også omsorg for steder og skaber forbindelser til nabofællesskaber, når de tager sig af blomsterbede og vandløb og lufter hunde. Børns stedsskabende praksisser kan således bygge bro mellem etablerede sociale grupper på tværs af nationalitet, etnicitet og institutionelle tilhørsforhold og forstås som en del af en modstand mod deres kvarters territorielle stigma. Det kan tillade børn at deltage i lokalsamfundet på deres egne betingelser og på måder, der overskrider etniske grupperinger og andre sociale bånd. Således er artiklen et bidrag til barndomsstudiers forståelse af, at børns stedsskabende praksisser og handlekraft [agency] kan række ud over børns egne 'verdner' og derfor også bør forstås som forbundet med kollektive og politiske processer (cf. Qvortrup, 2007; Wall, 2019).

Det kommer også til udtryk i det forhold, at børns relationer og brug af steder i det offentlige rum kan være anledning til interne differentieringer og konflikter i kvarteret. Forskelle i

børns stedsrelationer kan til dels forklares med, at børns stedsskabende praksisser og relationer er forbundet med figurationer knyttet til etnicitet, nationalitet og kvarterets territorielle stigma. Her trækker analysen på en række andre studier, der viser, hvordan børn er kompetente sociale aktører, der har en fornemmelse af og kan navigere i forholdet mellem sociale positioner og hierarkiseringer, samt steders komplekse betydninger (Kromidas, 2016; Porter et al., 2020). Børns leg og omgangsform kan i nogle situationer fortolkes som en taktil kreativ og legende modstand mod et racialiseret, territorielt stigma, der udfordrer andetgørelse og fordomme for at styrke deres stolthed, selvværd og fællesskab (Howarth, 2002; Sernhede, 2011). Men disse modstandsstrategier kan også udgøre en barriere for nogle børns deltagelse i lokalsamfundet.

Dermed bidrager artiklen til at udfolde aspekter af Wacquants teori om, hvordan beboere håndterer den territorielle stigmatisering af deres kvarter (Wacquant, 2013; Wacquant et al., 2014). Ved at udfolde børns perspektiver og praksisser nuanceres vores forståelse af stigmatiseringens effekter på hverdagslivet og de strategier, hvormed beboerne håndterer og udfordrer disse effekter. Analysen viser, at territorial stigmatisering i en dansk kontekst kan være anledning til interne differentieringer og tværgående nedrakning mellem grupper af børn og forældre, så de formes efter deres sociale status i lokale hierarkier og af, hvordan den racialiserede diskurs påvirker dem i forskellige sociale arenaer.

I artiklen beskrives det, hvordan det territorielle stigma kan begrænse børns muligheder for at etablere sociale relationer og stedstilknytning både indenfor og udenfor kvarteret. Disse dynamikker udspiller sig som stigmahåndteringsstrategier, hvor lateral nedrakning forskyder stigmaet til marginaliserede etniske og sociale grupper i kvarteret. Børn og forældre fra disse grupper kategoriseres som outsiders, der ikke følger de etablerede sociale normer i kvarteret. Det kan få konkret betydning for børn fra disse grupper, når de udelukkes eller trækker sig fra lege og sociale fællesskaber i gårdrummene. Stigmaets effekter rækker desuden ud over kvarterets grænser: Børn med minoritetsbaggrund, der går i skole og klub uden for kvarteret, kan opleve, at det territorielle stigma følger dem og forstærker en racialiseret og marginaliseret position i børnefællesskabet. Denne dynamik er relevant, da mange forældre i stigmatiserede boligområder sender deres børn til ikkelokale skoler som led i en strategi for at styrke deres børns livschancer og sociale mobilitet (se også Gilliam, 2022; Kristensen, 2022). For de børn, der ikke er en del af de lokale skoler og institutioner, giver adgangen til et offentligt rum og en relativt åben social omgangsform mellem børnene, der er understøttet af det boligsociale arbejde og foreningslivet i kvarteret, mulighed for alligevel at blive en del af et lokalt socialt fællesskab.

Artiklen adresserer således studier af, hvordan det territorielle stigma og den racialiserede offentlige diskurs kan reproducere marginalisering og lokale differentieringer baseret på etnicitet og racialiserede kategorier (Jensen, 2016a, 2016b; Johansen, 2013, 2022; Johansen & Jensen, 2017). Artiklen viser, at kvarterets stigma i en dansk kontekst påvirker børns tilknytningspraksisser og sociale relationer ved at gøre race, etnicitet, hudfarve og social status i

lokale hierarkier (som etableret eller outsider) til betydningsfulde sociale markører. Det udvider vores forståelse af, hvordan børns stedsskabende praksisser på den ene side er viklet ind i strukturer som racialiserende diskurser og lokale sociale hierarkier, men at de på den anden side også kan bygge bro mellem sociale grupper, udfordre det territorielle stigma og styrke lokalsamfundets sammenhængskraft.

Endelig viser artiklen, hvordan en forståelse af tilknytning til steder/territorier som teoretisk begreb, der er forbundet med en moralsk, relationel praksis (cf. Gammeltoft, 2018), kan bidrage til at få øje på, hvordan fællesskaber og sociale differentieringer opstår i et kvarter. Dermed understreges betydningen af at inddrage børns perspektiver og praksisser i studier af naboskab og territorial stigmatisering, fordi hverdagens børneliv er en væsentlig del af de komplekse sociale processer, der har betydning for naborelationer, integration og differentieringsprocesser i et kvarter.

Forældreskab som moralsk praksis og forskelsmarkør

I kapitel 7, den anden artikel, har jeg analyseret, hvordan forældreskab forstås, praktiseres og forhandles i hverdagspraksisser i det offentlige rum i territorielt stigmatiserede kvarterer. Artiklen tog udgangspunkt i etnografisk feltarbejde og interviews med forældre og er et bidrag til forskningen i forældreskab, naboskab og territorial stigmatisering. Artiklen har forholdt sig kritisk til en række andre studiers antagelser om, at lokalsamfundet har mistet sin betydning for forældreskab i en vestlig kontekst, fordi forældreskabet er blevet mere intenst og individualiseret (Füredi, 2001; Hansen & Zechner, 2019; Lee & Abbott, 2009). Analysen peger i stedet på, at lokalsamfund har fået en anden betydning som en arena, hvor de moralske dimensioner af forældreskab bliver synlige og forhandles, og der opstår en forbindelse mellem spørgsmålene om, hvad der udgør et "godt forældreskab" og et "ordentligt lokalsamfund".

Artiklen føjer en ny dimension til eksisterende studier, der i en dansk sammenhæng har undersøgt, hvordan opdragelsesnormer evalueres og formes i forældres samarbejde med pædagoger (Bregnbæk et al., 2017; Dannesboe et al., 2018; Gulløv & Kampmann, 2021) og lærere (Gilliam, 2022; Jørgensen, 2017), og hvordan forældre forhandler opdragelsesnormer med hinanden i en institutionel kontekst (Bach, 2015; Gulløv & Gulløv, 2020; Gulløv & Kampmann, 2021; Johansen, 2022; Aamann, 2017). Her er fokuset i stedet på, hvordan forældreskab forhandles i hverdagslivets interaktioner i det offentlige rum med betydning for forældres og lokalsamfundets status. Således er forældres beslutninger om børns mobilitet og sikkerhed ikke bare udtryk for individuelle valg, men forankret i lokale sociale normer, gensidige moralske forpligtelser og kulturelle forståelser af børns sårbarhed og fornemmelser af tryk og udsathed i det offentlige rum. I en kulturel kontekst, der har individualiseret ansvaret for forældreskabet, kan børns opførsel være en kilde til social status eller skam, og den kan få betydning for forældres sociale status i lokalsamfundet (Bach, 2015; Johansen, 2022). Denne sociale dynamik forstærkes i kvarterer, hvor arkitekturen understøtter børns

mobilitet og selvstændige brug af det offentlige rum, som det gælder i de almene boligområder, der er i fokus i dette forskningsprojekt. Her forpligter børns synlighed og mobilitet forældre til at forholde sig til børnenes opførsel som en offentlig repræsentation af deres opdragelsespraksis og sociale respektabilitet.

Forælderrollen i den offentlige sfære indebærer således en række moralske overvejelser og valg, der er præget af tvivl og tvetydige intentioner. Forældre beskriver, hvordan deres egne og andres opdragelsespraksisser rejser spørgsmål om, hvad der er passende forældreskab, såvel som hvad der udgør et godt lokalsamfund for deres børn. Nogle forældre finder en balance mellem risiko og autonomi for deres børn – især dem, der har en etableret position med et socialt netværk og en følelse af moralsk legitimitet. Andre forældre trækker sig helt ud af kvarteret eller forbliver – både forældrene selv og børnene – i dets periferi. For nogle handler det om, at de ikke ser lokalsamfundet som et betydningsfuldt fællesskab, eller at de ikke betragter kvarteret som et sikkert sted for deres børn. De kan skabe distance til lokalsamfundet ved at begrænse deres børns adgang til kvarteret og i stedet opsøge ikke-lokale institutioner, legepladser og fællesskaber. Det fører ofte til, at deres børn knytter sig til andre steder gennem deres skolegang, fritidsliv, onlinefællesskaber og familierelationer.

De boligsociale og kommunale indsatser spiller en rolle i at etablere og fastholde dominerende normer for forældreskab i det offentlige rum, blandt andet gennem forældreskabskurser og projekter, der styrker kulturelle normer om forældres ansvar for og engagement i deres børns liv, og støtte til at løse de konflikter, der opstår (Birk & Fallov, 2020; Fallov & Birk, 2022; Hansen, 2019a; Larsen & Delica, 2021). Dette uddybes i kapitel 8 (Martiny-Bruun, 2024b), mens analysen i dette kapitel viser, hvordan velfærdsstaten udvider forventninger om intensivt forældreskab og koordineret opdragelse (eller hvad Lareau (2011) betegner som *concerted cultivation*) til også at omfatte forældres engagement i deres børns relationer og sociale liv i gårdrum og uformelle lokale fællesskaber. Det kan fortolkes som en pædagogisering af det offentlige rum (cf. Hansen, 2022, 2025). Det er imidlertid en vigtig pointe i analysen, at dette moralske arbejde kan udelukke forældre og hæmme lokal solidaritet, hvis forældre projicerer det territoriale stigma over på andre forældre og sociale grupper, som dermed ses som 'dårlige' forældre.

Samlet set bidrager analysen til forældreskabsstudier ved at beskrive, hvordan lokalsamfund fortsat har betydning i en tid, hvor forældreskab intensiveres og individualiseres. Artiklen viser, hvordan der er en dialektisk relation mellem kvarterets symbolske status og lokale forældreskabspraksisser. På den ene side får et kvarters territoriale stigma betydning for forældreskab og moralske overvejelser om passende opdragelse, og på den anden side påvirker forældreskabspraksisser kvarterets symbolske status og naboers deltagelse i lokalsamfundet. Artiklen dokumenterer således, hvordan forestillinger om forældreskab, børneopdragelse og gode børneliv i kvarteret har betydning for kvarterets sociale status og respektabilitet.

Samtidig bidrager analysen til bylivsstudiers forståelse af naboskab og territorial stigmatisering ved at vise, hvordan forældreskab er en af de sociale praksisser, der kan skabe lokale fællesskaber, integration og tryghed i kvarteret, men også kan være anledning til differentiering og marginalisering af de forældre, der ikke forstår eller ikke er enige i de dominerende normer for forældreskab, og således begrænse lokal solidaritet. Disse hverdagspraksisser er en del af forældres indsats for at give deres børn et godt nok kvarter at vokse op i, og samtidig kan de fortolkes som modstand mod kvarterets territoriale stigma og samfundets forestillinger om, hvordan en barndom i en "ghetto" ser ud.

Stedsskabende pædagogik og pædagogiseringen af det offentlige rum

Kapitel 8, den tredje artikel, har fokus på, hvordan det boligsociale arbejde skaber særlige betingelser for børns og forældres deltagelse i lokale fællesskaber og tilknytning til lokalsamfund. Det boligsociale arbejde er siden 1990'erne blevet en stadig mere formaliseret del af de politiske strategier mod ghettodannelser og parallelsamfund, og som flere nyere studier har beskrevet, navigerer de boligsociale medarbejdere i et modsætningsfyldt mellemrum mellem lokalsamfund og stat (Birk & Fallov, 2020; Fallov & Birk, 2022; Hansen, 2019a; Larsen & Delica, 2021).

Artiklen supplerer eksisterende forskning i boligsocialt arbejde og bylivsstudier, der har fokuseret på boligsociale strategier, der er orienterede mod børns og forældres relationer i hjemmet og institutioner samt deres deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter. Det kan være indsatser som forældrekurser eller besøg i hjemmet for at forme opdragelsesnormer eller tiltag for at styrke samarbejdet med daginstitutioner og skoler ved at støtte fremmøde, overgange, sprogudvikling eller lektielæsning (Birk & Fallov, 2020; CfBU, 2023; Mygind et al., 2015; VIVE, 2018). Artiklen fokuserer i stedet på boligsociale initiativer, der er *lokalsamfundsorienterede*, og beskriver, hvordan de kan forstås som udtryk for en *stedsskabende pædagogik*, der inddrager lokalsamfundet for at styrke lokale netværk, social stabilitet og den enkeltes tilknytning til kvarteret. Det gør jeg i artiklen ved at analysere to forskellige boligsociale projekter, og hvordan de former steder og lokale forbindelser i Taastrupgaard.

Det ene, *Lån og leg*, etablerer rammer for, at børn og forældre mødes, leger sammen og danner relationer i gårdrummene på tværs af venskaber, familiebånd og andre etablerede relationer. Projektet adskiller sig således fra andre boligsociale tiltag, der ofte retter sig mod at få børn væk fra det offentlige rum og ind i organiserede fritidsaktiviteter. I stedet er det en praksis, der understøtter en forståelse af det offentlige rum i kvarteret som et sikkert sted for børn at mødes og lege, under forudsætning af at børn under syv følges og støttes af deres forældre. På den måde skaber projektet et sted og rammer for, at børn og forældre kan knytte sig til kvarteret, men det etablerer også særlige (dominerende) normer for forældreskab og børns socialitet i det offentlige rum.

Det andet projekt, der analyseres, er et samarbejde mellem boligsociale medarbejdere, en lokal daginstitution, forældre og civilsamfund. Projektet blev anledning til at bryde med stigmatiserede fortællinger om kvarteret ved at gøre nyttehaven i Taastrupgaard til et sted, hvor pædagoger, børn, forældre og naboer i kvarteret kan mødes, dyrke grøntsager og læse historier for at styrke børnenes danske sprog og samtidig opbygge positive relationer. Med de boligsociale medarbejders støtte nedbrydes forældres sprogbarrierer og pædagogers negative forventninger og fordomme knyttet til forældre og steder i det stigmatiserede boligområde (se også Gulløv & Kampmann, 2021; Houmøller, 2018).

Som det fremgår af artiklen, kan den stedsskabende pædagogik risikere at forstærke symbolske grænser mellem beboerne. Det skyldes til dels, at det boligsociale arbejde er klemmt mellem de politiske styringsstrukturer og problemforståelser og en interesse for at tilpasse arbejdet til lokale interesser og forståelser. Derudover trækker medarbejderne på dominerende kulturelle forståelser af forældres ansvar og opgave med at understøtte børns trivsel og udvikling gennem et samarbejde med lokale institutioner. Det betyder, at den stedsskabende pædagogik i praksis kan befæste dominerende opdragelsesnormer og forventninger til forældreskab og børns socialitet i det offentlige rum. Som en konsekvens af denne dynamik kan det derfor være udfordrende at nå de forældre og børn, der ikke allerede deler disse normer og føler en tilknytning til kvarteret. Den stedsskabende pædagogik kan risikere at komme til at bidrage til en marginalisering af visse forældre og børn, fordi den kan legitimere etablerede gruppers moralske differentieringer, der forskyder det territorielle stigma til mere marginaliserede beboere [outsidere], der enten ikke deltager i hverdagsliv og projekter i kvarteret eller ikke følger de uformelle regler og gensidige forpligtelser mellem naboer.

Samlet set viser den tredje artikel altså, at det boligsociale arbejde kan være udtryk for en pædagogik, der former steder og betingelser, muligheder og barrierer for børns og forældres brug af det offentlige rum og for deres tilknytning til og deltagelse i lokale fællesskaber. Det konkretiserer en pointe fra nyere forskning i territorial stigmatisering, der peger på, at velfærdsstaters fortsatte engagement i kvartererne kan styrke den interne solidaritet (Larsen, 2018; Larsen & Delica, 2021; Wacquant, 2013), ligesom det bekræfter betydningen af at indtage børns liv, perspektiver og stedsskabende praksisser i analyser af boligsocialt arbejde og territorial stigmatisering. Men artiklen viser også, hvordan implicitte normer og etablerede hierarkier kan være vanskelige at overskride i disse projekter. Det skyldes, at de boligsociale projekter er formet af politiske styringslogikker samt kulturelt dominerende normer for forældreskab og det gode børneliv i det offentlige rum.

En tværgående læsning: livet mellem blokkene i et børneperspektiv

I denne afhandling har jeg samlet flere forskningsfelter i bestræbelsen på at forstå kompleksitet og variationer i relationerne mellem stedstilknytning og topografi, børn og barndom samt forældreskab og naboskab på steder, der bærer en særlig symbolsk og politisk betydning som territorielt stigmatiserede kvarterer. I dette afsnit vil jeg kort samle de analytiske

indsigter til en samlet forståelse af de dynamikker, der former tilknytning og distance i de stigmatiserede boligområder, og en opsummering af, hvordan arbejdet har bidraget til de forskellige forskningsfelter.

Afhandlingens analyser har to væsentlige spor. Det ene spor beskriver de komplekse dynamikker, der påvirker børns tilknytning til og erfaring af steder. Det andet spor handler om, hvordan børns stedsskabende praksis og forestillinger om barndom griber ind i, former og formes af forhold, der rækker ud over børnenes egne verdner og ind i forældreskabspraksisser, naborelationer, lokale hierarkier og områdets symbolske status som stigmatiseret eller moralsk respektabelt.

Det første spor er især forbundet med studier af børns stedsskabende praksisser og med studier af, hvordan det påvirker børn at vokse op i territorielt stigmatiserede boligområder. Afhandlingens analyser bidrager til barndomsstudiers forståelse af børns stedsskabende praksisser ved at tydeliggøre, at selvom de vokser op det samme sted, får de forskellige relationer til det sted, hvor de bor. Mens nogle børn kan knytte sig nært til kvarterets steder og få en følelse af at høre til i et lokalsamfund, så søger andre børn væk for at finde andre fællesskaber. Det forklares i afhandlingen med, at børns tilknytningspraksisser ikke alene kan forstås ud fra et erfaringsnært, lokalt perspektiv, men er vævet uløseligt ind i deres hverdagslivs sociale og stedslige forhold, kvarterets topografi og kulturelle forestillinger om barndom og forældreskab. De kulturelle betydninger, sociale sammenhænge og materielle forhold sætter rammerne for børns deltagelsesbetingelser og tilknytningspraksisser. Samtidig reflekteres de måder, børnelivet udfoldes på, tilbage på stedernes appel, differentieringer mellem sociale grupper i lokalsamfundet og kvarterets symbolske status som stigmatiseret eller respektabelt.

Desuden viser empirien, at børn og forældre, der er en del af etablerede sociale grupper i kvarteret, i højere grad kan opretholde en tilknytning, fordi de kan håndtere det, hvis der opstår utrygge situationer og konflikter, når børn færdes i det offentlige rum. Omvendt oplever forældre og børn i marginale outsiderpositioner, at lignende situationer bekræfter kvarterets stigma, forstærker utryghed og begrænser børns mobilitet.

Endelig former den danske stat og den politiske kontekst også børns tilknytningspraksisser og stedserfaringer. På den ene side skærpes sociale hierarkier og skel i kvartererne. Etniske minoritetsbørn oplever, at stigmaet racialiserer deres relationer udenfor kvarteret, mens deres relationer og omgangsformer i kvarteret kan fortolkes som en kreativ modstand mod det territorielle stigmas racialiserede fordomme, der i nogle tilfælde kan forstærke en oplevelse af intern social samhørighed. Denne modstand kan komme til udtryk i en hård attitude og et sprog, der kan være vanskeligt at afkode for børn, der ikke oplever sig som en del af denne gruppe. Dermed kan det territorielle stigma og bestemte gruppers modstandsreaktioner være en barriere for statens boligpolitiske intentioner om at skabe større social diversitet i boligområder (social mix). På den anden side kan de politiske initiativer, blandt andet

gennem boligsocialt arbejde, forstås som en stedsskabende pædagogik, der kan styrke børns og forældres adgang til steder og fællesskaber i kvarteret, ligesom de kan imødegå gensidig mistillid og fordomme i samarbejdet mellem forældre og lokale institutioner. Det boligsociale arbejde er forankret i dominerende forståelser af forældreskab, børneliv og gensidige moralske forpligtelser og kan således uintenderet komme til at forstærke sociale differentieringer mellem etablerede grupper og marginaliserede (outsider)børn og (-)forældre. De boligsociale medarbejdere beskriver dog, at de har en særlig mulighed for at opbygge tillid til forældre og børn, fordi de er så tæt på den lokale virkelighed i kvartererne.

Det andet spor viser, hvordan analysen af børneliv og stedsskabende praksisser kan bidrage til en forståelse af beslægtede forskningsfelter.

Afhandlingen bidrager til det forskningsfelt, der handler om territoriell stigmatisering og naboskab, ved at udfolde børns stedsskabende praksisser som måder at håndtere stigmaets påvirkning af deres sociale position og kvarterets symbolske status på. I en dansk kontekst medfører stigmaet, at etnicitet og nationalitet bliver sociale markører. På den ene side finder nogle børn sammen i en lokal modstandskultur, der mimer stereotype forestillinger om børnelivet i kvartererne. En social dynamik, andre danske studier også har fundet blandt unge (Ademi et al., 2023; Kalkan, 2022). På den anden side kan det være en barriere for nogle børns deltagelse i de lokale fællesskaber. Børn, der ikke kan aflæse sproget og omgangsformen som en modstandsstrategi, og børn, der forsøger at undgå at spejle de stereotype forestillinger om børnelivet i kvarteret, kan reelt komme til at føle sig som outsiders i deres kvarter.

Et andet bidrag til det forskningsfelt, der har fokus på naboskab og lokalsamfund, handler om børnelivets rolle som stedsforankrende og naboskabende. Her viser analyserne, at børnelivet spiller en væsentlig rolle i opbygningen og vedligeholdelsen af sociale relationer og naboers tilknytning til lokalsamfundet. Dels danner børn sociale relationer på egen hånd, dels bliver børns brug af det offentlige rum anledning til, at forældre mødes på bænke, på sidelinjen af fodboldbaner og andre steder. Børn spiller en medierende rolle for sociale relationer og integration i lokalsamfundet, som Sofie Wilms og Mikkel Rytter har beskrevet det i en anden kontekst (Wilms & Rytter, 2023). Med dette forskningsprojekt beskrives det, hvordan børns forankringspraksisser understøttes og udfordres af det territorielle stigmas racialisering af de sociale relationer og af moralske differentieringer mellem etablerede grupper og outsiders.

Desuden bidrager afhandlingen også til forældreskabsstudier ved at udfolde, hvordan lokalsamfundet fortsat har betydning for forældreskab. Analyserne beskriver, hvordan forældreskab kan være en stedsforankret praksis. På steder som de almene boligområder, der understøtter børns sociale mobilitet og social kontakt mellem naboer, bliver forældres opdragelsespraksisser synlige og kan komme til at afspejle forældres sociale status og kvarterets symbolske status som stigmatiseret eller respektabelt. Dermed kan forældreskab blive en

del af moralske differentieringer, der markerer sociale hierarkier mellem etablerede sociale grupper og outsiders i kvarteret.

Endelig bidrager analyserne også til studier af boligsocialt arbejde ved at beskrive, hvordan nogle projekter kan fortolkes som stedsskabende, idet de er orienterede mod at forme steder og sociale relationer mellem børn og forældre, og mellem institutioner og civilsamfund, i kvarterets offentlige rum. På tværs af de tre artikler fremgår det, hvordan boligsociale projekter som *Lån og leg* er en væsentlig del af børns fortælling om det, de holder af ved kvarteret, og hvordan de samtidig er en anledning til, at forældre mødes, snakker sammen og udvider deres sociale netværk og fortrolighed med kvarterets naboer, de andre forældre og deres børn. De boligsociale projekter definerer således både nogle normative forventninger til børnelivet i kvarteret og nogle rammer for, at forældre og børn sammen kan fortolke og forhandle, hvordan de er sammen. Her kan den stedsskabende pædagogik være en åbning for, at alle børn kan deltage i lokale fællesskaber uanset deres tilknytning til lokale institutioner eller deres sociale position. Alligevel kan projekternes forankring i dominerende forståelser af gensidige moralske forpligtelser mellem naboer, forældre og børn være en barriere for de børn og forældre, der er i en marginaliseret position.

Perspektivering: plads til børnene?

Et spørgsmål, der stadig står ubesvaret tilbage, er, om der bliver plads til børnene, når kvartererne gennemgår fysiske og sociale transformationer i disse år? Hvordan ændres landskabet, og hvad betyder det for børns tilknytning og barndommen imellem blokkene?

Der er sat omfattende forandringer i gang af landskabet i Taastrupgaard, Gadehavegaard og 13 andre boligområder, og de følges løbende af etablerede forskningsinstitutioner (VIVE og SBI).⁹ Den politiske hensigt med transformationerne er at åbne byrummene for det omkringliggende samfund for at bryde med boligområdernes sociale isolation. Arkitektur og byrum ændres i kvartererne, så bygninger, der tidligere har skærmet kvartererne for fremmede og biltrafik, rives ned eller ændres. Der trækkes nye stier og forbindelser gennem kvartererne, der skabes blandede bymiljøer med erhverv og institutioner midt i boligområderne, og så opføres nye penthouselejligheder og ejerboliger for at tiltrække ressourcestærke beboere til kvartererne. Tiltagene kritiseres for at risikere at skubbe de sociale problemer til andre kvarterer, ligesom beboere oplever, at det er endnu en bekræftelse af det territorielle stigma, der positionerer dem som uønskede og udsmidbare og som en del af problemet, der skal ændres (Stender & Bech-Danielsen, 2019a; Stender & Mechlenborg, 2022; Söderberg, 2024). Studier af lignende strategier, der har til hensigt at ændre beboersammensætningen i udsatte boligområder (social mix-strategier) i andre europæiske lande, har beskrevet, hvordan man ser begrænsede effekter af initiativerne. En væsentlig forklaring på det er, at man

⁹ Det er muligt at følge formidlingen af evalueringerne af transformationerne på hjemmesiden udsatteområder.dk (<https://xn--udsatteomrader-yfb.dk/>).

kun ser begrænset kontakt mellem tilflyttere og dem, der er etablerede i kvarteret (Kleinhans, 2004 og Lelévire, 2013 i Stender & Bech-Danielsen, 2019a, p. 50).

Som denne afhandlings analyser har vist, kan børneliv spille en væsentlig rolle for de sociale relationer, naboskab og lokalsamfund, mens de fysiske rammer og etablerede sociale hierarkier har stor indflydelse på børns og forældres muligheder for at deltage og knytte sig til deres kvarter. Derfor kan sociale indsatser, der er stedsskabende og lokalt forankrede, være afgørende for at bygge bro for tilflyttere og outsiders i kvartererne. Afhandlingens pointer kan bidrage til en voksende interesse indenfor bylivsstudier for, hvordan man kan skabe byer, hvor børn får mulighed for at deltage og få indflydelse på udvikling og transformationer af deres miljø (Mechlenborg & Jepsen, 2018). Det er blandt andet en fornyet opmærksomhed på, hvordan børns mobilitet og frihed til at gå på opdagelse og indtage byens steder er nært forbundet med forældres og børns forhandlinger af børns selvstændige mobilitet og kulturelt forankrede forståelse af tryghed/farer i de fysiske og sociale miljøer (Malone 2007; 2011 i Mechlenborg & Jepsen, 2018). Samtidig er det en tilbagevenden til de idealer for byen, der i 1960'erne var grundlaget for de bymiljøer, der har skabt gode betingelser for børns mobilitet og selvstændige deltagelse i de stigmatiserede almene boliger i Danmark.

Men denne opmærksomhed på børns adgang til byrummene, og hvordan det kan have positive effekter på kontakten mellem tilflyttere og etablerede sociale grupper i kvarteret, risikerer at blive overskygget af intentioner om at åbne byrummene og udviske de fysiske grænser, der har skærmet kvartererne for det omkringliggende samfund. Dermed risikerer man at fjerne nogle af de kvaliteter, nogle af de beskyttende kvaliteter, der har skabt nogle rammer om et selvstændigt og frit børneliv, der også har bidraget til lokalt sammenhold og lokale fællesskaber i kvartererne. Samtidig er bagsiden ved de åbne bymiljøer i de stigmatiserede boligområder, at nedrakninger af marginaliserede grupper også kan udspille sig mellem børn og deres forældre og forstærke sociale hierarkier.

Spørgsmålet er, hvad der skal til for at dæmme op for disse negative konsekvenser og samtidig bevare de kvaliteter i boligområderne, der trods det territorielle stigma giver børnene mulighed for at deltage i og drage omsorg for et lokalsamfund på deres egne vilkår og på måder, der rækker ud over etniske bånd, sociale hierarkier og deres generationelle position i familien og samfundet.

Urbane marginaliseringsprocesser og territorial stigmatisering er komplekse fænomener, der består af sociale, strukturelle, fysiske og symbolske processer, der virker på forskellige niveauer og med forskellig intensitet. Det betyder, som Larsen and Delica (2019) har pointeret, at der ikke er enkle løsninger. Men selvom der ikke er nogen enkle svar, så bliver det med afhandlingen tydeligt, at der er en række forhold, der kan styrke mulighederne for, at børnelivet i blokkene får gode betingelser til gavn for børnene, der vokser op dér, og de sociale forbindelser og naboskabet i kvartererne. Afhandlingens analyser kan således være et bidrag til eksisterende opsamlings og evalueringer af de fysiske omdannelser og

boligsociale indsatser (Bech-Danielsen & Stender, 2017; CfBU, 2023; Frandsen, 2018; Frederiksen et al., 2015; Mygind et al., 2015; Oldrup et al., 2010; Stender & Bech-Danielsen, 2019a, 2019b; VIVE, 2018), der understreger relevansen af at inddrage børn som medborgere samt sociale aktører i og medskabere af lokale steder, fællesskaber og fortællinger.

Skab byrum, der understøtter børns adgang, mobilitet og muligheder for at forme og drage omsorg for steder i kvarteret. I en kulturel kontekst, der betragter børn som sårbare i det offentlige rum, er børns adgang betinget af byrum, forældre og børn opfatter som sikre at færdes i. Som socialgeografen Gill Valentine (2004) har påpeget, kan det være nødvendigt at forsvare børns mulighed for at deltage i det offentlige rum, fordi det er deres mulighed for at gøre deres indflydelse som medborgere gældende (Valentine, 2004, pp. 99-105). Konkret kan det handle om at begrænse trafik og fastholde tydelige grænsemarkører, som børn kan navigere efter. Steder, der er børns egne, som legepladser og sportspladser kan legitimere børns tilstedeværelse i det offentlige rum og være en åbning for nye kontakter mellem naboer, mens 'vilde' og formbare steder som vandløb, nyttehaver, buske og blomsterbede kan styrke etablerede relationer og invitere børn til at forandre, bygge om og drage omsorg for kvarterets landskab og fællesskab og derigennem tage sig af lokalsamfundet. Samtidig følges børnelivet i gårdene af forældre, så skab steder, hvor forældre kan opholde sig, deltage og vedligeholde relationer til andre forældre i kvarteret. Der kan opstå uenigheder, der ofte kan løses mellem børn og forældre, men der kan også være behov for fora, hvor de gensidige forpligtelser blandt børn og forældre drøftes, og konflikter mægles indenfor en ramme, der er bevidst om, hvordan etablerede normer for forældreskab og børneliv kan forstærke sociale differentieringer og marginaliseringsprocesser. Der er muligvis allerede mange aktører såsom boligsociale medarbejdere, kommunale integrationskonsulenter, frivillige forældre og private aktører,¹⁰ der allerede er engagerede i sådanne dialoger. Men støtte, koordinering og en rammesætning, der kan reflektere over de normative aspekter af disse dialoger, kunne muligvis imødegå nogle af de interne skel og sociale differentieringer, der opstår i kvartererne, når forskellige forståelser af børneliv, opdragelse og naboskab mødes i det offentlige rum.

Skab steder, og byg broer, der kan forbinde etablerede sociale grupper, outsiders og tilflyttere. Søg en balance i arbejdet med at integrere kvartererne i den øvrige by, men fasthold også steder og traditioner, der understøtter lokal identitet og lokalt fællesskab. På trods af det territorielle stigma er der også mange børn og voksne, der er knyttet til det kvarter, hvor de bor. Børneliv kan spille en medierende rolle og være anledning til praksisser, der forankrer børn, forældre og naboer i et lokalsamfund. Men nærhed fører ikke nødvendigvis til social kontakt og forbindelser, så her kan en tæt integration af det boligsociale arbejde i de fysiske transformationsprocesser være en anledning til naboskabende møder i kvarteret. Med en stedsskabende pædagogisk praksis kan det boligsociale arbejde skabe rammerne i kvarterets offentlige rum med traditioner, arrangementer, projekter og fester,

¹⁰ Nogle fædre mødtes i foreningen BABA, og nogle mødre i netværket Bydelsmødre, i Taastrupgaard og Gadehavegaard.

hvor den sociale kontakt mellem naboer opstår som en del af hverdagslivet. For at overkomme nogle af de sociale og symbolske barrierer, der kan være for tilflyttere og outsiders i kvarteret, kan det være konstruktivt at tage afsæt i en normkritisk opmærksomhed på, at etniske og racialiserede kategorier, sociale normer og gensidige moralske forpligtelser kan være en del af lokale differentieringer.

Inddrag lokale institutioner, fagprofessionelle og fritidsinstitutioner i kvarterernes offentlige rum. Arbejd for, at institutioner i højere grad bruger steder og samarbejder med civilsamfundet i kvartererne. Gensidig mistillid og stereotype forestillinger kan være en konsekvens af kvarterernes territorielle stigma, der påvirker samarbejdet mellem forældre, institutioner og fagprofessionelle. Det kan modvirkes gennem projekter, der inviterer lokale institutioner til at bruge det offentlige rum og samarbejde med lokale civilsamfundsorganisationer i kvartererne. Desuden kan boligsociale medarbejders fortrolighed med lokale forhold og forældres forudsætninger åbne for et samarbejde med skoler, daginstitutioner og fritidsliv, der kan overkomme normative og praktiske barrierer for forældresamarbejdet. Samtidig kan den stedsskabende pædagogik være en anledning til, at daginstitutioner, skoler og sportsklubber i højere grad forstår sig selv som en del af et lokalt fællesskab, der kan bruge steder og civilsamfund i kvartererne som en ressource i hverdagen, men også har et ansvar og mulighed for at bidrage til naboskab og fællesskab i kvartererne.

Inddrag børnene som aktive medborgere og naboskabere. Brug eksempelvis de fysiske transformationer som en anledning til at involvere børn i at forme og knytte sig til de nye byrum. Når børn inviteres med i de processer, der former fremtidens byrum, kan det styrke deres ejerskab og tilknytning til de sociale og fysiske landskaber og måske være en modvægt til de følelser af tab og midlertidighed, som helhedsplanernes udflytninger og nedrivninger kan være årsag til. De børn, der er knyttet til stederne i kvarteret, har allerede et sanseligt og nært kendskab til stederne i deres kvarter, de kan bringe ind i de formgivende processer. Og for de børn, der ikke er nært knyttet til kvarteret eller måske lige er flyttet ind, kan det være en anledning til at lære kvarteret og de nye naboer at kende. I Taastrupgaard har de allerede taget de første skridt for at bevare børns deltagelse og engagement i lokalsamfundet ved at inddrage børnene i legende workshops, hvor de fik mulighed for på legende måder at forme deres forestillinger om fremtidens legepladser (Taastrupgaard, 2023). Det kunne være oplagt at inddrage børnene og deres forældre i den videre proces fra vision til virkeliggørelse, men det forudsætter også, at de fysiske omdannelser knyttes nært til de boligsociale indsatser.

Fokusér på at løse de sociale problemer i kvartererne, og afkobl etnicitet og ikkevestlig indvandring fra problemforståelsen. Trods det territorielle stigma er lokalsamfundet for mange et sted og et fællesskab, der udgør en positiv rolle som et, de er knyttet til. Den politiske og strukturelle stigmatisering af kvartererne knytter de sociale problemer til integration og ikkevestlig indvandring. Det konsoliderer en asymmetrisk relation mellem etniske minoriteter og etniske majoriteter, når nogle borgere oplever, at det aldrig vil være muligt

for dem at blive set som danske borgere (Rytter, 2019). Det opleves som fremmedgørende og diskriminerende, og det får betydning for sociale differentieringsprocesser og tilknytningspraksisser, der kan forstærke interne sociale skel i kvartererne og samtidig kan være en hindring for deres forbindelse til omgivelserne. Som Amira, der er vokset op i Taastrupgaard og stadig kommer dér med sine børn, selvom hun bor i et andet kvarter ti minutters gang derfra, fortalte:

Jeg havde en god barndom her i Taastrupgaard. Det var et rigtig trygt sted at vokse op. Her var et stærkt fællesskab. Man kunne løbe rundt og lege i gården. Vi ringede bare på hos hinanden, hvis man savnede en at lege med. Så jeg bliver ked af det, når nogle af blokkene bliver revet ned. Det er et tab ikke at kunne vise mine børn: Her voksede jeg op. [...] Hvorfor gøre hudfarve til et problem? Den politik, der bliver ført, føles meget diskriminerende. Jeg er tredjegerationsindvandrer, mine børn er fjerde-. Hvor længe skal det blive ved med at være et problem? Jeg føler, at jeg hører til i Danmark, ikke andre steder. Men det er ikke sådan, jeg bliver mødt.

Det handler ikke om, at man skal overse, at der kan være sociale udfordringer forbundet med opdragelsespraksisser og forældreskab i kvartererne, og at de kan være associerede med kulturelle forståelser. Dette forskningsprojekt har som beskrevet fået en relativt begrænset adgang til de familier og børneliv, hvis adfærd betragtes som problematisk af institutioner, kommune og naboer. Men det handler om, at når boligpolitikken opleves som racistisk og diskriminerende, så har det negative konsekvenser for Amira og andre forældres engagement i lokale fællesskaber, fordi de føler sig diskriminerede i det danske samfund. Mange års boligsocial indsats, har vist at de sociale problemer i kvartererne kan adresseres, også når de er knyttet til kulturelle forståelser, uden at gøre etnicitet til et kriterie for et boligområdes udsathed eller marginaliserede position. Alligevel er det vigtigt at forstå, at den urbane marginalisering ikke har sine rødder lokalt, men er udtryk for strukturelle, socio-økonomiske, symbolske og politiske forhold, der former lokalsamfundene.

Denne afhandling har vist, at lokalsamfundene i de stigmatiserede boligområder kan være betydningsfulde for børn, der her finder fællesskaber og steder, som de kan knytte sig til. Desuden sætter børnelivet spor i det sociale liv, naboskab og kvarterets identitet på måder, der rækker ud over børnenes egne verdner. Således understreger afhandlingen relevansen af øget opmærksomhed på børnelivets mangfoldighed og betydning i stigmatiserede boligområder både i følgeforskningen og i fremtidige forskningsprojekter, og ikke mindst i de politiske initiativer og pædagogiske projekter, der har til hensigt at forme livet i kvartererne.

Litteraturliste

- Ademi, E., Hauch, M., & Hansen, C. S. (2023). The Point of View of Stigmatised Young Girls. *Social Work and Society*, 20(2), 1-17.
- Alexander, C., Bruun, M. H., & Koch, I. (2018). Political Economy Comes Home: On the Moral Economies of Housing. *Critique of Anthropology*, 38(2), 121-139. <https://doi.org/10.1177/0308275x18758871>
- Andersen, H. S. (2019). *Ethnic spatial segregation in European cities*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429280573>
- Andersen, H. S. (2020). Etnisk segregation – årsager og betydning for udsatte boligområder. *Samfundsøkonomen*(3), 55-64. <https://doi.org/10.7146/samfundsokonomien.v0i3.122595>
- Andersen, H. S. (2021). *Boligen i samfundet. Viden fra boligforskningen. BUILD Rapport*.
- Andersen, H. S., Nielsen, R. S., Bech-Danielsen, C., Mechlenborg, M., & Stender, M. (2022). *Udsatte boligområder: Hvad siger forskningen om årsager, problemer og erfaringer med indsatser i udsatte boligområder*. BUILD Notat.
- Attree, P. (2004). Growing up in disadvantage: a systematic review of the qualitative evidence. *Child Care Health Dev*, 30(6), 679-689. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2004.00480.x>
- Bach, D. (2015). *Overskudsfamilier: Om opdragelse, identitet og klasse blandt velstående familier i Nordsjælland*. Aarhus Universitetsforlag.
- Bech-Danielsen, C., Mechlenborg, M., & Stender, M. (2020). *Taastrupgård. Arbejdsrapport - Baselineundersøgelse 2019*. SBI 2020:3
- Bech-Danielsen, C., Nordberg, L. W., & Sundstrup, R. B. (2021). *Gadehavegård. Baselineundersøgelse 2020*. BUILD Rapport 2021:20
- Bech-Danielsen, C., & Stender, M. (2017). *Fra ghetto til blandet by. Danske og internationale erfaringer med omdannelse af udsatte boligområder*. Gads Forlag.
- Birk, R. H. (2017). Infrastructuring the social: Local community work, urban policy and marginalized residential areas in Denmark. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 49(4), 767-783. <https://doi.org/10.1177/0308518x16683187>
- Birk, R. H., & Fallov, M. A. (2020). Between a rock and a hard place: State-led territorial stigmatization, informal care practices and the interstitiality of local community workers in Denmark. *Community Development Journal*, 56(2), 266-282. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsaa039>
- Blokland, T. (2019). 'They got a project mentality': Theorizing neighborhood dis-identification and the paradox of belonging through the lens of 'the Ghetto'. *Journal of the Geographical Society of Berlin*, 150(2), 101-112. <https://doi.org/10.12854/erde-2019-398>
- Bourdieu, P. (1996). Et steds betydning. *Symbolsk makt*.
- Bourke, J. (2017). Children's experiences of their everyday walks through a complex urban landscape of belonging. *Children's Geographies*, 15(1), 93-106. <https://doi.org/10.1080/14733285.2016.1192582>
- Bregnbæk, S. (2021). Questioning care: ambiguous relational ethics between a refugee child, her parents and the Danish welfare state. *International Journal of Inclusive Education*, 25(2), 196-209. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1707303>
- Bregnbæk, S., Arent, A., Martiny-Bruun, A., & Jørgensen, N. J. (2017). Statens eller familiens børn? Tvang og omsorg i mødet mellem nytilkomne familier og danske

- daginstitutioner. *Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*, 1(2), 14.
<https://doi.org/10.7146/fppu.v1i2.97715>
- Bregnbæk, S., Matthiesen, N., & Marschall, A. (2023). The Politics of Parenting. *Qualitative Studies*, 8(2), 1-8. <https://doi.org/10.7146/qs.v8i2.140957>
- Brinkmann, S. (2012). *Kvalitativ udforskning af hverdagslivet*. Hans Reitzels Forlag.
- Bruun, M. H. (2022). Anthropological Perspectives on Housing as Welfare and Everyday Welfare Practice. In K. M. Raahuage, D. Simpson, M. Søberg, & K. Lotz (Eds.), *Architectures of Dismantling and Reconstructing* (pp. 360-369). Lars Müller Publishers.
- Bruun, M. H., Jakobsen, G. S., & Krøijer, S. (2011). Introduction: The Concern for Sociality—Practicing Equality and Hierarchy in Denmark. *Social Analysis*, 55(2), 1-19.
<https://doi.org/10.3167/sa.2011.550201>
- Burman, E. (2022). Child as method and/as childism: Conceptual-political intersections and tensions. *Children & Society*, 37, 1021-1036. <https://doi.org/10.1111/chso.12615>
- Bøe, T. D., Bertelsen, B., Larsen, I. B., & Topor, A. (2021). A qualitative fallacy: Life trapped in interpretations and stories. *Qualitative Research*, 0(0), 1-18.
- Can Severcan, Y. (2023). Children's place experiences in high-rise mass housing in Ankara. *Childhood (Copenhagen, Denmark)*, 30(3), 270-285.
<https://doi.org/10.1177/09075682231174959>
- Casey, E. S. (1996). How to Get from Space to Place in a Fairly Short Stretch of Time. In S. Feld & K. H. Basso (Eds.), *Senses of Place* (pp. 13-52). School of American Research Press.
- Casey, E. S. (2013). *The fate of place: a philosophical history*. University of California Press.
- Cele, S. (2019). A Tale of Two Trees. How Children Make Space in the City. In P. Rautio & E. Stenvall (Eds.), *Social, Material and Political Constructs of Arctic Childhoods* (pp. 1-15). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-13-3161-9_1
- CfBU. (2023). *Inspirations og videnskatalog: viden om boligsociale aktiviteter støttet af Landsbyggefonden*. cfbu.dk
- Christensen, A.-D., & Jensen, S. Q. (2012). *Stemmer fra en bydel : etnicitet, køn og klasse i Aalborg Øst*. Aalborg Universitetsforlag.
- Christensen, G. (2015). A Danish Tale of Why Social Mix Is So Difficult to Increase. *Housing Studies*, 30(2), 252-271. <https://doi.org/10.1080/02673037.2014.982519>
- Christensen, P., & Mikkelsen, M. R. (2013). 'There is Nothing Here for Us..!' How Girls Create Meaningful Places of Their Own Through Movement. *Children & Society*, 27(3), 197-207. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2011.00413.x>
- Christensen, P., & O'Brien, M. (2003). *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community*. Routledge.
- Connolly, P. (1998). *Racism, Gender Identities and Young Children*. Routledge.
- Connolly, P. (2006). The masculine habitus as 'distributed cognition': A case study of 5- To 6-year-old boys in an English inner-city, multi-ethnic primary school. *Children and Society*, 20(2), 140-152. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2006.00021.x>
- Connolly, P., & Neill, J. (2001). Constructions of locality and gender and their impact on the educational aspirations of working-class children. *International Studies in Sociology of Education*, 11(2), 107-130. <https://doi.org/10.1080/09620210100200070>
- Damgaard, C. I. (2003). På feltarbejde som mor og forsker. In E. Gulløv & S. Højlund (Eds.), *Feltarbejde blandt børn. Metodologi og etik i etnografisk børneforskning*. Gyldendal.

- Dannesboe, K. I. (2017). Sted - situerede erfaringer. In E. Gulløv, G. Nielsen, & I. W. Winther (Eds.), *Pædagogisk antropologi - tilgange og begreber* (pp. 213-227). Hans Reitzel Forlag.
- Dannesboe, K. I., Bach, D., Kjær, B., & Palludan, C. (2018). Parents of the Welfare State: Pedagogues as Parenting Guides. *Social Policy and Society*, 17(3), 467-480.
<https://doi.org/10.1017/S1474746417000562>
- Dannesboe, K. I., Pless, M., & Brodersen, M. (2024). Pædagogikkens steder - stedernes pædagogik. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4(1). <https://dpt.dk/tema/re/2024-1/paedagogikkens-steder-stedernes-paedagogik/>
- De Certeau, M. (1984). *The Practices of Everyday Life*. University of California Press.
- De Certeau, M. (1986). Practices of Space. In M. Blonsky (Ed.), *On Signs*. Blackwell.
- Delica, K. (2011). Sociologisk refleksivitet og feltanalytisk anvendelse af etnografi. *Dansk Sociologi*, 1(22), 27-45.
- Dewalt, K. M., & Dewalt, B. R. (2002). *Participant Observation: A Guide for Fieldworkers*. Alta Mira Press.
- Ehn, B., & Löfgren, O. (2006). *Kulturanalyser*. Forlaget Klim.
- Elias, N. (1974). Towards a Theory of Communities. In C. Bell & H. Newby (Eds.), *The Sociology of Community. A selection of Readings* (pp. ix-xli). Frank Cass and Co. Ltd.
- Elias, N. (1994). The Established and the Outsiders. In. United Kingdom: SAGE Publications.
- Elwood, S., & Mitchell, K. (2012). Mapping Children's Politics: Spatial Stories, Dialogic Relations and Political Formation. *Geogr Ann Ser B*, 94(1), 1-15.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-0467.2012.00392.x>
- EU-Domstolen, D. E. U. D. (2025, 13. februar 2025). *Generaladvokat Ćapeta: Den danske lovgivning om almene boliger i omdannelsesområder udgør direkte forskelsbehandling på grund af etnicitet*
<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2025-02/cp250018da.pdf>
- Fallov, M. A. (2013). Boligsocialt arbejde. In J. Guldager & M. Skytte (Eds.), *Socialt arbejde - teorier og perspektiver* (pp. 484-509). Akademisk Forlag.
- Fallov, M. A., & Birk, R. H. (2022). The 'Ghetto' strikes back: resisting welfare sanctions and stigmatizing categorizations in marginalized residential areas in Denmark. *Nordic social work research*, 12(2), 217-228.
<https://doi.org/10.1080/2156857X.2021.1937289>
- Feld, S., & Basso, K. H. (1996a). Introduction. In S. Feld & K. H. Basso (Eds.), *Senses of Place* (pp. 3-12). School of American Research Press.
- Feld, S., & Basso, K. H. (Eds.). (1996b). *Senses of Place*. School of American Research Press.
- Frandsen, M. S. (2018). *Samskabelse som læreproces : en fortælling om et byudviklingslaboratorium og en boligsocial helhedsplan : ph.d-afhandling* Ph.d.-skolen for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet]. Roskilde.
- Frandsen, M. S., & Hansen, J. V. (2020). Parallelsamfundspakkens genealogi. *Dansk Sociologi*, 31(1), 9-30. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v31i1.6252>
- Frandsen, M. S., & Hansen, J. V. (2024). Steder som problemer - stedsforståelser i dansk bypolitik 1993-2022. In K. Buciek & K. Jull (Eds.), *Sted, magt & identitet*. Dansk Byplanlaboratorium.
- Frederiksen, N. Ø., Breau, S. V., & Glad, A. (2015). *Fokus på sårbare familier i udsatte boligområder*. Center for Boligsocial Udvikling.

- Freiesleben, A. M. v. (2016). *Et Danmark af parallelsamfund. segregering, ghettoisering og social sammenhængskraft: parallelsamfundet i dansk diskurs 1968-2013—fra utopi til dystopi* [Københavns Universitet].
- Füredi, F. (2001). *Paranoid parenting : abandon your anxieties and be a good parent*. Allen Lane.
- Gammeltoft, T. M. (2018). Belonging. Comprehending Subjectivity in Vietnam and Beyond. *Social Analysis*, 61(1), 76-95. <https://doi.org/10.3167/sa.2018.620106>
- Gilliam, L. (2022). 'This Society Has Taken Me.' Intensive Parenting and Fragile Belonging among Second-Generation Minority Danish Parents. *Genealogy*, 6(63), 1-16. <https://doi.org/10.3390/genealogy6030063>
- Gilliam, L., & Gulløv, E. (2012). *Civiliserende institutioner. Om idealer og distinktioner i opdragelsen*. Aarhus Universitetsforlag.
- Gilliam, L., & Gulløv, E. (2019). Children as potential—a window to cultural ideals, anxieties and conflicts. *Children's Geographies*, 0(0), 1-13. <https://doi.org/10.1080/14733285.2019.1648760>
- Gullestad, M. (1992). Symbolic fences. In *The Art of Social Relations* (pp. 165-251). Scandinavian University Press.
- Gulløv, E. (1999). *Betydningsdannelse blandt børn*. Gyldendal.
- Gulløv, E., & Gulløv, J. (2020). *Opvækst i provinsen: Om dem, der bliver, og dem, der rejser*. Aarhus Universitetsforlag.
- Gulløv, E., & Højlund, S. (2003a). *Feltarbejde blandt børn: metodologi og etik i etnografisk børneforskning* (1. udgave. ed.). Gyldendal.
- Gulløv, E., & Højlund, S. (2003b). Konteksten. Feltens sammenhæng. In K. Hastrup (Ed.), *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. Hans Reitzels Forlag.
- Gulløv, E., & Kampmann, J. (2021). Civilisering af forældre - en del af børnehavens projekt? *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4.
- Gulløv, E., & Olwig, K. F. (2003). *Children's places : cross-cultural perspectives*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203605134>
- Gulløv, J., Larsen, V., & Tireli, Ü. (2020). Udsat for kritiske blikke - om minoritetsdanske unges tryghed og marginalisering i byen. *Social Kritik*(161), 6.
- Gupta, A., & Ferguson, J. (1997). Discipline and practice: 'The field' as site, method, and location in Anthropology. In A. Gupta & J. Ferguson (Eds.), *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*. University of California Press.
- Hansen, B. R., & Zechner, M. (2019). Extending the Family: Reflections on the Politics of Kinship. In C. Barbagallo, N. Beuret, & D. Harvie (Eds.), *Commoning with George Caffentzis and Silvia Federici*. Pluto Press.
- Hansen, C. S. (2019a). Countering spatial alienation: Social work in a stigmatised neighbourhood in Copenhagen, Denmark. *Social Work and Society*, 17(1), 1-13.
- Hansen, C. S. (2019b). "Ikke et sted man skal opfostre sine børn" - om territorial stigmatisering og sociale forskelle. In K. E. Petersen & J. H. Hansen (Eds.), *Inklusion og eksklusion - en grundbog* (pp. 195-208). Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, C. S. (2021). *The Making of Place and People in the Danish Metropolis*. Routledge.
- Hansen, C. S. (2022). Pædagogisering af marginalitet i storbyerne - En skitse. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4, 6-34.
- Hansen, C. S. (2025). The social pedagogies of urban marginality. In K. E. Petersen & N. R. Jensen (Eds.), *Inequality, Education, and Social Exclusion in the Welfare State*. Routledge.

- Harju, A. (2015). Inclusion and exclusion in a residential narrative of 'us' and 'them'. In E. Righard, M. Johansson, & T. Salonen (Eds.), *Social Transformations in Scandinavian Cities* (pp. 181-195). Nordic Academic Press.
- Harris, C., & Valentine, G. (2017). Childhood narratives: adult reflections on encounters with difference in everyday spaces. *Children's Geographies*, 15(5), 505-516.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2016.1269153>
- Hart, R. (1979). *Children's experience of place*. Irvington.
- Hastrup, K. (2003). Introduktion. Den antropologisk videnskab. In K. Hastrup (Ed.), *Ind i Verden* Hans Reitzels Forlag.
- Hastrup, K. (2010). Topografiske infiltrationer: Udfordringer til en realistisk samfundsvidenskab. *Nordiske Udkast*, 38(1/2), 5-16, 124.
- Holloway, S. L., & Valentine, G. (2006). Children's Geographies and the New Social Studies of Childhood. In S. L. Holloway & G. Valentine (Eds.), *Children's Geographies. Playing, living, learning*. Routledge.
- Houmøller, K. (2018). Mavefornemmelser og dårlige lugte: Pædagogers sansninger af familien i et socialt udsat boligområde. *Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*, 2(2), 16. <https://tidsskrift.dk/FPPU/article/view/110783/159947>
- Howarth, C. (2002). 'So, you're from Brixton?' The struggle for recognition and esteem in a stigmatized community. *Ethnicities*, 2(2), 237-260.
<https://doi.org/10.1177/1468796802002002658>
- Hume, L., & Murlock, J. (2005). Introduction Awkward Spaces, Productive Places. In L. Hume & J. Murlock (Eds.), *Antropologists in the Field: Cases in Participant Observation*. Columbia University Press
- Højlund, S. (2002). *Barndomskonstruktioner: På feltarbejde i skole, SFO og på sygehuse*. Gyldendal.
- Haarder, J. H., Simonsen, P., & Schwartz, C. (2018). Hvem kan tale for prekariatet – og hvorfra?: In the Ghetto med Kristian Bang Foss, Morten Pape, Yahya Hassan, Karina Pedersen og prinsesserne fra blokken. *Edda*, 105(3), 185-202.
<https://doi.org/10.18261/issn.1500-1989-2018-03-02>
- Ingold, T. (1993). The Temporality of the Landscape. *World Archaeology*, 25(2), 152-174.
- Ingold, T. (2008). Against Space: Place, Movement, Knowledge. In P. W. Kirby (Ed.), *Boundless Worlds: An Anthropological Approach to Movements* (1 ed., pp. 29-43). Berghahn Books.
- Jakobsen, V., Heide-Jørgensen, T., & Enemark, M. H. (2020). Udsatte boligområder i Danmark 1985-2015. , *Samfundsøkonomen*, 2020(3), s. 7–21.
<https://doi.org/10.7146/samfundsokonomien.v0i3.122590>
- Jamieson, L., Lewis, R., Simpson, R., Morgan, D., Aitken, S., & Morton, S. (2011). *Researching Families and Relationships: Reflections on Process*. Palgrave Macmillan.
- Jensen, H. (2000). Børns steder: Et etnografisk studie af børn og lokalitet i Ullerød og omegn, Danmark. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 18(3-4).
<https://doi.org/10.5324/barn.v18i3-4.4687>
- Jensen, S. Q., & Christensen, A. D. (2012). Territorial stigmatization and local belonging: A study of the Danish neighbourhood Aalborg East. *City*, 16(1-2), 74-92.
<https://doi.org/10.1080/13604813.2012.663556>
- Jensen, T. G. (2016a). The complexity of neighbourhood relations in a multiethnic social housing project in Copenhagen. *Identities*, 23(1), 84-98.
<https://doi.org/10.1080/1070289X.2015.1016519>

- Jensen, T. G. (2016b). Neither Trust Nor Distrust: Social relations in a multi-ethnic neighbourhood in Copenhagen. *Nordic Journal of Migration Research*, 6(1), 25-25. <https://doi.org/10.1515/njmr-2016-0009>
- Jensen, T. G. (2016c). *Sameksistens: Hverdagsliv og naboskab i et multietnisk boligområde*. Roskilde Universitetsforlag.
- Jensen, T. G., & Söderberg, R. (2022). Governing urban diversity through myths of national sameness – a comparative analysis of Denmark and Sweden. *Journal of Organizational Ethnography*, 11(1), 5-19. <https://doi.org/10.1108/JOE-06-2021-0034>
- Johansen, M.-L. E. (2013). *In the Borderlands: Palestinian Parents navigating Danish Welfare* Aarhus Universitet]. DIGNITY - Danish Institute Against Torture.
- Johansen, M.-L. E. (2022). Fraught parenting: Immigrant parents' chronic double-bind in Denmark. *Ethnography*, 23(3), 404-423. <https://doi.org/10.1177/1466138119892018>
- Johansen, M.-L. E., & Grøn, L. (2022). Special Issue Introduction: Intimate Belongings—Kinship and State Relatedness in Migrant Families in Denmark. *Genealogy*, 6(3), 70. <https://www.mdpi.com/2313-5778/6/3/70>
- Johansen, M.-L. E., & Jensen, S. B. (2017). “They want us out”: Urban regeneration and the limits of integration in the Danish welfare state. *Critique of Anthropology*, 37(3), 297-316. <https://doi.org/10.1177/0308275X17719990>
- Jones, O. (2000). MELTING GEOGRAPHY. Purity, disorder, childhood and space. In S. L. Holloway & G. Valentine (Eds.), *Children's Geographies* (pp. 40-55). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203017524-13>
- Juhl, P. (2015). På sporet af det gode børneliv: voksnes bekymring og børns perspektiver på problemer i hverdagslivet. *Nordiske Udkast*, 43(1). <https://doi.org/10.7146/nu.v43i1.141428>
- Jørgensen, A. (2010). The sense of belonging in new urban zones of transition. *Current Sociology*, 58(1), 3-23. <https://doi.org/10.1177/0011392109348542>
- Jørgensen, A. H. (2017). Overcoming mistrusted masculinity: contesting ethnic minority fathers' involvement in home-school cooperation in Denmark. *Gender and Education*, 31(3), 377-393. <https://doi.org/10.1080/09540253.2017.1337872>
- Jørgensen, A. H. (2019). *Becoming of fathers – An ethnographic exploration of migrant fathers' experiences and navigation of home-school cooperation practices*. <https://doi.org/10.7146/aul.370>
- Kalkan, H. (2022). The American Ghetto, Gangster, and Respect on the Streets of Copenhagen: Media(tion)s between Structure and Street Culture. *Journal of contemporary ethnography*, 51(3), 407-434. <https://doi.org/10.1177/08912416211056973>
- Kampmann, J. (2003). Etiske overvejelser i etnografisk børneforskning. In E. Gulløv & S. Højlund (Eds.), *Feltarbejde blandt børn: Metodologi og etik i etnografisk børneforskning*. Dafolo.
- Kjeldsen, L. (2023). *From marginalized housing estate to attractive neighbourhood* Aalborg University Press. Aalborg
- Kristensen, S. B. (2022). »Jeg bliver nødt til at sige vi om dem« – oprør mod racialisering blandt unge i den danske folkeskole. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 3(1), 60-77. <https://doi.org/10.18261/ntu.3.1.5>
- Kromidas, M. (2016). *City Kids: Transforming Racial Baggage*. Rutgers University Press. <https://doi.org/10.36019/9780813584812-005>

- Kromidas, M. (2021). Mothering and the Racialised Production of School and Property Value in New York City. *Antipode*, 54(1), 284-304.
<https://doi.org/10.1111/anti.12780>
- Lareau, A. (2011). Unequal Childhoods. *The Inequality Reader*, 537-548.
<https://doi.org/10.4324/9780429494468-68>
- Larsen, B. R. (2011). Drawing back the curtains the role of domestic space in the social inclusion and exclusion of refugees in rural Denmark. *Social Analysis*, 55(2), 142-158. <https://doi.org/10.3167/sa.2011.550208>
- Larsen, B. R. (2022). When Welfare State "Integration" Becomes an Intimate Family Affair: Ethnic Minority Parents' Everyday Orchestration of Their Children's Future Belonging in Denmark. *Genealogy*, 6(2), 42. <https://www.mdpi.com/2313-5778/6/2/42>
- Larsen, T. S. (2014). Copenhagen's west end a 'Paradise Lost': The political production of territorial stigmatization in Denmark. *Environment and Planning A*, 46(6), 1386-1402. <https://doi.org/10.1068/a45640>
- Larsen, T. S. (2018). Advanced Marginality as a comparative research strategy in praxis: the Danish "Grey Belt" in conversation with the French "Red Belt". *Urban Geography*, 39(8), 1131-1151. <https://doi.org/10.1080/02723638.2018.1440124>
- Larsen, T. S., Delica, K., & Mathiesen, A. (2013). Med Wacquant i byen - En kort skitse af Wacquants sociologiske projekt og dets implikationer i en dansk kontekst. In *Byens udstødte*. Nyt fra samfundsvidenskabernes.
- Larsen, T. S., & Delica, K. N. (2019). The production of territorial stigmatisation: A conceptual cartography. *City*, 23(4-5), 540-563.
<https://doi.org/10.1080/13604813.2019.1682865>
- Larsen, T. S., & Delica, K. N. (2021). Territorial Destigmatisation in an Era of Policy Schizophrenia. *International Journal of Urban and Regional Research*, 45(3), 423-441. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12994>
- Larsen, V., Tireli, Ü., Tofteng, D., & Høy-Hansen, M. M. (2023). Parents as both problem and resource: the political management of parenting in marginalised residential areas. *Qualitative Studies*, 8(2), 168-193. <https://doi.org/10.7146/qs.v8i2.140965>
- Laurier, E., Whyte, A., & Buckner, K. (2002). Neighbouring as an Occasioned Activity: Finding a Lost Cat. *Space and culture*, 5(4), 346-367.
<https://doi.org/10.1177/1206331202005004003>
- Law, J. (2004). *After method: Mess in social science research*.
<https://doi.org/10.4324/9780203481141>
- Lee, J., & Abbott, R. (2009). Physical activity and rural young people's sense of place. *Children's Geographies*, 7(2), 191-208.
<https://doi.org/10.1080/14733280902798894>
- Lidén, H. (2003). Common neighbourhoods – diversified lives. Growing up in urban Norway. In K. F. Olwig & E. Gulløv (Eds.), *Children's Places. Cross-cultural perspectives*. (pp. 119-137). Routledge.
- Lidén, H. (2010). At skabe både distance og nærhed. In E. Gulløv & S. Højlund (Eds.), *Feltarbejde blandt børn* (pp. 152-159). Gyldendal.
- Loebach, J., & Gilliland, J. (2010). Child-Led Tours to Uncover Children's Perceptions and Use of Neighborhood Environments. *Children, youth and environments*, 20(1), 52-90.

- Lov nr. 502: Lov om supplerende bestemmelser til forordning om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger (data-beskyttelsesloven). (2018).
- Manzo, L. C., & de Carvalho, L. P. (2020). The Role of Qualitative Approaches to Place Attachment Research. In L. C. Manzo & P. Devine-Wright (Eds.), *Place Attachment: Advances in Theory, Methods and Applications* (2nd ed.). Routledge.
<https://doi.org/https://doi.org/10.4324/9780429274442>
- Martiny-Bruun, A. (2023). Parenting in the Courtyard: Understanding the Moral Dimensions of Socially Embedded Practices in Stigmatised Neighbourhoods in Denmark. *Qualitative Studies*.
<https://tidsskrift.dk/qual/article/view/140964/184712>
- Martiny-Bruun, A. (2024a). Growing up in the 'Ghetto': children's ambiguous attachment in racialised communities in Denmark. *Children's Geographies*, 1-15.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2024.2386248>
- Martiny-Bruun, A. (2024b). Lokale forbindelser i udsatte boligområder: Stedsskabende boligsocialt arbejde med børn. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 1, 46-62.
<https://dpt.dk/temanumre/2024-1/lokale-forbindelser-i-udsatte-boligomraader-stedsskabende-boligsocialt-arbejde-med-boern/>
- Martiny-Bruun, A., & Jørgensen, N. J. (2020). Flygtningebørns leg som pædagogisk udfordring: Tilpasning og handlekraft. In S. Bregnbæk & N. J. Jørgensen (Eds.), *Flygtningebørn i danske daginstitutioner : pædagogiske dilemmaer og balancegange*. Dafolo.
- Massey, D. (1994). *Place, Space and Gender*. Polity Press.
- Matthiesen, N., & Ovesen, M. (2020). *Skole-hjem-samarbejde med etniske minoritetsfamilier*. Klim.
- May, V., & Lewis, C. (2020). Researching embodied relationships with place: rehabilitating the sit-down interview. *Qualitative Research*, 20(2), 127-142.
<https://doi.org/10.1177/1468794119834186>
- Mechlenborg, M., & Jepsen, M. B. (2018). *From children in the city to the city made by children - a review* Paper presented at ENHR, Uppsala, Finland.
- Munch-Hansen, N., & Laugesen, P. (2016). Ned i Skoven Op Ad Bakke. On *Det Flimrende Lys Over Brabrand Sø*. Stunt Records / Sundance Music.
- Murray, L., & Järvioluoma, H. (2020). Walking as transgenerational methodology. *Qualitative Research*, 20(2), 229-238. <https://doi.org/10.1177/1468794119830533>
- Mygind, R. E., Foldgast, A. M., & Larsen, K. (2015). *Samarbejde mellem skoler og helhedsplaner - En kortlægning af problemstillinger og indsatser*.
- Nissen, S. K. (2023). "Styr på tiden". *En kulturanalytisk undersøgelse af de upåagtede tidsligheder i skolen* [Monografi, Aarhus Universitet, DPU].
- O'Reilly, K. (2012). Ethnographic methods, second edition. *Ethnographic Methods, Second Edition*, 1-261. <https://doi.org/10.4324/9780203864722>
- Oittinen, R., Luoma, T., Huilla, H., & Kosunen, S. (2024). 'If I tell them that I live near the neighborhood, they're like, oh are you poor?' Differences in young people's reactions to territorial stigma in the Helsinki metropolitan area, Finland. *Children's Geographies*, 22(5), 762-777. <https://doi.org/10.1080/14733285.2024.2369791>
- Oldrup, H., Deding, M., & Hald, N. A. (2010). Boligsociale indsatser rettet mod børn, unge og familier.

- Olwig, F. K. (2000). Børn i lokalsamfund – børns lokalsamfund: Introduksjon til temanummer. *BARN - Forskning om barn og barndom i Norden*, 18(3). <https://doi.org/10.5324/barn.v18i3-4.4682>
- Pape, M. (2015). *Planen*. Gyldendal.
- Petersen, K. E., Sørensen, L. H., Sørensen, T. E. M., & Ladefoged, L. (2019). *Fritids- og ungdomsklubbers betydning for børn og unges hverdagsliv og fællesskaber i udsatte boligområder* (8776845532).
- Piekut, A., & Valentine, G. (2017). Spaces of encounter and attitudes towards difference: A comparative study of two European cities. *Social Science Research*, 62(September), 175-188. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2016.08.005>
- Pink, S. (2007). *Doing Visual Ethnography* (2nd ed.). Sage.
- Porter, L., Spark, C., & de Kleyn, L. (2020). Navigating the neighbourhood: gender, place and agency in children's mobility. *Children's Geographies*, 0(0), 1-12. <https://doi.org/10.1080/14733285.2020.1787950>
- Qvortrup, J. (2007). Childhood and Politics. *Conference Citizenship Education in Society: A Challenge for the Nordic Countries*, 19.
- Rasmussen, K. (2004a). *Børnene i kvarteret, kvarteret i børnene : om børns hverdagsliv, steder og ruter*. Roskilde Universitetsforlag.
- Rasmussen, K. (2004b). Børns fortællinger om kvarteret. *Nordisk Arkitekturforskning*(1), 37-52.
- Rasmussen, K. (2004c). Places for children - Children's placecs. *Childhood*, 11(2), 155-173. <https://doi.org/10.1177/0907568204043053>
- Rasmussen, K. (2006). *Børns steder. Om børns egne steder og voksnes steder til børn*. Billesøe & Baltzer.
- Rasmussen, K. (2013). Visuelle tilgange og metoder - indledning og ramme om antologiens forskellige kapitler. In *Visuelle tilgange og metoder i tværfaglige pædagogiske studier*. Roskilde Universitetsforlag.
- Rasmussen, K. (2017). Det foto-elicerede interview. In J. Kampmann, K. Rasmussen, & H. Warming (Eds.), *Interview med børn*. Hans Reitzels Forlag.
- Regeringen. (2010). Ghettoen tilbage til samfundet.
- Regeringen. (2018). Ét Danmark uden parallelsamfund. *Nationalt dokument, Regeringsudspil, Danmark*, 1-40. <https://www.regeringen.dk/nyheder/ghettoudspil/>
- Ross, N. J. (2007). 'My Journey to School ...': Foregrounding the Meaning of School Journeys and Children's Engagements and Interactions in their Everyday Localities. *Children's Geographies*, 5(4), 373-391. <https://doi.org/10.1080/14733280701631833>
- Rytter, M. (2019). Writing Against Integration: Danish Imaginaries of Culture, Race and Belonging. *Ethnos*, 84(4), 678-697. <https://doi.org/10.1080/00141844.2018.1458745>
- Sand, A.-L., Skovbjerg, H. M., & Tanggaard, L. (2022). Re-thinking research interview methods through the multisensory constitution of place. *Qualitative Research*, 22(4), 594-612. <https://doi.org/10.1177/1468794121999009>
- Schmidt, G. (2022). What Is in a Word? An Exploration of Concept of 'the Ghetto' in Danish Media and Politics 1850–2018. *Nordic Journal of Migration Research*, 12(3), 310-325. <https://doi.org/> <https://doi.org/10.33134/njmr.365>
- Sennett, R. (1996). *Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization*. Faber.

- Sernhede, O. (2011). School, Youth Culture and Territorial Stigmatization in Swedish Metropolitan Districts. *Young (Stockholm, Sweden)*, 19(2), 159-180.
<https://doi.org/10.1177/110330881001900203>
- Soei, A. (2011). *Vrede unge mænd: Optøjer og kampen for anerkendelse i et nyt Danmark* (1. oplag. ed.). Tiderne Skifter.
- Spyrou, S. (2016). Researching children's silences: Exploring the fullness of voice in childhood research. *Childhood*, 23(1), 7-21.
<https://doi.org/10.1177/0907568215571618>
- Stender, M. (2018). Efter vi er blevet en ghetto. *Tidsskriftet Antropologi*(78), 15-31.
- Stender, M., & Bech-Danielsen, C. (2019a). Bridging social gaps: Transforming disadvantaged areas by linking them to the city. *Nordisk Arkitekturforskning*(1), 26.
- Stender, M., & Bech-Danielsen, C. (2019b). THEME ISSUE: ARCHITECTURAL TRANSFORMATION OF DISADVANTAGED HOUSING AREAS. *Nordic Journal of Architectural Research*(1).
- Stender, M., & Mechlenborg, M. (2022). The Perforated Welfare Space: Negotiating Ghetto-Stigma in Media, Architecture, and Everyday Life. *Architecture and Culture*, 0(0), 1-20. <https://doi.org/10.1080/20507828.2021.2016253>
- Søberg, M. (2022). Children as Symbolic Figures in Welfare State Photography. In K. M. Raahauge, D. Simpson, M. Søberg, & K. Lotz (Eds.), *Architectures of dismantling and restructuring: Spaces of Danish Welfare 1970-Present* (pp. 50-71). Lars Müller Publishers.
- Söderberg, R. (2023). 'We are like butterflies': Children's lived experience of evictability and (un)homing [Photo Essay]. *Urban Matters Journal*.
<https://urbanmattersjournal.com/we-are-like-butterflies-childrens-lived-experiences-of-evictability-and-unhoming/>
- Söderberg, R. (2024). Multiscalar Un-homing: Residents' Experiences of Interventions for Social Mix. *Nordic Journal of Migration Research*, 14(1), 20.
<https://doi.org/10.33134/njmr.646>
- TB. (2019). *Liste over ghettområder*. Retrieved from
<https://www.regeringen.dk/media/7698/ghettolisten-2019-007.pdf>
- TBB. (2018). *Aftale om initiativer på boligområdet, der modvirker parallelsamfund*. Retrieved from https://regeringen.dk/media/z0kedkwv/aftaletekst-9-maj-2018_end-2.pdf
- Taastrupgaard. (2023). *Pop-up Byggelegeplads*.
<https://www.taastrupgaard.com/nyheder/pop-up-byggelegeplads>
- Valentine, G. (1996). Angels and devils. *Environment and planning. D, Society & space*, 14(5), 581-599. <https://doi.org/10.7765/9781526103192.00009>
- Valentine, G. (2004). *Public Space and the Culture of Childhood*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315245638>
- VIVE. (2018). *Boligsociale indsatser til småbørnsfamilier i udsatte boligområder*.
<https://www.vive.dk/da/udgivelser/boligsociale-indsatser-til-smaaboernsfamilier-i-udsatte-boligomraader-10828/>
- Wacquant, L. (2013). *Byens Udstødte: En komparativ sociologi om avanceret marginalisering* [Urban Outcasts] (K. Dinesen, Trans.; Vol. 1). Nyt fra samfundsvidenskabernes. (2008)
- Wacquant, L., Slater, T., & Pereira, V. B. (2014). Territorial Stigmatization in Action. *Environment and planning. A*, 46(6), 1270-1280. <https://doi.org/10.1068/a4606ge>

- Wales, M., Mårtensson, F., & Jansson, M. (2021). 'You can be outside a lot': independent mobility and agency among children in a suburban community in Sweden. *Children's Geographies*, 19(2), 184-196.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2020.1773401>
- Wall, J. (2019). From childhood studies to childism: reconstructing the scholarly and social imaginations. *Children's Geographies*, 0(0), 1-14.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2019.1668912>
- Warming, H. (2011). *Børneperspektiver: Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*. Akademisk Forlag.
- Warming, H. (2020). Childhood prism research: an approach for enabling unique childhood studies contributions within the wider scholarly field. *Children's Geographies*, 0(0), 1-13. <https://doi.org/10.1080/14733285.2020.1787952>
- Wilms, S. K., & Rytter, M. (2023). Forankringspraksisser i Vestjylland: Børns medierende rolle for migrantfamiliers inklusion i lokalsamfund. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 41(1), 5-22. <https://doi.org/10.23865/barn.v41.5330>
- Winther, I. W. (2021). The house: being, seeing, remembering place. In K. I. Dannesboe & J. D. Rasmussen (Eds.), *In-Between : Exploring small cracks of everyday life* (pp. 107-118). Aarhus Universitetsforlag.
- Witten, K., Kearns, R., Carroll, P., & Asiasiga, L. (2019). Children's everyday encounters and affective relations with place: experiences of hyperdiversity in Auckland neighbourhoods. *Social and Cultural Geography*, 20(9), 1233-1250.
<https://doi.org/10.1080/14649365.2017.1347700>
- Zeicher, H. (2002). Shaping daily life in urban environments. In P. Christensen & M. O'Brien (Eds.), *Children in the City* (pp. 66-81). Taylor & Francis.
<https://doi.org/10.4324/9780203167236-9>
- Øksnes, M. (2010). *Legens flertydighed. Børns leg i en institutionaliseret barndom*. Hans Reitzels Forlag.
- Øvlisen, T. B., Yding, H., & Møller, K. R. (2025). Risiko for 'direkte diskrimination' i dansk ghettolov, vurderer EU-domstol. Danmarks Radio.
<https://www.dr.dk/nyheder/indland/risiko-direkte-diskrimination-i-dansk-ghettolov-vurderer-eu-domstol>
- Åkerblom, A., & Harju, A. (2019). The becoming of a Swedish preschool child? Migrant children and everyday nationalism. *Children's Geographies*, 0(0), 1-12.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2019.1566517>
- Aamann, I. C. (2017). Kampen for det sociale renommé. Forældreskab og forebyggelse i et klasseperspektiv. In.

Resume

Barndommens blokke: børneliv i stigmatiserede kvarterer

Afhandlingen undersøger, hvordan 4-11-årige børn og deres forældre, der er bosat i territorielt stigmatiserede almene boligområder, skaber tilknytning til og distancering fra lokale steder, fællesskaber og aktører, og hvordan disse hverdagspraksisser former sociale forbindelser og differentieringer i lokalsamfundet. Afhandlingen består af en kappe og tre artikler. Forskningsprojektet bygger på otte måneders feltarbejde i to almene boligområder, Taastrupgaard og Gadehavegaard, beliggende på Københavns Vestegn. De to kvarterer har været på den officielle liste over hårde ghettoområder og er omfattet af politiske indgreb, der skal integrere kvartererne i omgivelserne og sikre, at børnene, der vokser op her, får et bedre kendskab til »danske normer og værdier«. Alligevel har det været begrænset, hvad vi ved om, hvordan det påvirker børn at vokse op i disse kvarterer, og hvordan børnelivet former naboskab, forældreskab og kvarterets symbolske status.

Gennem deltagerobservationer af hverdagsliv, fritidsaktiviteter og boligsociale projekter i det offentlige rum samt deltagerorienterede og stedsensitive interviews med børn, forældre og fagprofessionelle bidrager afhandlingen med en nuanceret beskrivelse af forholdet mellem børns og forældres handlerum og de strukturelle betingelser for at knytte sig til eller lægge distance til steder og sociale fællesskaber i stigmatiserede kvarterer. Afhandlingen viser, at tilknytning til steder kan forstås som en relationel praksis, der er forankret i kvarterernes topografi og samtidig omfatter en ambivalent og gensidig moralsk forpligtelse over for et socialt fællesskab.

Afhandlingen trækker på barndomsstudiers forståelse af børns handlekraft (agency) og forbinder den med antropologiske/fænomenologiske teorier om, hvordan betydning opstår i et dialektisk samspil mellem sociale praksisser og steders topografi (forstået som de materielle, historiske, symbolske og politiske aspekter, der konstituerer et sted). Desuden inddrages teorier og viden om territorial stigmatisering, naboskab og sociale figurationer mellem etablerede grupper og outsiders.

I afhandlingens kappe beskriver jeg, hvordan skiftende bolig- og integrationspolitiske rationaler, arkitektoniske idealer og socioøkonomiske dynamikker siden 1960'erne har formet steder og betingelser for børneliv og nabofællesskaber i de almene boligområder. Analyserne viser, hvordan koncentrationen af socialt udsatte og den territoriale stigmatisering af boligområderne er et resultat af strukturelle processer, statslige styringslogikker og boligpolitiske prioriteringer, der omfatter en racialisering af de sociale problemer og en pædagogisering af det offentlige rum, der former normer for forældreskab og børneliv i boligområderne gennem lovgivning og boligsocialt arbejde.

Den første artikel, »Growing up in the 'Ghetto'«, beskriver børns forskellige stedstilknytning som et samspil mellem materialitet, arkitektur, sociale processer og symbolsk status. Artiklen viser, hvordan børn dels orienterer sig mod fællesskaber med andre børn, dels orienterer sig mod lokale fællesskaber og deres moralske status. Samtidig viser analysen, hvordan børnelivet i de stigmatiserede kvarterer er viklet ind i og kan katalysere sociale, racialiserede hierarkier og interne skel, men at det også kan bygge bro mellem sociale grupper, styrke naboskab og bidrage til en afstigmatisering af kvartererne.

I den anden artikel, »Parenting in the Courtyard«, analyserer jeg, hvordan børnelivet i det offentlige rum gør forældreskab til en moralsk praksis, der afspejler forældres sociale status og kvarterets respektabilitet. Artiklen beskriver, hvordan forældreskab forhandles i daglige møder mellem forældre og mellem forældre og børn, og hvordan opdragelsespraksisser, der følger kulturelle forestillinger om intensivt forældreskab, kan styrke forældres sociale status og tilknytning, eller – hvis de bryder med disse dominerende forestillinger – føre til, at de marginaliseres og distancerer sig fra steder og fællesskaber i kvarteret. Artiklen bidrager med en dybere forståelse af sammenhænge mellem forældreskab, lokalsamfund og territorial stigmatisering og viser styrkerne ved en kontekstualiserende forståelse af forældreskab som en moralsk og stedsforankret praksis.

Den tredje artikel, »Lokale forbindelser i udsatte boligområder«, uddyber det boligsociale arbejdes betydning for børneliv og forældreskab i stigmatiserede boligområder. Artiklen viser, hvordan boligsociale projekter kan styrke forbindelser og tillid mellem børn, forældre, fagprofessionelle og civilsamfund. Gennem en analyse af to forskellige projekter udfolder artiklen, hvordan en stedskabende pædagogik kan skabe betingelser for børns mobilitet og deltagelse i sociale fællesskaber i kvarteret, men forstærker også kulturelt dominerende normer for forældres engagement i deres børns liv og for børns deltagelse i lokale fællesskaber. Desuden kan de boligsociale projekter bryde med fagprofessionelles negative forventninger og – gennem deres fortrolighed med lokalsamfundet – vise, hvordan forældre, civilsamfund og institutioner kan være en ressource for hinanden. Dog er det boligsociale arbejde formet af politiske styringslogikker og kulturelt dominerende forståelser af, hvad godt forældreskab og børneliv er, og derfor kan det i praksis være med til at forstærke etablerede sociale hierarkier og symbolske grænser mellem naboer.

Samlet set viser analyserne de komplekse dynamikker, der påvirker børn og forældres tilknytning til stigmatiserede kvarterer. På den ene side er børn og forældre sociale aktører, der kan forme lokale relationer og steders symbolske status gennem hverdagspraksisser, der er viklet ind i kvarternes arkitektur og materialitet, stigmaets racialisering af sociale relationer samt det politiske og boligsociale engagement i at pædagogisere steder og forme normer for forældreskab og børneliv i kvartererne. På den anden side omfatter børn og forældres tilknytningspraksisser også en gensidig moralsk forpligtelse, der kan skærpe sociale hierarkier og skel mellem etablerede sociale grupper, der følger disse moralske normer, og marginaliserede outsiders. På baggrund af disse analyser viser afhandlingen, hvordan børns

stedskabende praksisser og varierende tilknytning til lokale fællesskaber opstår som konsekvens af deres positioner i lokale hierarkier mellem etablerede og outsiders. Børnelivet kan altså være anledning til lokal forankring og møder, der styrker naboskab og lokal identitet, men det er også en del af de dynamikker, der skaber social differentiering og sociale skel i de stigmatiserede kvarterer.

Afhandlingen bidrager således med viden om, hvordan variationer i børns tilknytning til steder opstår, og hvordan deres praksisser også er orienteret mod nabofællesskaber, kvarterers sociale respektabilitet og symbolske status. Desuden viser afhandlingen, hvordan en øget opmærksomhed på børns perspektiver kan hjælpe os med at få øje på sociale dynamikker inden for beslægtede forskningsfelter: naboskabsstudier, forældreskabsstudier og studier af urbane marginaliseringsprocesser og territorial stigmatisering.

Afslutningsvis diskuteres, hvordan afhandlingens analyser er relevante for de fysiske transformationer, der er sat i gang i Taastrupgaard, Gadehavegaard og 13 andre almene boligområder. Tiltagene har til hensigt at bryde med områdernes isolation ved at åbne byrummene fysisk og socialt for de omkringliggende bysamfund. Anbefalingerne fremhæver børnelivets konstruktive potentiale for at skabe sociale forbindelser og sammenhængende lokalsamfund. Det kan styrkes ved at inddrage børn som medskabere, medborgere og sociale aktører, blandt andet gennem boligsociale indsatser, der kan imødegå de dynamikker, der skaber sociale differentieringer og hierarkier mellem naboer.

Abstract

Childhoods in the Projects: Children's Lives in Stigmatised Neighbourhoods

The thesis examines how 4-11-year-old children and their parents in territorially stigmatised social housing projects create attachments to and distance themselves from local places, communities and institutions, and how these everyday practices shape social connections and differentiations in the local community. The thesis consists of a cover and three articles.

The research project is based on eight months of fieldwork in two public housing estates, Taastrupgaard and Gadehavegaard, located in Copenhagen's West End. The two neighbourhoods have been on the official list of what has been politically designated as 'hard ghetto' areas and are subject to policies that promote social mix and integration of the neighbourhoods into their surroundings. It is an explicit aim of these interventions to ensure that the children who grow up here gain a better understanding of 'Danish norms and values'. Nevertheless, we have limited understanding of how growing up in these neighbourhoods affects children and how children's lives shape neighbourhoods, parenthood and the symbolic status of the neighbourhood.

Through participant observations of everyday life, leisure activities and social work in public spaces, as well as participant-oriented and place-sensitive interviews with children, parents and professionals, the thesis provides a nuanced description of the relationship between children's and parents' agency and the structural conditions for attachment to and/or or distancing from local places and communities in stigmatised neighbourhoods. The thesis shows that attachment to places can be understood as a relational practice that is rooted in the topography of neighbourhoods and at the same time encompass an ambivalent mutual moral obligation.

The thesis draws on childhood studies' understanding of children's agency and connects them with anthropological/phenomenological theories about how meaning arises in a dialectical interaction between social practices and the topography of places (understood as the material, historical, symbolic and political aspects that constitute a place). In addition, theories and knowledge about territorial stigmatisation, neighbourhoods and social figurations between established groups and outsiders are included.

In the cover of the thesis, I describe how changing housing and integration policy rationales, architectural ideals and socio-economic dynamics since the 1960s have shaped places and conditions for children's lives and neighbouring in public housing estates. I argue that the concentration of socially vulnerable people and the territorial stigmatisation of residential

areas can be seen as a result of structural processes, governance logics and housing policy priorities that include a racialisation of social problems and a pedagogisation of public space, which shape norms for parenting and children's public lives in residential areas through legislation and social housing work.

The first article, 'Growing up in the "Ghetto",' describes differences in children's attachments to places as an interplay between materiality, architecture, social processes, and symbolic status. The article shows how children orient themselves towards communities with other children, as well as towards local communities. At the same time, the analysis shows how children's lives in stigmatised neighbourhoods are entangled in and can catalyse social, racialised hierarchies and internal divisions, but that they can also build bridges between social groups, strengthen neighbourliness and contribute to the destigmatisation of neighbourhoods.

In the second article, 'Parenting in the Courtyard,' I analyse how children's lives in public spaces turn parenting into a moral practice that reflects parents' social status and the respectability of their neighbourhood. The article describes how parenting is negotiated in daily encounters between parents and between parents and children, and how parenting practices that follow cultural notions of intensive parenting can strengthen parents' social status and attachment or, if they break with these dominant notions, lead to marginalisation and distancing from places and communities in the neighbourhood. The article contributes to a deeper understanding of the connections between parenting, local communities and territorial stigmatisation, and demonstrates the strengths of a contextualised understanding of parenting as a moral and localised practice.

The third article, 'Local connections in disadvantaged neighbourhoods,' elaborates on the importance of social housing work for children's lives and parenting in stigmatised neighbourhoods. The article shows how social work can strengthen connections and trust between children, parents, professionals and civil society. Through an analysis of two different projects, the article explains how place-based pedagogy can create opportunities for children's mobility and participation in social communities in the neighbourhood while it also reinforces culturally dominant norms for parental involvement in their children's lives and for children's participation in local communities. Furthermore, the social work can counter professionals' prejudices and demonstrate how parents, civil society and institutions can sometimes enhance a sense of belonging and well-being in everyday life. However, social work in the communities is also to a large degree shaped by political governance logics and culturally dominant understandings of what constitutes good parenting and childhood, and therefore, in practice, it can reinforce established social hierarchies and symbolic boundaries between neighbours.

Overall, the analyses reveal the complex dynamics that shape children's and parents' attachment to stigmatised neighbourhoods. On the one hand, children and parents are social

actors who can shape local relationships and the symbolic status of places through everyday practices that are intertwined with the architecture and materiality of the neighbourhoods, the racialisation of social relations through stigma, as well as political and social housing initiatives to shape places and norms for parenting and childhood in the neighbourhoods. On the other hand, children's and parents' attachment practices also involve a mutual moral obligation that may reinforce social hierarchies and distinctions between established social groups that follow these moral norms and marginalised outsiders. Based on these findings, the thesis argues that children's place-making practices and varying connections to local communities arise in relation to their positions in local hierarchies between established groups and outsiders. Thus, children's lives can be a source of local anchoring and encounters that strengthen neighbouring and local identity, but they are also part of the dynamics that create social differentiation and internal divisions in stigmatised neighbourhoods.

The thesis contributes with insights into how variations in children's attachment to places arise and how their practices are also oriented towards local communities, the social respectability of neighbourhoods and their symbolic status. Furthermore, the thesis shows how increased attention to children's perspectives can help us identify social dynamics within related fields of research: neighbourhood studies, parenting studies and studies of urban marginalisation processes and territorial stigmatisation.

Finally, the thesis discusses how its key findings are relevant to the physical transformations that have been initiated in Taastrupgaard, Gadehavegaard and 13 other public housing estates. The measures are intended to break the isolation of these areas by opening urban spaces physically and socially to the surrounding urban communities. The recommendations highlight the constructive potential of children's lives to create social connections and cohesive local communities. This can be strengthened by involving children as co-creators, citizens and social actors, for example through social housing initiatives that can counteract the dynamics that create social differentiation and hierarchies between neighbours.

